

ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
มาตรา 39 (4): ศึกษาจากวัตถุแห่งคดีในคดีอาญา

ญานิตา เนียมประดิษฐ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2561

Double Jeopardy under Section 39 (4) in the Criminal Procedure

Code : Study of the Subject Matter of Criminal Proceedings.

Yanisa Niampradith

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Bhanomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2018

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 39(4) : ศึกษาจากวัตถุแห่งคดีในคดีอาญา

เสนอโดย นางสาวศุภานิสดา เนียมประดิษฐ์

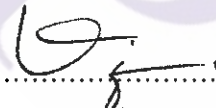
สาขาวิชา นิติศาสตร์

หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

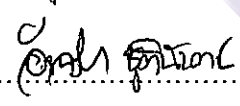
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน

ได้พิจารณาเห็นชอบ โดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรภิรมย์ โกมลารชุน)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์)

คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตน์ชื่อสกุล)

วันที่ ๓๑ เดือน ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 39 (4): ศึกษาจากวัตถุแห่งคดีในคดีอาญา
ชื่อผู้เขียน	ญานิสดา เนียมประดิษฐ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรภิรมย์ โกมลารชุน
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำเป็นหลักกฎหมายสากล (Ne bis in idem) ที่นานาอารยประเทศนำมาใช้เป็นกฎหมายของตน เพื่อคุ้มครองบุคคลไม่ให้อำนาจฟ้องซ้ำในความผิดเดียวกัน หากคดีนั้นศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว ก่อให้เกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในวัตถุแห่งคดี ทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีอาญาซ้ำในวัตถุแห่งคดีเดียวกันได้อีก สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายจึงเป็นเงื่อนไขในการระงับคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประการหนึ่ง สิทธิในการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นอันระงับไป จึงฟ้องคดีใหม่ไม่ได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็คำพิพากษาลงโทษหรือยกฟ้องก็ตาม การกระทำความผิดอาญาเรื่องหนึ่งจึงฟ้องได้เพียงครั้งเดียว

ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) บัญญัติว่าสิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับไปเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาในความผิดซึ่งได้ฟ้อง อันประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ คือ จำเลยคนเดียวกัน การกระทำความผิดเดียวกัน และศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว

ในการพิจารณาถึงความหมายและขอบเขตของความผิดซึ่งได้ฟ้องและคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด ตามมาตรา 39 (4) นี้ จึงต้องนำหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้องมาวินิจฉัยหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี และหลักกรรมเดียวตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 จะให้คำตอบได้ว่าความผิดซึ่งได้ฟ้อง คือ ข้อเท็จจริงอันเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการกระทำทั้งหลายซึ่งผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำให้ขึ้นในครั้งนั้น เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วก็จะนำข้อเท็จจริงที่อยู่ในวัตถุแห่งคดีเดียวกันมาฟ้องเป็นคดีใหม่อีกไม่ได้ คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด คือการมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางเนื้อหา และคำพิพากษาจะเสร็จเด็ดขาดได้ก็ต่อเมื่อคำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้ว คำพิพากษาถึงที่สุดจึงเป็นเงื่อนไขของคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด ดังนั้น การให้

ความหมายที่ถูกต้องย่อมส่งผลคุ้มครองให้จำเลยไม่ต้องถูกดำเนินคดีและลงโทษซ้ำๆ อย่างไม่จบสิ้น ด้วยการเปลี่ยนฐานความผิด ดังเช่นแนวคำพิพากษาของศาลในอดีตที่ผ่านมา

Thesis Title	Double Jeopardy under Section 39 (4) in the Criminal Procedure Code. : Study of the Subject Matter of Criminal Proceedings.
Author	Yanisa Niampradith
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Kanpirom Komalarajun
Department	Law
Academic Year	2017

ABSTRACT

Prohibition of repeated criminal prosecution (Ne bis in idem) is the international legal principle that all nations apply to law of their own country to protect any person to be twice put in jeopardy second or multiple punishment in the same offense. When the court has a final verdict, the judgment finally-binding effect of the object of criminal proceedings. No one can repeat the same case. This is a legal condition of the judgment, which is a condition of a criminal case. The right to institute a criminal prosecution is extinguished, the case cannot be sued again. Whether to conviction or acquittal. One criminal offense can only be prosecuted once.

According to the Code of Criminal Procedure, Section 39 (4) states that the right to prosecute shall be extinguished when, in respect of the offence charged, a final judgment is rendered. The three general principles is same prosecuted person, the same offence and the court has pass final judgment on the offense already filed.

In considering the meaning and scope of the offense that has been filed and the verdict completed by Section 39 (4) in the Criminal Procedure Code shall be applicable. The legal principle of the object of criminal proceedings and same offence according to the section 90 in the Penal Code will provide the answer that the offense was filed is the facts. The stories or events related to the actions that the accused did at that time. When the court finally decided to bring the facts in the same case to file a new lawsuit. The Judgment finally is substantive finally-binding effect and the Judgment will be finally when the Judgment is formal finally-binding effect. Judgment is final, the condition of the judgment is decisive. Therefore the correct interpretation will result in the defendant not be re-prosecuted and punished repeatedly with the change of base as shown by the Court's judgment in the past.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรรภิรมย์ โกมลารชุน ที่ท่านได้สละเวลาอันมีค่ารับเป็นที่ปรึกษา และชี้แนะแนวทางในการค้นคว้า หาข้อมูลต่างๆ ด้วยความเมตตา ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิด หลักการ ทฤษฎี กฎหมายต่างประเทศ นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ ตลอดระยะเวลาในการเรียนรู้และดำเนินการท่านคอยเอาใจใส่อย่างถ่อมถ่อมเสมอมา ทำให้จากคนที่เขียนงานไม่เป็น จนสามารถทำทุกขั้นตอนผ่านมาได้ด้วยดี เป็นความภาคภูมิใจที่สุด ณ โอกาสนี้จึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. คณิต ณ นคร ที่ท่านได้สละเวลา และกรุณาเป็นประธานกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านได้เมตตาชี้แนะแนวความคิดต่างๆ อันเป็นประโยชน์ และความรู้เพิ่มเติม ตลอดถึงแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง ทำให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ดร. สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ และรองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์ ที่ท่านได้สละเวลา และกรุณาเป็นกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านเมตตาในการแนะนำ ชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมความรู้และข้อมูล เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ ที่ท่านได้เมตตาสละเวลาอันมีค่า แนะนำชี้แนะเกี่ยวกับข้อมูลต่างประเทศและขั้นตอนต่างๆ ในการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้

ในประการสำคัญ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณนายชนภูมิ เนียมประดิษฐ์ และนางมนัสนันท์ เนียมประดิษฐ์ บิดาและมารดา ผู้เป็นที่รักและมีพระคุณสูงสุด คอยส่งเสริมและสนับสนุนผู้เขียนเสมอมา อีกทั้ง นายชนพล เนียมประดิษฐ์ และนางชนาสิริ เบ็ญจวงษ์ พี่ชายและพี่สาวที่คอยสนับสนุนเสมอมา รวมถึงเพื่อนๆ ทุกคนที่คอยช่วยเหลือเป็นกำลังใจเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นางสาวศันทนี ศรีนิล นางสาวมณิรัตน์ กรานแก้ว และนางสาวสัจจพร ชिरสูวิภากร

ผู้เขียนหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อในการศึกษากฎหมายต่อไปในอนาคต ซึ่งในส่วนที่เป็นประโยชน์ขอมอบให้แด่พระคุณบิดามารดา บุพการี ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน แต่หากมีส่วนผิดพลาดผู้เขียนกราบขออภัย ณ โอกาสนี้ และน้อมรับข้อผิดพลาดไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๖
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
2. สถานการณ์ปัญหาของการบังคับใช้มาตรา 39(4)ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา	5
2.1 วิวัฒนาการของกฎหมายไทยเกี่ยวกับหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ	5
2.2 แนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4).....	9
2.3 ความเห็นในทางตำราเกี่ยวกับมาตรา 39 (4)	12
2.4 ปัญหาของบทบัญญัติ มาตรา 39 (4)	18
3. แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ	26
3.1 เป้าหมายในการดำเนินคดีอาญา	26
3.2 สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา.....	28
3.3 หลัก ne bis in idem	31
3.4 ทฤษฎีเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง.....	39

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. ข้อห้ามในการดำเนินคดีอาญาซ้ำในกฎหมายต่างประเทศ	41
4.1 กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR)	41
4.2 ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์.....	45
4.3 ระบบกฎหมายซีวิลลอว์.....	77
5. แนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี.....	94
5.1 ความเกี่ยวข้องของหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีกับ.....	94
5.2 หลักเกณฑ์และสาระสำคัญของวัตถุแห่งคดี	95
5.3 ความสัมพันธ์ของวัตถุแห่งคดีกับหลักการเดียวตามประมวลกฎหมายอาญา.....	103
5.4 การปรับใช้หลักกฎหมายกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)	110
6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	117
6.1 บทสรุป.....	117
6.2 ข้อเสนอแนะ.....	122
บรรณานุกรม	123
ประวัติผู้เขียน	129

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำหรือ “Ne bis in idem” เป็นหลักกฎหมายที่มาจากหลักกฎหมายโรมัน เรียกตามภาษาละตินว่า “Nemo bis punitur pro eodem delicto” หรือ “Non bis in idem” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “No one shall be punished twice for the same fault” หรือ “Not twice for the same” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “บุคคลจะต้องไม่ถูกลงโทษสองครั้งสำหรับความผิดอันเดียวกัน” การกระทำอันหนึ่งพึงฟ้องร้องได้ครั้งเดียว เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว ไม่ว่าจะลงโทษหรือยกฟ้องก็ตาม สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับและจะนำคดีมาฟ้องใหม่ไม่ได้

หลักการห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญาซ้ำ (Ne bis in idem) นี้มุ่งคุ้มครองบุคคลซึ่งได้ถูกดำเนินคดีอาญาแล้ว ไม่ให้ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำอีกเป็นครั้งที่สอง ตลอดจนถึงคุ้มครองไปถึงกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้ยกฟ้องด้วย การห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญาซ้ำจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน โดยหลัก “Ne bis in idem” ได้กำหนดว่า เมื่อมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในวัตถุแห่งคดีใดแล้ว จะดำเนินคดีอาญาซ้ำในวัตถุแห่งคดีเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา จึงเป็นเงื่อนไขการระงับคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประการหนึ่ง

ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงเงื่อนไขระงับคดีหลายๆ ประการ มาตรา 39 (4) ได้วางหลักไว้ว่า สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับไปเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาในความผิดซึ่งได้ฟ้อง ในเรื่องนี้ศาลฎีกาได้วางแนวทางการวินิจฉัยคดีไว้อย่างเหนียวแน่นว่า กรณีที่จะเป็นการดำเนินคดีอาญาซ้ำจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญสามประการคือ บุคคลผู้เป็นจำเลยนั้นจะต้องเป็นคนเดียวกัน การกระทำของจำเลยจะต้องเป็นการกระทำความผิดเดียวกัน และศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง

เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 39 (4) และแนวทางการวินิจฉัยของศาลฎีกา มิได้อธิบายถึงหลักเกณฑ์หรือกำหนดขอบเขตการวินิจฉัยเกี่ยวกับถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” และคำ

ว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ว่าจะต้องมีความหมายหรือมีขอบเขตเพียงใด คงมีเพียงแนวคำพิพากษา ศาลฎีกาซึ่งศาลได้วางหลักไว้ว่ากรณีใดจึงจะเป็นฟ้องซ้ำต้องห้ามตามกฎหมายโดยอาศัยหลักเกณฑ์ สามประการเท่านั้น ดังนั้นจึงเกิดปัญหาความไม่ชัดเจนของถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” และ “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ว่าคืออะไร มีความหมายแคบเพียงใด อันทำให้เกิดความสับสน ในทางความคิดและทางปฏิบัติตามมา

ปัญหาคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” เดิมแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในอดีตที่ผ่านมาได้วินิจฉัย คำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ไว้หลายคำ หลายความหมาย แตกต่างกันไป เช่น ฐานความผิด ข้อหา การกระทำอันหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องนี้น่าจะเป็นที่ยุติแล้วว่าความผิดซึ่ง ได้ฟ้องเป็นเรื่องการกระทำ แต่ศาลก็ไม่ได้ให้ความหมายไว้อย่างชัดเจนว่าความผิดซึ่งได้ฟ้องนี้ คืออะไร เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 188/2482 วินิจฉัยว่า คดีอาญาเรื่องเดียวกันไม่สามารถฟ้องคดี ร้องดำเนินคดีหลายครั้ง แม้จะเปลี่ยนฐานความผิด การที่ศาลไม่ได้วินิจฉัยโดยอธิบายว่าความผิดซึ่ง ได้ฟ้องคืออะไร จึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจ ดังนั้นจึงต้องนำหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้ เพื่อให้สอดคล้องและถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ส่วนปัญหาของถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” ได้ปรากฏแนวคำพิพากษา 2 แนวทาง คือ แนวแรก ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด หมายถึง คำพิพากษาของศาลที่ ได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดีนั้นแล้ว กับแนวที่ 2 คือศาลได้วินิจฉัยว่า คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด หมายถึง คำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว ซึ่งทั้งสองแนวทางนี้ อย่างไรก็ตามจะเป็นคำตอบที่ถูกต้อง เกิด ความชัดเจน และเหมาะสมที่สุด และควรจะนำหลักกฎหมายใดมาอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ชัดเจน เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ปัญหาความไม่ชัดเจนของความหมายในถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” และ “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” สามารถแก้ไขได้ด้วยการศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องวัตถุแห่งคดีใน คดีอาญา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินคดีอาญา ในการกำหนดว่าศาลจะมีอำนาจที่จะพิจารณา พิพากษาคดีอย่างไรได้บ้าง หรือสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาจะกว้างแคบเพียงใดก็ ขึ้นอยู่กับขอบเขตของวัตถุแห่งคดี ทั้งนี้เพื่อนำมาอธิบายและปรับใช้กับหลักการห้ามดำเนิน คดีอาญาซ้ำ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) เกี่ยวกับถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” และ “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ว่ามีความหมายและขอบเขตเพียงใด เพื่อจะได้ เกิดความเข้าใจและนำไปใช้ได้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ และความหมายของถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” และ “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง”
2. เพื่อศึกษาถึงข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำของกฎหมายต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีในการกำหนดขอบเขตและอำนาจของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดี และสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา

1.3 สมมุติฐาน

การดำเนินคดีอาญาเป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และหากจะต้องมีการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดสำหรับกระทำความผิดเดียวกันนั้นซ้ำอีกเป็นครั้งที่สอง ย่อมจะเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำความผิดนั้นอย่างแน่นอน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและแนวทางการวินิจฉัยของศาลฎีกาจึงได้วางหลักเกณฑ์คำพิพากษา อันเป็นข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำไว้ เพื่อที่จะคุ้มครองผู้กระทำความผิดมิให้ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำอีกเป็นครั้งที่สอง แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) จะได้วางหลักไว้ว่า “สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับไปเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาในความผิดซึ่งได้ฟ้อง” แต่ก็ไม่ได้อธิบายให้เข้าใจได้ว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” ก็คือ “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ก็คือ มีความหมายเพียงใด จึงทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องตามหลักทฤษฎีในการนำไปใช้ตีความสำหรับถ้อยคำสองคำนี้ แต่ปัญหาความไม่เข้าใจในถ้อยคำทั้งสองดังกล่าว สามารถแก้ไขได้โดยการศึกษาคำพิพากษาฎีกาเรื่องวัตถุแห่งคดีในการดำเนินคดีอาญา เพื่อกำหนดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาจะกว้างแคบเพียงใดนั้น ก็จะขึ้นอยู่กับขอบเขตของวัตถุแห่งคดีนั่นเอง และเมื่อได้ศึกษาจากวัตถุแห่งคดีแล้ว จะทำให้ทราบว่า ถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” นั้นหมายความว่า เป็นคำพิพากษาถึงที่สุด ไม่ใช่เป็นเพียงคำพิพากษาที่วินิจฉัยในเนื้อหาของคดีเท่านั้น แนวคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยในทำนองว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด คือ คำพิพากษาที่ได้วินิจฉัยในเนื้อหาของคดี จึงไม่น่าจะถูกต้อง ส่วนปัญหาถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” นั้น เดิมเคยมีแนวคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยว่าหมายถึงฐานความผิด ซึ่งไม่เป็นการถูกต้องอย่างชัดเจน เพราะจะทำให้จำเลยถูกฟ้องคดีได้หลายครั้งด้วยการเปลี่ยนฐานความผิด เมื่อได้ศึกษาจากหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี จะทราบว่า ความผิดซึ่งได้ฟ้อง คือ ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเหตุการณ์หรือเรื่องราวเกี่ยวกับการกระทำของผู้กล่าวหาหรือจำเลย และในส่วนนี้ให้รวมถึงการกระทำที่เป็นการกระทำความผิดเดียวกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 ด้วย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

มุ่งศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ ซึ่งได้แก่ เป้าหมายในการดำเนินคดีอาญาโดยจะต้องมีความยุติธรรมตามเนื้อหา ความเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย ความหมายและหลักเกณฑ์ของหลัก ne bis in idem แนวคิดตามทฤษฎีเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยพิจารณาถึงความเป็นคดีใหม่อันเป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีอาญา แนวคิดพื้นฐานในการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี ซึ่งประกอบด้วยหลักเกณฑ์ความหมาย องค์ประกอบ และหน้าที่ของวัตถุแห่งคดี โดยศึกษาเฉพาะกรณีหน้าที่ของวัตถุแห่งคดีในการกำหนดขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา รวมถึงความสัมพันธ์ของวัตถุแห่งคดีกับหลักการเดียวตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 ที่เกี่ยวข้องกับข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำ ข้อห้ามในการดำเนินคดีอาญาซ้ำตามหลักสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศ ข้อห้ามในการดำเนินคดีอาญาซ้ำตามกฎหมายต่างประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ข้อห้ามในการดำเนินคดีอาญาซ้ำตามกฎหมายต่างประเทศในระบบกฎหมายซิวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่น

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำจากตำรา เอกสาร บทความ วิทยานิพนธ์ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้อง และค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อศึกษาเชิงคุณภาพ โดยพิจารณาเอกสารซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มาและมุ่งวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่มากขึ้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาซ้ำ หลักเกณฑ์การห้ามฟ้องซ้ำคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาของไทย และความเข้าใจความหมายของถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” และ “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง”
2. ทำให้ทราบถึงข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำตามกฎหมายระหว่างประเทศ และข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำตามกฎหมายต่างประเทศ
3. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง โดยอาศัยหลักเรื่องวัตถุแห่งคดีในคดีอาญา

บทที่ 2

สถานการณ์ปัญหาในการบังคับใช้มาตรา 39 (4)

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในบทนี้จะได้อธิบายถึงสถานการณ์ปัญหาในการบังคับใช้มาตรา 39 (4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยจะได้อธิบายถึงวิวัฒนาการของกฎหมายไทยในเรื่องดังกล่าวเป็นลำดับแรก แล้วจึงจะได้อธิบายถึงแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาและความเห็นในทางตำรา สุดท้ายจะได้อธิบายถึงปัญหาของหลักห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 วิวัฒนาการของกฎหมายไทยเกี่ยวกับหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ

ในประเทศไทย มีหลักการห้ามมิให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาซ้ำได้มีมาตั้งแต่ในอดีต จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพบว่า ปราบกฏขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

2.1.1 สมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัย มีกฎหมายมังรายศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ถ้อยคำทั้งหลายอันได้พร้อมเพรียงกันตัดสินตามธรรมโบราณแล้วไม่ควรให้ผู้ใดถอน” เว้นแต่ในคำพิพากษาที่ไม่ถูกต้อง สมควรให้เพิกถอนได้เมื่อมีเหตุ 8 ประการ คือ (1) ตัดสินโดยใช้อำนาจอาญาข่มเหง (2) ตัดสินเบียดเบียนเอาตัวลูกเมียท่าน (3) ตัดสินโดยผู้หญิง (4) ตัดสินในเวลากลางคืน (5) ตัดสินที่บ้านของผู้ตัดสินความ (6) ตัดสินที่รโหฐาน (7) ตัดสินโดยผู้ที่เป็นศัตรูกับคู่ความ (8) ตัดสินโดยนายของคู่ความฝ่ายหนึ่ง¹

2.1.2 สมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำ เรียกว่า “การฟ้องกลุ่มรวม” โดยได้บัญญัติไว้ในลักษณะตระลาการที่ 119 ว่า “อนึ่ง คดีเรื่องเดียวกัน มันผู้จับได้ฟ้อง

¹ รัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง, “การดำเนินคดีซ้ำ ศึกษาผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558), น.121.

แล้ว ญาติพี่น้องและผู้อื่นมาฟ้องด้วยกัน กล่าวโทษจำเลยแห่งเดียว โดยคดีนั้นซ้ำขึ้นเล่า ท่านว่า เป็นการฟ้องกลุ่มรวม มิให้รับไว้บังคับบัญชา”²

2.1.3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มีกฎหมายตราสามดวง หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2347 ในกฎหมายตราสามดวงดังกล่าวปรากฏหลักการห้ามมิให้ฟ้องร้อง คดีซ้ำ โดยได้บัญญัติไว้ในกฎหมายตราสามดวงฟ้อง³ ในกฎหมายลักษณะรับฟ้อง บทที่ 21 ประการ ที่ 10 บัญญัติไว้ว่า “อนึ่ง คดีสุภาตระลาการบังคับบัญชาแล้ว มิให้หาคดีข้ออื่นแลเก็บเอาคดีซึ่งยอม สำเร็จกันแลมีสินไหมพิไนยแล้วมาฟ้องร้องเรียกแลกกฎหมายก็”⁴

ต่อมา ในปีรัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) 115 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2440 ได้มีการตราพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115⁵ ซึ่งร่างโดยอาศัยหลักกฎหมายอังกฤษเป็น มูลฐาน⁶ หลักการนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 36 และมาตรา 37 ดังนี้

มาตรา 36 บัญญัติไว้ว่า “คำตัดสินความมีโทษทั้งปวงยอมเป็นที่สุดและจะได้กระทำ ตามคำตัดสิน คือ

ข้อ 1 เมื่อศาลชั้นแรกได้ตัดสินแล้ว ไม่มีการฟ้องอุทธรณ์ภายในกำหนด ถ้าคู่ความ ทั้งสองฝ่ายลงลายมือชื่อยอมรับตามคำตัดสินอย่างหนึ่ง กับ

ข้อ 2 เมื่อศาลอุทธรณ์ตัดสินแล้ว แลไม่มีการฎีกา ก็ต้องกระทำโทษตามคำตัดสินนั้น เว้นแต่คำตัดสินโทษประหาร ฎีบริบทพัยจึงต้องงดไว้ ทำตามที่ว่าไว้ในมาตรา 39”

² เสนีย์ ปราโมช, “กฎหมายกรุงศรีอยุธยา,” ดุลพาห, เล่ม 7, ปีที่ 14, น. 57, (กรกฎาคม 2510).

³ กฤษฎา บุญสมิต, “กระบวนการฟ้องคดีในกฎหมายตราสามดวง: พระอัยการลักษณะรับฟ้อง,” บทบัญญัติ, เล่มที่ 63, ตอน 4, น. 6, (ธันวาคม 2550).

⁴ เสถียร วิชชลักษณ์ และคณะ รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 1 (กฎหมายตราสามดวง) (พิมพ์ครั้งที่ 1), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดลิแมล์, 2478), น. 86-87.

⁵ คณิน วงศ์ใหญ่, “ปัญหาในการตีความ พยานหลักฐานใหม่ ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิเคราะห์ใหม่กับการสอบสวนซ้ำ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 16. และดู ธานินทร์ กรีวิเชียร, การปฏิรูปกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช, คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลย์ราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, รวบรวมจัดพิมพ์, 1 ตุลาคม 2511, กระทรวงยุติธรรม, น. 20.

⁶ ธานินทร์ กรีวิเชียร, การปฏิรูปกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช, คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลย์ราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวบรวมจัดพิมพ์, 1 ตุลาคม 2511, กระทรวงยุติธรรม, น. 20.

มาตรา 37 บัญญัติไว้ว่า “เมื่อคำตัดสินได้ถึงที่สุด ผู้ต้องหานั้น ไม่มีโทษแล้ว ก็ต้องปล่อยตัวในทันที และจะกลับเอาตัวมากักขัง ฤๅตัดสินลงโทษในคดีอันเดียวกันอีกนั้นไม่ได้”

ต่อมาได้มีการตรากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกของไทย กำหนดหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำไว้ในมาตรา 10 ว่า “ผู้ใดกระทำความผิดภายนอกประเทศไทย จะต้องรับอาญาภายในพระราชอาณาจักร แต่ในคดีเหล่านี้ คือ

(1) คดีที่กระทำความผิดคิดประทุษร้ายต่อพระเจ้าอยู่หัวหรือประทุษร้ายต่อพระราชอาณาจักร ตามความที่กล่าวไว้ตั้งแต่มาตรา 97 ถึงมาตรา 111

(2) คดีที่เป็นความผิดในทางปลอมเงินตราปลอมดวงตาหรือปลอมบัตรตราหลวงตามความที่กล่าวไว้ตั้งแต่มาตรา 202 ถึงมาตรา 221

(3) คดีที่เป็นความผิดในฐานโจรสลัด

(4) คดีที่ทึคนในบังคับไทย ไปกระทำความผิดประกอบพร้อมเหตุ 4 ประการ คือ

ประการที่ 1 รัฐประเทศอื่นหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้ร้องฟ้องขอให้ทำโทษ

ประการที่ 2 ความผิดที่ได้กระทำนั้น กฎหมายในเมืองที่ผู้ต้องหาไปกระทำความผิดบัญญัติว่า จะต้องถูกลงโทษอาญา

ประการที่ 3 ความผิดที่กระทำนั้นแม้กระทำในประเทศไทย พระราชกำหนดกฎหมายก็บัญญัติว่า จะต้องถูกลงโทษทางอาญา

ประการที่ 4 ผู้กระทำความผิดนั้น ศาลในประเทศที่มันกระทำความผิดไม่ได้ตัดสินปล่อยตัวมันเสียโดยที่ไม่มีโทษ หรือศาลตัดสินให้ลงอาญาแล้ว แต่มันยังไม่ได้รับอาญาตามคำตัดสิน หรือยังไม่พ้นอาญาด้วยความยกเว้น ละลดหย่อนผ่อนโทษให้แก่มัน”⁷

หลังจากนั้น หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำก็คงยังปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายของไทยตลอดมา จนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ในชั้นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147 ที่กำหนดว่า เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ห้ามมิให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้นอีกเว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหานั้นได้ ซึ่งหมายความว่า เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว จะสอบสวนเรื่องนั้นซ้ำอีกไม่ได้ นอกจากนี้ ยังรวมถึงคำสั่งชี้ขาดไม่ฟ้องของอัยการสูงสุดในกรณีการชี้ขาดความเห็นแย้ง และคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการอื่นในกรณีของมาตรา 145 และมาตรา 145/1 ด้วย⁸

⁷ รัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง, *อ้าวแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น. 124.

⁸ คณิต ฅ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น. 229.

แต่อย่างไรก็ตาม คำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะนำคดีอาญามาฟ้องใหม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147 นี้จึงไม่น่าจะใช้เรื่องข้อห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญาซ้ำ

ส่วนในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีของศาลได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ซึ่งที่มาของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้ มาจากการที่ผู้ร่างได้ศึกษาค้นคว้าจากหลักกฎหมายและแนวทางในการปฏิบัติของศาลในต่างประเทศ มาประกอบกับแนวทางในการปฏิบัติของศาลไทยที่ผ่านมา โดยปรับให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย เพื่อมุ่งที่จะอำนวยความยุติธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญาต่อไป⁹

ข้อห้ามการฟ้องคดีอาญาซ้ำ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) มีที่มาจากกรณำกฎหมายตราสามดวงของไทยกับหลักกฎหมายสากลมาปรับใช้ เดิมใช้ข้อความว่า “res judicata”¹⁰ แต่ต่อมาได้เปลี่ยนมาใช้ข้อความว่า “final judgement”¹¹ จนกลายเป็นถ้อยคำในมาตรา 39 (4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่มุ่งคุ้มครองจำเลยมิให้ต้องได้รับความเดือดร้อนซ้ำเป็นครั้งที่สองสำหรับการกระทำผิดเดียวกัน

⁹ชาญชัย แสวงศักดิ์, “ฝรั่งเศส-กฎหมายไทย,” วารสารกฎหมายปกครอง, เล่ม 3, ตอน 3, น. 644-673, (ธันวาคม 2527).

¹⁰เดิมบัญญัติเป็นภาษาอังกฤษว่า “The right to prosecute any person for an offense or to enforce a judgement sentencing such person to a punishment shall be extinguished :

(4) by the "re judicata" that is to say : when following upon a penal action, a judgement either of condemnation or acquittal, has become final, no fresh penal action can ever be sued against the same person on account of the same fact even in case new complainants would supervene or new circumstances liable to aggravate the fact already dealt with would come to light; ดู Draft Code of Criminal Procedure, AC 14/27 ซึ่งเป็น Archives concerning the Criminal Procedure Code Volume III, Draft of Mr. C-uyon as submitted "I/O the Committee Redaction (February 1917) (Typewritten) : ซึ่งเก็บรักษาไว้ในห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, อ้างถึงใน กิตติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 60.

¹¹“ The right to institute a criminal prosecution is extinguished as follows. : by a final judgement in reference to the offence for which the prosecution has been instituted. อ้างถึงใน กิตติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 61.

2.2 แนวคำพิพากษาของศาลฎีกา

ศาลฎีกาได้วางแนวทางการวินิจฉัยคดีไว้อย่างเหนียวแน่นว่า กรณีที่จะเป็นการดำเนินคดีอาญาซ้ำจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ คือ บุคคลผู้เป็นจำเลยนั้นจะต้องเป็นคนเดียวกัน การกระทำของจำเลยจะต้องเป็นการกระทำความผิดเดียวกัน และศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง

ประการแรก บุคคลผู้เป็นจำเลยในคดีก่อนและคดีหลังจะต้องเป็นบุคคลเดียวกัน ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยไปในทางเดียวกันตลอดมาว่า ห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญาซ้ำแก่บุคคลใดๆ ซึ่งจะต้องพิจารณาผู้เป็นจำเลย (ในคดีก่อนและคดีหลัง) เป็นสำคัญ เพื่อไม่ให้เขาต้องได้รับความเดือดร้อนจากการถูกดำเนินคดีซ้ำอีกเป็นครั้งที่ 2 สำหรับการกระทำความผิดในครั้งเดียวกันของตน โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลผู้เป็น โจทก์ในคดีก่อนและคดีหลังจะเป็นบุคคลคนเดียวกันหรือไม่ เช่น คดีอาญาที่อัยการได้เคยฟ้องจำเลยต่อศาล และศาลพิพากษายกฟ้อง จนคดีนั้นถึงที่สุด ต่อมาผู้เสียหายจะนำคดีอาญาเรื่องเดียวกันมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้ เพราะจำเลยในคดีก่อนและคดีหลังเป็นบุคคลเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 891/2471) แต่หากเป็นกรณีที่อัยการฟ้องจำเลย (ฟ้องผิดตัว) ว่ากระทำความผิดอาญาจนศาลได้พิพากษายกฟ้อง และคดีถึงที่สุดแล้ว ต่อมาอัยการจะมาฟ้องจำเลยที่กระทำความผิด (ตัวจริง) อีกสำนวนหนึ่ง อย่างนี้ทำได้ ไม่ต้องห้าม เพราะจำเลยในคดีก่อนและคดีหลังมิใช่บุคคลเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 755/2476) หรือในกรณีที่คดีก่อนผู้เสียหายได้ฟ้องจำเลยในความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 และศาลได้นัดไต่สวนมูลฟ้อง ต่อมาในคดีหลัง อัยการได้ฟ้องจำเลยในความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 391 สำหรับการกระทำความผิดครั้งเดียวกัน จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลชั้นต้นในคดีหลังจึงมีคำพิพากษาให้ปรับจำเลย 300 บาท ดังนั้น จึงเป็นกรณีที่ศาลในคดีหลังได้มีคำพิพากษาแล้ว สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายจึงเป็นอันระงับไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ศาลในคดีก่อนจึงต้องยกฟ้องของผู้เสียหาย แม้ว่าผู้เสียหายจะได้ฟ้องร้องดำเนินคดีก่อนอัยการก็ตาม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1438/2527) นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้อธิบายในทำนองเดียวกันว่า จำเลยในคดีก่อนกับคดีหลังจะต้องเป็นบุคคลเดียวกันจึงจะทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ¹² แต่ถ้าจำเลยที่ถูกฟ้องร้องดำเนินคดีในคดีก่อนกับคดีหลังมิใช่บุคคลเดียวกัน สิทธิในการดำเนินคดีอาญาจะไม่ระงับไป โจทก์สามารถฟ้องคดีนั้นได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1148/2479)

ประการที่ 2 ศาลฎีกาวางหลักเกณฑ์ว่า การกระทำอันเป็นความผิดซึ่งได้ฟ้องต้องเป็นกรรมเดียวกัน เดิมแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในอดีตได้วินิจฉัยไว้ว่า การกระทำความผิดเดียวกัน

¹² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 599/2484, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 671/2493, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 783/2493, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 925/2500, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 165/2506, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 990/2506, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 999/2512

แม้คำเนนคดีอาญาต่างฐานความผิดกัน ก็ไม่ถือว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำ เช่น คดีก่อนจำเลยถูกฟ้องว่ากระทำความผิดฐานพยายามฆ่าคน และศาลได้พิพากษาลงโทษจำเลยแล้ว ต่อมาผู้ถูกทำร้ายได้เสียชีวิตลง โจทก์จึงนำคดีเรื่องนั้นมาฟ้องจำเลยอีก ในความผิดฐานฆ่าคนตาย ศาลฎีกาได้วินิจฉัยคดีนี้ว่ากรณีดังกล่าวเป็นเรื่องต่างประเด็นกัน โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยอีกได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1089/2481) หรือในคดีที่ศาลยกฟ้องโจทก์ เช่น คดีที่อัยการได้ยื่นฟ้องแล้ว และศาลได้มีคำพิพากษายกฟ้อง ต่อมาผู้เสียหายได้นำคดีเรื่องเดิมมาฟ้องจำเลยอีกได้ครั้ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 149/2483 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 715/2489)

ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา แนวคำพิพากษาของศาลฎีกาได้วินิจฉัยโดยวางหลักเกณฑ์ใหม่ว่า ความผิดซึ่งได้ฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) หมายถึง การกระทำที่ได้ฟ้อง โดยศาลฎีกาได้อธิบายคำว่า ในความผิดตามมาตรา 39 (4) ว่าหมายถึง การกระทำอันหนึ่งๆ ในคราวเดียวกัน มิได้หมายถึงฐานความผิด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2019/2492, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1037/2501, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1656/2512) แต่ศาลฎีกาก็ไม่ได้อธิบายต่อว่า การกระทำอันหนึ่งๆ ในคราวเดียวกัน นั้นคืออะไร หมายความว่าอย่างไร

การกระทำผิดในวาระเดียวกัน แม้จะเป็นการละเมิดกฎหมายหลายบท ก็จะฟ้องผู้กระทำผิดได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 289/2560) และเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว ก็จะยกกฎหมายบทอื่นที่จำเลยทำละเมิด แต่ไม่ได้ฟ้องไว้ในครั้งก่อนมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1182/2494) แม้การกระทำความผิดนั้นจะเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องจากเจตนาเดิมก็ยังคงเป็นความผิดที่ต้องห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญาซ้ำ เช่น จำเลยกับพวกได้ร่วมกันข่มขืนกระทำชำเราผู้เสียหาย เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2521 แล้วจำเลยกับพวกยังควบคุมตัวผู้เสียหายไว้ตลอดเวลา แม้ว่าจะได้ข่มขืนผู้เสียหายอีกในวันที่ 5 มกราคม 2521 ซึ่งเป็นการกระทำคนละวันกัน แต่เป็นการกระทำที่ต่อเนื่องจากเจตนาเดิมซึ่งเป็นความผิดกรรมเดียวกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2880/2523) เมื่อเป็นการกระทำผิดกรรมเดียวกัน จึงไม่อาจดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดในเรื่องเดียวกันถึง 2 ครั้งได้ เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดสำหรับความผิดฐานหนึ่งแล้ว โจทก์จะมาฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยสถานอื่นอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 553/2484) ถึงแม้ว่าคดีนั้นจะมีเจ้าทุกข์หลายคน เมื่อเจ้าทุกข์คนหนึ่งได้ฟ้องคดีไปแล้ว เจ้าทุกข์คนอื่นๆ ก็จะนำคดีเรื่องเดียวกันนั้นมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 559/2484) ไม่ว่าจะได้ยื่นฟ้องต่อศาลเดียวกันหรือต่างศาลกันก็ตาม เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์โดยมีเจ้าทุกข์ซึ่งเป็นผู้เสียหายหลายคนในคราวเดียวกัน จึงเป็นการกระทำผิดกรรมเดียวกัน จะต้องดำเนินคดีได้เพียงครั้งเดียว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1104/2504) หรือจำเลยถูกฟ้องต่อศาลทหารว่าได้ทำร้ายร่างกายผู้เสียหาย และศาลพิพากษาให้ลงโทษจำเลยแล้ว โจทก์จะนำคดีเรื่องเดิมมาฟ้องจำเลยต่อศาลพลเรือนอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 791/2505) การกระทำความผิด

ในคราวเดียวกันจะนำมาฟ้องร้องดำเนินคดีอีกไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 6705/2546) มูลคดีมาจากการกระทำอันเดียวกันทำให้สิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีชำระกันไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 8910/2549)

ประการที่ 3 ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง จากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ผ่านมานั้น ได้ปรากฏแนวคำพิพากษาแบ่งออกเป็น 2 แนวทางด้วยกัน กล่าวคือ แนวคำพิพากษาฎีกาที่เห็นว่า คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดจะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว แนวหนึ่ง กับแนวคำพิพากษาฎีกาที่เห็นว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไม่จำเป็นต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ต้องเป็นคำพิพากษาที่ได้วินิจฉัยชี้ขาดในเนื้อหาของคดี

แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอันจะทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไป จะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว เช่น ในคดีที่อัยการได้ฟ้องจำเลย และศาลได้พิพากษาให้ยกฟ้อง จนกระทั่งคดีถึงที่สุดแล้ว ผู้เสียหายจะนำคดีเรื่องเดียวกันนั้น มาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 891/2471) หรือคดีรับของโจร ที่มีผู้เสียหายเป็นเจ้าของทรัพย์หลายราย หากเจ้าทรัพย์รายใดรายหนึ่งได้ฟ้องคดี และศาลได้มีคำพิพากษา และคำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้ว เจ้าของทรัพย์รายอื่นๆ จะมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 164/2476) หรือคดีที่จำเลยเคยถูกฟ้องฐานเบิกความเท็จ ศาลพิพากษายกฟ้องคดีถึงที่สุด ผู้เสียหายคนอื่นจะกลับมาฟ้องจำเลยฐานเบิกความเท็จในเรื่องเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 559/2484) หรือคดีที่จำเลยเคยถูกฟ้องเบิกความเท็จ และศาลยกฟ้อง จนคดีถึงที่สุด ต่อมาผู้เสียหายอีกคนจะมาฟ้องจำเลย สำหรับการกระทำความผิดครั้งเดียวกันอีกไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 596/2484) หรือในคดีที่โจทก์เคยฟ้องจำเลยข้อหาทำร้ายร่างกาย จนกระทั่งศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษ คดีถึงที่สุดแล้ว โจทก์จะนำเรื่องเดียวกันนี้ มาฟ้องจำเลยข้อหาซึ่งทรัพย์อีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 602/2496) นอกจากนี้ยังมีแนวคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยทำนองเดียวกัน ได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 752/2486, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 783/2493, คำพิพากษาฎีกาที่ 1126/2509 (ประชุมใหญ่), คำพิพากษาฎีกาที่ 1977/2511, คำพิพากษาฎีกาที่ 1996/2518, คำพิพากษาฎีกาที่ 94/2528, คำพิพากษาฎีกาที่ 6678/2531, คำพิพากษาฎีกาที่ 4747/2533, คำพิพากษาฎีกาที่ 4984/2533 เป็นต้น

สำหรับแนวคำพิพากษาฎีกาที่เห็นว่า คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไม่จำเป็นต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ต้องเป็นคำพิพากษาที่ได้วินิจฉัยชี้ขาดในเนื้อหาของคดี เช่น คดีที่โจทก์ฟ้องจำเลยว่าร่วมกันผลิตปุ๋ยปลอม และศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาแล้ว คดีอยู่ระหว่างอุทธรณ์ โจทก์จะมาฟ้องจำเลยว่าเอาปุ๋ยปลอมมาหลอกขายฐานฉ้อโกงอีกไม่ได้ เพราะเป็นการกระทำเดียวกับคดีก่อน ซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 2152/2537) หรือคดีที่จำเลยเคยถูกฟ้องว่าทำเอกสารปลอมและนำเอกสารปลอมมาแสดงเป็นพยานหลักฐาน ในการพิจารณาคดีแพ่ง

ซึ่งเป็นเท็จ (ขอให้ลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 264, มาตรา 268 และมาตรา 180) ศาลชั้นต้นได้สวนมูลฟ้องแล้ววินิจฉัยว่าคดีไม่มีมูล จึงพิพากษายกฟ้องโจทก์ เท่ากับศาลได้มีคำวินิจฉัยในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว โจทก์จะนำการกระทำในคดีก่อนมาฟ้องจำเลยอีก โดยอ้างบทลงโทษหรือมาตราต่างกันไม่ได้ (ขอให้ลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 265) สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องได้ระงับแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8910/2549) นอกจากนี้ ยังมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยทำนองเดียวกัน เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 765/2532, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 289/2560 ที่วินิจฉัยว่า จำเลยเคยถูกฟ้องและศาลได้ตัดสินยกฟ้องไปแล้ว การที่โจทก์มาฟ้องจำเลยในคดีนี้เป็นเหตุการณ์เดียวกันกับข้อเท็จจริงในคดีก่อน เป็นการกระทำเดียวกันแต่ผิดกฎหมายหลายบท ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 และคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ภาค 5 จึงถือว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว จะนำคดีมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้

2.3 ความเห็นในทางตำราเกี่ยวกับมาตรา 39 (4)

ในทางตำรานั้น นักวิชาการหลายท่าน¹³ เห็นว่า สิทธิในการดำเนินคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไป เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง จึงห้ามมิให้นำคดีอาญาเรื่องเดิมกลับมาฟ้องจำเลยอีก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ซึ่งประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ คือ

ประการแรก บุคคลผู้เป็นจำเลยนั้นจะต้องเป็นคนเดียวกัน

ประการที่สอง การกระทำของจำเลยจะต้องเป็นการกระทำกรรมเดียวกัน

ประการที่สาม ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง

กรณีจะพิจารณาว่าคดีเรื่องใดต้องห้ามมิให้ฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำตามข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำในมาตรา 39 (4) จะต้องปรากฏว่าคดีนั้น ครบหลักเกณฑ์ทั้ง 3 ประการโดยจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไปไม่ได้

หลักเกณฑ์ประการแรก บุคคลผู้เป็นจำเลยในคดีก่อนและคดีหลังเป็นบุคคลเดียวกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) คือ บุคคลผู้ถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีก่อนและคดีหลังเป็นบุคคลเดียวกัน ซึ่งนักวิชาการมีความเห็นเป็นไปในทางเดียวอย่างสอดคล้องต้องกัน

¹³ นักวิชาการที่ให้ความเห็นในตำราเกี่ยวกับมาตรา 39 (4) มีดังนี้
 สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ธานิส เกศวพิทักษ์, เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คณิต ณ นคร, สหรัฐ กิติ สุภการ และ
 ณรงค์ ใจหาญ

ว่า การพิจารณาว่าห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญากับบุคคลใด จะต้องพิจารณาในส่วนของตัวบุคคลผู้ถูกฟ้องคดีนั้นเป็นสำคัญว่าเขาเป็นบุคคลเดียวกันกับบุคคลที่เคยถูกฟ้องในคดีก่อนหรือไม่¹⁴

เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 39 (4) นี้มีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะคุ้มครองผู้ถูกฟ้องคดีอาญาเป็นสำคัญ เพื่อไม่ให้เขาต้องได้รับความเดือดร้อนจากการถูกดำเนินคดีอาญาซ้ำสองสำหรับการกระทำความคิดในครั้งเดียวกันของตน หลักการห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญาซ้ำสองแก่จำเลยดังกล่าวนี้ จึงมิได้คำนึงถึงตัวโจทก์ซึ่งเป็นผู้ฟ้องคดีว่าโจทก์จะเป็นบุคคลเดียวกันกับในคดีก่อนหรือไม่¹⁵ ดังนั้นหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำสำหรับการกระทำความคิดอาญาในครั้งเดียวกัน จึงต้องพิจารณาเฉพาะตัวจำเลยเป็นสำคัญเท่านั้นว่าเป็นบุคคลเดียวกันกับคดีก่อนหรือไม่ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงตัวโจทก์ผู้ฟ้องคดีเลย

หลักเกณฑ์ประการที่ 2 การกระทำอันเป็นความผิดซึ่งได้ฟ้องเป็นกรรมเดียวกัน คำว่า “กระทำ” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 มีหมายความว่า ทำ จัดแจง ประชุม สร้างขึ้นหรือทำการใดๆ ที่เกิดผลในทางกฎหมาย และหมายรวมถึงละเว้นการที่กฎหมายบังคับให้กระทำหรืองดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย¹⁶ ส่วนคำว่า “กรรม” ตามกฎหมายอาญานั้น หมายถึง การกระทำ¹⁷ และคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) นั้น หมายถึง การกระทำที่ได้ฟ้องคดีอาญารื่องนั้นๆ¹⁸ หรือการกระทำอันหนึ่งๆ ซึ่งไม่ใช่ฐานความผิดที่ได้นำมาฟ้องร้องคดีต่อศาล¹⁹ ดังนั้น การกระทำอันเป็นความผิดซึ่งได้ฟ้องอันต้องห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญาซ้ำสองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) นั้น จะต้องเป็นการกระทำที่เป็นกรรมเดียวกัน ซึ่งหมายถึง การกระทำที่อาศัยข้อเท็จจริงเดียวกัน อันเป็นที่มาแห่งการกล่าวหาในคดีก่อนและคดีหลัง ซึ่งข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้น

¹⁴ เฟิงอ้าง.

¹⁵ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา (พิมพ์ครั้งที่ 7), (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), 2553), น. 227. และดู สัญญา ธรรมศักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 ถึง ภาค 3 มาตรา 1-171 (พิมพ์ครั้งที่ 6).

¹⁶ “พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542,” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559, จาก <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-1-search.asp>

¹⁷ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น. 235.

¹⁸ เฟิงอ้าง, น. 242.

¹⁹ โโชค จารุจินดา, “มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง,” บทบัญญัติ, เล่มที่ 27, ตอนที่ 2, น. 319, (2513).

เป็นกรรมเดียวกันหรือวาระเดียวกัน หรือมีลักษณะสืบเนื่องกัน ทั้งที่เป็นข้อเท็จจริงตาม พยานหลักฐานและรวมไปถึงข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำฟ้องของโจทก์ด้วย²⁰

การกระทำกรรมเดียวกันที่จะทำให้จำเลยไม่ต้องถูกดำเนินคดีอาญาซ้ำตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) นั้นจะต้องเป็นการกระทำกรรมเดียวกัน โดยการ กระทำกรรมเดียวกันนั้นอาจจะเป็นความผิดต่อกฎหมายบทเดียว หรือเป็นความผิดต่อกฎหมาย หลายบทก็ได้ โดยพิจารณาจากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90²¹ ดังนั้น เมื่อจำเลยถูกฟ้องเพื่อ ดำเนินคดีสำหรับการกระทำความผิดกรรมเดียวของตน จนกระทั่งศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด ในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว และไม่ว่าศาลจะมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลยหรือยกฟ้องของโจทก์ก็ ตาม จำเลยก็จะต้องไม่ถูกดำเนินคดีอาญาสำหรับการกระทำกรรมเดียวกันนั้นซ้ำอีก ไม่ว่าจะเป็นการ ฟ้องในฐานะความผิดเดิมหรือฐานความผิดใหม่ก็ตาม เพราะต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)²²

หลักเกณฑ์ประการที่ 3 ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง คือ คำพิพากษาให้ลงโทษจำเลยและหมายความรวมถึงกรณีที่ศาลยกฟ้องของโจทก์ด้วย ส่วนประเด็น ที่ว่า คำพิพากษาของศาลที่จะมีความหมายเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนั้นจะต้องเป็นคำพิพากษา อันถึงที่สุดหรือไม่ ในเรื่องนี้มีความเห็นในทางวิชาการแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายด้วยกัน

ความเห็นของฝ่ายแรกเห็นว่า คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ไม่จำเป็นต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุด แต่จะต้องเป็นคำพิพากษาของศาลที่ได้วินิจฉัยชี้ขาดในเนื้อหาแห่งคดีนั้นแล้ว ไม่ว่าจะคำพิพากษานั้น จะเป็นคำพิพากษาลงโทษจำเลยหรือยกฟ้องโจทก์ หรือคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ก็ ตามล้วนเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดทั้งสิ้น²³

²⁰ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 10), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), น. 160-162.

²¹ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดี ในขั้นตอนก่อนการพิจารณา (พิมพ์ครั้งที่ 7), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินต์ติ้ง (ประเทศไทย), 2553), น.229.

²² เพิ่งอ้าง.

²³ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีใน ขั้นตอนก่อนการพิจารณา (พิมพ์ครั้งที่ 7), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินต์ติ้ง (ประเทศไทย), 2553), น. 240. ธานิส เกศวพิทักษ์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555), น. 632.

นอกจากนี้ คำพิพากษาที่ได้วินิจฉัยชี้ขาดในเนื้อหาแห่งคดีจะต้องเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นไทยเท่านั้น ไม่รวมถึงคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศด้วย เนื่องจากหลักตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11 ที่ว่า เมื่อศาลในต่างประเทศได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้นแล้ว จะลงโทษผู้กระทำความผิดในราชอาณาจักรอีกไม่ได้ แต่ถ้าคดีของศาลในต่างประเทศยังไม่ถึงที่สุด ศาลไทยก็ยังลงโทษผู้นั้นได้อีก แม้จะเป็นการกระทำความผิดในครั้งเดียวกันก็ตาม ไม่เป็นการต้องห้ามมิให้นำคดีอาญามาฟ้องอีก เพราะคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) หมายถึง คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดของศาลชั้นต้นไทยเท่านั้น ไม่รวมถึงศาลชั้นต้นของต่างประเทศด้วย²⁴

แต่มีความเห็นในทางวิชาการในรายงานวิจัย²⁵ เห็นว่า หลักการห้ามลงโทษซ้ำสองในความผิดอันเดียวกันนี้ เป็นหลักกฎหมายทั่วไปในระบบกฎหมายอาญาของประเทศต่างๆ ที่นานาประเทศยอมรับ มิฉะนั้นจะทำให้ผู้กระทำความผิดต้องถูกดำเนินคดีและลงโทษหลายศาล ทำให้ต้องรับโทษซ้ำซ้อน โดยไม่เป็นธรรม กฎหมายในประเทศต่างๆ รวมถึงหลักกฎหมายอาญาไทยได้ยอมรับหลักการนี้เกี่ยวกับการห้ามลงโทษซ้ำในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และมาตรา 11 จากความในมาตรา 10 แสดงให้เห็นถึงการยอมรับหลักการห้ามลงโทษซ้ำในความผิดอันเดียวกันอย่างเคร่งครัดที่ห้ามมิให้ลงโทษจำเลยซ้ำอีก สำหรับในความผิดบางประเภทที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร ได้แก่ ความผิดฐานปลอมและแปลงตามมาตรา 240-249, 254, 256, 257, 266 (3) และ (4) ความผิดฐานชิงทรัพย์ในทะเลหลวงตามมาตรา 339 และความผิดฐานปล้นทรัพย์ในทะเลหลวงตามมาตรา 340 ส่วนในมาตรา 10 วรรคสองนี้กำหนดว่าศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กำหนดไว้เพียงใดก็ได้ โดยคำนึงถึงโทษที่ผู้นั้นได้รับมาแล้ว แสดงให้เห็นว่ากฎหมายอาญาของไทยถือหลักดินแดนเป็นสำคัญ เพราะการกระทำความผิดในราชอาณาจักรหรือที่กฎหมายถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักรเกี่ยวข้องกับความสุขภายในประเทศและมีผลกระทบต่อสังคมภายในประเทศโดยตรงมากกว่าที่เป็นการกระทำความผิดนอกราชอาณาจักร กฎหมายอาญาของไทยจึงไม่ยึดถือหลักการห้ามลงโทษซ้ำอย่างเคร่งครัด โดยศาลยังมีอำนาจลงโทษผู้นั้นได้อีกน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ โดยคำนึงโทษที่เขาได้รับมาแล้ว เว้นแต่เป็นกรณีที่รัฐบาลไทยเป็นผู้ร้อง

²⁴ เกียรติจิตร วัจนะสวัสดิ์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 21*, น. 240-241.

²⁵ ประสิทธิ์ เอกบุตร และคณะ, *โลกาภิวัตน์กับกฎหมายระหว่างประเทศ* (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สถาบันทรัพย์สินศาสตร์ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551, น. 14.

ขอให้มีศาลในต่างประเทศพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้นั้น จึงจะต้องนำหลักการห้ามลงโทษซ้ำสอง ในความผิดอันเดียวกันมาใช้อย่างเคร่งครัด²⁶

ในเรื่องนี้มีข้อพิจารณาอีกว่า การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติถ้อยคำซึ่งแตกต่างกันไว้ในมาตราต่างๆ แสดงถึงเจตนารมณ์ในการร่างกฎหมายและวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ในเรื่องราวหรือมีความหมายที่แตกต่างกันหรือไม่ เช่น มาตรา 35 วรรคสอง มาตรา 118 มาตรา 245 มาตรา 259 และมาตรา 262 ได้ใช้ถ้อยคำว่า “คดีถึงที่สุด” หรือ มาตรา 31 ได้ใช้ถ้อยคำว่า “คดีเสร็จเด็ดขาด” หรือมาตรา 38 ได้ใช้ถ้อยคำว่า “คดีนั้นเป็นอันเสร็จเด็ดขาด” ส่วนมาตรา 39 (4) ได้ใช้คำว่า “เสร็จเด็ดขาด”

จากการค้นคว้าข้อมูลพบว่า ถ้อยคำในมาตราต่างๆ รวมทั้งถ้อยคำในมาตรา 39 (4) ในภาษาอังกฤษใช้คำเดียวกันว่า “FINAL” ซึ่งแปลตามรูปศัพท์ว่า สิ้นท้ายหรือถึงที่สุดแล้ว แต่มีนักวิชาการ²⁷ เห็นว่าถ้าแปลถ้อยคำว่า “เสร็จเด็ดขาด” ในมาตรา 39 (4) ว่าหมายถึง คดีถึงที่สุด ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เพราะต้องรอให้คดีถึงที่สุดเสียก่อน จึงจะมีผลห้ามมิให้นำคดีอาญามาฟ้องอีก ซึ่งจะทำให้จำเลยได้รับความเดือดร้อนเกินสมควร เนื่องจากเขาจะต้องถูกดำเนินคดีหรือได้รับโทษซ้ำสองสำหรับการกระทำความผิดในครั้งเดียวกันอีก นอกจากนี้มาตรา 39 (4) ใช้คำว่า “มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” ไม่ใช่คำว่า “คดีเสร็จเด็ดขาด” เหมือนกับกรณีมาตรา 31 มาตรา 38 หรือมาตรา 51 ด้วย²⁸

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการ²⁹ ให้ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า มาตรา 39 (4) ได้ใช้คำว่า “มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” หาได้ใช้คำว่า “คดีเสร็จเด็ดขาด” อย่างมาตรา 38 มาตรา 39 หรือ มาตรา 51 ไม่ แสดงว่าเรื่องใดที่กฎหมายต้องการให้ถึงที่สุด กฎหมายจะใช้คำว่า “คดีถึงที่สุด” แต่มาตรา 39 (4) กฎหมายใช้เพียงคำว่า “คำพิพากษา” เท่านั้น จึงไม่ได้หมายความว่าคดีถึงที่สุด ไม่ว่าจะพิพากษาลงโทษหรือปล่อยจำเลยก็ตาม ล้วนเป็นคำพิพากษาในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว³⁰ ดังนั้น คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดตามมาตรา 39 (4) จึงหมายถึงคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่ได้วินิจฉัยชี้ขาดในเนื้อหาแห่งคดีนั้นแล้ว

²⁶ เพิ่งอ้าง, น. 15.

²⁷ ประภาส อวยชัย, “ฟ้องซ้ำต้องห้ามในคดีอาญา,” บทบัญญัติ, เล่มที่ 43, ตอน 3, น. 31, (กันยายน 2530).

²⁸ เพิ่งอ้าง.

²⁹ ประพนธ์ ศาตะมาน, ได้หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 299/2507 อ้างในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 299/2507 น. 581-582.

³⁰ เพิ่งอ้าง, น. 581-582.

ความเห็นของฝ่ายที่สอง เห็นว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องอันจะทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) นั้นจะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว คดีเสร็จเด็ดขาดคำนี้เป็นเพียงถ้อยคำที่ใช้ในอดีต ซึ่งปัจจุบันก็คือคดีถึงที่สุดนั่นเอง และเมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 147 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) และ มาตรา 35 วรรคสองแล้ว (ถอนฟ้องหรือยอมความก่อนคดีถึงที่สุด) เห็นว่า คดีอาญาเรื่องใดที่กฎหมายห้ามมิให้นำมาฟ้องร้องดำเนินคดีใหม่ คดีอาญารื่องนั้นจะต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุดโดยได้วินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องนั้นแล้ว คดีเสร็จเด็ดขาดจึงหมายถึงคดีถึงที่สุดนั่นเอง การให้ความหมายดังกล่าวจึงเป็นการนำหลักการเรื่องฟ้องซ้อนมาพิจารณาว่า การฟ้องคดีและการตัดสินชี้ขาดคดีของศาลไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญานั้นจะต้องกระทำได้เพียงครั้งเดียว หากคดีได้อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลก็จะส่งผลให้คดีหลังเป็นฟ้องซ้อน³¹

คดีอาญาเรื่องใดที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วเท่ากับเป็นการรับรองและยืนยันผลของคดีในความบริสุทธิ์หรือความผิดของจำเลยในคดีนั้น ก่อให้เกิดสถานภาพทางกฎหมายในทางที่เป็นคุณหรือโทษแก่จำเลยตามมา ในทางที่เป็นคุณ คือ เมื่อศาลพิพากษายกฟ้อง โจทก์และปล่อยตัวจำเลยแล้ว จะนำคดีเรื่องเดิมกลับมาฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยอีกไม่ได้ เพราะได้รับความคุ้มครองไม่ให้ต้องถูกดำเนินคดีและลงโทษซ้ำสอง ตามหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ (ne bis in idem) ส่วนในทางที่เป็นโทษ คือ เมื่อศาลพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลย จะมีการบันทึกเป็นทะเบียนประวัติอาชญากร และโทษจำคุกซึ่งศาลได้พิพากษาลงโทษจำเลย อาจถูกนำไปใช้ประกอบดุลพินิจในการลงโทษจำเลยในคดีอื่น หรือเพิ่มโทษ หรือใช้ประกอบการพิจารณาของศาลว่าเป็นผู้กระทำผิดจนคิดเป็นนิสัยจนอาจได้รับโทษกักกันก็ได้ เมื่อเกิดสถานภาพทางกฎหมายในทางที่เป็นโทษ รัฐจึงสามารถบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลในคดีนั้นได้ การบังคับคดีตามคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดจึงเป็นการบังคับคดีที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะคำพิพากษานั้นจะถูกฟ้องหรือไม่ก็ตาม³²

เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว จึงเกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายขึ้น (Rechiskraft/finally-binding effect) ทำให้ไม่สามารถนำคดีอาญาเรื่องเดียวกันนั้นกลับมาฟ้องร้องดำเนินคดีใหม่ได้อีก ไม่ว่าจะคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนั้นจะเป็นคำพิพากษาให้ลงโทษ

³¹ รชฎ เจริญน้ำ, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 1 (LW 408), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549), น. 291.

³² คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 8, น. 644.

จำเลยหรือยกฟ้องโจทก์ก็ตาม³³ คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด หมายความว่า คำพิพากษามีสภาพเด็ดขาดในทางเนื้อหา (material) ซึ่งเป็นผลมาจากการที่คำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้ว³⁴ ส่วนคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นเรื่องของคดีที่ได้เสร็จสิ้นลงแล้ว และไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขคำตัดสินชี้ขาดนั้นได้อีก คำพิพากษาถึงที่สุด จึงหมายความว่า คำพิพากษามีสภาพเด็ดขาดในทางรูปแบบ (formal)³⁵ หรือมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบ (formelle Rechtskraft/formal finally-binding effect) ซึ่งคำพิพากษาถึงที่สุดนี้อาจจะเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดโดยคำพิพากษาของศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา³⁶ หรือเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งไม่ใช่คำพิพากษาของศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา (คำพิพากษาถึงที่สุดเมื่อได้ล่วงพ้นระยะเวลาที่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ และไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษานั้น หรืออุทธรณ์หรือฎีกาที่ยื่นเป็นอุทธรณ์หรือฎีกาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นกรณีที่มีการสละสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกา) ก็ได้

คำพิพากษาถึงที่สุดจึงเป็นเงื่อนไขของคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด คำพิพากษาจะเสร็จเด็ดขาดได้ก็ต่อเมื่อเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ดังนั้น คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด จึงหมายถึงคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วนั่นเอง³⁷

2.4 ปัญหาของบทบัญญัติ มาตรา 39 (4)

จากบทบัญญัติมาตรา 39 (4) ที่ว่า “สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ประกอบด้วยหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ คือ บุคคลผู้เป็นจำเลยนั้นจะต้องเป็นคนเดียวกัน การกระทำของจำเลยจะต้องเป็นการกระทำในครั้งเดียวกันหรือเป็นกรรมเดียวกัน และเรื่องนั้นศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว ในส่วนนี้เห็นว่ายังคงมีปัญหาที่ควรศึกษาใน 2 ประเด็นปัญหา คือ ถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” จะพิจารณาจากอะไร และควรจะมีคามหมายถึงอะไรบ้าง กว้างแยะแค่ไหน หรือมีขอบเขตเพียงใด จึงจะถูกต้องและยุติธรรมกับจำเลยที่สุด กับอีกปัญหา คือ ถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จ

³³ เพิ่งอ้าง.

³⁴ เพิ่งอ้าง, น. 228.

³⁵ กรรณิรมย์ โทมสารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 18, (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2557).

³⁶ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น. 643.

³⁷ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2561), น. 228. กรรณิรมย์ โทมสารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 18, (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2557).

เด็ดขาด” นั่นคืออะไร และจะพิจารณาจากสิ่งใด หรือมีแนวทางในการวินิจฉัยอย่างไร คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดควรจะเป็นคำพิพากษาของศาลที่ได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดีนั้นแล้ว หรือควรจะเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดกันแน่

2.4.1 ปัญหาถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง”

จากหลักวิชาการหรือจากแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาดังแต่อดีตพบว่า เดิมศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” หมายถึง ฐานความผิด ข้อหา การกระทำครั้งเดียวกัน ซึ่งการให้ความหมายที่แตกต่างกันจะส่งผลให้การวินิจฉัยเรื่องสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับตามมาตรา 39 (4) นี้ ไม่เหมือนกัน อาจทำให้โจทก์สามารถฟ้องคดีได้มากกว่าหนึ่งครั้ง โดยการเปลี่ยนข้อหาหรือฐานความผิด เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1088/2481 ข้อเท็จจริงคือ โจทก์ฟ้องจำเลยฐานพยายามฆ่าและสาธยายชันต้อน ได้มีคำพิพากษาแล้ว คดีอยู่ในระหว่างอุทธรณ์ ผู้ถูกทำร้ายได้เสียชีวิต โจทก์จึงนำคดีนี้กลับมาฟ้องจำเลยอีกในฐานฆ่าคนตาย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องจำเลยโดยอ้างฐานความผิดคนละฐานกัน ฟ้องของโจทก์จึงเป็นคนละประเด็นความผิด โจทก์จึงนำคดีนี้กลับมาฟ้องจำเลยอีกได้ อีกทั้งความตายของผู้เสียหายเป็นความผิดที่เกิดขึ้นหลังจากที่ศาลในคดีแรกได้มีพิพากษาแล้ว ซึ่งเป็นผลแห่งการกระทำของจำเลยเอง เป็นเรื่องต่างประเด็นต่างฐานความผิด จึงไม่ใช่ความผิดอันเดียวกัน ฟ้องของโจทก์ในคดีหลังจึงไม่เป็นการต้องห้าม การวินิจฉัยของศาลฎีกาเช่นนี้ ส่งผลให้การกระทำความผิดในครั้งเดียวกันสามารถฟ้องคดีได้หลายครั้ง นอกจากนี้ยังมี คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 149/2483 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 715/2489 ที่วินิจฉัยทำนองเดียวกัน

ปัจจุบันแนวคำพิพากษาศาลฎีกาน่าจะยุติแล้วว่า คดีอาญาเรื่องใดเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาในความผิดซึ่งได้ฟ้องไปแล้ว ไม่ว่าจะโทษจำเลยหรือยกฟ้องก็ตาม จะนำคดีเรื่องเดิมมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 188/2482) หรือการอ้างฐานความผิดที่แตกต่างกัน เช่น ในคดีอาญาที่จำเลยถูกฟ้องฐานฉ้อโกงว่ามาหลอกเจ้าพนักงานว่าทรัพย์เป็นของตนเพื่อประกันตัวผู้ต้องหาในคดีจนกระทั่งศาลได้ตัดสินคดีไปแล้ว ต่อมาโจทก์จะนำคดีมาฟ้องจำเลยอีกในฐานแจ้งความเท็จแก่เจ้าพนักงานอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 553/2484) นอกจากนี้ยังมี คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 559/2484, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2019/2492, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1182/2494, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1037/2501, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2019/2492, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1037/2501, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1104/2504, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1656/2512, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 791/2505, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2880/2523, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 289/2560 เป็นต้นที่วินิจฉัยในทำนองเดียวกัน

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในอดีตที่ผ่านมาโดยเฉพาะคำพิพากษาที่วินิจฉัยว่า การฟ้องคดีอาญาเรื่องเดียวกันสามารถทำได้มากกว่าหนึ่งครั้ง โดยการเปลี่ยนฐานความผิดซึ่งได้ฟ้อง

ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 39 (4) นั้น เป็นการใช้หลักกฎหมายที่ไม่ถูกต้องและไม่คำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย ทำให้ผลของคำวินิจฉัยมันไม่ถูกต้อง เช่น กรณีที่โจทก์ฟ้องจำเลยฐานพยายามฆ่าและศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาแล้ว คดีอยู่ในระหว่างอุทธรณ์ ผู้ถูกทำร้ายได้เสียชีวิต โจทก์จึงนำคดีนี้กลับมาฟ้องจำเลยอีกในฐานะคนตาย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องจำเลยโดยอ้างฐานความผิดคนละฐานกัน ฟ้องของโจทก์จึงเป็นคนละประเด็นความผิด คดีหลังที่โจทก์นำมาฟ้องจำเลยจึงเป็นการขัดต่อหลักกฎหมายและไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย คำวินิจฉัยที่ให้ฟ้องคดีซ้ำได้จึงไม่ถูกต้อง (คำพิพากษาฎีกาที่ 1088/2481, คำพิพากษาฎีกาที่ 149/2483, คำพิพากษาฎีกาที่ 715/2489)

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันแนวคำพิพากษาศาลฎีกาน่าจะยุติแล้วว่าคดีเรื่องหนึ่งฟ้องร้องได้เพียงครั้งเดียว แต่ศาลฎีกาก็ไม่ได้ให้ความหมายว่า ความผิดซึ่งได้ฟ้องก็ดี การกระทำครั้งเดียวก็ดี หมายความว่าอย่างไรจึงทำให้เกิดเป็นปัญหาการตีความว่า อะไรคือการกระทำความผิดครั้งเดียว

การให้ความหมายของถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ตามมาตรา 39 (4) นี้จึงเป็นปัญหาซึ่งเป็นสาระสำคัญว่าสิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับไปเมื่อใด อย่างไรจึงจะเป็นความผิดซึ่งได้ฟ้อง และมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด แล้วจะใช้หลักกฎหมายในเรื่องใดมาปรับเพื่อนำไปสู่การวินิจฉัยปัญหานี้ได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมที่สุด

ต่อมา แม้ศาลจะทราบถึงข้อบกพร่องของแนววินิจฉัยแนวแรก แล้วเปลี่ยนแนวทางมาเป็นแนวทางที่สอง ที่วินิจฉัยว่า ความผิดซึ่งได้ฟ้อง หมายถึง การกระทำอันหนึ่ง แต่ศาลก็ไม่เคยอธิบายว่า การกระทำอันหนึ่ง หมายความว่าอย่างไร การกระทำนั้นอย่างไร ดังที่ได้ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2019/2492 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า ในคดีนี้โจทก์ฟ้องจำเลยฐานทำร้ายร่างกาย ศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษจำเลยไปแล้ว ต่อมาผู้เสียหายถึงแก่ความตาย โจทก์จึงฟ้องจำเลยในความผิดฐานทำให้ผู้เสียหายตายโดยไม่มีเจตนา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คำว่า “ในความผิด” ตามมาตรา 39 (4) นั้น หาได้หมายถึงฐานความผิดไม่ แต่หมายถึงการกระทำอันหนึ่ง การตายของผู้เสียหายคดีนี้เกิดจากการกระทำซึ่งได้ฟ้องและศาลได้พิพากษาแล้วนั่นเอง โจทก์จึงนำคดีมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้

2.4.2 ปัญหาของถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด”

จากแนวคำพิพากษาฎีกาที่ปรากฏตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า แนวทางในการวินิจฉัยในประเด็นเรื่องคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 แนวทางด้วยกัน คือ

กลุ่มแรก คำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยว่าคำพิพากษาของศาลที่ได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดีนั้นแล้วเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอาจเป็นเพียงคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่ได้วินิจฉัยตามเนื้อหาความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 3116/2525, คำพิพากษาฎีกาที่ 765/2562, คำพิพากษาฎีกาที่ 4747/2533, คำพิพากษาฎีกาที่

682/2537, คำพิพากษาฎีกาที่ 2927/2540, คำพิพากษาฎีกาที่ 4276/2540, คำพิพากษาฎีกาที่ 2757/2544, คำพิพากษาฎีกาที่ 6770/2546, คำพิพากษาฎีกาที่ 289/2560 เป็นต้น กับ

กลุ่มที่สอง เป็นคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดจะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 628/2536, คำพิพากษาฎีกาที่ 3238/2536, คำพิพากษาฎีกาที่ 4956/2536, คำพิพากษาฎีกาที่ 1275/2539, คำพิพากษาฎีกาที่ 2258/2540, คำพิพากษาฎีกาที่ 290/2543 เป็นต้น

โดยแนวคำพิพากษาฎีกากลุ่มแรกเห็นว่า สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไปตาม มาตรา 39 (4) เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว คือ ศาลได้วินิจฉัยในประเด็นเนื้อหาแห่งคดีเรื่องนั้นแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นคำพิพากษาของศาลใดก็ตาม และไม่จำเป็นต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ซึ่งคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยในแนวทางนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคดีที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว จึงส่งผลให้เกิดความเข้าใจว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด คือ คดีที่ศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาแล้ว เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 3116/2525, 765/2526, 4747/2533, 682/2537, 2927/2540, 4276/2540, 2757/2544, 6770/2546, คำพิพากษาฎีกาที่ 289/2560 เป็นต้น ซึ่งปรากฏในคำอธิบายของนักกฎหมายหลายๆ ท่าน ว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไม่ได้หมายถึงคดีถึงที่สุด แต่หมายถึงศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษา³⁸ จึงทำให้จดจำกันเรื่อยมาว่า สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไปตามมาตรา 39 (4) เมื่อศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาในความผิดซึ่งได้ฟ้องนั่นเอง

ส่วนแนวคำพิพากษาฎีกาอีกกลุ่มหนึ่งที่วินิจฉัยว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดคือคำพิพากษาถึงที่สุด โดยแนวคำพิพากษาฎีกากลุ่มนี้เห็นว่า สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับไปเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องตามมาตรา 39 (4) ก็ต่อเมื่อคำพิพากษานั้นถึงที่สุดแล้ว โดยศาลฎีกาวินิจฉัยว่าคดีเรื่องเดิมที่ศาลเคยมีคำพิพากษาไม่ว่าจะลงโทษหรือยกฟ้อง โจทก์ก็ตาม และเมื่อคดีนั้นถึงที่สุดแล้ว โจทก์จะนำมาฟ้องอีกไม่ได้ ปรากฏตามคำพิพากษาต่างๆ³⁹ ซึ่งวินิจฉัยทำนองเดียวกัน

³⁸ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา (พิมพ์ครั้งที่ 7), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), 2553), น. 240. และดู สัญญา ธรรมศักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 ถึง ภาค 3 มาตรา 1-171 (พิมพ์ครั้งที่ 6), น. 632.

³⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 891/2471, คำพิพากษาฎีกาที่ 164/2476, คำพิพากษาฎีกาที่ 188/2482, คำพิพากษาฎีกาที่ 671/2483, คำพิพากษาฎีกาที่ 559/2484, คำพิพากษาฎีกาที่ 596/2484, คำพิพากษาฎีกาที่ 835/2484, คำพิพากษาฎีกาที่ 938/2484, คำพิพากษาฎีกาที่ 752/2486, คำพิพากษาฎีกาที่ 801/2486, คำพิพากษาฎีกาที่ 783/2493, คำพิพากษาฎีกาที่ 602/2496, คำพิพากษาฎีกาที่ 92/2500, คำพิพากษาฎีกาที่ 930/2504, คำพิพากษาฎีกาที่ 165/2506, คำพิพากษาฎีกาที่ 1977/25511, คำพิพากษาฎีกาที่ 147/2512, คำพิพากษาฎีกาที่ 1996/2518,

จากปัญหาการให้ความหมายในถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” ตามมาตรา 39 (4) นี้ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอันควรนำไปสู่การศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาในความหมายของถ้อยคำดังกล่าว โดยอาศัยหลักกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องข้อกับหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจและสามารถนำมาปรับใช้ได้จริงอย่างถูกต้องและเหมาะสม อีกทั้งยังสามารถอธิบายได้ว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนั้น ควรจะเป็นคำพิพากษาอันถึงที่สุดหรือไม่ อย่างไร หรือควรจะเป็นเพียงคำพิพากษาของศาลที่ได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดีนั้นแล้วก็เพียงพอที่จะเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดได้แล้ว ดังปรากฏตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยไว้แตกต่างกันถึง 2 แนวทางด้วยกัน ในประเด็นปัญหาเรื่องนี้ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้แตกต่างกันถึง 2 แนวทาง กลุ่มแรก คือ แนวคำพิพากษาฎีกาที่ได้อธิบายว่า คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอันจะทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไปจะต้องเป็นคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ส่วนกลุ่มที่สอง คือ แนวคำพิพากษาฎีกาที่ได้อธิบายว่า คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอันจะทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไปเป็นเพียงคำพิพากษาของศาล (ศาลชั้นต้น) ที่ได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดีเรื่องนั้นก็เพียงพอที่จะเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดได้แล้ว ซึ่งในระยะหลังๆ จะปรากฏแนวคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งส่วนใหญ่จะวินิจฉัยว่า เมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว สิทธิในการดำเนินคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับไป ตามมาตรา 39 (4) โจทก์จึงไม่อาจนำคดีมาฟ้องจำเลยอีกได้ เพราะว่าการคดีเรื่องนั้นศาลได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดีแล้ว จึงเป็นการพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้วนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อนำพิจารณาอีกว่า ในประเด็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนี้ยังมีแนวคำพิพากษาฎีกาที่ได้พิพากษาว่าเมื่อคดีถึงที่สุดไปแล้วสิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับไป จึงเป็นข้อสงสัยว่าศาลฎีกากำลังบอกเราว่า คดีเสร็จเด็ดขาดเมื่อศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาแล้ว หรือคดีเสร็จเด็ดขาดเมื่อคดีนั้นถึงที่สุด

ในปัญหาเรื่องนี้อาจเกิดความสับสนได้ว่า คดีแรก ที่มีการฟ้องดำเนินคดีจนศาลชั้นต้นพิพากษา และคดีถึงที่สุด แต่ศาลฎีกาไม่ได้วินิจฉัยว่าคดีนี้ศาลชั้นต้นเคยมีคำพิพากษาไปแล้วเท่ากับว่าศาลได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดีนั้นแล้ว สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับไปตามมาตรา 39 (4) แต่ศาลฎีกากลับวินิจฉัยว่า คดีนี้ได้ถึงที่สุดแล้ว โจทก์จึงฟ้องใหม่ไม่ได้ เพราะสิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับไปตามมาตรา 39 (4) อ่านแล้วจึงรู้สึกสับสนว่า ศาลฎีกาต้องการอธิบายคำว่า “คดีเสร็จเด็ดขาด” ว่าหมายถึง ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วหรือคดีจะต้องถึงที่สุดกันแน่

คำพิพากษาฎีกาที่ 94/2528, คำพิพากษาฎีกาที่ 6678/2531, คำพิพากษาฎีกาที่ 765/2532, คำพิพากษาฎีกาที่ 809/2532, คำพิพากษาฎีกาที่ 4747/2533, คำพิพากษาฎีกาที่ 4984/2533, คำพิพากษาฎีกาที่ 628/2536, คำพิพากษาฎีกาที่ 3238/2536, คำพิพากษาฎีกาที่ 4956/2536, คำพิพากษาฎีกาที่ 1275/2539, คำพิพากษาฎีกาที่ 2083/2539, คำพิพากษาฎีกาที่ 2258/2540, คำพิพากษาฎีกาที่ 2927/2540, คำพิพากษาฎีกาที่ 290/2543

อาจก่อให้เกิดความสับสนและไม่เข้าใจว่าจะไปในแนวทางไหน เกิดเป็นปัญหาความไม่ชัดเจน ในการอธิบายความหมายสำหรับถ้อยคำดังกล่าวว่าแท้จริงแล้วคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดควรมี ความหมายอย่างไร จำเป็นจะต้องถึงที่สุดหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาที่วินิจฉัยทำนอง เดียวกันว่าเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วจะนำคดีมาฟ้องใหม่อีกไม่ได้ เป็นฟ้องซ้ำ⁴⁰ ซึ่งเป็นแนวคำวินิจฉัยที่มาสันนิษฐานว่าสิทธิในการดำเนินคดีอาญาจะดับเมื่อศาลมีคำพิพากษาเสร็จ เด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว คือคำพิพากษาถึงที่สุดนั่นเองอันเป็นเงื่อนไขของการระงับคดี ประการหนึ่ง

2.4.3 ปัญหาเรื่องอำนาจฟ้องของผู้เสียหายในเรื่องเดียวกับที่อัยการฟ้อง

จากปัญหาถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” เมื่อเราให้ความหมายว่า คำพิพากษา เสร็จเด็ดขาด หมายถึง คำพิพากษาอันถึงที่สุด อาจเกิดข้อโต้แย้งเรื่องอำนาจในการดำเนินคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ที่ให้อำนาจในการฟ้องคดีอาญาแก่รัฐและ ผู้เสียหายเป็นเส้นขนาน ต่างมีอิสระต่อกัน⁴¹ อีกทั้งคำสั่งไม่ฟ้องคดีของอัยการ ไม่ได้เป็นการตัดสิทธิ ของผู้เสียหายในการที่จะฟ้องคดีอาญาคด้วยตนเองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 ผู้เสียหายจึงสามารถฟ้องคดีอาญาเองได้ แม้คดีนั้นอัยการจะได้ฟ้องไปแล้วหรือมีคำสั่งไม่ ฟ้องก็ตาม

ในคดีที่อัยการได้ฟ้องร้องดำเนินคดีแล้ว และศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิด ซึ่งได้ฟ้อง คือ คดีถึงที่สุดไปแล้ว กรณีนี้ผู้เสียหายจะฟ้องคดีอีกไม่ได้เนื่องจากสิทธิในการดำเนินคดี อาญาจะดับไปแล้ว เพราะคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดเป็นเงื่อนไขแห่งการระงับคดีนั้นแล้ว

ส่วนในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาในเนื้อหาแห่งคดีนั้นแล้ว แต่ยังอยู่ระหว่างการอุทธรณ์ หรือฎีกา กล่าวคือ หากคดียังไม่ถึงที่สุด จะนำเรื่องสภาพแห่งความเป็นคดีใหม่ มาอ้างในกรณีนี้ได้ หรือไม่ เมื่อระบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศไทยให้อำนาจผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดีได้

⁴⁰ คำพิพากษาที่ 188/2482, คำพิพากษาที่ 671/2483, คำพิพากษาที่ 596/2484, คำพิพากษาที่ 835/ 2484, คำพิพากษาที่ 938/2484, คำพิพากษาที่ 801/2486, คำพิพากษาที่ 92/2500, คำพิพากษาที่ 930/2504, คำพิพากษาที่ 165/2506, คำพิพากษาที่ 147/2512, คำพิพากษาที่ 1996/2518, คำพิพากษาที่ 765/2532, คำพิพากษาที่ 809/2532, คำพิพากษาที่ 2083/2539, คำพิพากษาที่ 2258/2540, คำพิพากษาที่ 2927/2540

⁴¹ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย คดีอาญาเรื่องเดียวกันอัยการและผู้เสียหายสามารถยื่น ฟ้องในศาลเดียวกันหรือต่างศาลได้ กรณีนี้อาจเป็นข้อยกเว้นของหลักคืออยู่ระหว่างพิจารณาที่อนุญาตให้ ผู้เสียหายฟ้องจำเลยในกรรมเดียวกันนั้นเข้ามาได้อีก อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น. 229, 496. และดู ประพนธ์ ศาตะมาน, บันทึกท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 299/2507 (สงเสริม.), น. 581.

อย่างอิสระจากรัฐ ซึ่งถือว่า เป็นประเทศเดียวในโลกที่กฎหมายอนุญาตให้ดำเนินคดีเช่นนี้ได้⁴² อีกทั้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 เป็นกฎหมายของไทยที่ใช้มาอย่างยาวนานโดยยังไม่มีแก้ไขเลย จึงเชื่อกันว่าอาจมีเหตุผลมาจากในทางประวัติศาสตร์และในทางปกครอง เนื่องมาจากในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นราษฎรเท่านั้นจะเป็นผู้ฟ้องคดีอาญาและหาพยานหลักฐานกันเอง ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็เป็นหน้าที่ของราษฎรที่จะดำเนินคดีอาญาเองทั้งนั้น เพิ่งเริ่มมีการฟ้องคดีโดยอัยการในภายหลัง ประมาณ 100 ปีเศษ ระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐจึงอยู่ในระหว่างการพัฒนา ผู้เสียหายจึงมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาไปก่อน ซึ่งการให้อำนาจในการฟ้องคดีของอัยการและผู้เสียหายต่างฝ่ายต่างก็มีอิสระจากกันเช่นนี้ มีความแตกต่างไปจากระบบการฟ้องคดีอาญาในต่างประเทศ เพราะในต่างประเทศจะแก้ปัญหาไม่ให้มีการฟ้องคดีซ้ำหรือฟ้องคดีซ้อนกัน โดยอาศัยหลักกฎหมายสากล ne bis in idem ที่ว่า บุคคลจะถูกฟ้องคดีได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ในต่างประเทศจึงแก้ปัญหาด้วยการไม่ให้อำนาจผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีอาญาได้เอง และให้อำนาจการฟ้องคดีอาญาเป็นของอัยการโดยเฉพาะ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น⁴³ ส่วนในประเทศเยอรมนีอนุญาตให้ผู้เสียหายเป็น โจทก์ยื่นฟ้องได้เฉพาะในความผิดที่มีโทษไม่ร้ายแรง (bei bestimmten leichten Vergehen) ตามฐานความผิดเท่านั้น เช่น ความผิดฐานบุกรุก (มาตรา 123) หมิ่นประมาท (มาตรา 158-189) เปิดเผยความลับของจดหมาย (มาตรา 202) ทำร้ายร่างกาย (มาตรา 223, 224, 229) ข่มขู่ (มาตรา 241) เสียดทรัพย์ (มาตรา 303) ความผิดเกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า⁴⁴

เมื่อการดำเนินคดีอาญาเป็นอำนาจของรัฐในการจะควบคุมความสงบสุขในประเทศ รัฐจะต้องดำเนินคดีอาญาให้ความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นผู้เสียหายจะต้องได้รับการเยียวยา ส่วนจำเลยจะต้องได้รับการลงโทษที่เหมาะสมกับการกระทำของเขา และการกระทำผิดหนึ่งครั้งก็สมควรจะได้รับการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียวเช่นกัน การดำเนินคดีอาญากับจำเลยหลายครั้งสำหรับการกระทำความผิดกรรมเดียวกัน ย่อมไม่ยุติธรรมกับจำเลย อีกทั้งเป็นการซ้ำเติมจำเลยให้เดือดร้อนไม่สิ้นสุด

⁴² รชฎ เจริญกล้า, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 32*, น. 17.

⁴³ *เพิ่งอ้าง*, น. 16.

⁴⁴ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์, “การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน,” *ตุลพาท*, เล่มที่ 2, ปีที่ 58, น. 92, (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2554).

การดำเนินคดีอาญาเรื่องเดียวกันต้องดำเนินเป็นคดีเดียวโดยรวมคดี ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 149/2483⁴⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 682/2537 ซึ่งน่าจะไม่ต้อง ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า ในคดีอาญาในความผิดลักทรัพย์ พนักงานอัยการยื่นฟ้องจำเลยต่อศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลตั้งประทับฟ้องและถามคำให้การจำเลยแล้ว จำเลยให้การปฏิเสธว่าไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้อง ศาลจึงสั่งนัดสืบพยานโจทก์ต่อไป แต่ในวันเดียวกันที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้อง ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์ได้มายื่นฟ้องจำเลยว่าลักทรัพย์ขึ้นเดียวกัน ในคดีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องศาลสั่งให้นัดไต่สวนมูลฟ้องต่อไป และในวันนัดไต่สวนคำฟ้องนี้ เป็นวันก่อนวันนัดสืบพยานในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ วันนัดไต่สวนมูลฟ้องคดีของผู้เสียหาย ผู้เสียหายไม่มาศาล ศาลจึงยกฟ้องเพราะโจทก์ไม่มีพยานมาสืบ ต่อมาในวันนัดสืบพยานของอัยการ โจทก์ พยานมาพร้อม แต่ก่อนที่พนักงานอัยการจะนำพยานเข้าเบิกความ จำเลยได้ยื่นคำร้องว่า คดีนี้ศาลได้ยกฟ้องไปก่อนแล้ว ขอให้ศาลจำหน่ายคดี ศาลจึงจำหน่ายคดีของอัยการ พนักงานอัยการ โจทก์อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน พนักงานอัยการ โจทก์ฎีกา ศาลฎีกายืน ดังนี้เห็นได้ว่าแม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ รัฐเป็นใหญ่กว่า แต่ความเสียหายก็เกิดขึ้นจากศาลซึ่งเป็นฝ่ายรัฐได้ผิดหลักเกณฑ์⁴⁶

⁴⁵ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรม* ที่ 8, น. 53.

⁴⁶ คณิต ฒ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, น. 54, (มกราคม-มิถุนายน, 2544).

บทที่ 3

แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ

ในบทที่ 3 นี้ จะได้กล่าวถึง แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ โดยจะได้กล่าวถึงเป้าหมายในการดำเนินคดีอาญา หลัก ne bis in idem และแนวคิดตามทฤษฎีเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง แนวความคิดตามทฤษฎีผลผูกพันของคำพิพากษา สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางรูปแบบ สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางเนื้อหา ปราบปรามรายละเอียดดังนี้

3.1 เป้าหมายในการดำเนินคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญา คือ การตรวจสอบความจริงของเรื่องที่กำลังกล่าวหาเพื่อจะได้ชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหา นั้น เป้าหมายในการดำเนินคดีอาญาจึงหมายถึง การชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหา¹ โดยมีคำตัดสินถึงความรับผิดชอบในทางอาญาของผู้ถูกกล่าวหาที่ (1) ยุติธรรมอันมีความจริงเป็นพื้นฐานรองรับ (2) เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ (3) ก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย²

3.1.1 มีความยุติธรรมตามเนื้อหา

ความยุติธรรมตามเนื้อหาเกิดขึ้นเมื่อคำพิพากษาคดีอาญาถูกต้องและตรงกับความจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งเท่ากับว่ากฎหมายอาญาสารบัญญัติได้บังคับใช้และผู้กระทำความผิดก็ได้รับโทษตามสัดส่วนของความชั่วของเขา³ และเพื่อให้การดำเนินคดีอาญานั้นเกิดความยุติธรรมตามเนื้อหา

¹ คณิต ฅ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น. 45.

² กรรภิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 7, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2547). และดู Roxin/Schunemann, Strafverfahrensrecht, § 1, marginal no. 8

³ BVerfG 2 BvR 1895/05 Beschluss vom 27. Dezember 2006

รัฐจำเป็นต้องได้มาซึ่งความจริงแท้และต้องเป็นความจริงที่ได้มาโดยชอบด้วยกระบวนการ ความ⁴ ความจริงแท่นี้เองที่จะทำให้คำตัดสินคดีอาญามีความยุติธรรม⁵

3.1.2 เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อการค้นหาความจริงในคดีอาญาเป็นสิ่งสำคัญเพื่อที่จะทำให้การดำเนินคดีนั้นเป็นไป ด้วยความยุติธรรม แต่ขณะเดียวกันมนุษย์มีความสามารถในการค้นหาความจริงอย่างจำกัด การค้นหาความจริงจึงต้องถูกจำกัดโดยหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันเป็น หลักเกณฑ์ที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล อีกทั้งยังจำกัดอำนาจในการดำเนินคดีของรัฐ⁶ ทั้งนี้ เพราะการดำเนินคดีอาญาเป็นการกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ถึงแม้ว่าการ กระทำผิดอาญาจะส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมก็ตาม แต่การปฏิบัติต่อบุคคลซึ่งถูกกล่าวหานั้นก็ ควรจะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย การใช้ มาตรการต่างๆ โดยต้องอาศัยหลักนิติรัฐ (Prinzip der Rechtsstaatlichkeit/Principle of Legal State) ในการดำเนินคดีอาญาตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีความเป็นเสรีนิยม กระทำโดยเปิดเผย มีความโปร่งใสตามหลักการของประชาธิปไตย มีคุณลักษณะเป็นการกระทำเพื่อ สังคมคือเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถกลับเข้าสู่สังคมอีกได้⁷

3.1.3 ก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย

เนื่องจากความสามารถในการค้นหาความจริงของมนุษย์มีอยู่อย่างจำกัด การค้นหา ความจริงในคดีอาญาจึงต้องมีวันที่สิ้นสุด กล่าวคือ เมื่อคำพิพากษาถึงที่สุด สภาพเด็ดขาด ทางกฎหมายของคำพิพากษาก็จะเกิดขึ้น ซึ่งนำมาสู่ความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย ไม่มีใคร สามารถโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษานั้นได้อีก หากยังปล่อยให้มีการค้นหาความจริงต่อไปเรื่อยๆ จนไม่มีวันสิ้นสุดแล้ว ผู้ที่ถูกลงโทษจากคำพิพากษาถึงที่สุดก็จะไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ สุข เพราะยังคงต้องหวาดระแวงว่าตนเองอาจจะต้องถูกดำเนินคดีในเรื่องเดิมซ้ำอีก จนอาจก่อ ความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกลงโทษจากคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาจึงต้อง สิ้นสุดลงและคำพิพากษาจะต้องมีสภาพเด็ดขาด⁸

⁴ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น. 45. และดู กรรณิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุประสงค์ในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปี ที่ 7, เล่มที่ 2, น. 7, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2547).

⁵ กรรณิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*.

⁶ *เพิ่งอ้าง*.

⁷ คณิต ฒ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น. 46-47.

⁸ กรรณิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*.

การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอนุญาตให้มีการอุทธรณ์หรือฎีกาคดีอาญาได้โดยมีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดหลายประการก็เพราะว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต้องการให้คดีอาญาที่มีความสำคัญน้อยถึงที่สุดไปโดยเร็ว ด้วยมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือในเรื่องการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาคดีใหม่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ที่อนุญาตให้สามารถรื้อฟื้นคดีอาญาที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว ภายใต้ข้อจำกัดหลายประการเท่ากับเป็นการยืนยันว่า เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดและเกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายแล้ว ถึงแม้ว่าคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นจะมีได้ตั้งอยู่บนความเป็นจริงก็ตามก็ไม่อาจรื้อฟื้นคดีอาญาเรื่องนั้นขึ้นพิจารณาคดีใหม่ตามอำเภอใจได้อีก⁹

3.2 สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา

เมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุด ก็จะเกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายขึ้น โดยสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษานี้ หมายถึง สภาวะ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก คู่ความไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาต่อไปยังศาลสูงกว่าได้¹⁰ เท่ากับเป็นการรับรองและยืนยันผลของคดี และเป็นการยืนยันความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย อีกทั้งยังทำให้เกิดสถานภาพในทางกฎหมายใหม่ขึ้นสำหรับจำเลยและรัฐ กล่าวคือ หากศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยย่อมเกิดสถานภาพในทางกฎหมายที่เป็นผลร้ายแก่จำเลย เช่น การที่ศาลจะนำมาใช้ประกอบดุลพินิจในการลงโทษจำเลยในคดีอื่นๆ หรือจำเลยอาจถูกเพิ่มโทษในเวลาต่อมา หรือศาลอาจจะถือว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดติดนิสัยและให้กักกันจำเลยก็ได้ รวมถึงการลงทะเบียนประวัติอาชญากร แต่หากเป็นกรณีที่ศาลพิพากษายกฟ้องและปล่อยตัวจำเลยย่อมส่งผลของคดีเป็นคุณแก่จำเลย ทำให้จำเลยสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปได้อย่างสงบสุข โดยรัฐจะเข้าไปดำเนินคดีกับจำเลยในความผิดเดิมนั้นอีกไม่ได้¹¹

ประการที่ 2 สามารถบังคับคดีได้ กล่าวคือ เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในเรื่องนั้นแล้วก็จะส่งผลให้สามารถบังคับคดีได้ ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ของรัฐในการที่จะบังคับคดีตาม

⁹ เพิ่งอ้าง, น. 8.

¹⁰ เพิ่งอ้าง, น. 18.

¹¹ คณิต ฌ นคร, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 1, น. 643-644.

คำพิพากษานั้น ถึงแม้ว่าคำพิพากษานั้นจะไม่ถูกต้องก็ตาม การบังคับคดีตามคำพิพากษานั้นย่อมเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย¹²

ประการที่ 3 จะดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดิมอีกไม่ได้¹³ กล่าวคือ เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วย่อมทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องหรือสิทธิในการดำเนินคดีอาญา (Strafanspruch) ของรัฐเป็นอันระงับไป ต้องห้ามมิให้มีการดำเนินคดีอาญาซ้ำอีกเป็นครั้งที่สองในเรื่องเดียวกันตามหลัก ne bis in idem/double jeopardy ไม่ว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนั้นจะลงโทษหรือยกฟ้องของโจทก์ก็ตาม ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)¹⁴

สถานะประการที่ 1 และประการที่ 2 ของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาเป็นสถานะในทางรูปแบบ ส่วนสถานะประการที่ 3 เป็นสถานะในทางเนื้อหาของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา¹⁵

3.2.1 สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางรูปแบบ

สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางรูปแบบ ก็คือ คำพิพากษาถึงที่สุดโดยมี “สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบ” (formelle Rechtskraft/formal finally-binding effect) ซึ่งเป็นเรื่องของแบบพิธี (formell/formal)¹⁶ คำพิพากษาถึงที่สุดจึงเป็นกรณีที่เกิดขึ้นเป็นอันเสร็จสิ้นลง และไม่อาจขอให้มีการเปลี่ยนแปลงคำชี้ขาดในคำพิพากษานั้นได้อีกต่อไป โดยการขอให้ทบทวนแก้ไข ซึ่งมีลักษณะ (1) เป็นคำพิพากษาของศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา หรือ (2) เป็นคำพิพากษาซึ่งมิใช่คำพิพากษาของศาลฎีกา และคำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุด เมื่อล่วงพ้นระยะเวลาที่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ แต่ไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษานั้น หรือมีการสละสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกา หรือการอุทธรณ์หรือฎีกานั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย หากมีการยกอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาของศาลยอมถึงที่สุดนับตั้งแต่วันที่ศาลสั่งยกอุทธรณ์หรือฎีกานั้น ทั้งนี้ คำพิพากษาของศาลนั้นจะถึงที่สุดเต็มทุกข้อ หรืออาจถึงที่สุดบางข้อก็ได้¹⁷

¹² คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น. 644. และดู กรรภิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 18, เล่มที่ 2, น. 7, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2547).

¹³ กรรภิรมย์ โกมลารชุน, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 18.

¹⁴ คณิต ฒ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น. 644.

¹⁵ กรรภิรมย์ โกมลารชุน, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 18.

¹⁶ คณิต ฒ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1.

¹⁷ เพิ่งอ้าง, น. 642-643.

นอกจากนี้ คำพิพากษาถึงที่สุดนั้นยังอาจแบ่งได้เป็น “คำพิพากษาถึงที่สุดที่สมบูรณ์แบบ” และ “คำพิพากษาถึงที่สุดที่ไม่สมบูรณ์แบบ” คำพิพากษาถึงที่สุดที่สมบูรณ์แบบ หมายความว่า คำพิพากษานั้นถึงที่สุดโดยสิ้นเชิง ส่วนคำพิพากษาถึงที่สุดที่ไม่สมบูรณ์แบบ หมายความว่า ยังจะต้องมีคำวินิจฉัยสุดท้ายเกี่ยวกับคำพิพากษานั้นอีกกว่ามีการผูกมัดไปในทางใดโดยเฉพาะหรือไม่¹⁸ เช่น กรณีที่จำเลยฝ่ายเดียวอาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ หรือพนักงานอัยการอุทธรณ์หรือฎีกาเป็นประโยชน์แก่จำเลย เช่นนี้คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจึงตกอยู่ภายใต้แห่งการพิพากษาห้ามเพิ่มเติมโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 212¹⁹

เมื่อคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นเงื่อนไขของคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด²⁰ หากคดีนั้นเป็นคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดที่ไม่สมบูรณ์แบบ²¹ น่าจะส่งผลให้คำพิพากษานั้นเสร็จเด็ดขาดบางส่วนด้วย กล่าวคือ ส่วนใดที่จำเลยฝ่ายเดียวยังอุทธรณ์หรือฎีกา หรืออัยการอุทธรณ์หรือฎีกาเป็นประโยชน์แก่จำเลย ส่วนนั้นยังไม่ถึงที่สุด ยังบังคับคดีไม่ได้ จึงเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดบางส่วนในทางตรงกันข้าม ส่วนใดก็ตามที่จำเลยไม่ได้อุทธรณ์หรือฎีกา หรืออัยการไม่ได้อุทธรณ์หรือฎีกา ส่วนนั้นย่อมถึงที่สุดแล้ว สามารถบังคับคดีได้ จึงเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว

นอกจากนี้ คำพิพากษาถึงที่สุดจะมีผลในทางกฎหมายต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใด โดยเฉพาะเท่านั้น ไม่มีผลต่อบุคคลโดยทั่วไป การที่จำเลยคนหนึ่งยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาแล้วต่อมามีการถอนอุทธรณ์หรือฎีกานั้น การถอนอุทธรณ์หรือฎีกาดังกล่าวไม่เป็นการตัดสิทธิของจำเลยอื่นในคดีเดียวกันที่จะอุทธรณ์ฎีกาต่อไป หรือกรณีที่อัยการเป็นฝ่ายอุทธรณ์หรือฎีกาก็เช่นเดียวกัน

¹⁸ เพิ่งอ้าง, น. 642.

¹⁹ มาตรา 212 “คดีที่จำเลยอุทธรณ์คำพิพากษาที่ให้ลงโทษ ห้ามมิให้ศาลอุทธรณ์พิพากษาเพิ่มเติมโทษจำเลย เว้นแต่โจทก์จะได้อุทธรณ์ในทำนองนั้น” ข้อห้ามนี้เรียกในภาษาลาตินว่า “reformation in peius” ซึ่งหมายความว่า ในคดีอาญานั้น ในกรณีที่จำเลยผู้เดียวอุทธรณ์ฎีกาหรือฎีกาเพื่อประโยชน์แก่จำเลย ห้ามมิให้เปลี่ยนแปลงใดๆ ในทางที่เป็นโทษแก่จำเลย แต่คำพิพากษาในชั้นอุทธรณ์ฎีกาอาจเป็นคุณแก่จำเลยได้ด้วย ถ้าอัยการผู้เดียวอุทธรณ์ฎีกา ไม่ว่าจะการอุทธรณ์ฎีกาของอัยการนั้นจะเป็นการอุทธรณ์ฎีกาเพื่อประโยชน์หรือเพื่อให้เป็นโทษแก่จำเลย อ้างใน คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น. 643.

²⁰ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น. 643.

²¹ คำพิพากษาถึงที่สุดที่ไม่สมบูรณ์แบบ หมายความว่า ยังจะต้องมีคำวินิจฉัยสุดท้ายเกี่ยวกับคำพิพากษานั้นอีกกว่ามีการผูกมัดไปในทางใดโดยเฉพาะหรือไม่ อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น. 643.

หากอัยการถอนอุทธรณ์หรือฎีกาเฉพาะจำเลยคนใดคนหนึ่ง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับจำเลยอื่นๆ อัยการสั่งยุติไม่อุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปก็ได้²²

3.2.2 สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางเนื้อหา

สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางเนื้อหา ก็คือ คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด ซึ่งเป็นเรื่องของผลการที่คำพิพากษานั้นถึงที่สุด อันเป็นเรื่องของเนื้อหาของคดี²³ คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด จึงต่างจาก คำพิพากษาถึงที่สุด กล่าวคือ คำพิพากษาจะเสร็จเด็ดขาด คือ มีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย (Rechtskraft/finally-binding effect) ได้ก็ต่อเมื่อ คำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้ว คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด จึงเป็นเรื่องของเนื้อหา (materielle/substantive ส่วนคำพิพากษาถึงที่สุด เป็นเรื่องของแบบพิธี (formell/formal)²⁴

เมื่อคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด โดยมี “สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางเนื้อหา” (materielle Rechtskraft/substantive finally-binding effect) อันเป็นผลมาจากการที่คำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้วนั้น “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” จึงหมายถึง คำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว และคำพิพากษาที่ถึงที่สุดก็เป็นเงื่อนไขของการเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนั่นเอง²⁵

3.3 หลัก ne bis in idem

ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ หรือที่เรียกกันตามหลักสากลว่า “Ne bis in idem” เป็นหลักกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองผู้กระทำความผิดไม่ให้ต้องได้รับการลงโทษซ้ำสองสำหรับการกระทำในครั้งเดียวกัน หลักกฎหมายนี้ได้รับการยอมรับในหลายประเทศว่าเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

3.3.1 ความเป็นมาของหลัก ne bis in idem

หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำเกิดมาจากแนวความคิดที่จะคุ้มครองประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมและเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างถูกต้อง เป็นไปตามหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ และสอดคล้องกับหลักนิติธรรม (Rule of law) เพราะการดำเนินคดีอาญาและการลงโทษทางอาญาเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิ เสรีภาพ ชีวิต ร่างกาย และ

²² คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น. 643.

²³ *เพ็ญอ้าง*, น. 642.

²⁴ *เพ็ญอ้าง*, น. 228.

²⁵ *เพ็ญอ้าง*, น. 643.

ทรัพย์สินของบุคคลทั้งสิ้น ในการดำเนินคดีอาญาตลอดจนการบังคับโทษทางอาญา รัฐจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังด้วยมุ่งหมายให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง²⁶

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนั้นมีต้นกำเนิดมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน ปรากฏใน Talmud Law และ Common Law โดย Justice Black ได้อธิบายหลักการนี้ไว้ในคำแปลของนักบุญเจอโรม (St. Jerome) ว่า “There shall not rise a second affliction” ซึ่งมีความหมายว่าพระเจ้าทรงห้ามมิให้ลงโทษการกระทำเดียวกันถึงสองครั้ง²⁷ ในศาสนาจักรได้บัญญัติหลักการห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำนี้ไว้ว่า “Not even God judges twice for the same act” หมายความว่า แม้แต่พระเจ้าเป็นเจ้าก็ไม่ทรงพิพากษาสองครั้งในการกระทำอันเดียวกัน Justice Black ได้อ้าง Nalum 1: 12 ว่า “I have afflicted you, but I will not afflict you again” เพื่อเขียนความเห็นแย้งในคดี Bartkus V. minis²⁸ ในกฎหมายโรมันซึ่งได้บัญญัติหลักการนี้ไว้ว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องไม่ถูกรังควานหรือรับความลำบากสองครั้งหรือรับโทษสองครั้งสำหรับการกระทำผิดเดียวกัน” ซึ่งในสมัยโรมันนั้นมีตุลาการเรียกว่า “praetor”²⁹ ในกฎหมายโรมันมีหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำไว้ใน “Black’s Law Dictionary” ซึ่งเป็นสุภาษิตกฎหมายที่เกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำซึ่งเป็นภาษาลาตินอยู่ด้วยกัน 3 สุภาษิต³⁰ คือ

1) “Nemo deber bis puniri pro uno delicto” หรือในภาษาอังกฤษ เรียกว่า “No man ought to be punished twice for one offense” หรือ “No man shall be placed in peril of legal

²⁶ Joshua Dressler (ed.), *Encyclopedia of Crime and Justice* 2nd ed., (New York : Mocmillan Reference USA, 2002), p. 549-550.

²⁷ Jame E King 1 “The Problem of Double Jeopardy in successive federal-state prosecution A fifth amendment solution 1” *Stan . L. Rev .*, 477, 479 (1979) F. N. (6). อ้างถึงใน กิตติพงษ์ ธีโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 5 และดู Joshua Dressler (ed.), *Encyclopedia of Crime and Justice* 2nd ed., (New York : Mocmillan Reference USA, 2002), p. 549-550.

²⁸ Jame E King 1 “The Problem of Double Jeopardy in successive federal-state prosecution A fifth amendment solution 1” *Stan . L. Rev .*, 477, 479 (1979) F. N. (6). §14 อ้างถึงใน ฉันทนา เรื่องวิเศษทรัพย์, “การขอเข้าร่วมเป็นโจทก์และการรวมพิจารณาคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), น. 26.

²⁹ กิตติพงษ์ ธีโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 5-6.

³⁰ Black Law Dictionary, p. 1935. อ้างถึงใน สุธิดา กาญจนวงษ์, “การดำเนินคดีอาญาซ้ำชั้นเจ้าพนักงาน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550), น. 15-16.

penalties more than once upon same accusation.” แปลว่า การกระทำผิดครั้งเดียวหรือกรรมเดียว จำเลยจะต้องได้รับโทษเพียงครั้งเดียวเท่านั้น จะลงโทษจำเลยในการกระทำผิดอันเดียวกัน 2 ครั้ง ไม่ได้เด็ดขาด

2) “Nemo deber bis vexari (si constet curiae quod sit) pro una et eadem causa” ภาษาอังกฤษเรียกว่า “No man ought to be twice troubled or harassed (if it appears to the court that it is) for one and the same cause.” หรือ “No man can be sued a second time for the same cause of action, it once judgement has been rendered.” หรือ “No man can be held to bail a second time at the suit of the same plaintiff for the same cause of action.” แปลว่า บุคคลจะต้องไม่ได้รับความลำบากถึงสองครั้งในการกระทำ ผิดเพียงครั้งเดียว

3) “Nemo deber bis vexari pro eadem causa.” ภาษาอังกฤษเรียกว่า “No one should be twice harassed for the same cause.” ซึ่งแปลได้ว่าบุคคลจะต้องไม่ได้รับความลำบากถึงสองครั้งในการกระทำผิดเพียงครั้งเดียว

หลักการห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักความเป็นสากลของเหตุผล (The Universal Law of Reason) หลักแห่งความเป็นสากลของความยุติธรรม (The Universal Law of Justice) และหลักแห่งความเป็นสากลของความรู้สึกผิดชอบ (The Universal Law of Conscience)³¹ หลักการห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำนี้ได้เริ่มขึ้นเป็นกฎหมายในระบบชีวิตลอร์ดก่อน โดยใช้ชื่อหลักนี้ว่า “ne bis in idem” หรือ “non bis in idem” ซึ่งมีความหมายว่า บุคคลจะต้องไม่ได้รับความเดือดร้อนซ้ำสองสำหรับการกระทำเดียวกัน (Grundsatz “ne bis in idem”/Principle of Double Jeopardy แปลว่า บุคคลจะต้องไม่ได้รับความเดือดร้อนซ้ำสอง สำหรับการกระทำเดียวกัน หรือหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกัน)³²

ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 นี้เอง แนวความคิดเรื่องหลักการห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำได้เกิดขึ้นในกฎหมายคอมมอนลอว์ กรณีคดีพิพาทระหว่างเซนต์โทมัสกับพระเจ้าเฮนรี่ที่ 2 ซึ่ง ปัญหาที่ว่า การที่ศาลศาสนาจักรได้ลงโทษจำเลยในการทำความผิดหนึ่งมาแล้ว และต่อมาศาลอาณาจักรได้พิพากษาลงโทษจำเลยคนเดียวกันนั้นอีกครั้งได้หรือไม่ ปัญหาในคดีดังกล่าวนี้เป็นที่มาของการนำหลัก Res Judicata หรือ Double Jeopardy มาใช้จนกระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายคอมมอนลอว์ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และสืบทอดต่อมาจนกระทั่งได้ปรากฏในสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1641 ใน The Massachusetts Body of Liberties ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในการ

³¹ สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย, “การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น 12.

³² คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น. 228.

ป้องกันการใช้อำนาจฟ้องร้องในทางที่เป็นโทษของรัฐ และทำให้เกิดความคิดแก่ผู้ร่าง Bill of Rights เป็นเวลากว่าศตวรรษในการรวบรวมเขียนแนวทาง โดยเข้าสู่กฎหมายของอเมริกาในรูปของ former jeopardy, double jeopardy และ twice in jeopardy³³

หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดียวกันนี้เป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของจำเลย ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้แต่งตั้งคณะกรรมการสำหรับการร่างปฏิญญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมการเคารพสิทธิและเสรีภาพ ตลอดถึงการยอมรับและการถือปฏิบัติต่อสิทธิเหล่านั้นอย่างสากล ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้ผลทั้งในหมู่ประชาชนของรัฐสมาชิกเอง และในหมู่ประชาชนแห่งดินแดนที่อยู่ภายใต้อาณาเขตของรัฐสมาชิกด้วย³⁴ หลักการดำเนินคดีอาญาได้ถูกบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 10 ได้บัญญัติไว้ว่า บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์อันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใดๆ ทางอาญา³⁵

นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติยังได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) โดยได้จัดทำขึ้นในรูปของมติและได้รับรองผลของข้อมติ จากนั้นจึงเปิดให้ลงนามให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติ โดยมีมติที่ 2200 A (XXI) ของสมัชชา เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 ในเบื้องต้นมีรัฐลงนาม 38 รัฐ ซึ่งใช้เวลาถึง 10 ปี จึงจะมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976³⁶ กติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และสิทธิทางการเมืองนี้ได้บัญญัติหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ใน ข้อ 14 (7) ว่า บุคคลย่อมไม่อาจถูกพิจารณาหรือลงโทษซ้ำใน การกระทำผิดกรรมเดียวกันซึ่งได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษหรือปล่อยตัวแล้วตามกฎหมาย และวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ³⁷

ในประเทศที่มีการพัฒนาแล้ว มักจะบัญญัติหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ ยกตัวอย่าง เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มีหลักการนี้ในรัฐธรรมนูญ

³³ John C. Klotter and Jacqueline R. Kanovitz, Op. cit., footnote 25, p. 286, อ้างถึงใน สมศักดิ์ ประกอบ แสงสวย, “การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 13-14.

³⁴ นพนิธิ สุริยะ, สิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด, 2537), น. 117.

³⁵ ฉันทนา เรื่องวิเศษทรัพย์, “การขอเข้าร่วมเป็นโจทก์และการรวมพิจารณาคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), น. 28.

³⁶ นพนิธิ สุริยะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 34, น. 139.

³⁷ เพิ่งอ้าง, น. 163.

ของเขาซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 5 หรือในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ มาตรา 39 และรัฐธรรมนูญ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ในมาตรา 103 (3)

3.3.2 ความหมายและหลักเกณฑ์ของหลัก ne bis in idem

หลัก ne bis in idem เรียกตามภาษาลาตินว่า NEMO BIS PUNITUR PRO EODEM DELICTO.³⁸ หรือ Non bis in idem³⁹ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า No one shall be punished twice for the same fault.⁴⁰ หรือ “Not twice for the same.”⁴¹ หรือที่แปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า “not again about the same.” ซึ่งคำว่า “again” นั้นเกี่ยวกับการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญามากกว่าหนึ่งครั้ง ไม่ว่าจะศาลเดียวกันหรือต่างศาล และ “same” นี้หมายถึงการกระทำหรือข้อเท็จจริงหรือคดีเรื่องเดิมหรือข้อกฎหมายของการกระทำเดิม หรือทั้งสองอย่าง⁴² ดังนั้น หลัก ne bis in idem จึงแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “บุคคลจะต้องไม่ถูกลงโทษ 2 ครั้งสำหรับความผิดอันเดียวกัน การกระทำอันหนึ่งพึงฟ้องร้องได้ครั้งเดียว เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในความผิดซึ่งได้ฟ้องไม่ว่าจะลงโทษหรือยกฟ้องก็ตาม สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับจะนำคดีมาฟ้องใหม่ไม่ได้เรียกว่า ฟ้องซ้ำต้องห้าม⁴³

หลัก ne bis in idem นี้คุ้มครองผู้กระทำความผิดซึ่งได้ถูกดำเนินคดีอาญาแล้วว่าจะต้องไม่ถูกดำเนินคดีซ้ำอีกเป็นครั้งที่สอง ตลอดจนยังคุ้มครองไป ถึงกรณีที่มีการยกฟ้องด้วย เมื่อใดมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในวัตถุแห่งคดีแล้ว จะดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดิมนั้นอีกไม่ได้ อันเป็นหลักการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นเงื่อนไขการระงับคดีประการหนึ่ง⁴⁴

หลัก ne bis in idem ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ผู้กระทำความผิดต้องเป็นบุคคลคนเดียวกัน และการกระทำจะต้องเป็นกรรมเดียวกัน

³⁸ ประภาศน์ อวยชัย, “ฟ้องซ้ำต้องห้ามในคดีอาญา,” บทบัญญัติ, เล่มที่ 43, ตอนที่ 3, น. 1, (2530).

³⁹ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา, น. 226.

⁴⁰ ประภาศน์ อวยชัย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 38, น. 1.

⁴¹ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 39, น. 226.

⁴² พลเอก แพทย์ไชยวงศ์, “การรื้อคดีอาญา: ศึกษากรณีการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น. 21-22.

⁴³ ประภาศน์ อวยชัย, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 38, น. 2.

⁴⁴ Kindhäuser, Strafprozessrecht, 2 th ed., (Minchen: Nomos, 2010), p. 298-299

บุคคลเดียวกัน หมายความว่า จำเลยในคดีก่อนที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดและ จำเลยในคดีใหม่เป็นบุคคลคนๆ เดียวกัน ศาลจึงไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีนี้ใหม่อีก ถึงแม้ว่า โจทก์ในคดีนี้จะเป็นบุคคลคนละคนกันกับโจทก์ในคดีก่อนก็ตาม⁴⁵

ส่วนการกระทำจะต้องเป็นกรรมเดียวกันนั้น คือ เรื่องราวหรือเหตุการณ์ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับการกระทำผิดนั้น⁴⁶

นอกจากนี้ หลัก ne bis in idem ยังประกอบด้วยหลักการ res judicata ที่ห้ามมิให้บุคคลที่เคยถูกลงโทษหรือเคยถูกยกฟ้องมาแล้วต้องถูกไต่สวนในเบื้องหน้าศาลเดิมหรือศาลอื่นอีกสำหรับความผิดอันเดียวกันไม่ว่าจะเป็นความผิดอาญาใดๆ และไม่คำนึงถึงความร้ายแรงของความผิดนั้นด้วย⁴⁷ แต่ในความผิดอาญากฎหมายระหว่างประเทศ เช่น อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ การสังหารล้างเผ่าพันธุ์ การเหยียดผิว อาชญากรรมสงคราม หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง แม้ว่าผู้กระทำเคยถูกไต่สวนคดีมาแล้ว ก็ไม่ได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดี ไต่สวน หรือลงโทษสำหรับความผิดอันเดียวกัน ถ้าการไต่สวนในครั้งแรกเป็นการช่วยเหลือให้ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดหรือให้ไม่ต้องรับโทษอย่างแท้จริง หรือการไต่สวนคดีในครั้งแรกมิได้กระทำอย่างอิสระหรือเป็นกลางหรือไม่สอดคล้องกับมาตรฐานตามกระบวนการพิจารณาคดีตามที่รับรองไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าวจะเป็นการขัดต่อหลักการ res judicata ที่มุ่งประสงค์ให้ดำเนินคดีอย่างเป็นธรรม⁴⁸

หลัก Res Judicata คือหลักที่เกิดขึ้นจากคำพิพากษาคัดสินของศาลที่ยุติแล้วอันเป็นหลักแห่งคำพิพากษาถึงที่สุด (Final Judgement) คำพิพากษาคัดสินของศาลอันถึงที่สุดนี้ได้คุ้มครองบุคคลให้ไม่ต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำ สำหรับการกระทำความผิดในครั้งเดียวกันด้วย โดยมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการคือ (1) คดีเรื่องนั้นศาลได้มีคำตัดสินชี้ขาดในประเด็นนั้นแล้ว (2) มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว (3) มีคู่ความเดียวกัน วัตถุประสงค์ของหลัก Res Judicata นี้ เพื่อให้เกิดความยุติธรรม ถูกต้อง เหมาะสม และรักษาความสงบสุขของประชาชน ในความแน่นอนของคำพิพากษาคัดสินกล่าวคือคำพิพากษาต้องถึงที่สุดเพื่อไม่ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจนไม่จบสิ้น ดังนั้นคดีเรื่องหนึ่งจึงต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างยุติธรรมเพียงครั้งเดียวเท่านั้น (one fair trial of an issue or cause) นอกจากนี้หลัก Res Judicata ยังเป็นหลักที่มีความคุ้มครองในเรื่องสิทธิของ

⁴⁵ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น. 645.

⁴⁶ กรรภิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 11.

⁴⁷ พิกพ อุดมอิทธิพงษ์, *คู่มือสังเกตการณ์กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแนวทางเพื่อการปฏิบัติลำดับที่ 5*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก, 2554), น. 120.

⁴⁸ *เพ็ญอ้าง*, น. 203-204.

มนุษย์ชนเพื่อทำให้กระบวนการยุติธรรมเกิดความศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือ อันนำไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยสงบสุขแก่สังคม⁴⁹

ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้นำประเทศไทยเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะคือญี่ปุ่น ในการทำสงครามกับสัมพันธมิตรและญี่ปุ่นแพ้ เมื่อสงครามได้สงบลง ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ก่อตั้งศาลอาชญากรสงครามขึ้นที่เมืองนูเรมเบิร์กและที่ประเทศญี่ปุ่นและเตรียมที่จะจัดตั้งขึ้นที่สิงคโปร์ด้วย เพื่อดำเนินคดีกับบุคคลผู้ก่อสงครามในขณะที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจะขอตัวจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม ไปขึ้นศาลอาชญากรสงครามที่ประเทศสิงคโปร์ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเป็นเสรีไทย และเป็นนักกฎหมายคนสำคัญของประเทศได้เสนอพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พ.ศ. 2488 โดยในมาตรา 3 บัญญัติว่า การประกาศสงครามกับสัมพันธมิตรไม่ว่าการประกาศนั้นจะทำได้ขึ้นก่อนหรือในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับให้ถือว่าเป็นความผิดฐานอาชญากรสงครามตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษสูงสุดคือประหารชีวิต และในมาตรา 5 กำหนดให้มีคณะกรรมการทำหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเมื่อได้ความว่าบุคคลกระทำการประกาศสงครามกับพันธมิตร ก็ให้เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาชญากรสงครามต่อศาลฎีกา และให้ศาลฎีกาเป็นศาลแรกและศาลสุดท้ายในการที่จะพิจารณาพิพากษาว่าบุคคลนั้นกระทำการเป็นอาชญากรสงครามหรือไม่ และให้คำพิพากษาของศาลฎีกาคืออาชญากรสงครามนั้นเป็นที่สุด คณะกรรมการที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ได้ฟ้องจอมพล ป. พิบูลย์สงครามต่อศาลฎีกา ศาลฎีกาก็วินิจฉัยว่าตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 มาตรา 14 ว่าบุคคลย่อมกระทำการใดๆ ก็ได้โดยไม่ต้องห้ามและไม่ต้องรับโทษทัณฑ์แต่อย่างใด หากในขณะที่กระทำ ไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้หรือบัญญัติว่าเป็นความผิด ดังนั้นพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พ.ศ. 2488 มาตรา 3 ในส่วนที่บัญญัติให้การกระทำความผิดอาชญากรสงครามที่เกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นความผิดจึงขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 14 จึงตกเป็นโมฆะในส่วนที่ขัดนี้เท่านั้น ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามถูกปล่อยตัว ต่อมาฝ่ายสัมพันธมิตรได้ขอตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามไปขึ้นศาลอาชญากรสงครามที่ประเทศสิงคโปร์ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ปราโมชจึงกล่าวว่าจะไม่อาจดำเนินคดีอาชญากรสงครามในการกระทำความผิดครั้งเดียวกันถึง 2 ครั้งเนื่องจากรัฐบาลไทยได้ดำเนินคดีอาชญากรกับจอมพล ป. พิบูลย์สงครามไปแล้วและ

⁴⁹ Bryan A. Garner. (2004), *Black's Law Dictionary* (8 th ed.), p.1336-1337. อ้างถึงใน พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์, “การรื้อฟื้นคดีอาญา ศึกษากรณีการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษ,” (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น. 10-13.

ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาให้ยกฟ้อง ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงไม่จำเป็นที่จะต้องส่งตัวจอมพลพิบูลสงครามให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตรอีก⁵⁰

หลัก ne bis in idem ถูกนำไปใช้ในประเทศต่างๆ ทั้งในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เช่น ประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา เรียกหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำว่า Double Jeopardy ประเทศ สหราชอาณาจักร เรียกว่า หลัก Former Jeopardy ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมัน ประเทศญี่ปุ่น ได้รับอิทธิพลจากหลัก Double Jeopardy หรือ Former Jeopardy

หลัก ne bis in idem มีลักษณะเฉพาะ 2 ประการ⁵¹ ประการแรก หลักห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ (ne bis in idem) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเพื่อคุ้มครองบุคคลให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำสองสำหรับความผิดอันเดียวกัน ประการที่สอง หลักห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ (ne bis in idem) เป็นหลักการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นเงื่อนไขในการระงับคดีประการหนึ่ง และยังเป็นหลักประกันของสภาพที่ไม่สามารถดำเนินคดีซ้ำได้ แม้ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติก็ไม่อาจล่วงละเมิดได้⁵²

หลัก ne bis in idem มีที่มาจากหลักนิติรัฐซึ่งกำหนดว่า ห้ามมิให้รัฐลงโทษบุคคลคนเดิมโดยอาศัยการกระทำความผิดเดียวกันเป็นครั้งที่สอง รัฐจึงมีหน้าที่ให้ความยุติธรรมตามเนื้อหา (materielle Gerechtigkeit/material justice) และให้ความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย (Rechtsfrieden/Peace under the Law.) เมื่อความยุติธรรมตามเนื้อหาเรียกร้องให้รัฐลงโทษผู้กระทำความผิดตามสัดส่วนความชั่วของเขาตามหลักความชั่ว (Schuldprinzip/Principle of Culpability.) จนกระทั่งรัฐได้ดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดและศาลได้มีคำพิพากษาจึงเท่ากับว่าการกระทำความผิดนั้นได้ถูกชำระความแล้ว ซึ่งความเด็ดขาดของคำพิพากษานี้เองจะก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย โดยผู้ที่ถูกลงโทษจะได้รับความคุ้มครองให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีอาญาในเรื่องเดียวกันซ้ำอีกในอนาคต⁵³

⁵⁰ ตามคำพิพากษาฎีกาคดีอาชญากรรมสงครามที่ 1/2489 เรียบเรียงโดยหลวงจ่ารัฐนิติศาสตร์ประธานศาลฎีกา พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์, “การรื้อฟื้นคดีอาญา ศึกษากรณีการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น. 18-21.

⁵¹ BVerfGE 3, 248, 251; 23, 191, 202 f.; Thomas, 2. Kapitel, I., 2., c., (2.), S. 36; MD/Schmidt-ABmann, Art. 103 III, marginal no. 260, 271. อ้างถึงใน กรรณิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 6.(พฤษภาคม-สิงหาคม, 2557).

⁵² กรรณิรมย์ โกมลารชุน, อ้างแล้ว เจริงรรถที่ 2, น. 6.

⁵³ เพิ่งอ้าง.

ข้อห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดียวกันหรือหลัก ne bis in idem มิได้คุ้มครองเฉพาะแต่การห้ามลงโทษบุคคลสำหรับการกระทำความผิดในเรื่องเดียวกันซ้ำเป็นครั้งที่สองเท่านั้น แต่ยังคงคุ้มครองไปถึงกรณีที่ศาลได้มีคำพิพากษาให้ยกฟ้องด้วย⁵⁴ และนอกจากนี้หลัก ne bis in idem ยังห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดิมอีกด้วย⁵⁵

นักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าหลัก ne bis in idem เป็นผลลัพธ์จากการที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้ข่งน้ำหนักราคา 2 ประการ ระหว่างความยุติธรรมตามเนื้อหากับความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย ส่วนกฎหมายว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่อนุญาตให้ดำเนินคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว กลับมาดำเนินคดีใหม่ได้ ใดๆ ที่คดีนั้นคำพิพากษาเกิดสภาพเด็ดขาดตามกฎหมายไปแล้ว ก็มีได้หมายความว่ากฎหมายจะให้คุณค่าของความมั่นคง ปลอดภัยตามกฎหมายมีคุณค่าน้อยกว่าความยุติธรรมตามเนื้อหา เมื่อเราพิจารณาจะเห็นได้ว่าการที่กฎหมายว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาคดีใหม่ ได้กำหนดเงื่อนไขในการขออนุญาตให้มีการนำคดีอาญาขึ้นมาดำเนินคดีใหม่ไว้อย่างจำกัด เท่ากับว่าเป็นการสนับสนุนหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ หรือหลักสากล ne bis in idem ว่าให้คุณค่าของความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมายมากกว่าความยุติธรรมตามเนื้อหา ดังนั้น เมื่อหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำเป็นหลักกฎหมายที่มีไว้เพื่อคุ้มครองประชาชนจากการใช้อำนาจของรัฐเกินขอบเขต การกำหนดขอบเขตของวัตถุแห่งคดีในคดีอาญาจึงต้องกว้างและอาศัยมุมมองในธรรมชาติ ยิ่งวัตถุแห่งคดีอาญากว้างมากเท่าใด หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำก็จะสามารถคุ้มครองบุคคลได้มากขึ้นเท่านั้น⁵⁶

3.4 ทฤษฎีเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง

ทฤษฎีเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง (The Theory of Prerequisites for Prosecution) คือ กรณีที่มีข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ใดๆ ที่ให้อำนาจหรือไม่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานหรือศาลที่จะเริ่มต้นหรือดำเนินคดีต่อไปได้ ซึ่งเรียกว่า “เงื่อนไขให้อำนาจในการเริ่มต้นคดีและดำเนินคดีต่อไป” การที่

⁵⁴ BVerfGE 3, 248, 251; 12, 62, 66; BGHSt (GS) 5, 323, 330; 15, 259; BGH NStZ 1991, 539 f.; LR/Kuhne, Einl. K., marginal no. 77; Peters, § 54, II., 1., p. 504; Roxin/Schunemann, § 52, marginal. 6 et seq. อ้างใน กรรณิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 6, (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2557).

⁵⁵ RGSt 2, 347, 348; BGHSt 5, 323, 329; 20, 292, 293; KK/Pfeiffer/Hannich, Einl., marginal no. 170; LR/Kuhne, Einl.K., marginal no. 77; MD/Schmidt-Aßman, Art. 103 III, marginal no. 301 อ้างใน กรรณิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 6, (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2557).

⁵⁶ กรรณิรมย์ โกมลารชุน, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 7.

เจ้าพนักงานและศาลจะเริ่มดำเนินคดีใด หรือจะดำเนินคดีใดๆ นั้นต่อไปได้ก็จะต้องมีหรือไม่มีข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ใดๆ ที่ให้อำนาจในการดำเนินคดีหรือตัดอำนาจในการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานและศาล คดีที่เจ้าพนักงานและศาลจะดำเนินคดีได้นั้นจะต้องปรากฏว่าคดีนั้นจะต้องเป็น “คดีใหม่”⁵⁷ หากคดีนั้นเป็นคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว เจ้าพนักงานหรือศาลก็ไม้อาจดำเนินคดีนั้นต่อไปได้เพราะคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องไปแล้วนั้น สภาพการเป็นคดีกลายเป็นคดีเก่าไปเสียแล้ว ดังนั้นสภาพการเป็นคดีใหม่ จึงเป็น “เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี” (Prozessvoraussetzung/Prerequisite for Prosecution) ส่วนคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง สภาพคดีเป็นคดีเก่า และเป็น “เงื่อนไขระงับคดี” (Prozesshindernis/Bars to Prosecution)⁵⁸

ประเภทของเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง มี 2 ประเภท ได้แก่ (1) เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธี (Formal prerequisites for prosecution) นั้นเป็นจะต้องพิจารณาถึงรูปแบบคำฟ้องที่ได้ยื่นต่อศาลว่า ได้กระทำโดยชอบด้วยเงื่อนไขตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยคำฟ้องนั้นจะต้องเป็นคำฟ้องที่ชอบด้วยกฎหมาย อำนาจศาลที่จะพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ในเรื่องเขตอำนาจเขตอำนาจศาล ความสามารถของคู่ความที่จะฟ้องและคำฟ้องเป็นจำเลยได้และคดีที่ฟ้องนั้นจะต้องไม่ได้เป็นคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลใด และ(2) เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยเนื้อหา (Substantive prerequisites for prosecution) เป็นกรณีที่จะต้องพิจารณาตัว “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคำฟ้อง” ตามเงื่อนไขที่กฎหมายได้กำหนดได้ รวมถึงกรณีที่กฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขเป็นกรณีที่ห้ามดำเนินคดีซ้ำ ได้แก่ กรณีที่ศาลเคยมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีก่อนแล้วต้องห้ามผิดซ้ำ การจะนำคดีมาฟ้องต่อศาลได้ยังจะต้องปรากฏว่าในเรื่องนั้น ไม่มีกฎหมายยกเลิกการลงโทษนิรโทษกรรม และคดียังไม่หมดอายุความด้วย

⁵⁷ คดีอาญาที่จะนำมาดำเนินคดีได้นั้นจะต้องเป็นคดีใหม่ สภาพการเป็นคดีใหม่มิได้มีแต่การเป็นคดีใหม่เนื่องจากยังไม่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดหรือเป็นคดีใหม่เนื่องจากยังไม่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องเท่านั้น คดีอาญาที่ได้ฟ้องต่อศาลแล้วแต่อยู่ระหว่างการพิจารณาโดยทั่วไปจะนำเรื่องนั้นมาดำเนินคดีอีกไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเรา คดีอาญาเรื่องเดียวกับอัยการและผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องในศาลเดียวกันหรือต่างศาลได้ กรณีนี้อาจเป็นข้อยกเว้นของหลักคืออยู่ระหว่างการพิจารณาที่อนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องจำเลยในกรรมเดียวกันเข้ามาได้อีก อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561), น. 228-229. และคูประพนธ์ ศาตะมาน, บันทึกท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 299/2507 (สงเสริม.), น. 581.

⁵⁸ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น. 229.

บทที่ 4

ข้อห้ามในการดำเนินคดีอาญาซ้ำในกฎหมายต่างประเทศ

เนื่องจากกฎหมายของต่างประเทศมีอิทธิพลต่อการบัญญัติกฎหมายของไทย จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องศึกษากฎหมายของต่างประเทศ ในบทนี้จะกล่าวถึงข้อห้ามในการดำเนินคดีอาญาซ้ำในกฎหมายต่างประเทศ 2 ส่วน คือส่วนแรกกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกรวมอยู่ด้วย คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) และส่วนที่ 2 คือ กฎหมายของต่างประเทศทั้งในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน และประเทศญี่ปุ่น รายละเอียดดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.1 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights-ICCPR)

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในสิทธิมนุษยชนอันทรงคุณค่าอันเป็นรากฐานในการบริหารงานยุติธรรมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จากแนวความคิดของ O'Neill และคณะ¹ซึ่งปรากฏในบทความกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศออสเตรเลียที่ว่า “ไม่มีใครจะต้องรับผิดโดยถูกดำเนินคดีหรือถูกลงโทษซ้ำสำหรับการกระทำผิดเดียวกัน ซึ่งมีคำตัดสินในที่สุดให้ปล่อยตัวเขาหรือมีคำตัดสินที่เกิดขึ้นตามกฎหมายแองโกล-ออสเตรเลีย” (No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which they have already either been finally acquitted or convicted is well established in Anglo-Australian law.) แต่ก็มีนักวิชาการบางคนที่ไม่เห็นด้วยกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ (Double Jeopardy) ซึ่งเป็นหลักประการสำคัญในการคุ้มครองตามสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันที่ปรากฏใน

¹ Nick O' Neill, Simon Rice, Roger Douglas, Retreat from Injustice Human Rights Law in Australia, 2nd ed., NSW, 2004, p.27. อ้างถึงใน Luke McNamara, Human Rights Controversies, (New York : Routledge-Cavendish, 2007), p.37.

ข้อตกลงของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights-ICCPR) ข้อ 14 (7) และในระบบกฎหมายจารีตประเพณีตามกฎหมายคอมมอนลอว์ ในกรณีที่มีห้ามมิให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำหลังจากที่ได้มีคำตัดสินให้พ้นผิดตามหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ²

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 14 (7) กำหนดว่า บุคคลย่อมไม่ถูกพิจารณาหรือลงโทษซ้ำในความผิดซึ่งบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษหรือให้ปล่อยตัวแล้วตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ (No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the law and penal procedure of each country) ซึ่งก่อนที่จะมีข้อกำหนดนี้ขึ้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The Human Rights Commission) ได้นำเรื่องนี้มารวมไว้เพื่อเสนอพิจารณาเป็นครั้งแรกในการยกร่างสนธิสัญญา เมื่อ ปี ค.ศ. 1951 แต่ก็ได้เสียชีวิตต่อมาในปี ค.ศ. 1954 ก็ได้มีการยกร่างสนธิสัญญาดังกล่าวขึ้นอีก แต่ก็ยังไม่มีการกล่าวถึงข้อกำหนดในเรื่องนี้ จนกระทั่งในคณะกรรมการชุดที่ 3 ของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (The Third Committee of The General Assembly) ได้มีกล่าวถึงเรื่องนี้อีกครั้ง แต่ก็มีการโต้แย้งกันอย่างดุเดือดตามที่ปรากฏอยู่ในข้อเสนอนี้ 2 แต่สุดท้ายก็ได้ร่างข้อกำหนดนี้ขึ้นในที่สุด³

การนำข้อกำหนดในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 14 (7) มาใช้กับการกระทำความผิดกฎหมายตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศในช่วงแรกๆ เกิดปัญหาในเรื่องเขตอำนาจศาล โดยในช่วงเวลาที่ได้ยกร่างกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ขึ้นนั้น ยังไม่ทราบถึงอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาระหว่างประเทศอย่างแท้จริง จึงมีการกำหนดเขตอำนาจขึ้นเพื่อทำหน้าที่และกำหนดวาระของเขตอำนาจในการพิจารณานั้น เพื่อความชัดเจนในการนำบทบัญญัตินี้มาใช้บังคับในระบบกฎหมายอาญาของแต่ละประเทศ หลักการในข้อกำหนดในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 14 (7) กล่าวถึง การกระทำความผิดตามกฎหมายและตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ แต่ไม่รวมถึงการร้องขอให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในลักษณะอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการทางกฎหมายปกครอง

² Luke McNamara, *Human Rights Controversies*, (New York : Routledge-Cavendish, 2007), p.37

³ Bas van Bockel, *The Ne Bis in Idem Principle in EU Law*, (New York : Kluwer Law International, 2010), p. 14

โดยคุ้มครองบุคคลมิให้ต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำสำหรับการกระทำความผิดเดียวกันที่มีตัดสินถึงที่สุดให้ลงโทษหรือให้ปล่อยตัว ทั้งนี้โดยไม่มีข้อยกเว้นอื่นใด⁴

หลักการอันเป็นมาตรฐานที่กำหนดในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 14 (7) เป็นข้อกำหนดที่มีแนวทางมาจากอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 ในพิธีสารฉบับที่ 7 ข้อ 4 (Article 4P7 ECHR) แต่มีข้อน่าสังเกตว่าอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 ในพิธีสารฉบับที่ 7 ข้อ 4 อนุญาตให้มีการดำเนินคดีใหม่ได้ หากปรากฏว่ามีพยานหลักฐานใหม่ที่สามารถนำมาใช้ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้หลักกฎหมายตามพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (the Criminal Justice Act 2003) ในส่วนที่ 10 ตอนที่ 10

นอกจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 14 (7) ที่เป็นกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำไว้ ยังมีกฎหมายระหว่างประเทศอื่นๆ อีกที่ได้กำหนดข้อตกลงเรื่องข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำไว้ ได้แก่ อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (Convention for the Protection of Human Right and Fundamental Freedoms-ECHR) หรือที่เรียกทั่วไปว่า European Convention on Human Rights ในพิธีสารฉบับที่ 7 ข้อ 4 เรียกโดยย่อว่า Article 4P7 ECHR ได้กำหนดว่า “ไม่มีบุคคลใดต้องถูกดำเนินคดีหรือถูกลงโทษซ้ำสำหรับการดำเนินคดีอาญาในเขตอำนาจของศาลในรัฐเดียวกัน ในความผิดที่มีคำตัดสินถึงที่สุดให้ปล่อยตัวหรือให้ลงโทษตามกฎหมายและกระบวนการพิจารณาคดีของรัฐนั้น” ซึ่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 ในพิธีสารฉบับที่ 7 ข้อ 4 ได้กำหนดข้อตกลงไว้ใน The Conversion Proper⁶ โดยมีขอบเขตเกี่ยวกับการฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำสองไว้อย่างกว้างๆ และ

⁴ *Ibit*, p. 15-16.

⁵ Luke McNamara, *Op. cit.*, footnote 2, p. 57.

⁶ Article 4 of Protocol 7 to the Conversion :

(1) No one shall be liable to be tried or punished again in criminal proceedings under the jurisdiction of the same state for an offence for which he has already been finally acquitted or convicted in accordance with the law and penal procedure of that State.

(2) The provisions of the preceding paragraph shall not prevent the reopening of the case in accordance with the law and penal procedure of the State concerned, if there is evidence of new or newly discovered facts, or if there has been a fundamental defect in the previous proceedings, which could affect the outcome of the case.

มีหลักเกณฑ์แตกต่างไปจากกฎหมายคอมมอนลอว์เดิม⁷ คือ อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 ข้อ 4 (2) อนุญาตให้สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำได้หลังจากมีคำตัดสินให้พ้นผิดหรือปล่อยตัวแล้ว หากได้ปรากฏพยานหลักฐานขึ้นใหม่ซึ่งมีความสำคัญทำให้ออบกพร่องของคดีเรื่องนี้สามารถยุติลงได้⁸

ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ.1984 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Human Rights Committee) มีความเห็นว่าควรที่จะมีการเชื่อมโยงช่องว่างเกี่ยวกับหลัก ne bis in idem ในส่วนที่เป็นข้อยกเว้นระหว่างกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) กับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (ECHR) ในพิธีสารที่ 7 ข้อ 4 กล่าวคือ ในบางรัฐของประเทศภาคีสมาชิกมีความเห็นว่ากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ข้อ 14 (7) ควรจะกำหนดขอบเขตในเรื่องการอนุญาตให้ดำเนินคดีซ้ำไว้ด้วย และความเห็นของรัฐภาคีสมาชิกส่วนใหญ่ต้องการที่จะให้มีการกำหนดข้อยกเว้นของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ โดยอนุญาตให้มีการดำเนินคดีอีกครั้งได้เมื่อปรากฏพยานหลักฐานใหม่ที่มีความสำคัญแก่คดีเพื่อนำไปปรับใช้กับกฎหมายในประเทศ⁹

นอกจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) กับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (ECHR) แล้ว ยังมีกฎหมายระหว่างประเทศอื่นๆ ที่ได้กำหนดข้อห้ามดำเนินคดีซ้ำตามหลักสากล ne bis in idem เช่นเดียวกันไว้¹⁰

⁷ หลักเกณฑ์จากกฎหมายคอมมอนลอว์เดิมซึ่งก็คือ ในเนื้อหาหลักเกณฑ์ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ข้อ 14(7)

⁸ Luke McNamara, *Op. cit.*, footnote 2, p.40.

⁹ *Ibit*, p.40,41

¹⁰ ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (Rome Statute of the International Criminal Court) ข้อ 20, ข้อตกลงเชงเก้น (THE CONVENTION OF 19 JUNE 1990 IMPLEMENTING THE SCHENGEN AGREEMENT of 14 June 1985-CISA) ข้อ 54 และ 55, อนุสัญญาการส่งผู้ร้ายข้ามแดนของยุโรป (European Convention on Extradition of 13 December 1957) ข้อ 9, อนุสัญญาระหว่างประเทศสมาชิกของ EC ว่าด้วยเรื่อง double jeopardy (Convention between the Member states of the EC on Double Jeopardy of 25 May 1987) ข้อ 1, สนธิสัญญา (NATO-Status of Forces Treaty of 19 June 1951-SOFA) ข้อ 8, สนธิสัญญาระหว่างออสเตรเลียและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเกี่ยวกับการส่งผู้ร้ายข้ามแดน (Treaty between Australia and the Federal Republic of Germany concerning Extradition of 14 April 1987) ข้อ 4, ธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ (ICTY Statute)

4.2 ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

4.2.1 ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำในประเทศอังกฤษ

ความยุติธรรมในอารยธรรมโบราณอาศัยความอาฆาตพยาบาทเอาชีวิตเมื่อมีการฆาตกรรมเกิดขึ้น ญาติของผู้เสียชีวิตมีหน้าที่ต้องล้างแค้นในความตายนั้น ในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน (eye for an eye) เป็นการล้างแค้นด้วยชีวิตอย่างไม่มีที่สิ้นสุด นักเขียนบทละครชาวกรีกชื่อว่า Aeschylus ได้นำเสนอการแก้แค้นไว้ในบทของ Oresteian Trilogy ซึ่งเรื่องจบลงด้วยการที่เทพเจ้ากรีกตัดสินว่าการพิจารณาคดีเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการบรรลุนิติธรรม ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นการเปลี่ยนความบาดหมางจากวงจรแก้แค้นด้วยความตายมาเป็นการดำเนินข้อพิพาทในฐานะคู่ความเพื่อสร้างสันติสุข และเพื่อเป็นการคุ้มครองผลลัพธ์ของการตัดสิน สุดท้ายจึงต้องมีหลักการที่ห้ามไม่ให้มีการพิจารณาคดีซ้ำอีกสำหรับการกระทำความผิดในครั้งเดียวกัน¹¹

หลัก Double Jeopardy จึงเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายของประเทศตะวันตก ซึ่งปรากฏใน The Code of Hammurabi มาเป็นเวลาหลายพันปี ในศตวรรษที่ 19 ก่อนคริสตกาลมีหลักปฏิบัติว่าเมื่อศาลมีคำตัดสินแล้วห้ามมิให้ศาลเปลี่ยนแปลงคำตัดสินนั้นอีก (law 15) ในปี 355 ก่อนคริสตกาล (355 B.C.) Demosthenes ปราชญ์ชาวกรีก กล่าวไว้ว่า มีหลักกฎหมายที่ห้ามมิให้ดำเนินคดีถึง 2 ครั้งกับบุคคลเดียวกันสำหรับความผิดอันเดียวกัน ส่วนในสาธารณรัฐโรมัน (The Roman Republic) ก็ได้กำหนดห้ามมิให้มีการอุทธรณ์คำตัดสินคดี ต่อมาในปี ค.ศ. 391 (A.D.391) นักบุญเจโรม (St. Jerome) ได้ตีความจากพระคัมภีร์เก่า (the Old Testament) ว่าพระเจ้าจะไม่พิพากษาลงโทษซ้ำ 2 ครั้งสำหรับการกระทำความผิดเดียวกัน (that not even God judges twice for the same act.)¹²

ต่อมาเกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างพระเจ้าเฮนรี่ที่ 2 (King Henry) กับนักบุญโทมัส (St. Thomas Becket) ในระหว่างปี ค.ศ. 1164 ถึงปี ค.ศ. 1170 ในปัญหาที่ว่า การกระทำความผิดเดียวกัน จำเลยถูกดำเนินคดีและได้รับการลงโทษ 2 ครั้ง คือ เฮนรี่หลานชายของวิลเลียม ที่เขาได้รับการลงโทษในศาลของกษัตริย์ (King's Court) มาแล้ว ต่อมายังถูกลงโทษในศาลคริสตจักร

ข้อ 10, กฎบัตรสิทธิพื้นฐานของสหภาพยุโรป (Charter of Fundamental Rights of the EU-CFREU) ข้อ 50, สนธิสัญญาลิสบอน (Treaty of Lisbon) 1-4 เป็นต้น

¹¹ Joshua Dressler (ed.), *Encyclopedia of Crime and Justice*, 2nd ed., (New York : Macmillan Reference USA, 2002), p. 549.

¹² *Ibid*, p. 549-550. และ *Encyclopedia of Crime and Justice* Copyright 2002 The Gale Group Inc. "Double Jeopardy," จาก <http://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/law/law/double-jeopardy> สืบค้นเมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2560.

(church courts) อีก แต่ก็มีความเห็นฝ่ายตรงข้ามที่ไม่เห็นด้วยกับการลงโทษซ้ำในครั้งนี้นี้ คือ นักบุญโทมัส (St. Thomas Becket) ได้อาศัยหลักธรรมของนักบุญเจโรม (St. Jerome) ที่เห็นว่า การกระทำ ความผิดเรื่องเดียวกันไม่ควรจะได้รับการตัดสินคดีมากกว่าหนึ่งครั้ง นับตั้งแต่ที่ Henry ถูกลงโทษซ้ำ 2 ครั้งสมเด็จพระสันตะปาปาก็ได้ประณามหลักการของพระเจ้าเฮนรี่ที่ 2 ที่อนุญาตให้มีการลงโทษจำเลย 2 ครั้งเรื่อยมา จนกระทั่งเวลาผ่านไปกว่า 800 ปี ศาลก็ยังคงประณามการลงโทษสองครั้งในครั้งนั้นตลอดมา จากเหตุการณ์ในครั้งนี้นี้จึงเป็นที่มาของแนวความคิดเกี่ยวกับการก่ออาชญากรรม 1 ครั้งควรได้รับการลงโทษเพียงครั้งเดียว¹³

ต่อมา ในปี ค.ศ. 1765 Sir William Blackstone ศาสตราจารย์ชาวอังกฤษได้ให้คำอธิบายตามหลักกฎหมาย common law ไว้อย่างชัดเจนว่า ไม่มีบุคคลใดที่จะต้องได้รับความเดือดร้อนในชีวิตและร่างกาย มากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับการกระทำความผิดเดียวกัน¹⁴

ในกฎหมายอังกฤษในยุคโบราณ มีเพียงกฎหมาย Frankish Law และ Norse Law เท่านั้นที่ไม่มีหลัก “res judicata”¹⁵ หรือ “Double Jeopardy”¹⁶ จึงทำให้อังกฤษในยุคโบราณมีการฟ้องร้องคดีซ้ำเสมอ¹⁷ จากคริสต์ศตวรรษที่ 12 มาสู่คริสต์ศตวรรษที่ 13 ได้มีการนำหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ (res judicata หรือ Double Jeopardy) มาใช้เรื่อยมาจนกระทั่งได้พัฒนาเข้าสู่ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (common law) ของอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยเรียกกันว่า Former Jeopardy ประกอบด้วย former convict (autrefois convict) และ former acquit (autrefois acquit) โดยมีหลักเกณฑ์ประการแรก คือ คดีแรกกับคดีหลังเป็นการกระทำความผิดอันเดียวกัน ประการที่ 2 จำเลยตกอยู่ในภาวะได้รับอันตรายหรือความเดือดร้อนต่อเมื่อคณะลูกขุนที่ได้รับการคัดเลือกได้เข้าสาบานตนแล้ว (ในคดีที่มีคณะลูกขุน) หรือเมื่อศาลได้เริ่มรับฟังพยานในคดีแล้ว (ในคดีที่ไม่

¹³ *Ibit.*

¹⁴ *Ibit.*

¹⁵ res judicata เป็นหลักการทั่วไปที่ใช้ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา หมายความว่าหากคดีนั้นศาลได้พิพากษาถึงที่สุดแล้วคดีนั้นย่อมเป็นอันยุติ จะนำคดีนั้นมาฟ้องร้องกันอีกไม่ได้ อ้างถึงใน กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.37.

¹⁶ Double Jeopardy เป็นหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำที่ใช้ในคดีอาญาเท่านั้น อ้างถึงใน กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.43

¹⁷ Celia Hampton, *Criminal Procedure* 2nd ed., (London: Sweet & Maxwell, 1977), p.160 อ้างถึงใน กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.13.

มีคณะลูกขุน) ประการที่ 3 คำตัดสินในคดีก่อนได้ถึงที่สุดแล้ว (final verdict) ซึ่งอาจเป็นคำตัดสินลงโทษ หรือยกฟ้องก็ได้¹⁸

นอกจากนี้ ในศตวรรษที่ 18 ในระบบกฎหมายอังกฤษ การดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาสมัยใหม่ ในบางกรณีอนุญาตให้ผู้พิพากษาสามารถยกฟ้องคดีได้ก่อนที่จะมีการตัดสินคดี หากปรากฏว่าคณะลูกขุนไม่สามารถมีคำชี้ขาดอย่างเป็นเอกฉันท์ได้¹⁹ หรือลูกขุนบางคนออกจากการปฏิบัติหน้าที่ในระหว่างการพิจารณาคดีนั้นด้วยเหตุผลบางประการ หรือเป็นความผิดพลาดที่อาจทำให้ต้องมีการเริ่มต้นคดีขึ้นใหม่ ซึ่งได้แก่ ความผิดพลาดเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่มีความสำคัญเพื่อพิสูจน์ให้ปรากฏความผิดของจำเลยตามที่อัยการได้ฟ้อง หรือข้อผิดพลาดที่เกิดจากการพิจารณาของคณะลูกขุนอย่างมีอคติแก่จำเลย หรือข้อผิดพลาดที่ปรากฏในคำฟ้องซึ่งไม่อาจแก้ไขให้ถูกต้องได้ การนำคดีออกจากศาลในระหว่างการพิจารณาคดีหรือยกฟ้องด้วยเหตุดังกล่าวนี้เรียกว่า “mistrial”²⁰

จากหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำตามกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษที่ว่าบุคคลจะต้องไม่ได้รับความลำบากในชีวิตและร่างกายจากการต้องถูกดำเนินคดีในความผิดอันเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง หากมีการฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำกับจำเลยซ้ำอีกเป็นครั้งที่ 2 จำเลยก็สามารถยื่นคำร้องขอต่อศาลโดยอ้างว่าเขาเคยถูกดำเนินคดีมาครั้งหนึ่งแล้ว การดำเนินคดีครั้งหลังนี้จึงเป็นการดำเนินคดีซ้ำ เช่นนี้ การยื่นคำร้องของจำเลยจะต้องพิจารณาว่า ในคดีก่อนศาลตัดสินว่าอย่างไร หากในคดีก่อนศาลตัดสินลงโทษ จำเลยจะต้องยื่นคำร้องโดยอ้าง plea of autrefois convict เพื่อแสดงให้เห็นว่าจำเลยเคยถูกตัดสินว่ามีความผิด แต่หากในคดีก่อน ศาลตัดสินยกฟ้อง จำเลยจะต้องยื่นคำร้องโดยอ้าง plea of autrefois acquit เพื่อแสดงให้เห็นว่าจำเลยเคยถูกศาลยกฟ้องมาแล้ว²¹

¹⁸ Celia Hampton, *Criminal Procedure*, 2nd ed., (London: Sweet & Maxwell, 1977), p.162 อ้างถึงใน กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.20.

¹⁹ การพิจารณาคดีอาญาเกือบทุกเขตอำนาจศาลต้องการคำตัดสินที่เป็นเอกฉันท์ โปรดดู Joshua Dressler (ed.), *Op. cit.*, footnote 11, p. 550.

²⁰ Joshua Dressler (ed.), *Op. cit.*, footnote 11, p. 550.

²¹ ประพนธ์ สาตะมาน, “ฟ้องซ้ำตามกฎหมายอังกฤษ,” *คุณพาน*, ปีที่ 4, เล่ม 10, น. 700, (2500). และ Celia Hampton, *Criminal Procedure*, 2nd ed. (London : Sweet & Maxwell, 1977), p.163 อ้างถึงใน กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.17, 20.

นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาต่อไปว่า อย่างไรจึงจะเป็นคำตัดสินในคดีก่อนที่จะทำให้ การฟ้องร้องดำเนินคดีในครั้งหลังต้องห้ามตามกฎหมาย คำตัดสินในคดีก่อนที่ว่าเป็น sentence คือ การตัดสินวางโทษโดยผู้พิพากษา หรือเป็นเพียง convict คือ การที่คณะลูกขุนชี้ขาดว่ามีความผิด ก็สามารถอ้างได้แล้วก็ได้²² กล่าวคือ เพียงแค่มีคำชี้ขาด (conviction) จำเลยก็สามารถอ้างหลักการ ห้ามดำเนินคดีซ้ำได้แล้ว ไม่ใช่เฉพาะคดีที่มี sentence เท่านั้น ที่จำเลยจะยกขึ้นอ้างสิทธิดังกล่าวเพื่อคุ้มครองตนเองได้ เช่น หากจำเลยถูกฟ้องต่อศาลแขวงในความผิดอาญาอุกฉกรรจ์ (Indictable offence) ซึ่งมีโทษหนัก ซึ่งโดยปกติความผิดอาญาอุกฉกรรจ์นั้นศาลแขวงจะทำหน้าที่ไต่สวน ถ้ามี มูลก็จะสั่งว่ามีมูลและให้ส่งตัวจำเลยไปยังศาลสูงต่อไป แต่ถ้าความผิดอาญาอุกฉกรรจ์บางอย่างที่มี โทษต่ำ จำเลยก็อาจจะเลือกให้ผู้พิพากษาศาลแขวงพิจารณาโดยรวบรัดมากกว่าที่จะยอมให้ส่งตัวไป ยังศาลสูงเพื่อให้คณะลูกขุนชี้ขาดก็ได้ ในกรณีที่จำเลยเลือกที่จะให้ศาลแขวงชี้ขาด หากศาลแขวง พิจารณาแล้วและชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิด แต่ไม่ได้ลงโทษจำเลย กลับส่งตัวจำเลยไปฟ้องยังศาลสูง ต่อไป จำเลยจึงถูกนำไปฟ้องต่อศาล Quarter Sessions อีก ดังนั้นจำเลยก็สามารถอ้าง plea of autrefois convict ต่อศาลศาลสูงได้ว่าการฟ้องต่อศาลสูงเป็นการดำเนินคดีซ้ำ เพราะศาลแขวงเคยชี้ขาดว่า เป็นความผิดไปแล้ว (conviction) ศาลสูงจึงเห็นว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำตามที่จำเลยอ้างมา จึงสั่งยกฟ้อง²³

แนวบรรทัดฐานในการตัดสินคดีตามหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำอาจกล่าวได้ว่ามาจากคดี Connelly (Connelly V. DPP.(1964) A.C. 1254. ซึ่งมีข้อเท็จจริงว่า มีคนร้าย 4 คน ได้ปล้นร้าน สหกรณ์มีทแซม โดยมีอาวุธปืนจนเป็นเหตุให้มีผู้อื่นถึงแก่ความตาย Connelly จึงถูกฟ้องเป็นจำเลย ในระหว่างการพิจารณาคดี Connelly ได้ต่อสู้คดีโดยอ้างว่าพยานหลักฐานที่ชี้ตัวจำเลยว่ามี ความผิดพลาด เพราะไม่ได้ระบุว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งคณะลูกขุนได้ชี้ขาดว่าจำเลยมี ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา ต่อมาศาลสูงได้ยกคำพิพากษาของศาลล่างในคดีนี้ว่า การพิจารณาคดีนี้ผู้พิพากษาเห็นว่าการพิจารณาของคณะลูกขุนเป็นไปในทางที่มีชอบ (misdirection to the jury) ต่อมา Connelly ถูกฟ้องเป็นจำเลยอีก ในข้อหาปล้นทรัพย์ในระหว่างที่กระทำความผิดฐานฆ่าคน ตายโดยเจตนา จำเลยจึงยื่น plea of autrefois convict ต่อศาล แต่ศาลได้สั่งยกคำร้องดังกล่าว จำเลย จึงได้ยื่นอุทธรณ์ต่อสภาขุนนาง (The House Lords) และสภาขุนนางได้มีคำสั่งยืนตามคำสั่งของศาล ชั้นต้น Lord Morris ได้ให้ข้อสังเกตในการพิจารณาคดีนี้ไว้ 3 ประการ คือ ประการแรก การอ้าง

²² Convict หมายความว่า การชี้ขาดว่าผิด ซึ่งเป็นเรื่องที่มีมาก่อน sentence โปรดดู ประพนธ์ ศาตะมาน, “ฟ้องซ้ำตามกฎหมายอังกฤษ,” *คุณพาท*, ปีที่ 4, เล่ม 10, น. 700, (2500).

²³ R.v. Sheridan. 26 Cr.App.R.I อ้างใน ประพนธ์ ศาตะมาน, “ฟ้องซ้ำตามกฎหมายอังกฤษ,” *คุณพาท*, ปีที่ 4, เล่ม 10, น. 700-701. (2500).

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้จะต้องปรากฏว่าความผิดที่ฟ้องทั้งในคดีก่อนและในคดีหลังเป็นความผิดอันเดียวกัน กล่าวคือจำเลยถูกฟ้องฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาและศาลได้ยกฟ้องของโจทก์ เช่นนี้จะนำความผิดเดียวกันนั้นมาฟ้องอีกไม่ได้ ไม่ว่าจะอ้างฐานความผิดว่าเจตนาหรือพยายามฆ่าก็ตาม ประการที่ 2 ความผิดซึ่งได้ฟ้องในคดีก่อนและคดีหลังจะต้องเป็นความผิดที่มีเนื้อหาสาระเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ในคดี Thomson Holidays (R. v. Thomson Holidays (1974) Q.B.592 เป็นการกระทำความผิดฐานพิมพ์สิ่งพิมพ์ที่มีข้อความอันเป็นที่เท็จตาม The Tread Description Act 1968 มาตรา 14 (1) (b) ซึ่งความผิดฐานนี้จะมีผลเกิดขึ้นทุกๆ ครั้งที่มีผู้อ่านข้อความนั้น เมื่อได้ฟ้องจำเลยในการกระทำผิดเนื่องจากการอ่านของผู้่านคนหนึ่งแล้ว ก็อาจฟ้องจำเลยเนื่องจากการอ่านของผู้่านคนอื่นๆ ได้อีก²⁴ ประการที่ 3 ถ้าจำเลยถูกฟ้องในความผิดฐานที่ยังไม่สำเร็จและคณะลูกขุนเชื่อว่าจำเลยมีความผิดหรือยกฟ้องก็ตาม กรณีนี้จำเลยอาจถูกฟ้องเป็นคดีหลังอีกได้ในความผิดที่เป็นความผิดสำเร็จ เช่น จำเลยถูกฟ้องความผิดฐานพยายามฆ่า ต่อมาผู้ถูกทำร้ายได้ถึงแก่ความตายเนื่องจากบาดแผล จำเลยก็อาจถูกฟ้องเป็นคดีใหม่ได้ในข้อหาฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือในความผิดข้อหาละทิ้งเด็กตาม The Children and Young Person Act 1933 มาตรา 1 ต่อมาเด็กนั้นถึงแก่ความตาย เช่นนี้ จำเลยอาจถูกฟ้องเป็นคดีใหม่ในข้อหาฆ่าคนตายโดยไม่เจตนาก็ได้ หรือกรณีที่ศาลยกฟ้องจำเลยในความผิดฐานขับรถโดยประการที่น่าจะเกิดอันตราย ต่อมาผู้ที่จำเลยขับรถชนได้ถึงแก่ความตาย จำเลยก็อาจถูกฟ้องอีกคดีในข้อหาขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ซึ่งทั้งสามตัวอย่างที่กล่าวมานี้จำเลยไม่สามารถยื่น plea of autrefois convict หรือ plea of autrefois acquit ได้เลย²⁵

จากแนวคำพิพากษาฎีกาในคดีนี้ House of Lord²⁶ ได้พัฒนามาเป็นบรรทัดฐานของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกัน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ จำเลยในคดีก่อนและคดีหลังเป็นบุคคลเดียวกัน ข้อกล่าวหาในคดีก่อนและคดีหลังมีสาระสำคัญเป็นอย่างเดียวกัน (ความผิดอันเดียวกัน) และคดีก่อนจะต้องมีคำชี้ขาดตัดสินที่ถึงที่สุดแล้ว ดังนี้ถ้าจำเลยถูก

²⁴ R. v. Thomson Holidays (1974) Q.B.592 อ้างถึงใน กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 18.

²⁵ Celia Hampton, *Criminal Procedure* 2nd ed. (London: Sweet & Maxwell, 1977), p.162 อ้างถึงใน กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 17.

²⁶ House of Lord นอกจากจะทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ตรวจสอบกฎหมายจากสภาผู้แทนฯแล้วยังมีฐานะเป็นศาลสูงสุดของประเทศด้วย อ้างถึงใน น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย,” *มูลนิธิ*, น. 44, (พฤศจิกายน-ธันวาคม, 2552).

ฟ้องร้องดำเนินคดีอีกในคดีหลังจำเลยสามารถอ้างหลัก plea of autrefois convict หรือ plea of autrefois acquit ขึ้นต่อสู้คดีได้²⁷

Black's Law ได้อธิบายว่า jeopardy หมายถึง ภาวะที่จำเลยจะได้รับอันตราย จากการที่ อาจจะถูกดำเนินคดีและลงโทษสำหรับการกระทำความผิดอาญาอันเดียวกัน หลักการห้ามดำเนินคดี ซ้ำในประเทศอังกฤษให้คุ้มครองทั้งการพิจารณาคดีของศาลในกรณีที่มีคณะลูกขุน (jury trial) และ ไม่มีคณะลูกขุน (nojury trial) ในคดีที่มีคณะลูกขุน (jury trial) จำเลยได้ตกอยู่ในความลำบากหรือ ได้รับความเดือดร้อน (jeopardy) เมื่อคณะลูกขุนที่ได้รับการคัดเลือกเข้าปฏิบัติหน้าที่และได้สอบถาม ตนแล้ว ส่วนคดีที่ศาลพิจารณาคดีโดยไม่มีลูกขุน (non-jury trial) จำเลยจะอยู่ในฐานะที่ได้รับความ ลำบากหรือ ได้รับความเดือดร้อน (jeopardy) เมื่อศาลได้เริ่มต้นรับฟังพยานหลักฐานแรก²⁸

องค์ประกอบสำคัญของหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำของประเทศอังกฤษก็คือ คำพิพากษาของ ศาลในคดีก่อนนั้นจะต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว (final verdict) ไม่ว่าจะเป็คำพิพากษาที่ได้ ตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือยกฟ้องก็ตาม จากแนวบรรทัดฐานในคำชี้ขาดของ Magistrate's Court²⁹ ที่ชี้ขาดว่าจำเลยมีความผิดก็ถือว่าคำชี้ขาดนั้นเป็นที่ที่สุดแล้ว ในคดีที่จำเลยได้ยื่นคำให้การ ปฏิเสธและคณะลูกขุนได้มีคำชี้ขาดแล้ว ไม่ว่าจะศาลจะมีคำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม ก็ห้ามมิให้นำคดีมา ฟ้องจำเลยซ้ำอีก แต่ถ้าในคดีที่จำเลยได้ให้การรับสารภาพ จะถือว่ามีคำชี้ขาดก็ต่อเมื่อศาลได้รับ คำให้การรับสารภาพนั้นไว้แล้ว หากจำเลยประสงค์จะถอนคำให้การเดิมก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา ศาลมีดุลพินิจอนุญาตได้ เมื่อศาลได้อนุญาตตามที่จำเลยร้องขอ จึงทำให้การชี้ขาดในครั้งแรกเป็น ที่ที่สุด ห้ามมิให้ฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยอีก เว้นแต่คำชี้ขาดในครั้งแรกนั้นมาจากคำรับสารภาพที่ เป็น โหมะหรือถูกยกเสีย³⁰

กรณี que คำพิพากษาของศาลถึงที่สุด มาจากคำชี้ขาดของคณะลูกขุน ที่ชี้ขาดว่าจำเลยไม่มี ความผิดจนศาลได้ยกฟ้อง เรียกว่า "indictment" นอกจากนี้ยังมีกรณี que เป็นคำชี้ขาดให้ยกฟ้อง

²⁷ Celia Hampton, *Criminal Procedure* 2nd ed., (London: Sweet & Maxwell, 1977), p.164, 205.

อ้างถึงใน กิติพงษ์ สิริโรจน์, "ฟ้องซ้ำในคดีอาญา," (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.19

²⁸ *Ibit.*

²⁹ Magistrates' Court มีอำนาจหน้าที่เหนือคดีอาญาเล็กน้อย การพิจารณาเป็นไปแบบกระชับไม่มีคณะ ลูกขุน อ้างถึงใน น้ำแท้ มีบุญสร้าง, "กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย," *จุดนิติ*, น. 45, (พฤศจิกายน-ธันวาคม, 2552).

³⁰ Celia Hampton, *Criminal Procedure* 2nd ed., (London : Sweet & Maxwell, 1977), p.164.

อ้างถึงใน กิติพงษ์ สิริโรจน์, "ฟ้องซ้ำในคดีอาญา," (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.20, 21.

ด้วย เช่น ศาลอุทธรณ์กลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่ลงโทษจำเลย หรือศาลแขวงยกฟ้อง (information) ในความผิดที่ไม่สามารถนำกลับมาฟ้องได้อีก หรือคดีที่ไม่มีพยานมาสู้บ จำเลยได้ให้การปฏิเสธ ศาลจึงชี้ขาดว่าจำเลยไม่มีความผิด ทั้งๆที่ขณะลูกขุนยังไม่ได้เข้าทำหน้าที่ หรือคดีที่อาจลงโทษจำเลยได้โดยข้อกฎหมาย ผู้พิพากษาจึงกำหนดให้คณะลูกขุนชี้ขาดว่าจำเลยไม่มีความผิด หรือคำชี้ขาดให้ยกฟ้องของศาลในคดีก่อนเป็นคำชี้ขาดที่มีเขตอำนาจนอกประเทศอังกฤษ อย่างไรก็ตาม กัตตี คำพิพากษาให้ยกฟ้องในชั้นตรวจคำฟ้อง การถอนคำร้องในศาลแขวงโดยยังไม่ได้มีการพิจารณาในเนื้อหาความผิด คำพิพากษาของศาลที่ไม่มีเขตอำนาจ คำพิพากษาในคดีก่อนที่ไม่สมบูรณ์ เหล่านี้ไม่ถือว่าเป็นคำชี้ขาดอันถึงที่สุด โจทก์จึงนำคดีมาฟ้องจำเลยใหม่ได้ไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย³¹ ทั้งนี้ การร้องขอ plea of autrefois convict หรือ plea of autrefois acquit ของจำเลย จะต้องเป็นกรณีที่เกิดครั้งแรกมีการดำเนินคดีจริงๆ ไม่รวมถึงกรณีที่คดีแรกยกฟ้องเพราะฟ้องเดิมไม่สมบูรณ์³²

สำหรับหลักเกณฑ์ที่ว่าคำฟ้องคดีก่อนและคดีหลังจะต้องมีเนื้อหาสาระสำคัญเป็นอย่างเดียวกันนั้น ไม่จำเป็นต้องถึงขนาดเป็นความผิดที่มีข้อหาหรือฐานความผิดเดียวกัน แต่ให้หมายรวมถึง ความผิดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่ถูกฟ้องในคดีก่อนและคดีหลังมีองค์ประกอบความผิดที่สำคัญเหมือนกัน ถ้าศาลได้ยกฟ้องความผิดทั้งหมดเท่ากับได้ยกฟ้องในความผิดนั้นทุกๆ ส่วน แล้ว³³ หรือที่เข้าใจว่าความผิดบทหนัก (greater offense) บทเบา (lesser offense) กรณีที่มีการฟ้องคดีเป็นความผิดทั้งบทหนักและบทเบา เช่น ในคดีก่อนจำเลยถูกฟ้องว่ากระทำความผิดทำร้ายร่างกายผู้อื่นซึ่งเป็นความผิดบทเบา ต่อมาผู้ถูกทำร้ายถึงแก่ความตายจะนำคดีมาฟ้องจำเลยใหม่ในข้อหาว่าทำร้ายผู้อื่นเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ซึ่งเป็นบทหนักอีกไม่ได้ เพราะศาลได้พิจารณาพิพากษาจำเลยในคดีแรกไปแล้ว ในทางกลับกันหากจำเลยเคยถูกฟ้องในความผิดบทหนักและศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วจะนำคดีนั้นมาฟ้องจำเลยในความผิดบทเบาอีกไม่ได้ เช่นนี้จำเลยอาจยื่น plea of autrefois convict หรือ plea of autrefois acquit เพื่อคุ้มครองตนเองให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำได้³⁴

ข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำของประเทศอังกฤษอีกประการหนึ่ง คือ การร้องขอว่าเคยถูกดำเนินคดีมาก่อนแล้วนั้น จำเลยจะต้องยกเป็นข้อต่อสู้เสมอโดยมีแบบฟอร์มไว้

³¹ *Ibit.*

³² ประพนธ์ ศาตะมาน, *อ้างแล้ว เจริญธรรม* ที่ 21, น. 701.

³³ กิตติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.22.

³⁴ *เพิ่งอ้าง*, น.24.

โดยเฉพาะ และถือเป็นเรื่องเข้มงวด ในกรณีที่จำเลยอ้างว่าการฟ้องร้องดำเนินคดีในครั้งหลังเป็นฟ้องซ้ำโดยร้องขอต่อศาล เมื่อศาลพิจารณามีคำสั่งว่าเป็นการฟ้องซ้ำหรือไม่ก็ตาม คำสั่งนั้นเป็นที่สุด³⁵

แม้ว่าในประเทศอังกฤษจะไม่มีการบัญญัติหลัก Double Jeopardy ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ก็มีการจัดให้อยู่ในรูปแบบของกฎหมายจารีตประเพณี common law โดยมีการคุ้มครองในเรื่องสิทธิมนุษยชนโดยการนำข้อตกลงในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 ในพิธีสารที่ 7 ข้อ 4 (Article 4P7 ECHR) มารวมไว้ในกฎหมายภายในประเทศตามหลัก Human Rights Act 1998 (UK) ส่วนในระบบกฎหมายชีวิตลอร์ดของยุโรป แม้จะให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเข้มงวด แต่หลัก ne bis in idem ของยุโรปก็ไม่ได้ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน จนกระทั่งได้มีการกำหนดขึ้นเป็นข้อตกลงในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 ในพิธีสารที่ 7 ซึ่งในขณะนั้นประเทศอังกฤษยังไม่ได้ให้สัตยาบันลงนามในพิธีสารนี้³⁶

นอกจากนี้ ตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ ไม่ว่าจะมีการร้องขอในกรณีที่มีการตัดสินให้พ้นผิด (autrefois acquit) หรือกรณีที่มีการตัดสินให้ลงโทษ (autrefois convict) กฎหมายอนุญาตให้มีการดำเนินคดีใหม่ได้ หากการดำเนินคดีของศาลในคดีก่อนผิดพลาด เมื่อยังมีความสงสัยว่ากระทำความผิดนั้นเป็นความผิดที่แตกต่างกัน หลักการของ House of Lords ได้คุ้มครองการฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำโดยไม่ได้ให้ความหมายกินความไปถึงการห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำสำหรับการกระทำความผิดที่แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างที่ว่านั้นเป็นการแตกต่างจากการอ้างพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของจำเลย เมื่อคดีก่อนมีคำตัดสินให้จำเลยพ้นผิดแต่ยังมีความสงสัยว่าจำเลยได้เบี่ยงเบนความอันเป็นเท็จภายใต้คำสาบานของตนเอง จึงจำเป็นต้องดำเนินคดีกับจำเลยอีกโดยอาศัยพยานหลักฐานเพิ่มเติมนอกเหนือจากพยานหลักฐานที่ได้อ้างเป็นพยานในคดีแรก³⁷

ต่อมาในปี ค.ศ.1996 รัฐสภาแห่งประเทศอังกฤษ ได้เสนอข้อยกเว้นตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ขึ้นเพื่อใช้บังคับกับการคุ้มครองตามหลักห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำ ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ค. ศ. 1996 (the Criminal Procedure and Investigations Act

³⁵ ประพนธ์ ศาตะมาน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 21*, น. 702.

³⁶ Luke McNamara, *Op. cit.*, footnote 2, p. 48.

³⁷ *Ibit*, p. 48.

1996 มาตรา 54³⁸ ซึ่งกำหนดให้โจทก์สามารถยื่นคำร้องต่อศาลสูง (the High Court) เพื่อขอให้มีการคัดค้านคำพิพากษาในคดีก่อนที่ตัดสินให้จำเลยพ้นผิด คำตัดสินให้พ้นผิดเกิดจากการพิจารณาคดีที่ไม่เป็นธรรมหรือมีการข่มขู่ของลูกขุนหรือพยาน หากไม่มีการพิจารณาคดีโดยไม่เป็นธรรมหรือข่มขู่พยานดังกล่าวเกิดขึ้นก็จะทำให้การพิจารณาคดีของศาลในคดีนี้จำเลยจะไม่ถูกตัดสินให้พ้นผิดอย่างแน่นอน³⁹

ต่อมาประเทศอังกฤษ เห็นว่าควรมีการปรับเปลี่ยนกฎหมายเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป⁴⁰ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะผ่อนคลายหลัก Double Jeopardy จึงอ้างหลักเรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักการของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) เป็นอันดับแรก และอ้างถึงความชอบธรรมตามแนวทางของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (ECHR) ที่อนุญาตให้มีข้อยกเว้นของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้ ในการประชุมคณะกรรมการครั้งที่ 2 ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับข้อตกลงตามหลักอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (ECHR) พิธีสารที่ 7 ข้อ 4 นี้จะช่วยให้รัฐมีความยืดหยุ่นมากขึ้นกว่ากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ข้อ 14 (7)⁴¹ ในปี ค.ศ. 2003 รัฐสภาจึงได้ตราพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (The Justice Act 2003) ในส่วนที่ 10 นี้ ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 4 เมษายน ค.ศ. 2005 ในคดีที่จำเลยเคยถูกตัดสินให้พ้นผิดโดยยังมีความสงสัยอยู่ ต่อมาหากปรากฏพยานหลักฐานที่มีความสำคัญแก่คดีขึ้นใหม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีใหม่แก่จำเลยอีกได้⁴²

³⁸ มาตรา 54 Tainted acquittals 54 Acquittals tainted by intimidation etc. (1) This section applies where (a) a person has been acquitted of an offence, and (b) a person has been convicted of an administration of justice offence involvin interference with or intimidation of a juror or a witness (or potential witness) in any proceedings which led to the acquittal (2) Where it appears to the court before which the person was convicted that (a) there is a real possibility that, but for the interference or intimidation, the acquitted person would not have been acquitted, and (b) subsection (5) does not apply, the court shall certify that it so appears (3) Where a court certifies under subsection (2) an application may be made to the High Court for an order quashing the acquittal, and the Court shall make the order if (but shall not do so unless the four conditions in section 55 are satisfied

³⁹ Luke McNamara, *Op. cit.*, footnote 2, p. 48.

⁴⁰ *Ibit*, p. 39.

⁴¹ *Ibit*, p. 55.

⁴² *Ibit*, p. 38, 42.

พระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ค.ศ. 2003 (Justice Act 2003) ส่วนที่ 10 นี้ มีเนื้อหาสาระสำคัญมาจากการอ้างอิงหลักสิทธิมนุษยชนตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (ECHR) และ the Human Rights Act 1998 ไว้อย่างกว้างขวาง ถึงแม้ว่าในขณะนั้นประเทศอังกฤษจะยังไม่ได้ให้สัตยาบันอย่างเป็นทางการในพิธีสารที่ 7 ข้อ 4 (ECHR) ไว้ก็ตาม เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Justice Act 2003) นี้ขึ้นอาจเป็นเพราะว่ารัฐบาลตั้งใจที่จะนำไปสู่การให้สัตยาบันในอนาคตก็ได้⁴³ ต่อมาในปี ค.ศ. 1951 ประเทศอังกฤษได้ให้สัตยาบันเป็นสมาชิกภาคีและได้ตราพระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1998 ขึ้นใช้เป็นกฎหมายภายในเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาดังกล่าว⁴⁴

จากที่กล่าวมานี้ ถือได้ว่าประเทศอังกฤษได้ยอมรับและให้ความคุ้มครองในเรื่องการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ ตามหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรตาม คือ Human Rights act 1998 และ Bill of Rights Act 1990 ตามลำดับ เช่นนี้หลักการตามอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (ECHR) จึงเป็นจุดอ้างอิงถึงหลักของสิทธิมนุษยชนในวัฒนธรรมทางกฎหมายในศตวรรษที่ 20 ของประเทศอังกฤษ อีกทั้งยังเป็นกลไกที่เอื้ออำนวยต่อการอภิปรายร่างพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice Act 2003) ในส่วนที่ 10 มากกว่าที่จะเป็นการต่อต้าน⁴⁵

ประเด็นเรื่องการปฏิรูปข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ ถูกยกขึ้นเป็นวาระหลักทางการเมือง หลังจากคดีฆาตกรรมที่กล่าวหาสตีเฟน ลอว์เรนซ์ (Stephen Lawrence) ว่าเป็นฆาตกรและปรากฏในรายงานตามคำแนะนำของแม็คเฟอร์สัน (Macpherson)⁴⁶ เห็นว่า ควรให้ศาลอุทธรณ์ที่มีอำนาจอนุญาตให้ฟ้องร้องดำเนินคดีหลังจากที่มีคำตัดสินให้พ้นผิดแล้วเมื่อปรากฏพยานหลักฐานใหม่ที่สำคัญ และในปีเดียวกันนี้เอง ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2005 ผู้อำนวยการอัยการ (Director of Public Prosecutions)⁴⁷ ของประเทศอังกฤษ ได้มีคำอนุญาตให้ตามคำร้องขอภายใต้พระราชบัญญัติ

⁴³ *Ibit*, p. 41.

⁴⁴ ภักพล พวงทองคำ, “ศาลสิทธิมนุษยชน,” สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2561, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/568792>

⁴⁵ Luke McNamara, *Op. cit.*, footnote 2, p.43.

⁴⁶ Macpherson, 1999, Recommendation 38, The double jeopardy rule has already been “relaxed” in relation to “tainted acquittals” : Criminal Procedure and Investigations Act 1996, s 54, following a recommendation by the United Kingdom, Royal Commission on Criminal Justice, 1993. อ้างถึงใน Luke McNamara, *Op. cit.*, footnote 2, p.46.

⁴⁷ ในประเทศอังกฤษใช้ระบบคอมมอนลอว์ มีการจัดตั้งสำนักงานอัยการ (Crown Prosecution Service) ในปี ค.ศ.1986 ตามพระราชบัญญัติการฟ้องคดีอาญา ค.ศ. 1985 โดยมีผู้อำนวยการอัยการ(Director of Public

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Act 2003 (UK)) นั้นเป็นครั้งแรก เป็นการอนุญาตให้ตามคำร้องขอให้ดำเนินคดีใหม่ต่อศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal) ให้ดำเนินคดีกับ Billy Dunlop ในคดีที่ Billy Dunlop ถูกกล่าวหาว่าเป็นฆาตกรฆ่าหญิงสาวคนหนึ่งชื่อ Julie Hogg จนกระทั่ง Billy Dunlop ถูกดำเนินคดีและมีคำตัดสินให้ยกฟ้องและได้รับการปล่อยตัวไป ต่อมา Billy Dunlop ถูกดำเนินคดีอีกครั้ง เขาจึงได้ยื่นคำร้องขอโดยอ้างว่าเขาเคยถูกฟ้องร้องดำเนินคดีมาก่อนแล้ว การฟ้องร้องคดีครั้งหลังจึงเป็นการขัดต่อหลัก Double Jeopardy แต่ศาลได้ปฏิเสธคำร้องของ Billy Dunlop จนในที่สุด Billy Dunlop ถูกดำเนินคดีอีกครั้งและถูกตัดสินลงโทษจำคุกตลอดชีวิต⁴⁸

โดยในคดี Stephen Lawrence ตามรายงานของ Macpherson เมื่อเดือนกรกฎาคม 1999 ในเรื่องหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ซึ่งได้รับการกล่าวอ้างจากสำนักงานของคณะกรรมการกฎหมาย (Home Secretary to the Law Commission) นอกจากความเห็นจากข้อเสนอแนะที่ 38 แล้ว คณะกรรมการก็ได้พิจารณาถึงอำนาจในการฟ้องร้องเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีใหม่ ประเด็นนี้ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการกิจการภายใน (Home Affairs Select Committee) ตามรายงานประจำปี ส่วนข้อยกเว้นของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ การอนุญาตให้ดำเนินคดีอีกครั้งเมื่อพบพยานหลักฐานชิ้นใหม่นั้น จะอนุญาตให้เฉพาะในบางกรณีเท่านั้น โดยอนุญาตในกรณีที่มีคำตัดสินให้จำเลยพ้นผิดแล้วแต่ยังมีความสงสัยอยู่ ซึ่งในที่สุดคณะกรรมการกฎหมาย (The Law Commission) ได้ข้อสรุปว่า ข้อยกเว้นนี้ควรใช้เฉพาะกรณีการฆาตกรรม (murder) การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (genocide) และฆาตกรรมโดยประมาท คณะกรรมการกิจการภายใน (The Home Affairs Committee) ได้กล่าวถึงหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำว่าควรใช้เฉพาะในคดีอาชญากรรมที่มีโทษสูงสุดจำคุกตลอดชีวิตเท่านั้น ทางด้าน Lord Justice Auld ได้แสดงความคิดเห็นว่าข้อยกเว้นดังกล่าวของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำควรจะตีความให้ขยายไปถึงการกระทำความผิดร้ายแรงที่มีโทษประหารชีวิตหรือจำคุกระยะยาวตามที่รัฐสภากำหนดไว้ด้วย⁴⁹

รัฐบาลได้จัดทำ White Paper เกี่ยวกับการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปี ค.ศ. 2003 ซึ่งได้กล่าวถึงแนวทางดำเนินกระบวนการพิจารณาเมื่อปรากฏพยานหลักฐานใหม่ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการกฎหมาย (Law Commission) ซึ่งไม่เพียงแต่เฉพาะการกระทำความผิด

Prosecutions) เป็นผู้บังคับบัญชา, อ้างถึงใน ชาติ ชัยเดชสุริยะ, สารานุกรมฉบับสรุปความ องค์การอัยการใน 195 ประเทศ, (พิมพ์ครั้งที่ 1), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556), น. 15.

⁴⁸ Luke McNamara, *Op. cit.*, footnote 2, p.46,92.

⁴⁹ *Ibit*, p. 49.

ฐานฆ่าผู้อื่นเท่านั้น แต่ให้รวมไปถึงความผิดร้ายแรงอื่นๆ เช่น ข่มขืน ทำร้ายและปล้นทรัพย์ด้วย⁵⁰ ทั้งนี้ การใช้บังคับของพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในส่วนที่ 10 (Criminal Justice Act 2003) อาจจะมีมาตรฐานต่ำกว่ามาตรฐานของสิทธิมนุษยชนที่ฝังอยู่ในหลักกฎหมายคอมมอนลอว์⁵¹

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนร่วม (Joint Committee on Human Rights) ได้สนับสนุนการปฏิรูปหลัก Double Jeopardy ไว้ในรายงานฉบับที่ 2 ในการประชุมของสภาสูงหรือสภาขุนนาง (House of Commons) โดยตระหนักถึงคำนิยามและขอบเขตที่ชัดเจนของหลัก Double Jeopardy ในกรณีที่น่าทึ่งที่ปรากฏพยานหลักฐานใหม่ที่มีความสำคัญในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย และให้ยกเลิกข้อกำหนดที่ว่า ไม่สามารถนำพยานหลักฐานนั้นเข้ามาในการพิจารณาในคดีแรกได้ การแก้ไขกฎหมายในครั้งนี้สร้างความวิตกกังวลอย่างมากแก่คณะกรรมการฯ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนให้นำหลัก Double Jeopardy กลับมาใช้ กับความเป็นมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ตามรายงานการประชุมคณะกรรมการร่วมสิทธิมนุษยชนร่วม (Joint Committee on Human Rights) ครั้งที่ 2 นี้ ได้พิจารณาถึงความแตกต่างของการอนุญาตให้นำคดีกลับมาพิจารณาได้ใหม่อันเป็นเหตุยกเว้น เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษ (exceptional circumstances) หรือคดีนั้นเป็นคดีที่ไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน (straightforward retrial) ดังนั้น จึงควรอธิบายความแตกต่างของคำว่า “พยานหลักฐานใหม่” ในที่นี้ว่าควรจะมีหมายความว่าอย่างไร ระหว่าง เป็นพยานหลักฐานใหม่ที่ไม่สามารถนำมาพิสูจน์ความผิดของจำเลยในการดำเนินคดีครั้งแรกได้ กับ เป็นพยานหลักฐานใหม่ที่สามารถนำมาเข้ามาพิสูจน์ความผิดของจำเลย ในการดำเนินคดีครั้งแรกได้ แต่กลับไม่นำเข้ามาอ้างในการดำเนินคดีแรกนั้น⁵²

นอกจากนี้ยังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในส่วนที่ 10 (Part 10 of the Bill) ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาคดีใหม่ในความผิดร้ายแรง (Retrial for Serious Offences) ตามเนื้อความในบทบัญญัติเดิม และถ้อยคำว่า “retrial” นี้สามารถใช้ได้ตามกฎหมายในทุกๆ กรณีหรือไม่ ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้เสนอแนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนนี้

⁵⁰ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน ค.ศ. 2002 ร่างบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Bill) ในส่วนนี้ได้เข้าสู่สภานิติบัญญัติเพื่อให้มีผลบังคับใช้ โดยร่างกฎหมายดังกล่าวได้ผ่านสภาสูงหรือสภาขุนนาง (House of Lords) เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2003 และร่างพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Act 2003) ในส่วนที่ 10 ว่าด้วยเรื่องการฟ้องร้องให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีใหม่ได้รับพระบรมราชานุญาต (Royal Assent) เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 2005, อ้างถึงใน

Luke McNamara, *Op. cit.*, footnote 2, p. 49.

⁵¹ Luke McNamara, *Op. cit.*, footnote 2, p. 51.

⁵² *Ibit*, p. 54.

เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อประชาคมระหว่างประเทศโดยไม่จำเป็น ดังนั้น กรรมการฯ จึงขอเสนอแนะให้เปลี่ยนชื่อหัวข้อในตอนที่ 10 ว่า “การเริ่มต้นพิจารณาคดีใหม่หลังจากมีคำตัดสินให้พ้นผิดหรือปล่อยตัวในความผิดร้ายแรง” (Reopening trials after acquittal of serious offences) อีกทั้งคำว่า “การดำเนินคดีใหม่” (retried) และถ้อยคำอื่นๆ ที่มีเงื่อนไขข้อกำหนดในทำนองเดียวกันก็ควรถูกแก้ไขแทนที่คำเดิมให้ถูกต้องในทุกๆ แห่งของบทบัญญัติด้วย⁵³

แม้การใช้บังคับพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (the Criminal justice Act 2003) จะแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดด้านสิทธิมนุษยชนอย่างแน่นแฟ้นในกระบวนการปฏิรูปกฎหมายของประเทศอังกฤษ แต่ก็มีข้อสังเกตเห็นได้ว่าการอภิปรายเกี่ยวกับการปฏิรูปหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ในประเทศอังกฤษนี้พบจุดอ่อนในทางด้านสิทธิมนุษยชนอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก การนำหลักการเบื้องต้นในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 1950 (ECHR) มาใช้ในการอ้างอิง แต่ไม่มีการนำหลักข้อยกเว้นอื่นๆ มาใช้อ้างอิงทั้งๆ ที่อาจทำได้ เช่น มาตรฐานที่กำหนดโดยกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ข้อ 14 (7) และมาตรฐานการป้องกันที่กำหนดโดยกฎหมายอังกฤษ ก่อน ค.ศ. 2003 ประการที่ 2 เป็นการเน้นย้ำให้ความสำคัญถึงความสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นมาตรฐานระหว่างประเทศ ซึ่งการตีความถึงแนวทางอันเป็นหลักเกณฑ์ที่จะใช้บังคับตามมาตรฐานของสิทธิมนุษยชนในยุโรปส่วนใหญ่ยังเป็นที่สงสัย⁵⁴

แนวคำพิพากษาของศาลตามบทบัญญัติของ พระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (the Criminal justice Act 2003) ส่วนที่ 10 ที่มีการดำเนินคดีกับจำเลยเป็นครั้งที่ 2 หลังจากศาลได้ตัดสินให้ปล่อยตัวจำเลยในคดีแรก เนื่องจากพบพยานหลักฐานใหม่ที่สำคัญแก่คดี ได้แก่ ในคดี R v. Dunlop, (2006), EWCA Crim 1354 และคดี R v. Miell, (2007), EWCA Crim 1330 ซึ่งศาลในคดีหลังได้ตัดสินลงโทษจำเลยในที่สุด⁵⁵

4.2.2 ข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำในประเทศสหรัฐอเมริกา

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำหรือที่เรียกว่า Double Jeopardy Clause มีรากฐานมาจากกฎหมายกรีกและโรมัน อีกทั้งยังเป็นหลักในกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษอีกด้วย⁵⁶ ในปี ค.ศ.

⁵³ *Ibit*, p. 55.

⁵⁴ *Ibit*, p. 51.

⁵⁵ Sally Broadbridge Home Affairs Section, “Double jeopardy,” p. 20, Retrieved 30 June 2017, from <http://library.tu.ac.th>.

⁵⁶ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Understanding Criminal Procedure* 4th ed, (2006), p. 301.

1791 ตามที่ปรากฏใน Bill of Right (Fifth Amendment) of the United States⁵⁷ หลักกฎหมาย Double Jeopardy ได้เข้าสู่ประเทศสหรัฐอเมริกาโดยคำจำกัดความของ Sir William Blackstone ศาสตราจารย์ชาวอังกฤษ ที่ว่า “ไม่มีบุคคลใดที่จะต้องได้รับความเดือดร้อนในชีวิตและร่างกายมากกว่าหนึ่งครั้งสำหรับการกระทำความผิดเดียวกัน” (Nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb.) โดยนำไปบัญญัติรับรองไว้เป็นส่วนหนึ่งในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) เพื่อคุ้มครองบุคคลให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำ ตามหลัก Double Jeopardy⁵⁸

หลักการห้ามการดำเนินคดีซ้ำในประเทศสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) มีสาระสำคัญว่า “ไม่มีบุคคลใดต้องได้รับโทษถึงตายหรือเสียชีวิตหรือเสียชื่อเสียง นอกจากถูกฟ้องร้องดำเนินคดีจากคณะลูกขุน เว้นแต่ในกรณีที่เกิดในกองทัพเรือ, กองทัพอากาศ หรือพลเรือนที่ปฏิบัติการในเวลาสงคราม หรือเกิดภัยอันตรายสาธารณะ ไม่มีบุคคลใดต้องได้รับความเดือดร้อนในชีวิตและร่างกายจากการถูกดำเนินคดีสำหรับความผิดเดียวกันถึง 2 ครั้ง ห้ามบังคับจำเลยในคดีอาญาเป็นพยานเพื่อกล่าวโทษตนเอง ห้ามลดรอนการมีชีวิตอยู่ อีสรภาพ และทรัพย์สินของจำเลยโดยปราศจากกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย ทรัพย์สินส่วนบุคคลจะต้องไม่ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะโดยปราศจากการตอบแทนที่สมควร”⁵⁹ ทั้งนี้เพื่อเป็นการประกันสิทธิของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ โดยมีสาระสำคัญว่าห้ามมิให้ดำเนินคดีแก่บุคคลเดียวกันซึ่งศาลในคดีก่อนได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษหรือยกฟ้อง รวมถึงได้รับการอภัยโทษสำหรับการกระทำความผิดอันเดียวกันนั้น และยังคุ้มครองถึงการลงโทษซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกันด้วย โดยนำมาใช้กับทุกฐานความผิด รวมทั้งความผิดที่มี

⁵⁷ Rhona K. M. Smith, *Blackstone's International Human Right Document* 4 th ed, P. R. Ghandhi, (New York, 2007), p.250

⁵⁸ Joshua Dressler (ed.), *Op. cit., footnote11*, p. 550. และ Encyclopedia of Crime and Justice Copyright 2002 The Gale Group Inc. “Double Jeopardy,” Retrieved 17 August 2017, from <http://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/law/law/double-jeopardy>.

⁵⁹ Fifth Amendment to the United State Constitution : "No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a persentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offense to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation.

บทลงโทษเพียงโทษปรับที่เป็นตัวเงินด้วย⁶⁰ นอกจากนี้ยังเป็นการรับรองสิทธิของบุคคลให้ไม่ต้องถูกบังคับมาให้การในทางที่เป็นปฏิปักษ์กับตนเอง รวมทั้งไม่ถูกละเมิดต่อชีวิตร่างกายทรัพย์สินโดยปราศจากกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย Due Process of Law ด้วย ซึ่งศาลได้ยึดถือหลักการนี้เป็นบรรทัดฐานมาอย่างยาวนาน⁶¹ หลักการคุ้มครองบุคคลให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำสองสำหรับการกระทำความผิดอันเดียวกันตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) ยังสอดคล้องกับหลัก Res judicata ของคอมมอนลอว์ที่มีให้ศาลมีคำตัดสินคดีซ้ำสองรวมถึงการรับรองเรื่องคดีถึงที่สุด⁶²

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำยังเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกมลรัฐได้นำมาปรับใช้เป็นบทบัญญัติกฎหมายภายในเพื่อใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 14 (Fourteenth Amendment)⁶³

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ (Double Jeopardy) ในประเทศสหรัฐอเมริกามีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองบุคคลไม่ให้อีกต้องถูกดำเนินคดีซ้ำสองสำหรับความผิดอันเดียวกัน ไม่ว่าจะการพิจารณาคดีของศาลนั้นจะมีคณะลูกขุนหรือไม่มีคณะลูกขุนก็ตาม⁶⁴ สำหรับในคดีที่มีคณะลูกขุน จำเลยอาจต้องตกอยู่ในภาวะความลำบาก เมื่อคณะลูกขุนทั้งหมดได้รับการคัดเลือกเข้าทำหน้าที่และได้เข้าสาบานตนแล้ว (คดี Crist V. Bretz, 437 U.S. 28 (1978).) ส่วนในคดีที่ศาลพิจารณาคดีโดยไม่มีคณะลูกขุน จำเลยอาจจะต้องตกอยู่ในภาวะความลำบากเมื่อได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลหรือศาลได้

⁶⁰ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Understanding Criminal Procedure*, 4th ed, (2006), p. 301-302.

⁶¹ น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” *วารสารธรรมศาสตร์*, ฉบับที่ 3, ปีที่ 33, น. 55, (2557). และดู น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” *จลนิตี*, น. 49, (กันยายน-ตุลาคม, 2557).

⁶² Bryan A. Garner. ก(2004), *Black's Law Dictionary* (8 th ed.), pp.1336-1337. อ้างถึงใน พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์, “การรื้อฟื้นคดีอาญา: ศึกษากรณีการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น. 10-13.

⁶³ The Fourteenth Amendment of the United State Constitution : All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.

⁶⁴ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Op. cit.*, footnote 56, p. 301.

เริ่มรับฟังพยานหลักฐานแรกแล้ว (คดี Lee V. United States, 432 U.S. 23 (1977)) หรือเมื่อพยานปากแรกได้เข้าสาบานตนต่อศาล (คดี Serfass V. United States, 420 U.S. 377 (1975).)⁶⁵

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาใช้เฉพาะในคดีอาญาเท่านั้น ไม่รวมถึงการพิจารณาคดีแพ่ง และไม่ใช้กับคดีประเภทอื่นซึ่งมีสภาพบังคับทำนองเดียวกับโทษทางอาญา เช่น กรณีที่หน่วยงานด้านบริหารของรัฐมีคำสั่งยกเลิกใบอนุญาตประกอบธุรกิจของผู้ถูกฟ้อง หรือกระบวนการพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับระเบียบข้อบังคับของศาลหรือมาตรการเกี่ยวกับระเบียบราชทัณฑ์ หรือบทลงโทษในทางปกครอง (administrative sanctions) ที่ใช้บังคับกับนักโทษในกรณีฝ่าฝืนกฎข้อบังคับของฝ่ายราชทัณฑ์ ที่ว่าหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำนี้ใช้เฉพาะในคดีอาญาเท่านั้น หมายความว่าจำเลยอาจถูกดำเนินคดีและถูกลงโทษทางแพ่งได้ ถึงแม้ว่าจำเลยนั้นจะได้รับการพิจารณาคดีและลงโทษทางอาญาสำหรับการกระทำความผิดนั้นแล้วก็ตาม⁶⁶

นอกจากนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกายังมีประเด็นถกเถียงกันว่า กระบวนการพิจารณาในศาลเด็กและเยาวชนนั้น จะถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาความผิดทางอาญาหรือไม่ ศาลสูงสุดสหรัฐ (US Supreme Court) เห็นว่ากรณีนี้ไม่ใช่การพิจารณาคดีเกี่ยวกับความผิดอาญาและสิ่งที่ใช้บังคับกับเด็กและเยาวชนก็ไม่ใช่โทษทางอาญาด้วย เช่น ในคำพิพากษาฎีกาคดี Breed v. Jones (Breed v. Jones, 421 U.S. 519 (1975).) การพิจารณาคดีของศาลเด็กและเยาวชนพบข้อเท็จจริงว่า Gary Jones อายุ 17 ปี ถูกฟ้องเป็นจำเลยว่ากระทำความผิดที่ก่อให้เกิดการโจรกรรม หลังจากศาลพิจารณาคดีตัดสินคดีว่าควรจะดำเนินคดีกับ Gary Jones ในฐานะเป็นผู้ใหญ่ เขาจึงได้ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์ในคดีอาญาว่าการพิจารณาคดีอาญาเป็นการละเมิดต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำที่ทำให้เขาต้องถูกดำเนินคดีถึง 2 ครั้ง แต่ศาลอุทธรณ์และศาลรัฐแคลิฟอร์เนียได้ปฏิเสธ เขาจึงถูกตัดสินว่ากระทำการโจรกรรม ต่อมาเขาได้รับหมายเรียกตัวจากศาลรัฐบาลกลางอีกครั้ง เขาจึงได้ร้องขอว่าการพิจารณาคดีอาญาเป็นการละเมิดต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำอีกครั้ง แต่ศาลรัฐบาลกลางปฏิเสธ โดยอ้างเหตุผลว่าการพิจารณาคดีเยาวชนกับคดีอาญามีความแตกต่างกัน การอ้างหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำสองกรณีนี้จึงไม่เป็นผล ต่อมาศาลสูงสุดสหรัฐ (US Supreme Court) มีมติเอกฉันท์ตัดสินว่าการพิจารณาคดีอาญาทำให้เขาต้องตกอยู่ในภาวะได้รับความลำบากจากการดำเนินคดีซ้ำ ถ้าศาลเยาวชนจะดำเนินคดีในชั้นต้นในฐานะที่เขาเป็นผู้ใหญ่จึงจะมาพิจารณาต่อว่าการดำเนินคดีอีกครั้งของศาลเป็นการขัดต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ดังนั้น ศาลเห็นว่าเยาวชนไม่ควรต้องถูกดำเนินคดีอาญา เพราะหากศาลมีคำพิพากษาในคดีอาญาแก่เยาวชนก็จะส่งผลให้เยาวชนนั้นต้องสูญเสียเสรีภาพและต้องมัวหมอง ผลสุดท้ายก็ไม่ต่างอะไรกับการที่ศาลอาญาได้ตัดสินว่า

⁶⁵ กิติพงษ์ ศิริโรจน์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 33*, น.44

⁶⁶ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Understanding Criminal Procedure*, 4th ed, (2006), p. 302.

เยาวชนนั้นมีความผิด ศาลสูงสุดสหรัฐ (US Supreme Court) และศาลล่างจึงพยายามแบ่งแยกการดำเนินกระบวนการพิจารณาระหว่างการพิจารณาทางแพ่งและการพิจารณาทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องบทลงโทษในทางแพ่งและทางอาญา เกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีและลงโทษซ้ำสำหรับความผิดเดียวกันให้มีความแตกต่างกัน⁶⁷

ส่วนการกำหนดโทษปรับเป็นตัวเงินซึ่งเป็นการเยียวยาในทางแพ่ง คำวินิจฉัยของศาลในคดี *Hudson v. United States* (*Hudson v. United States*, 522 U.S. 93 (1997).), และในคดี *United States v. Ursery* (*United States v. Ursery*, 518 U.S. 267, (1996).) เห็นว่าวัตถุประสงค์ของการริบทรัพย์สินก็เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เจ้าของทรัพย์สินนั้นดูแลจัดการทรัพย์สินของตนเอง เพื่อเป็นการรับรองว่าทรัพย์สินนั้นจะไม่ถูกนำมาใช้ในทางที่ผิดกฎหมายอีกและทำให้ผู้ละเมิดกฎหมายเข้าใจได้ดีว่าเขาจะไม่ได้รับประโยชน์ใดๆ จากการกระทำผิดกฎหมายด้วย ศาลจึงมีคำตัดสินว่ารัฐบาลกลางสามารถลงโทษจำเลยในคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและดำเนินคดีแพ่งเพื่อริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดนั้นได้ ซึ่งศาลได้ตั้งข้อสังเกตว่าตั้งแต่ในยุคแรกๆ รัฐสภาได้ให้อำนาจแก่รัฐบาลในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน โดยทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดอาญาจะถูกริบในคดีแพ่ง ดังนั้นการริบทรัพย์สินไม่ใช่เรื่องการลงโทษในทางอาญาจึงไม่ต้องนำมาพิจารณาเกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำ⁶⁸

นอกจากการพิจารณาข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำตามหลัก Double Jeopardy แล้วยังจะต้องพิจารณาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับความหมายของถ้อยคำที่มีความสำคัญอันเกี่ยวข้องกับหลัก Double Jeopardy ด้วย ก็คือ ความผิดอันเดียวกัน (same offence) และการได้รับความเดือดร้อนซ้ำสองครั้ง (twice in jeopardy)

ในศตวรรษที่ 17 ศาลและนักวิชาการมีความเข้าใจในเรื่องความผิดอันเดียวกัน (same offence) ในแนวทางที่กว้าง ความหมายในมุมมองที่กว้างดังกล่าวจึงทำให้เข้าใจได้ยาก ไม่มี ความชัดเจน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความผิดอันเดียวกัน (same offence) เป็นปัญหาที่น่าหนักใจในยุคสมัยของ Blackstone ซึ่งในกฎหมายคอมมอนลอว์ได้แบ่งแยกความผิดอาญาออกเป็นจำนวนไม่มาก จึงไม่ค่อยกำหนดคำนิยามไว้ ทำให้ความผิดต่างๆ มีความคาบเกี่ยวกัน⁶⁹

ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความผิดอันเดียวกันไว้” จึงเกิดปัญหาในทางปฏิบัติว่าไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ไม่มีความเสมอภาค ไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมกับจำเลย ในประเด็นที่ว่าจะเป็นความผิด

⁶⁷ *Ibit*, p. 302.

⁶⁸ *Ibit*, p.304

⁶⁹ *Ibit*, p. 550.

อันเดียวกันหรือไม่ในคดีก่อนและคดีหลัง ซึ่งตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) และหลักกฎหมายคอมมอนลอว์มีหลักการในแนวทางเดียวกัน คือ ความผิดอันเดียวกันทั้งในคดีก่อนและคดีหลังมาจากข้อเท็จจริงเดียวกันและในข้อกฎหมายที่ว่าเป็นความผิดอันเดียวกันนั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นความผิดที่เหมือนกันอย่างสมบูรณ์ เพียงแต่จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญเหมือนกันก็เพียงพอแล้ว โดยทั่วไปจะนิยมพิจารณาจากประเด็นของคดีที่ใช้พยานหลักฐานอย่างเดียวกันซึ่งเป็นแนวความคิดจากกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษที่ใช้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1971 โดยอาศัยหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก การพิสูจน์พยานหลักฐานที่เป็นข้อเท็จจริงเดียวกัน (same actual evidence) ซึ่งจะเป็นความผิดอันเดียวกันต่อเมื่อข้อเท็จจริงในคดีก่อนและคดีหลังเป็นข้อเท็จจริงเดียวกัน⁷⁰ ประการที่ 2 พิสูจน์จากพยานหลักฐานอันเดียวกัน (same alleged evidence) จะเป็นการผิดอันเดียวกันต่อเมื่อข้อเท็จจริงที่กล่าวหาตามคำฟ้องในคดีก่อนและคดีหลังเหมือนกันโดยอาศัยคำฟ้องเป็นหลักในการพิจารณา แต่หากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำฟ้องมีความแตกต่างกันแม้เพียงเล็กน้อยก็จะไม่ถือว่าเป็นการกระทำความผิดอันเดียวกัน⁷¹ วิธีการนี้รวมถึงความผิดกรรมเดียวที่มีบทหนัก บทเบา รวมอยู่ด้วย เช่น การฆ่าโดยไตร่ตรองไว้ก่อนเป็นความผิดอย่างเดียวกันกับการฆ่าโดยไม่ได้ไตร่ตรองไว้ก่อน แม้ว่าการฆ่าโดยไม่ได้ไตร่ตรองไว้ก่อนจะเป็นความผิดที่น้อยกว่า⁷² ประการที่สาม การพิจารณาโดยอาศัยข้อเท็จจริงจากคำฟ้องทั้งในคดีก่อนและคดีหลังแต่ไม่ถึงขนาดต้องอาศัยพยานหลักฐานที่แท้จริงในการพิจารณา⁷³

ส่วนคำว่า “ได้รับความเดือดร้อนซ้ำสองครั้ง” (twice in jeopardy) ในสทวรรษที่ 18 เป็นปัญหาที่เข้าใจได้ไม่ยากนัก กรณีที่ศาลยกฟ้องจำเลยหรือตัดสินว่าจำเลยมีความผิด ในการกระทำความผิดฆ่าผู้อื่นแล้ว จำเลยจะต้องไม่ถูกดำเนินคดีหรือลงโทษซ้ำสองสำหรับการกระทำความผิดเดียวกันนั้นอีก⁷⁴

⁷⁰ The Double Jeopardy Clause As a bar to Reintroducing evidence, 89 Yale L.J., 962, 965 (1980).
อ้างถึงใน กิตติพงษ์ สิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 51.

⁷¹ The Double Jeopardy Clause As a bar to Reintroducing evidence, 89 Yale L.J., 962, 965 (1980).
อ้างถึงใน กิตติพงษ์ สิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 53.

⁷² Joshua Dressler (ed.) *Op. cit.*, footnote 11, p. 550.

⁷³ The Double Jeopardy Clause As a bar to Reintroducing evidence, 89 Yale L.J., 962, 965 (1980).
อ้างใน กิตติพงษ์ สิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น. 55.

⁷⁴ Joshua Dressler (ed.) *Op. cit.*, footnote 11, p. 550.

ความสำคัญอีกประการหนึ่งของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำก็คือ ความเป็นที่สุดของคำพิพากษา ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยจอร์จ โทมัส (George C.Thomas) นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ มีความเห็นเกี่ยวกับการห้ามดำเนินคดีซ้ำว่าความเป็นที่สุดของคำพิพากษาเป็นหัวใจสำคัญของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ แต่ก็มีความเห็นในทางตรงกันข้าม โดย Westen และ Drubel นักวิชาการด้านนิติศาสตร์⁷⁵ ซึ่งมีความเห็นว่า ความเป็นที่สุดของคำพิพากษาเป็นเพียงเรื่องรองลงมาและสามารถมองข้ามไปได้ ส่วนเรื่องที่ควรให้ความสำคัญมากกว่าคือความเข้มแข็งของสังคมและความยุติธรรม เนื่องจากจำเลยมีส่วนได้เสียมากที่สุดในการพิจารณาคดีแต่ละครั้ง จึงควรให้ความสำคัญกับจำเลยในเรื่องต่างๆ ที่เขาจะต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นความวิตกกังวลในการต่อสู้คดี ค่าใช้จ่ายความไม่มั่นคงในชีวิตเพราะ โอกาสที่รัฐซึ่งเป็นโจทก์มีความเข้มแข็งและอยู่เหนือกว่ามีโอกาสในการหาพยานหลักฐานที่ดีกว่าจึงนำมาสู่การลงโทษจำเลยซึ่งเขาอาจจะเป็นผู้บริสุทธิ์ก็เป็นได้⁷⁶ การห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงไม่คำนึงว่า คำตัดสินในคดีแรกนั้นจะต้องถึงที่สุดหรือไม่ ซึ่งแตกต่างจากการห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศสหราชอาณาจักรที่จะต้องพิจารณาว่าคำตัดสินในคดีแรกนั้นต้องเป็นที่สุด⁷⁷

ข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำในประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถพิจารณาได้เป็นกรณีต่าง ๆ คือ (ก) การดำเนินคดีซ้ำหลังจากการพิพากษาคดีหาข้อยุติไม่ได้หรือผิดพลาด (mistrial) (ข) การดำเนินคดีซ้ำหลังจากศาลได้พิพากษายกฟ้องเพราะจำเลยไม่มีความผิด (reprosecution after an acquittal) (ค) การดำเนินคดีซ้ำหลังจากศาลมีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด (reprosecution after conviction) และ (ง) การห้ามลงโทษจำเลยหลายครั้งสำหรับการกระทำความผิดอันเดียวกัน ดังนี้

(ก) การดำเนินคดีซ้ำหลังจากการพิพากษาคดีหาข้อยุติไม่ได้หรือผิดพลาด (mistrial)

การดำเนินคดีซ้ำหลังจากการพิพากษาคดีหาข้อยุติไม่ได้หรือผิดพลาด (mistrial) คือกรณีที่การพิจารณาคดีครั้งแรกได้สิ้นสุดลงโดยศาลยกฟ้องเพราะมีเหตุจำเป็น (manifest necessity) เกิดขึ้น และการยกฟ้องดังกล่าว ไม่ห้ามอัยการที่จะนำคดีเรื่องเดิมกลับมาฟ้องจำเลยอีก

⁷⁵Westen & Drubel, Note 1, supra, at. 161. อ้างถึงใน Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Op. cit.*, footnote 56, p. 309.

⁷⁶Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Understanding criminal procedure*, 4th ed, (2006), p. 309.

⁷⁷The Double Jeopardy Clause As a bar to Reintroducing evidence, 89 Yale L.J., 962, 965 (1980). อ้างถึงใน กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณະนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.38.

แม้ว่าจำเลยจะยื่นคำร้องว่าเขาเคยถูกดำเนินคดีไปแล้วก็ตาม จำเลยจึงต้องถูกดำเนินคดีใหม่อีกครั้ง⁷⁸ เช่น ในคดีของ United States V. Scott (United States V. Scott, 437 U.S. 82, 92 (1978).) จำเลยถูกฟ้องในคดีอาชญากรรมตามกฎหมายระดับสหรัรัฐ ต่อมามีการดำเนินคดีผิดพลาด ศาลจึงยกฟ้อง เพื่อให้อัยการนำคดีนั้นกลับมาดำเนินคดีใหม่เพราะเป็นคดีอุกฉกรรจ์ (indictment) แม้จำเลยจะโต้แย้งว่าขัดต่อหลัก double jeopardy ก็ตาม แต่การโต้แย้งดังกล่าวของจำเลยไม่เป็นผล ศาลได้พิพากษาลงโทษจำเลยในคดีหลัง⁷⁹

การยุติคดีโดยการยกฟ้องเนื่องจากมีเหตุจำเป็น (manifest necessity) สามารถพิจารณาได้เป็น 3 กรณี คือ กรณีแรก การยุติการดำเนินคดีก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาโดยคำขอของกลุ่มความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเช่น จำเลยร้องขอให้ยุติการดำเนินคดีเนื่องจากการดำเนินคดีที่ผิดพลาด (Mistrials) และผู้พิพากษาได้อนุญาตให้ยุติการดำเนินคดีในคดีแรกตามที่จำเลยได้ร้องขอ จำเลยในคดีนี้อาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีใหม่อีกครั้งได้ กรณีที่ 2 การยุติการดำเนินคดีก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาโดยผู้พิพากษาเอง กล่าวคือ เมื่อผู้พิพากษามีคำสั่งให้ยุติการดำเนินคดีเนื่องจากการดำเนินคดีที่ผิดพลาด (Mistrials) เพราะคณะลูกขุนดำเนินคดีกับจำเลยอย่างมีอคติ เช่น การรับฟังในบางสิ่งที่ไม่ควรรับฟัง ผู้พิพากษาจึงตัดสินใจให้ยุติการดำเนินคดี เนื่องจากมีความจำเป็นอย่างชัดเจน (manifest necessity) ทำให้จำเลยอาจถูกดำเนินคดีใหม่ได้⁸⁰ และกรณีที่ 3 เมื่อการพิจารณาคดีในครั้งแรกได้สิ้นสุดลงเนื่องจากคณะลูกขุนชี้ขาดตัดสินว่าไม่มีความผิด เนื่องจากพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะลงโทษจำเลย เพราะรัฐไม่สามารถจัดหาพยานหลักฐานมาให้เพียงพอได้ในระหว่างการพิจารณาคดี การยุติคดีในกรณีนี้เพื่อที่รัฐจะได้จัดหาพยานหลักฐานใหม่ให้เพียงพอที่จำฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยในครั้งหลังได้⁸¹

นอกจากนี้ ยังมีเหตุผลอื่นๆ อาจนำไปสู่การดำเนินคดีที่ผิดพลาด (Mistrials) ตัวอย่างเช่น ผู้พิพากษาคนหนึ่งได้ทำให้การดำเนินคดีผิดพลาด (Mistrials) เพราะว่าแม่ของภริยาเสียชีวิตอย่างกะทันหัน ในกรณีต่างๆ เหล่านี้ ศาลได้พิจารณาความเหมาะสมของเหตุและผลในคดีอาญาโดยหาทางเลือกอื่นด้วยเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่จำเลย ศาลอุทธรณ์ (the appeals clourt) เห็นว่าการที่แม่ภริยาของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีนั้นได้

⁷⁸ Joshua Dressler (ed.), *Op. cit.*, footnote 11, p. 550.

⁷⁹ *Ibit*, p. 309.

⁸⁰ *Ibit*, p. 309.

⁸¹ *Ibit*, p. 550.

เสียชีวิตอย่างกะทันหัน ไม่ใช่กรณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีนั้นไม่สามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ ผู้พิพากษาคนอื่นก็สามารถเข้ามาพิจารณาคดีแทนได้⁸²

อย่างไรก็ตาม การยกฟ้องของศาลในการพิจารณาคดีครั้งแรกนี้อาจส่งผลกระทบต่อจำเลยอันเป็นการตัดสินชะตากรรมชีวิตของเขา หากคดีแรกนั้นจะถูกยุติลงก่อนที่มีการสะสางให้เสร็จสิ้นเพราะเหตุที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่ผิดพลาด (mistrial) ศาลสูงสุดสหรัฐได้กล่าวถึงแนวทางในการดำเนินคดีซ้ำ เมื่อการดำเนินครั้งแรกจะยังไม่สมบูรณ์ จึงต้องมีการดำเนินคดีครั้งที่ 2 ตามมาซึ่งอาจจะไม่เป็นธรรมแก่จำเลย เนื่องจากส่งผลกระทบต่อจำเลยทั้งภาระทางการเงินและทางด้านจิตใจเพราะการดำเนินคดีหลังเป็นการยืดหรือขยายเวลาที่เขาจะถูกตราหน้าว่าเป็นผู้กระทำผิดอย่างไม่สิ้นสุด อีกทั้งยังมีโอกาสเสี่ยงที่การดำเนินคดีครั้งหลังศาลจะตัดสินลงโทษจำเลยซึ่งไม่เป็นการยุติธรรมหากจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ท้ายที่สุด การอนุญาตให้มีการดำเนินคดีซ้ำก็เป็นไปเพื่อให้อัยการมีโอกาสที่จะนำผู้ถูกกล่าวหากลับเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอีกครั้งหนึ่งเท่านั้นเอง⁸³

แนวคำตัดสินของศาลฎีกาที่เป็นต้นแบบของการยุติการดำเนินคดีเมื่อมีการดำเนินคดีที่ผิดพลาดขึ้นก็คือ ในคดีของ *United States v. Perez* (*United States v. Perez* 22 U.S. (9 Wheat) 579 (1824).) เมื่อมีการดำเนินคดีผิดพลาดเนื่องจากคณะลูกขุนไม่สามารถชี้ขาดตัดสินคดีได้ การสั่งยกฟ้องของศาลแม้จำเลยจะคัดค้านในกรณีนี้อาจส่งผลให้จำเลยถูกดำเนินคดีใหม่ได้อีก ซึ่งศาลยืนยันว่าเป็นสิทธิของรัฐที่จะสามารถดำเนินคดีกับจำเลยอีกครั้งหนึ่งได้ จากคดีของ *Perez* นี้แสดงให้เห็นว่าหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำไม่ใช่ขบถบัญญัติห้ามโดยเด็ดขาดในกรณีที่ศาลได้ยกฟ้อง⁸⁴ นอกจากนี้ยังมีคดีของ *Dreyer* (*Dreyer v. Illinois*, 187 U.S. 71 (1902).) ที่มีการดำเนินคดีกับจำเลยอีกครั้งหลักจากที่ในคดีแรกศาลยกฟ้องเนื่องจากการทำเนิ่นคดีผิดพลาดเพราะคณะลูกขุนไม่สามารถมีคำชี้ขาดตัดสินได้ หรือกรณีที่จำเลยไม่สามารถให้การปฏิเสธคำฟ้องได้ (the defendant failed to plead to the indictment) เช่น ในคดีของ *Lovato* (*Lovato v. New Mexico*, 242 U.S. 199 (1916)) ที่ถูกฟ้องในความผิดฆ่าผู้อื่น โดยจำเลยไม่รับสารภาพ ต่อมาจำเลยถูกดำเนินคดีเป็นครั้งที่ 2 และศาลตัดสินลงโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่มีคณะลูกขุน และในคณะลูกขุนมีลูกขุนบางคน เคยฟ้องจำเลยเป็นคดีมาก่อน ทำให้ไม่สามารถรับฟังความคิดเห็นของลูกขุนท่านนั้นได้ เพราะอาจแสดงความคิดเห็นในทางปฏิบัติกับจำเลย เช่น ในคดีของ *Thompson* (*Thompson v. United States*, 155 U.S. 271

⁸² *Ibit*, p. 550.

⁸³ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Understanding criminal procedure*, 4th ed, 2006, p.310. (*Arizona v. Washington*, 434 U.S. 497, 503-05 (1978).

⁸⁴ *Ibit*, p. 310.

(1894)) หรือในกรณีที่ถูกขุ่นกับจำเลยรู้จักมักคุ้นกันเป็นการส่วนตัวมาก่อน เช่น ในคดี *Simmons v. United States* (*Simmons v. United States*, 142 U.S. 148 (1891)) หรือกรณีที่จำเลยทั้งสองถูกฟ้องร้องดำเนินคดีและศาลตัดสินว่ากระทำความผิดแต่ให้รอการลงอาญา ต่อมาจำเลยคนหนึ่งถูกเรียกให้เข้ามาเป็นพยานของอัยการเพื่อดำเนินคดีกับจำเลยอีกคนหนึ่ง จำเลยคนนั้นอาจอ้างถึงสิทธิของตนที่จะไม่ให้การใดๆ จนกว่าโทษของตนจะกำหนดก็ได้ เช่น ในคดี *Brock v. North Carolina* (*Brock v. North Carolina*, 344 U.S. 424 (1953)) และในคดีของ *Benton v. Maryland* (*Benton v. Maryland*, 395 U.S. 784 (1969))⁸⁵

นับตั้งแต่ในคดีของ *Perez* เป็นต้นมาจนกระทั่งปี ค.ศ. 1963 ศาลได้ยึดถือแนวทางที่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีซ้ำได้สำหรับคดีที่ศาลยกฟ้องแม้จำเลยจะได้คัดค้านว่าการดำเนินคดีครั้งหลังเป็นการขัดต่อหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำก็ตาม⁸⁶ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแนวทางเกี่ยวกับการยกฟ้องในคดีของ *Downum* (*Downum v. United States* 372 U.S.734 (1963).) เป็นกรณีที่ความผิดพลาดเกิดจากอัยการไม่อาจนำพยานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ จึงเป็นเหตุให้ศาลต้องยกฟ้องข้อเท็จจริงในคดีนี้มีว่าการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน เมื่อคณะลูกขุนได้เข้าสาบานตัว อัยการได้ร้องขอให้มีคำสั่งยกฟ้องด้วยเหตุที่พยานปากเอกนั้นยังไม่ได้รับหมายศาลให้มาเบิกความ ศาลจึงมีคำสั่งยกฟ้อง ศาลสูงสุดสหรัฐ (Supreme Court) ได้ตัดสินว่าตามสิทธิที่ได้รับรองไว้ใน Fifth Amendment ได้ห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำสองแก่จำเลยซึ่งศาลในคดีก่อนได้ตัดสินยกฟ้อง และในคดีของ *Jorn* (*Jorn v. United States v. United States* 400 U.S..470 (1971)) ก็เช่นเดียวกัน⁸⁷ หลังจากนั้นต่อมาเพียง 2 ปี ศาลสูงสุดสหรัฐได้เปลี่ยนแนวทางคำตัดสินโดยไม่ห้ามที่อัยการจะฟ้องคดีซ้ำ เมื่อศาลได้ยกฟ้อง คือ ในคดีของ *Somerville* (*Illinois v. Somerville* 110 U.S. 458 (1973)) ในคดีลักทรัพย์หลังจากที่คณะลูกขุนได้สาบานตนเพียงหนึ่งวัน อัยการพบว่าคำฟ้องมีข้อบกพร่องเพราะมิได้มีการกล่าวหาว่าจำเลยได้กระทำความผิดโดยมีเจตนาพิเศษที่จะลักทรัพย์ ภายใต้หลักกฎหมายของรัฐอิลลินอยส์ ซึ่งข้อบกพร่องดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขได้โดยการแก้ไขคำฟ้อง ศาลจึงยกฟ้องตามที่อัยการร้องขอ เพื่อให้อัยการสามารถที่จะนำคดีมาฟ้องใหม่อีกครั้ง หลังจากนั้นไม่กี่สัปดาห์จำเลยถูกดำเนินคดีอีกครั้งและศาลพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดจริง⁸⁸

จากหลักห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำกับจำเลยเมื่อมีการดำเนินคดีผิดพลาดนั้น มีข้อยกเว้นที่น่าสนใจ 2 ประการ คือ

⁸⁵ *Ibit*, p. 311.

⁸⁶ *Ibit*, p. 310.

⁸⁷ *Ibit*, p. 311-312.

⁸⁸ *Ibit*, p. 312.

ประการที่ 1 หากการดำเนินคดีในคดีแรก ศาลยกฟ้องเพราะเหตุมีความผิดพลาดเกิดขึ้น และจำเลยไม่ได้คัดค้านการยกฟ้องดังกล่าว ย่อมไม่ห้ามอัยการที่จะดำเนินคดีกับจำเลยซ้ำ ทั้งนี้ เท่ากับจำเลยให้ความยินยอมในการที่ศาลได้ยกฟ้องเพราะเหตุที่มีการดำเนินคดีผิดพลาด จำเลยจึงถูกปิดปากไม่สามารถอ้างหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำมาเพื่อปกป้องตนเองได้ เช่น ในคดี *Dinitz (United States v. Dinitz 424 U.S..600 (1976))* ที่ถือว่าความยินยอมของจำเลย เป็นการตัดสินใจยินยอมยุติคดี โดยจำเลยได้ไต่ตรองไว้อย่างถี่ถ้วนแล้ว ทำให้จำเลยไม่อาจอ้างหลักสำคัญตามรัฐธรรมนูญมาเพื่อคุ้มครองตนเองจากการถูกดำเนินคดีซ้ำได้ มีความเห็นในทางคำราที่เห็นว่า⁸⁹ หลักการนี้อาจถูกโต้แย้งได้ว่าขาดความยุติธรรม เพราะหากจำเลยร้องขอหรือให้ความยินยอมในคดีที่ศาลยกฟ้อง ด้วยเหตุผลว่ามีการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาด หรือศาลพิจารณาคดีในทางที่เป็นผลร้ายแก่จำเลยอย่างไม่เป็นธรรม โอกาสที่จำเลยจะถูกตัดสินว่าเป็นผู้บริสุทธิ์มีน้อยมาก จำเลยจึงได้การสละสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ แต่การสละสิทธิ์ดังกล่าวน่าจะเป็นการสละสิทธิโดยจำเลยไม่เต็มใจ การพิจารณาคดีเกี่ยวกับหลัก *double jeopardy* ที่ห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำแก่จำเลยนั้น ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงก็คือ มุ่งคุ้มครองมิให้จำเลยต้องได้รับความเดือดร้อนจากการต้องถูกดำเนินคดีหลายครั้ง การที่จำเลยร้องขอหรือให้ความยินยอมในคดีที่ศาลยกฟ้องในคดีแรกนั้นก็เพราะว่าจำเลยคิดว่าการพิจารณาคดีแรกของศาลนั้นจำเลยเสียเปรียบ เนื่องจากโอกาสที่ศาลจะตัดสินว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นการยากที่จะเกิดขึ้น จำเลยจึงได้ตัดสินใจที่จะยุติกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาดอันเป็นผลร้ายแก่ตนนั้นทันที มากกว่าที่จะให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปจนสิ้นสุดและได้ตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิดจริง⁹⁰

ประการที่ 2 จากข้อยกเว้นที่ว่า หากศาลยกฟ้องเพราะการดำเนินคดีที่ผิดพลาด ซึ่งจำเลยให้ความยินยอมในการยกฟ้องดังกล่าว จำเลยอาจถูกดำเนินคดีซ้ำได้ เว้นแต่การยกฟ้องจะเกิดขึ้นโดยมิชอบ เช่น ผู้พิพากษาได้ข่มขู่ว่า เช่นในคดี *Dinitz (United States v. Dinitz, 424 U.S. at 611)* ศาลสูงสหรัฐได้วางแนวทางอันเป็นข้อยกเว้นของข้อยกเว้นไว้ว่า ในกรณีเช่นนี้จะฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยซ้ำอีกไม่ได้⁹¹ หรือในคดี *Kennedy (Oregon v. Kennedy 456 U.S. 667(1982).)* ซึ่งศาลสูงสหรัฐวางหลักข้อยกเว้นไว้ค่อนข้างแคบจึงเกิดเป็นปัญหาข้อโต้แย้งขึ้น กล่าวคือ ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีนี้ได้สั่งยกฟ้องทันทีหลังจากที่อัยการได้ซักถามพยานอย่างไม่เหมาะสมถึงเหตุผลที่เขาไม่ประกอบธุรกิจกับจำเลย โดยตั้งคำถามว่าจำเลยเป็นคนทุจริตใช่หรือไม่ ต่อมาจำเลยถูกฟ้องร้องคดีอีกครั้ง จำเลยต่อสู้โดยอ้างหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ แต่ผู้พิพากษาพิจารณาคดีก็

⁸⁹ *Ibit*, p. 315.

⁹⁰ *Ibit*, p. 315-316.

⁹¹ *Ibit*, p. 316.

ปฏิเสธคำร้องขอของจำเลย โดยเห็นว่าอัยการไม่ได้ตั้งใจที่จะก่อให้เกิดการยกฟ้องจากคำถามของเขา ซึ่งศาลอุทธรณ์พบว่าคำถามของอัยการนั้นมาจากเจตนาอันไม่บริสุทธิ์หรือเป็นการกระทำให้เกิดเป็นผลร้ายแก่จำเลย ความเห็นของศาลสูงสุดสหรัฐโดยผู้พิพากษาชื่อ Rehnquist ได้กล่าวไว้ว่าห้ามมิให้ดำเนินคดีแก่จำเลยนั้นซ้ำอีก หากอัยการหรือผู้พิพากษามีเจตนาที่จะให้เกิดการยกฟ้องในคดีแรกขึ้น แม้ว่าจำเลยจะเป็นผู้ร้องขอให้ยกฟ้องก็ตาม จึงเป็นการห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำเนื่องจากพฤติการณ์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเจตนาอันไม่บริสุทธิ์หรือการก่อให้เกิดความลำบากที่เกิดจากการกระทำของอัยการหรือผู้พิพากษา⁹²

ในคดี Kennedy ศาลได้ยกฟ้องตามคำร้องขอของจำเลย ทำให้จำเลยไม่ได้รับความคุ้มครองตามหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ อัยการจึงฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยซ้ำได้ คดีนี้ผู้พิพากษาเห็นฟ้องตรงกันว่าเป็นเรื่องที่ยากมากสำหรับจำเลยในการที่จะพิสูจน์ให้เห็นถึงพฤติการณ์อันมิชอบของอัยการซึ่งเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการยกฟ้องขึ้นอันเป็นผลร้ายแก่จำเลย ในเรื่องนี้ Lewis Powell ผู้พิพากษา มีความเห็นว่า ถึงแม้เขาจะเห็นด้วยกับเสียงข้างมาก แต่ขอเน้นย้ำว่าศาลควรจะยึดถือข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ในแต่ละคดีเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งในการพิจารณาคดีศาลไม่ควรเพิกเฉยหรือละเลยที่จะต้องคำนึงถึงความเดือดร้อนของจำเลยเป็นสำคัญด้วย⁹³

(ข) การดำเนินคดีซ้ำหลังจากศาลได้พิพากษายกฟ้องเพราะจำเลยไม่มีความผิด

เดิมแนวทางการพิจารณาคดีครั้งที่ 2 หลังจากศาลได้พิพากษายกฟ้องว่าจำเลยไม่มีความผิด ยังไม่ปรากฏชัดเจนมากนัก น่าจะเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ในคดีของ Ball (United States V. Ball 163 U.S. 662 (1896)) กรณีที่จำเลยถูกฟ้องร้องดำเนินคดีและศาลได้พิพากษายกฟ้องเพราะจำเลยไม่มีความผิด ตามหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำทำให้อัยการไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยเป็นครั้งที่ 2 ได้ ในปัจจุบันหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำหลังจากศาลได้พิพากษายกฟ้อง ได้ปรากฏเป็นที่ชัดเจนแล้วว่าข้อห้ามดำเนินคดีซ้ำได้คุ้มครองถึงกรณีที่ศาลยกฟ้องด้วย ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดๆ เช่น คำชี้ขาดตัดสินว่าไม่มีความผิดโดยคณะลูกขุน (jury) หรือจากผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั่นเอง โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของข้อเท็จจริงที่ได้จากการทำความผิดของจำเลยทั้งหมดหรือบางส่วนก็ตาม⁹⁴ เช่น ในคดีของ United States V. DiFrancesco (United States V. DiFrancesco, 449 U.S. 117, 129 (1980)) ในกรณีที่ศาลได้พิพากษายกฟ้องว่าจำเลยไม่มีความผิด จำเลยย่อมได้รับความคุ้มครองตามหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ⁹⁵

⁹² *Ibit*, p. 316-317.

⁹³ *Ibit*, p. 318

⁹⁴ *Ibit*, p. 319.

⁹⁵ *Ibit*, p. 318.

ในการทำงานเดียวกันเมื่อมีศาลคำพิพากษายกฟ้อง แม้คำตัดสินนั้นจะเกิดจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่ผิดพลาดจำเลยย่อมได้รับความคุ้มครองไม่ให้อ้างอิงคดีซ้ำเช่นกัน เช่น ในคดี *Sanabria V. United (Sanabria V. United States, 437 U.S. 54, 64 (1978))* ห้ามมิให้อัยการฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยซ้ำอีก ถ้าคำตัดสินของศาลที่ได้ตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิดเกิดจากความสะเพร่าหรือความเข้าใจผิดอันเกิดจากความประมาทของผู้พิพากษาเอง นอกจากนี้ยังรวมถึงกรณีที่ผู้พิพากษารับฟังพยานหลักฐานอย่างผิดพลาดด้วย ศาลฎีกา (The Supreme Court) ได้กล่าวไว้ในคำตัดสินคดี *Scott (United States V. Scott, 437 U.S. 82, 98 (1978).)* ว่าคำตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิดอาจเป็นผลมาจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงที่ผิดพลาดหรือตีความหลักกฎหมายที่บังคับใช้คลาดเคลื่อนส่งผลกระทบต่อความถูกต้องในการตัดสินชี้ขาดคดีนั้นซึ่งความผิดพลาดนั้นอาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงให้เกิดความถูกต้องได้⁹⁶

อย่างไรก็ตาม ศาลสูงสหรัฐ (US Supreme Court) ไม่ได้ชี้แจงว่าการพิพากษากลับคำชี้ขาดของคณะลูกขุนจะกลายเป็นการต้องห้ามมิให้ฟ้องร้องดำเนินคดีในครั้งที่ 2 หรือไม่ ถ้าผู้พิพากษาหรือศาลอุทธรณ์ได้พิพากษากลับคำชี้ขาดของคณะลูกขุนด้วยเหตุผลที่ว่าไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดให้เพียงพอเพื่อที่จะลงโทษจำเลยได้ กรณีเช่นนี้จึงไม่เป็นการต้องห้ามที่รัฐจะฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยใหม่หลังจากที่ศาลพิพากษายกฟ้อง⁹⁷

ข้อพิจารณาอีกประการคือ หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ คุ้มครองเฉพาะการดำเนินคดีอย่างแท้จริงเท่านั้น ไม่รวมถึงกรณีที่ดำเนินคดีกันอย่างสมยอมด้วย เช่น ในคดีของ *Aleman (People v. Aleman (667 N.E.2d 615 (Ill. App. Ct. 1996))* เมื่อจำเลยถูกตัดสินให้พ้นผิดในข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยการลอบสังหารซึ่งเป็นคดีที่ประชาชนให้ความสนใจ หลายปีต่อมามีการสืบสวนโดยรัฐบาลกลางจึงพบหลักฐานว่าผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนี้ยอมรับสินบนเป็นจำนวน 10,000 ดอลลาร์สหรัฐเพื่อตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิด ต่อมาผู้พิพากษาได้ฆ่าตัวตาย อัยการได้ยื่นฟ้องจำเลยอีกครั้งสำหรับการกระทำความผิดเดียวกันนี้ ส่วนจำเลยได้ยื่นคำขอให้อัยการฟ้องของอัยการโดยอ้างว่าคำฟ้องของอัยการเป็นการขัดต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ แต่ศาลกลับรับคำฟ้องครั้งที่สองของอัยการและอนุญาตให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป จนกระทั่งศาลตัดสินว่าจำเลยกระทำผิดจริงและถูกลงโทษให้จำคุก 100 ถึง 300 ปี ศาลอุทธรณ์ได้พยายามหลีกเลี่ยงมิให้คดีที่ 2 เป็นการดำเนินคดีซ้ำ โดยให้เหตุผลว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในคดีแรกนั้นเป็นเพียงแค่การหลอกลวง ซึ่งผลของ

⁹⁶ *Ibit*, p. 319.

⁹⁷ Mary Miller Johnston, *Washington and Lee Law Review, Double Jeopardy: A Systematic Method For Evaluating Evidentiary Sufficiency And Weight Of The Evidence*, 40 Wash. & Lee L.Rev.1619 (1983), <http://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol140/iss4/11>, p 1620

การหลอกลวงหรือสมคบคิดกันนั้นทำให้จำเลยไม่ได้ถูกดำเนินคดีอย่างแท้จริง ดังนั้น การดำเนินคดีกับจำเลยอีกครั้งหนึ่งจึงไม่ต้องห้ามตามหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ หลักการข้อนี้ที่ว่าจะต้องเป็นการดำเนินคดีอย่างแท้จริงของกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา เหมือนกับหลักกฎหมายของประเทศไทย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)⁹⁸

จากหลักการคุ้มครองไม่ให้ฟ้องร้องจำเลยซ้ำในความผิดอันเดียวกัน เมื่อมีคำพิพากษายกฟ้อง ในคดีแรกแล้ว ทำให้อัยการไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยซ้ำได้อีก แต่ในบางคดีศาลได้ตีความขยายหลัก Double Jeopardy ออกไปโดยให้มีความคุ้มครองไปถึงในกรณีที่มีคำพิพากษายกฟ้อง แม้ว่าการกระทำนั้นจะไม่ใช่ความผิดอันเดียวกันด้วย เช่น ในคดี *Ashe v. Swenson* (*Ashe v. Swenson*, 397 U.S. 436 (1970)) จำเลยในคดีนี้เป็นชายสวมหน้ากาก ได้กระทำการปล้นผู้เล่นโป๊กเกอร์ 5 คน อัยการได้ฟ้อง Ashe ว่ากระทำการปล้นผู้เล่นโป๊กเกอร์คนหนึ่งเป็นคดีแรก โดยมีหลักฐานว่า Ashe เป็นหนึ่งในผู้ร่วมกระทำความผิด แต่คณะลูกขุนเห็นว่า Ashe ไม่ได้กระทำการปล้น (robbery) ตามที่อัยการได้ฟ้องร้องมา ซึ่งในขณะนั้นมีพยานที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ชายที่สวมหน้ากากเป็น Ashe จริง แต่ในการฟ้องร้องดำเนินคดีแรกไม่มีการเรียกให้ผู้เห็นเหตุการณ์ซึ่งเป็นพยานสำคัญของคดีเข้ามาเป็นพยาน จนกระทั่ง Ashe ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดปล้นทรัพย์ผู้เล่นโป๊กเกอร์ ในเรื่องนี้จึงต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ของความผิดอันเดียวกัน (same offense) พบว่าการกระทำความผิดปล้นทรัพย์ของผู้เสียหายรายหนึ่งไม่ใช่ความผิดอันเดียวกันกับการปล้นทรัพย์ผู้เสียหายรายอื่นๆ ศาลจึงตั้งข้อสังเกตแต่เพียงปัญหาในการพิจารณาคดีครั้งแรกว่า Ashe เป็นหนึ่งในโจรที่สวมหน้ากาก ซึ่งคณะลูกขุนชุดแรกหรือในคดีแรกมีความเห็นไปในทางที่ทำให้ Ashe ได้ประโยชน์ว่า Ashe ไม่ได้กระทำความผิด ศาลจึงตัดสินว่ารัฐไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีกับ Ashe ในเรื่องเดียวกันได้อีก แต่ไม่ห้ามที่รัฐจะฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยคนอื่น ๆ อีกได้ แม้อาจทำให้การชี้ขาดของคณะลูกขุนในคดีแรกถูกหักล้างโดยคณะลูกขุนในคดีหลังๆ ก็ตาม⁹⁹

(ก) การดำเนินคดีซ้ำหลังจากศาลมีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด

ตามหลัก Double Jeopardy คดีอาญาใดๆ เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาศักดิ์ตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิดแล้ว รัฐจะดำเนินคดีสำหรับการกระทำความผิดอันเดียวกันนั้นกับจำเลยอีกไม่ได้ ถ้าหากจำเลยไม่ได้ยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาคดีนั้น หรือการยื่นอุทธรณ์ของจำเลยนั้นไม่เป็นผลสำเร็จ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติธรรมอันเป็นรากฐานในรัฐธรรมนูญ โดยอยู่ภายใต้ข้อยกเว้นข้อใดข้อหนึ่งของหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ ส่วนในกรณีที่จำเลยได้อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลที่ตัดสินว่าจำเลยกระทำความผิด โดยคำตัดสินในคดีก่อนเกิดจากกระบวนการพิจารณาคดีที่

⁹⁸ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Understanding Criminal Procedure*, 4th ed, 2006, p.322.

⁹⁹ Joshua Dressler (ed.), *Op. cit.*, footnote 11, p. 553.

ผิดพลาด เช่น ในคดี *United States V. Ball* (*United States V. Ball*, 163 U.S. 662 (1896).) ศาลสูงสุดสหรัฐ (US Supreme Court) เห็นว่ากรณีนี้เป็นการสอดคล้องกับสิทธิของจำเลย ที่จำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรมและการลงโทษบุคคลใดจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีให้เกิดความชัดเจนว่าเขาได้กระทำความผิดจริง¹⁰⁰

ศาลสูงสุดสหรัฐ (US Supreme Court) ได้วางกฎเกณฑ์อันเป็นแนวทางไว้ในคดีของ *Burks* (*Burks v. United States* 437 U.S. 1 (1978)) ว่า ห้ามมิให้รัฐดำเนินคดีซ้ำกับจำเลยที่ถูกศาลตัดสินว่ามีความผิด หากศาลอุทธรณ์พิพากษากลับคำตัดสินของศาลในคดีก่อนว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะฟังตัดสินลงโทษจำเลย เท่ากับว่าศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาคดีในเนื้อหาของความไม่เพียงพอของพยานหลักฐานที่ไม่สามารถรับฟังลงโทษจำเลยไปแล้ว¹⁰¹ หรือการกระทำความผิดเกี่ยวกับการขายยาเสพติดแต่เพียงอย่างเดียว (a single sale of narcotics) เป็นความผิดต่อกฎหมายของรัฐบาลกลางที่แตกต่างกันถึง 9 กรณี โดยแต่ละความผิดต่างมีองค์ประกอบความผิดที่แตกต่างกัน เช่น การขายโดยไม่ได้อยู่ในบรรจุภัณฑ์เดิม (sale not in the original package) การขายโดยไม่มีใบสั่งยา (sale without a prescription) และการขายโดยรู้อยู่แล้วว่าเป็นการกระทำที่ต้องห้ามตามกฎหมาย (sale knowing of unlawful importation.) ในคดี *Gore v. United States* (*Gore v. United States*, 357 U.S. 386 (1958).) ศาลตัดสินว่าการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดทั้ง 3 กรณีนี้สามารถลงโทษจำเลยได้ทั้ง 3 กรณีตามลำดับ¹⁰²

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา ศาลฎีกาได้ชี้ให้เห็นแนวทางในการคุ้มครองห้ามมิให้ฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำสองหรือลงโทษหลายครั้งสำหรับความผิดอันเดียวกัน การพิจารณาคดีของ *Blockburger v. United States* (*Blockburger v. United States*, 284 U.S. 299 (1932).) ศาลสามารถบอกเราได้ว่ามีการลงโทษกี่ครั้งแต่ไม่สามารถบอกเราได้ว่ามีการพิจารณาคดีกี่ครั้ง ต่อมาในปี ค.ศ. 1990 ในคดี *Grady v. Corbin* (*Grady v. Corbin*, 495 U.S. 508 (1990).) ศาลวินิจฉัยว่าการฟ้องร้องดำเนินคดีครั้งเดียวกันจะต้องมาจากการกระทำอันเดียวกัน ตามแนวทางในคดี *Blockburger* ที่มุ่งเน้นไปที่คำจำกัดความของการกระทำผิดอันเดียวกันตามหลัก (double jeopardy clause) ว่า ถ้ามีการดำเนินคดีเพื่อจะเปลี่ยนแปลงคำตัดสินในคดีแรกโดยอาศัยพยานหลักฐานเดียวกันในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย เป็นการขัดต่อหลัก double jeopardy ที่ห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำกับจำเลย รวมถึงความผิดที่น้อยกว่าได้รวมอยู่ในความผิดที่หนักกว่าด้วย เช่น กรณีที่ขับรถในขณะมีเมามาแล้วชนผู้เสียหายถึงแก่ความตาย หากมีการดำเนินคดีกับจำเลยในความผิดขับรถในขณะมีเมามาและศาล

¹⁰⁰ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Understanding Criminal Procedure*, 4th ed, 2006, p.324.

¹⁰¹ *Ibit*, p. 325.

¹⁰² Joshua Dressler (ed.) *Op. cit.*, footnote 11, p. 552.

มีคำตัดสินแล้ว จะดำเนินคดีกับจำเลยในความผิดที่ทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยไม่มีเจตนา (manslaughter) อีกไม่ได้ เนื่องจากพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในความผิดขับรถด้วยความมีเมามา drunk driving กับพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยในความผิดทำให้ผู้อื่นตายโดยไม่มีเจตนา (manslaughter) เป็นอันเดียวกัน จึงเป็นการกระทำความผิดอันเดียวกัน จะต้องถูกดำเนินคดีครั้งเดียว แต่อย่างไรก็ตาม Antonin Scalia ซึ่งเป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกาของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แสดงความเห็นในแนวทางที่ไม่เห็นด้วยกับคดี Grady ว่าหลักการในการพิสูจน์เช่นว่านี้มาปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมได้ยาก¹⁰³

(ง) การห้ามลงโทษหลายครั้งสำหรับการกระทำความผิดอันเดียวกัน

ปัญหาการลงโทษหลายครั้ง (twice in jeopardy) ยังคงมีข้อสงสัยบางประการ ว่าความผิดที่ทำให้จำเลยต้องถูกดำเนินคดีและถูกลงโทษ 2 ครั้ง ในคดีก่อนและคดีหลังจะต้องเป็นความผิดอันเดียวกัน (same offense) หรือไม่ ศาลจึงตั้งข้อสันนิษฐานมาอย่างยาวนานเกี่ยวกับหลัก Double Jeopardy ที่ห้ามลงโทษจำเลยซ้ำโดยในคดีก่อนและคดีหลังจะต้องเป็นการกระทำผิดอันเดียวกันนั่นเอง จึงทำให้อัยการอาจจะหลีกเลี่ยงไม่ให้กระทบต่อหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ โดยการฟ้องร้องดำเนินคดีในทุกๆ ฐานความผิดเข้ามาในการพิจารณาคดีอาญาในครั้งเดียวกันนั้น และการตีความในลักษณะเช่นนี้อาจทำให้เกิดคำตัดสินแปลกๆ ขึ้น ว่าการพิจารณาคดีเพียงครั้งเดียวกัน อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับจำเลยได้หลายครั้ง ศาลจึงได้มีการพัฒนาคำนิยามการลงโทษหลายครั้งนี้ (Multiple punishment) เพื่ออธิบายว่าการห้ามดำเนินคดีซ้ำได้ห้ามถึงการพิจารณาในคดีเดียวกันด้วย (a single trial) ในขณะที่ศาลสูงสหรัฐ (The U.S. Supreme Court) ได้กล่าวไว้ในคดีของ Brown v. Ohio, 432 U.S. 161 (1977) เกี่ยวกับการคุ้มครองไม่ให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกัน ห้ามมิให้ฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำหลังจากพิพากษายกฟ้อง หรือคำตัดสินว่าจำเลยมีความผิด หรือลงโทษหลายครั้ง¹⁰⁴

ส่วนคำว่า “ความผิดอันเดียวกัน” ในรัฐธรรมนูญสหรัฐแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) ที่กำหนดไว้ว่า “nor shall any person be subject for the same offense to be twice put in jeopardy of life or limb” ไม่มีบุคคลใดจะต้องได้รับความเดือดร้อนในชีวิตหรือร่างกายจากการถูกดำเนินคดีซ้ำสองสำหรับความผิดอันเดียวกัน¹⁰⁵ เป็นเรื่องที่ไม่แต่ศาลก็เข้าใจยากและมีความซับซ้อนมาก ศาลสูงสหรัฐได้ตั้งข้อสังเกตในคดี Brown (Brown v. Ohio, 432 U.S. 161, 164 (1977)) ว่า การกระทำผิดตามกฎหมายอาญาหลายๆ ฐานความผิด ไม่ใช่ตัวแบ่งแยกการกระทำอันเป็น

¹⁰³ *Ibit.*

¹⁰⁴ *Ibit.*

¹⁰⁵ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Op. cit.*, footnote 56, p.330.

ความคิดเดียวกัน แต่จะต้องพิจารณาในข้อเท็จจริงอันเป็นเรื่องราวและเหตุการณ์ทั้งหลายเกี่ยวกับการกระทำความคิดของจำเลยจึงจะเป็นความคิดอันเดียวกัน ซึ่งจะต้องถูกสะทวงชำระคดีในครั้งเดียวกัน¹⁰⁶

ตามแนวทางในคดี Blockburger ความคิดอาญาทั้งสองฐานความคิดเป็นความคิดที่เกิดจากการกระทำความคิดอันเดียวกัน การเอารถยนต์ของผู้อื่นไปใช้โดยไม่ได้รับความยินยอมหรือความคิดลักขโมยคันดังกล่าวต่างก็เป็นการกระทำความคิดเดียวกัน เพียงแต่ได้อำนาจฐานความคิดที่ต่างกันเท่านั้น การอ้างฐานความคิดที่แตกต่างกันไม่ก่อให้เกิดสิทธิที่จะดำเนินคดีซ้ำกับจำเลยอีกได้ หรือในคดี Harris (Harris v. Oklahoma 433 U.S.682 (1977)) ที่จำเลยถูกฟ้องว่าฆ่าผู้อื่นตายในระหว่างการปล้นทรัพย์ ต่อมาจำเลยจะถูกฟ้องในความผิดฐานปล้นทรัพย์อีกไม่ได้ โดยศาลถือว่าการดำเนินคดีในความผิดฐานปล้นทรัพย์นั้นได้ถูกยกเลยไปอย่างเอกฉันท์แล้วโดยหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ในคดี Harris นี้ได้เป็นตัวอย่างในการอธิบายเรื่องของขอบเขตในการพิจารณาคดีนั่นเอง¹⁰⁷ หรือในคดีระหว่าง Grady กับ Corbin (Grady v. Corbin, 495 U.S. 508 (1990)) การพิจารณาของศาลในคดีนี้ ศาลได้วินิจฉัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการกระทำอันเดียวกันว่าจะต้องดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว ข้อเท็จจริงในคดีนี้ Corbin ถูกฟ้องว่าเขาได้ขับรถข้ามเส้นเหลืองสองเส้นไปชนรถคันหนึ่งซึ่งกำลังแล่นมา เขาจึงได้ใบสั่ง 2 ใบ ใบแรกในความผิดลหุโทษในความผิดที่เขาขับขีรถยนต์ในขณะที่มีเมมา และใบที่ 2 ในความผิดที่เขาได้ขับขีรถยนต์โดยไม่ซัดขวาจจนเกิดอุบัติเหตุ ต่อมาคนขับรถบรรทุกที่ถูกรถของ Corbin ชนได้เสียชีวิตเนื่องจากได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุดังกล่าว แต่พนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบคดีนี้ไม่ได้แจ้งข้อมูลการเสียชีวิตให้ผู้พิพากษาที่ไต่สวนการทำผิดกฎจราจรทราบ หรือไม่ได้แจ้งข้อมูลดังกล่าวให้อัยการทราบ Corbin ได้ให้การรับสารภาพผิดในความผิดจราจร ต่อมา Corbin ถูกดำเนินคดีอีกครั้งในข้อหาขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย โดยในคำฟ้องอัยการบรรยายลักษณะการกระทำความคิดของจำเลยว่าเป็นการกระทำโดยประมาทด้วยการขับรถในขณะที่มีเมมาด้วยความเร็วในขณะที่ฝนตกและไม่ซัดขวาจจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ดังนั้น ภายใต้หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ การฟ้องคดีอาญาในความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายในคดีหลังต้องยกเลิกไปเนื่องจากเป็นการกระทำความคิดอันเดียวกันซึ่งได้มีการดำเนินคดีไปแล้ว¹⁰⁸

นอกจากนี้การพิจารณาหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศสหรัฐอเมริกา ยังต้องพิจารณาหลักการเกี่ยวกับหลักอธิปไตยคู่ (Dual Sovereignty) อีกด้วย เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกา

¹⁰⁶ *Ibit*, p.331.

¹⁰⁷ *Ibit*, p. 333.

¹⁰⁸ *Ibit*, p.334-335.

เป็นประเทศที่มีการปกครองแบบสหพันธรัฐ (Federalism) มีการแบ่งแยกอำนาจการปกครอง ออกเป็นรัฐบาลกลางและรัฐบาลมลรัฐ โดยต่างก็มีระบบศาลของตน ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมี ระบบศาลซ้อนกัน คือ ศาลรัฐบาลกลาง (Federal Court) และ ศาลมลรัฐ (State Court)¹⁰⁹ โดยเรียก หลักนี้ว่า “หลักอธิปไตยคู่” ซึ่งหมายถึง การกระทำความผิดทางอาญาครั้งหนึ่งอาจเป็นการฝ่าฝืน กฎหมายอาญาทั้งในระดับสหรัฐและระดับมลรัฐ เช่น กระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็น ความผิดตามกฎหมายของสหรัฐและเป็นความผิดตามกฎหมายมลรัฐด้วย¹¹⁰

การพิจารณาหลักอธิปไตยคู่¹¹¹ สามารถพิจารณาได้ ดังนี้

(1) การกระทำที่เป็นความผิดกฎหมายอาญาทั้งในระดับสหรัฐและระดับมลรัฐ เช่น การ ที่ตำรวจได้เข้าจับกุมและทำร้ายร่างกายนาย Rodney King ชาวอเมริกันแอฟริกันซึ่งเขาได้ขับรถด้วยความเร็วและมึนเมา ในมลรัฐลอสแอนเจลิส โดยการใช้อาวุธและใช้กำลังทำร้ายเกินกว่าเหตุของเจ้าหน้าที่ตำรวจอันเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายมลรัฐ (Koon v. Unitates, 518 U.S. 81 (1996).) และเป็นการละเมิดต่อสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้บุคคลต้องอยู่ภายใต้กฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ จารีตประเพณี ว่าบุคคลใดๆ ในมลรัฐใดๆ ในเครือจักรภพครอบครองหรือเขตอำนาจศาลจะถูกละเมิดสิทธิหรือเอกสิทธิ์ที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือได้ลงโทษให้เจ็บปวดแตกต่างกันเพราะเหตุเป็นคนต่างด้าวหรือสีผิวหรือเชื้อชาติของตนเกินกว่าที่กำหนดไว้ ดังนั้นหลังจากคณะลูกขุนในมลรัฐลอสแอนเจลิสได้ชี้ขาดตัดสินว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้กระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายนาย Rodney King ชาวอเมริกันแอฟริกัน ศาลจึงยกฟ้อง แต่ศาลแห่งสหรัฐก็สามารถดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ตำรวจได้สำหรับการทำร้ายร่างกายดังกล่าว¹¹²

หรือในคดี Unitates. v. Lanza (Unitates. v. Lanza 260 U.S. 377 (1922).) ที่ Lanza จำเลยได้กระทำการเกี่ยวกับการผลิต การขนส่งและการครอบครองสุราที่ทำให้มึนเมาเป็นการละเมิดกฎหมายจิมลรัฐวอชิงตันและยังถูกกล่าวหาว่าเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย Volstead Act ของรัฐบาลกลางที่ใช้หลักเกณฑ์เดียวกันในการฟ้องร้องดำเนินคดี การฟ้องร้องคดีของสหรัฐได้แย้งว่า

¹⁰⁹ชรินพร ศรีวิไล และคณะ, รายงานการเข้ารับฟังการบรรยายและศึกษาดูงานหลักสูตร Mini LL.M. รุ่นที่ 7, สำนักงานศาลยุติธรรม, มิถุนายน 2559, หน้า 23

¹¹⁰Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Understanding Criminal Procedure*, 4th ed, 2006, p.305.

¹¹¹ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีการปกครองแบบสหพันธรัฐ มีการแบ่งแยกอำนาจการปกครอง ออกเป็นรัฐบาลกลางและรัฐบาลมลรัฐ ดังนั้นประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมีระบบศาล2ประเภทซ้อนกัน คือ ศาล สหพันธรัฐหรือศาลรัฐบาลกลาง และศาลมลรัฐ อ้างถึงใน ชรินพร ศรีวิไล, รายงานการเข้ารับฟังการบรรยายและ ศึกษาดูงาน หลักสูตร Mini LL.M. รุ่นที่ 7, มิถุนายน 2559, น. 21.

¹¹² Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Understanding criminal procedure*, 4th ed, 2006, p. 306.

เป็นการละเมิดต่อสิทธิของจำเลยให้ถูกดำเนินคดีซ้ำสองเป็นการต้องห้ามตามหลัก Double Jeopardy จนกระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา (Department of Justice appealed) ได้ยื่นอุทธรณ์เพื่อสนับสนุนการรับรองตามหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ ต่อมาศาลสูงสุดสหรัฐ (US Supreme Court) โดยมติเอกฉันท์ตัดสินว่ารัฐบาลกลางและรัฐบาลของแต่ละมลรัฐมีเอกราชในการลงโทษความผิดเกี่ยวกับความสันติภาพและศักดิ์ศรีของพวกเขา เมื่อความผิดอาญาตามหลักอธิปไตยคู่ คือ การกระทำที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมายระดับประเทศ (national) และระดับมลรัฐ (states) เพราะการกระทำนั้นเป็นความผิดที่ขัดต่อความสงบสุขและความเรียบร้อยของทั้งสองรัฐ จึงต้องถูกดำเนินคดีและลงโทษได้ทั้งในระดับชาติและระดับมลรัฐ แต่ในทางปฏิบัติ การดำเนินคดีภายใต้อธิปไตยที่แตกต่างกันเป็นการดำเนินคดีในฐานความผิดที่ต่างกันจึงมิใช่การดำเนินคดีซ้ำสำหรับการกระทำ ความผิดอันเดียวกัน ดังนั้น สหรัฐจึงสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยในเรื่องเดิมหลังจากในระดับมลรัฐได้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีไปแล้วได้ (Abbate V. United States, 359 U.S. 187 (1959).) หรือถ้าสหรัฐได้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีแก่จำเลยไปแล้ว ในระดับมลรัฐก็ยังสามารถที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยในเรื่องเดียวกันนั้นได้อีก (คดี Bartkus V. Illinois, 359 U.S. 121 (1959).) ทั้งนี้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงผลของการดำเนินการบวนพิจารณาคดีในครั้งแรก¹¹³

(2) การกระทำที่เป็นการผิดกฎหมายอาญามากกว่าหนึ่งมลรัฐหรืออาจเรียกว่าระหว่อมลรัฐด้วยกันเอง (dual state) การกระทำเพียงครั้งเดียวอาจเป็นการละเมิดกฎหมายอาญาได้มากกว่าหนึ่งมลรัฐ เช่น จำเลยซึ่งยื่นอยู่ในรัฐหนึ่งได้ใช้ปืนยิงผู้เสียหายที่ยืนอยู่ในอีกรัฐหนึ่งจนผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตาย ดังนั้นรัฐทั้งสองที่จำเลยและผู้เสียหายได้ยื่นอยู่ต่างก็เป็นรัฐที่มีเขตอำนาจศาลในการดำเนินคดีนี้ได้ หรือการกระทำโดยการคบคิดเพื่อกระทำความผิดข้ามมลรัฐก็สามารถเป็นความผิดในหลายมลรัฐได้ พฤติการณ์ในการกระทำความผิดลักษณะนี้คือการการทำอันเป็นความผิดต่อกฎหมายของมลรัฐ (a state law) หลายๆ มลรัฐด้วยกัน¹¹⁴

(3) การกระทำที่เป็นการผิดกฎหมายอาญาทั้งในระดับกฎหมายมลรัฐและกฎหมายท้องถิ่น คือการกระทำที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายของมลรัฐ (a state law) และและกฎหมายท้องถิ่น (a local ordinance)¹¹⁵

แม้ว่าศาลสูงสุดสหรัฐ (US Supreme Court) จะได้กล่าวถึงหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำไว้ในคำพิพากษาต่างๆ ซึ่งรับรองโดยรัฐธรรมนูญสหรัฐแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 (Fifth Amendment) เป็นหลักประกันว่าจะไม่มีการดำเนินคดีซ้ำ ซึ่งประกอบไปด้วยการคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ 3

¹¹³ *Ibit*, p. 305.

¹¹⁴ *Ibit*.

¹¹⁵ *Ibit*.

ประการด้วยกัน คือ (1) คຸ້ມครองบุคคลมิให้ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกัน หลังจากศาลพิพากษายกฟ้อง (2) คຸ້ມครองบุคคลมิให้ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกัน หลังจากศาลตัดสินว่ามีความผิด และ (3) การคຸ້ມครองมิให้บุคคลต้องถูกลงโทษซ้ำๆ กัน หลายครั้งจากการกระทำผิดอันเดียวกัน แต่ในทางปฏิบัติดูเหมือนจะให้ความสำคัญแต่ในทางรูปแบบมากกว่าที่จะเข้าใจในเนื้อหาสาระที่แท้จริง¹¹⁶ ในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ George Thomas¹¹⁷ ได้อธิบายถึงเหตุผลว่า ถ้อยคำดังกล่าวแม้จะแสดงให้เห็นถึงการคຸ້ມครองจากการที่ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำได้อย่างถูกต้อง แต่การคຸ້ມครองดังกล่าวเป็นเพียงภาพลวงตาโดยสิ้นเชิงซึ่งไม่มีอยู่จริง การให้ความคຸ້ມครองดังกล่าวไม่มีความสมบูรณ์¹¹⁸

เหตุผลที่ศาลสูงสุดสหรัฐจะต้องปฏิบัติตามหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ก็คือ เหตุผลข้อแรก การดำเนินคดีซ้ำสำหรับการกระทำผิดอันเดียวกันทำให้จำเลยต้องได้รับความเดือดร้อนลำบากใจ อับอาย เสียค่าใช้จ่าย และต้องเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดี ถูกสอบสวนอีก ทำให้เขาได้รับความกระทบกระเทือนต้องดำเนินชีวิตอย่างวิตกกังวลมีรู้สึกถึงความไม่มั่นคงปลอดภัย (Green V. United States, 355 U.S. 184, 187 (1957).) เหตุผลข้อที่ 2 คือ การดำเนินคดีซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกันมีความเสี่ยงสูงที่รัฐจะลงโทษผู้บริสุทธิ์ เนื่องจากจำเลยอาจจะเหนื่อยล้าจากการต่อสู้คดีจึงต้องยอมจำนนต่อรัฐซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า (United States V. Scott, 437 U.S. 82, 91 (1978).) หากอนุญาตให้รัฐดำเนินคดีซ้ำได้เท่ากับว่าเปิดช่องทางให้รัฐดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีแรกเป็นเพียงการชักซ้อมเพื่อจะมีการฟ้องร้องดำเนินคดีครั้งหลังต่อมาได้ รัฐอาจใช้การฟ้องร้องดำเนินคดีในครั้งแรกเพื่อหาข้อได้เปรียบของฝั่งจำเลยและข้อเสียเปรียบของฝั่งตนเอง เพื่อนำมาสู่การเสนอคดีที่ได้เปรียบกว่า เหตุผลข้อที่ 3 คือ The Fifth Amendment ได้ให้ความคຸ້ມครองแก่จำเลยในกรณีที่มีคำตัดสินยกฟ้อง เพราะเมื่อมีการเริ่มต้นดำเนินคดียอมทำให้จำเลยตกอยู่ในภาวะที่ได้รับความลำบากเป็นอย่างมาก (Wade V. Hunter, 336 U.S. 684, 689 (1949).) และ (Illinois V. Somerville, 410 U.S. 458, 47 (1973).) ที่จะต้องเผชิญหน้ากับสังคม เพราะถ้าศาลมีคำพิพากษาเมื่อใด คำพิพากษาของศาลเพียงครั้งเดียวจะกำหนดชะตาชีวิตของเขาตลอดไป (United States V. Jorn, 400 U.S. 470, 486 (1971' (plurality).) เหตุผลข้อที่ 4 คือ ศาลสูงสุดสหรัฐได้กล่าวไว้ว่า มี

¹¹⁶ *Ibit*, p. 306-307.

¹¹⁷ George Thomas, *Elegant Theory*, Note 1, *supra*, at 830-31 (footnotes omitted) อ้างถึงใน Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Op. cit.*, footnote 56, p. 307.

¹¹⁸ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, *Op. cit.*, footnote 56, p. 307.

วัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ก็คือการได้รับความไว้วางใจซึ่งคำพิพากษาอันถึงที่สุด (Crist V. Bretz, 437 U.S. 28, 33 (1978).)¹¹⁹

การที่ศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้ตีความหลัก Double Jeopardy ให้อย่างกว้างขวางโดยไม่คำนึงว่าคดีแรกจะได้อรรถนัยในประเด็นเรื่องความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยแล้วหรือไม่ อัยการจะอุทธรณ์ไม่ได้ เพราะถ้าหากอนุญาตให้อัยการสามารถอุทธรณ์ได้แล้ว อุทธรณ์นั้นฟังขึ้น ก็จะต้องมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีใหม่ ทำให้จำเลยถูกดำเนินคดีอีกครั้ง อัยการก็จะหาพยานหลักฐานเข้ามาเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนคำฟ้องของตนทำให้จำเลยได้รับความเดือดร้อน หากจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ก็อาจกลายเป็นผู้กระทำความผิดได้¹²⁰

4.3 ระบบกฎหมายชีวิตลอร์

4.3.1 ข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำในประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี

ในประเทศสหพันธรัฐเยอรมนีได้กำหนดข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำไว้ในรัฐธรรมนูญของเยอรมัน มาตรา 103 (3)¹²¹ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงสุด¹²² โดยกำหนดขอบเขตและผลทางกฎหมายสำคัญของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า ห้ามมิให้ดำเนินคดีอาญาแก่จำเลยซึ่งเป็นบุคคลเดียวกันกับจำเลยที่เคยถูกดำเนินคดีมาก่อนแล้ว ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้เป็น การคุ้มครองไม่ให้ดำเนินคดีซ้ำสองสำหรับการกระทำอันเดียวกัน ตามหลักสากล ne bis in idem อีกทั้ง การห้ามดำเนินคดีซ้ำยังเป็นเงื่อนไขระดับคดีประการหนึ่ง¹²³

ส่วนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Strfprozessordnung-StPO) มิได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำไว้แต่อย่างใด แต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติใน มาตรา 155,¹²⁴ 200 (1),¹²⁵ แล้วเห็นว่าจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลและข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญอย่างเดียวกัน¹²⁶

¹¹⁹ *Ibit*, p. 308-309.

¹²⁰ พัลลภ แพทย์ไชยวงษ์, “การรื้อฟื้นคดีอาญา: ศึกษากรณีการรื้อฟื้นคดีอาญาในทางที่เป็นโทษ,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น. 14.

¹²¹ มาตรา 103 (3) บุคคลไม่ต้องรับอาญาในความผิดเดียวกันเกินกว่าหนึ่งครั้งตามหลักกฎหมายอาญาทั่วไป

¹²² Roxin/ Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, 27th ed., (München : C.H.Beck, 2012), p.139

¹²³ Kindhäuser, *Strafprozessrecht*, 2th ed., (München: Nomos, 2010), p. 298-299.

¹²⁴ Section 155 (Scope of the Investigation)

(1) The investigation and decision shall extend only to the offence specified, and to the persons accused, in the charges.

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 264¹²⁷ มีใจความสำคัญว่า ขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาของศาล คือ บุคคลที่ถูกฟ้อง และการกระทำที่ถูกฟ้องนั่นเอง นักกฎหมายเยอรมัน จึงสามารถกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า องค์ประกอบของวัตถุแห่งคดี หมายถึง องค์ประกอบด้านบุคคล (Subject) หมายถึง บุคคลผู้ถูกฟ้อง และองค์ประกอบด้านวัตถุ (Object) หมายถึง การกระทำที่ถูกฟ้องหรือถูกกล่าวหา¹²⁸ ขอบเขตขององค์ประกอบด้านตัวบุคคลและขอบเขตขององค์ประกอบด้านวัตถุที่ถูกกล่าวหานี้ จะเป็นตัวสนับสนุนหลักการกล่าวหาตามมาตรา 151 กล่าวคือ หากคดีเรื่องนั้นมีองค์ประกอบด้านตัวบุคคล และองค์ประกอบด้านการกระทำเกินขอบเขตตามที่กล่าวไว้ ก็จะทำให้คดีนั้นขาดองค์ประกอบที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีตามข้อกล่าวหา¹²⁹

(2) Within these limits, the courts shall be authorized and obliged to act independently; in particular, they shall not be bound by the parties' applications when applying a penal norm.

¹²⁵ Section 200 (Contents of the Bill of Indictment)

(1) The bill of indictment shall indicate the indicted accused, the criminal offence with which he is charged, the time and place of its commission, its statutory elements and the penal provisions which are to be applied (the charges). In addition, the evidence, the court before which the main hearing is to be held, and defence counsel shall be indicated. If witnesses are designated, their place of residence or whereabouts shall be indicated, whereby indication of the full address shall not be required. In the cases referred to in Section 68 subsection (1), second sentence, and subsection (2), first sentence, indication of the name of the witness shall be sufficient. Where a witness is mentioned whose identity is not to be revealed either wholly or in part, this fact shall be indicated; the same shall apply mutatis mutandis to the confidentiality of the witness's place of residence or whereabouts.

¹²⁶ Roxin/ Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, 27th ed., (München: C.H.Beck, 2012), p.139.

¹²⁷ Section 264 (Subject Matter of the Judgment)

(1) The subject of adjudication shall be the offence specified in the charges and apparent in the light of the outcome of the hearing.

(2) The court shall not be bound by the evaluation of the offence which formed the basis of the order opening the main proceedings.

¹²⁸ Eb. Schmidt, LehrK I, marginal no. 246 et seqq.; Beling, § 28, p. 112; Kindhäuser, § 25, marginal no. 2; Peters, § 50, II., 4., b); Roxin/Schunemann, 20, marginal no. 3 et seqq. อ้างถึงใน วรรณกริชย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 3, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2557). และดู Kindhäuser, *Strafprozessrecht* 2th ed., (Minchen: Nomos, 2010), p. 297.

¹²⁹ BVerfGE 56, 22 (29 f); BVerfC NJW 2004, 279; KK-Engelhardt § 264 Rn 3; PfeifferS 264 Rn 2; vgl. zum Begriff im gesamteuropäischen Kontext RadtkeSeebode-FS 297ff. อ้างถึงใน

ดังนั้น การพิจารณาถึงองค์ประกอบด้านตัวบุคคลจะต้องพิจารณาเฉพาะตัวบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่รวมถึงบุคคลอื่นๆ ด้วย ส่วนการพิจารณาถึงองค์ประกอบด้านวัตถุจะต้องพิจารณาถึงการกระทำที่ถูกกล่าวหา ซึ่งศาลจะต้องวินิจฉัยเฉพาะการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเท่านั้น ศาลจะไปวินิจฉัยถึงการกระทำอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวหาด้วยไม่ได้ สิ่งที่ศาลจะต้องนำมาพิจารณาเป็นประการแรกในการวินิจฉัยชี้ขาดในแต่ละคดี ศาลจำเป็นต้องพิจารณาถึงการกระทำอันเป็นข้อเท็จจริงของคดีนั้นๆ¹³⁰ เพื่อที่ศาลจะได้กำหนดขอบเขตของการพิจารณาคดีตามแนวทางในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเพื่อตัดสินชี้ขาดหรือมีคำพิพากษาคดีต่อไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 155, มาตรา 202¹³¹, และมาตรา 244¹³²

Kindhäuser, *Strafprozessrecht* 2 th ed., (München: Nomos, 2010), p. 297.

¹³⁰ Kindhäuser, *Strafprozessrecht*, 2 th ed., (München: Nomos, 2010), p. 297.

¹³¹Section 202 (Supplementary Investigations). Before the court decides on the opening of main proceedings, it may order individual evidence to be taken to help to clear up the case. The order shall be incontestable.

¹³² Section 244 (Taking of Evidence)

(1) After examination of the defendant, evidence shall be taken.

(2) In order to establish the truth, the court shall, proprio motu, extend the taking of evidence to all facts and means of proof relevant to the decision.

(3) An application to take evidence shall be rejected if the taking of such evidence is inadmissible. In all other cases, an application to take evidence may be rejected only if the taking of such evidence is superfluous because the matter is common knowledge, the fact to be proved is irrelevant to the decision or has already been proved, the evidence is wholly inappropriate or unobtainable, the application is made to protract the proceedings, or an important allegation which is intended to offer proof in exoneration of the defendant may be treated as if the alleged fact were true.

(4) Except as otherwise provided, an application to take evidence by examining an expert may also be rejected if the court itself possesses the necessary specialist knowledge. Hearing another expert may also be refused if the opposite of the alleged fact has already been proved by the first expert opinion; this rule shall not apply to cases where the professional competence of the first expert is in doubt, where his opinion is based upon incorrect factual suppositions, where the opinion contains contradictions, or where the new expert has means of research at his disposal which seem to be superior to the ones of an earlier expert.

(5) An application to take evidence by inspection in loco may be rejected if the court, in the exercise of its duty-bound discretion, deems the inspection not to be necessary for establishing the truth. Under the same condition an application to take evidence by examining a witness may be rejected if the witness has to be summoned from abroad.

เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลดำเนินไปด้วยความเป็นธรรม จึงจำเป็นที่จะต้องมีขอบเขตของการดำเนินกระบวนการพิจารณาไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ ศาลจะกำหนดขอบเขตในการพิจารณาคดีโดยอาศัยพฤติการณ์ในการกระทำที่ชัดเจนของผู้ถูกกล่าวหาและจะพิจารณาเฉพาะการกระทำที่ถูกกล่าวหาเท่านั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 155 (1) และมาตรา 264 (1) โดยศาลมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดตาม มาตรา 155 (2) และมาตรา 244 (2) ดังนั้น ศาลจึงไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาถึงการกระทำใดๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพฤติการณ์อันเป็นข้อเท็จจริงที่ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำขึ้น¹³³

นอกจากนี้ เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาโต้แย้งในคำพิพากษาที่อาจจะเกิดขึ้นในภายหลังการวินิจฉัยคดีของศาล ศาลจะต้องพิจารณาการกระทำที่ถูกกล่าวหาอย่างถี่ถ้วนเพื่อที่จะมีการพิพากษาคัดสินชี้ขาดกำหนดบทลงโทษได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ตามหลักในมาตรา 264 (2) ดังนั้นศาลจะต้องพิจารณาตัดสินคดีภายในขอบเขตของการกระทำเดียวกัน โดยจะต้องพิจารณาและลงโทษจำเลยได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น แนวคำพิพากษาของศาลแสดงให้เห็นถึงขอบเขตของผลทางกฎหมายของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ เช่น จำเลยได้กระทำความผิดโดยพกพาอาวุธปืนโดยไม่มีใบอนุญาต อันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 53 ศาลพิพากษาให้ลงโทษปรับจำเลย ซึ่งการกระทำครั้งเดียวกันกับที่จำเลยได้ทำไว้ผู้อื่นถึงแก่ความตายด้วย แต่ไม่ได้มีการดำเนินคดีในความผิดฆ่าผู้อื่น¹³⁴ ต่อมาจะดำเนินคดีกับจำเลยในความผิดฆ่าผู้อื่นอีกไม่ได้เพราะเป็นการต้องห้ามตามหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำ¹³⁵

ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาพิพากษาคดีภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดี โดยการกำหนดขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลว่าควรจะมีขอบเขตเพียงใด กล่าวคือ สิ่งใดก็ตามที่อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีซึ่งปรากฏในคำฟ้อง ศาลจะต้องพิจารณาพิพากษาในสิ่งนั้น ซึ่งเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยคำฟ้อง แต่สิ่งใดก็ตามที่มีได้อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีศาลจะไปพิจารณาพิพากษาในสิ่งนั้นไม่ได้เลย นอกจากนี้ ศาลย่อมมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีในสิ่งที่มีได้ปรากฏอยู่ในคำฟ้อง

(6) A court ruling shall be required if an application to take evidence is rejected.

¹³³ Kindhäuser, *Strafprozessrecht*, 2 th ed., (München: Nomos, 2010), p. 297.

¹³⁴ RGSt 70, 26 (30f.); BGHSt 8, 92 (94); 26, 284 (285)

¹³⁵ Zur Rechtskraft bei Freispruch vgl. BGHSt 38, 37.) และดู Kindhäuser, *Strafprozessrecht*, 2 th ed., (München : Nomos, 2010), p.305.

ถ้าหากว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีนั้น¹³⁶ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 155 (2) , 264 (2), มาตรา 265 (2)¹³⁷ จึงเป็นความสัมพันธ์ของการดำเนินคดีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามประมวลกฎหมายอาญาของเยอรมัน มาตรา 96, 243¹³⁸

หลักการห้ามมิให้ดำเนินคดีซ้ำ นอกจากต้องพิจารณาว่า จำเลยในคดีก่อนและคดีหลังจะต้องเป็นบุคคลเดียวกันแล้ว การกระทำอันเป็นความผิดที่ถูกฟ้องร้องดำเนินคดีทั้งในคดีก่อนและคดีหลังก็ต้องเป็นการกระทำความผิดอันเดียวกันด้วย ซึ่งการกระทำความผิดอันเดียวกันนั้น อาจจะเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบทก็ได้ ดังนั้น ศาลจึงต้องพิจารณาข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของจำเลยเพื่อลงโทษในทุกความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 154¹³⁹ และตามมาตรา 200¹⁴⁰ อันเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการ

¹³⁶ Kindhäuser, § 25, marginal no. 5 et seqq.; Volk/Englander, § 13, marginal no. 4 et seqq.; และดู Roxin/Schunemann, § 20, marginal no. 2; อ้างถึงใน กรรณิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2557), หน้า 5

¹³⁷ Section 265 (Change in Legal Reference). (2) The same procedure shall be followed if special circumstances appear only at the hearing which in accordance with the penal norm increase criminal liability or justify an order imposing a measure of reform and prevention.

¹³⁸ Roxin/ Schünemann, *Strafverfahrens recht*, 27th ed., (Minchen: C.H.Beck, 2012), p.139.

¹³⁹ Section 154. (Insignificant Secondary Penalties)

(1) The public prosecution office may dispense with prosecuting an offense:

1. if the penalty or the measure of reform and prevention in which the prosecution might result is not particularly significant in addition to a penalty or measure of reform and prevention which was imposed with binding effect upon the accused for another offense, or which he has to expect for another offense, or

2. beyond that, if a judgment is not to be expected for such offense within reasonable time, and if a penalty or measure of reform and prevention which was imposed with binding effect upon the accused, or which he has to expect for another offense, appears sufficient to have an influence on the perpetrator and to defend the legal order.

¹⁴⁰ Section 200 (Contents of the Bill of Indictment)

(1) The bill of indictment shall indicate the indicted accused, the criminal offence with which he is charged, the time and place of its commission, its statutory elements and the penal provisions which are to be applied (the charges). In addition, the evidence, the court before which the main hearing is to be held, and defence counsel shall be indicated. If witnesses are designated, their place of residence or whereabouts shall be indicated, whereby indication of the full address shall not be required. In the cases referred to in Section 68 subsection (1), second sentence, and subsection (2), first sentence, indication of the name of the witness shall be

กระทำความผิดของจำเลย รวมถึงเวลาและสถานที่ที่เกิดการกระทำความผิดนั้นด้วย ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน ได้กำหนดไว้เพื่อดำเนินคดีในความผิดอันเดียวกัน¹⁴¹ ทั้งนี้ประกอบกับประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 52 ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดต่อกฎหมายหลายบทหลายกระทงหรือละเมิดต่อกฎหมายบทเดียวหลายครั้ง ก็จะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น¹⁴²

หลักเกณฑ์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีสำหรับการกระทำอันเดียวกัน ไม่เพียงแต่ได้ปรากฏขึ้นตัวบทกฎหมายเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติได้ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาลในคดีต่างๆ แม้จะไม่ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนเท่าไรนัก แต่โดยรวมๆ แล้วในการพิจารณาคดีศาลจะต้องพิจารณาถึงลักษณะของการกระทำรวมถึงองค์ประกอบข้างเคียงที่เกี่ยวข้องอันเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ได้แก่ เวลา สถานที่ รวมถึงวัตถุแห่งการกระทำอันมีผลต่อการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล¹⁴³

ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับการกระทำความผิดอันเดียวกัน แต่เป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบทหลายกระทง ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 52 (1) ให้ดำเนินคดีอาญาได้เพียงครั้งเดียว เช่น กรณีที่มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับภยันตรายที่เกิดขึ้นบนท้องถนน ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 315 และการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บ ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 229 เมื่อมีผู้ขับขี่รถยนต์คันหนึ่งได้กระทำความผิดจรรยาบรรณโดยการไม่ให้ทางแก่รถอีกคันหนึ่งในขณะที่อยู่บนทางแยกจนเป็นเหตุให้รถยนต์อีกคันเกิดอุบัติเหตุ การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบความผิดทั้ง 2 ฐาน ซึ่งสามารถเอาผิดกับผู้กระทำได้ทั้ง 2 ฐานความผิด แต่เมื่อการกระทำความผิดเป็นกรรมเดียวจึงต้องถูกดำเนินคดีเดียว หรืออีกคดีหนึ่งของผู้กระทำผิดซึ่งเป็นสมาชิกของ “Rote Armee Fraktion (RAF)” ถูกดำเนินคดีในข้อหาฆ่าผู้อื่นเพื่อวัตถุประสงค์ก่อการร้าย ผู้กระทำผิดนั้นอาจถูกลงโทษฐานเป็นสมาชิกขององค์กรก่อการร้ายได้ ถึงแม้ว่าความผิดฐานฆ่าผู้อื่นยังไม่ได้มีการพิสูจน์ความผิดก็ตาม (ความผิดฐานองค์กรก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 129)¹⁴⁴

sufficient. Where a witness is mentioned whose identity is not to be revealed either wholly or in part, this fact shall be indicated; the same shall apply mutatis mutandi

¹⁴¹ Kindhäuser, *Strafprozessrecht* 2 th ed., (München: Nomos, 2010), p.299.

¹⁴² *Ibit.*

¹⁴³ *Ibit*, p. 300.

¹⁴⁴ *Ibit.*

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติในเรื่องเงื่อนไขของวิธีพิจารณาสำหรับความผิดต่อเนื่องที่ถือว่าเป็นการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทงอันเป็นการกระทำความผิดเดียวกัน การพิจารณาถึงความผิดของการกระทำที่เกิดขึ้นจะรวมถึงความผิดลหุโทษด้วยหรือไม่ ในกรณีที่ผู้กระทำได้กระทำความผิดฐานขับรถโดยไม่มีใบอนุญาต และในขณะเดียวกันผู้นั้นได้กระทำความผิดฐานปล้นทรัพย์และความผิดเกี่ยวกับเพศด้วย จึงเป็นการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา 96, 41 อันเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบทหลายกระทง จึงต้องดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว¹⁴⁵

นอกจากนี้ ยังมีข้อยกเว้นในบางกรณีเกี่ยวกับการดำเนินคดีในความผิดอันเดียวกัน คือ ความผิดสำคัญในบางความผิดตามคำพิพากษาของศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์ที่ 29, 288 ซึ่งเป็นความผิดที่เกี่ยวกับองค์การก่อการร้าย ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 129, 129 ซึ่งลักษณะของการกระทำนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท การกระทำนั้นเป็นความผิดที่เป็นเอกเทศจะต้องอยู่ในบังคับของกฎหมายที่ผู้นั้นได้กระทำความผิดฐานนั้นๆ ซึ่งมีโทษหนักขึ้น เช่น ฆ่าผู้อื่น, วางระเบิด หากเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับองค์การก่อการร้าย ต่อมาหลังจากคดี OLG Hamm (ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 86, 278) การแก้ไขปัญหาก็จะทำให้ข้อโต้แย้งต่างๆ เหล่านี้ได้ยุติลงและหาข้อสรุปได้ ก็คือ เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดกฎหมายในฐานความผิดซึ่งเกี่ยวกับอาชุนั้นไปแล้วจะไม่นำเรื่องเดียวกันนั้นมาดำเนินคดีซ้ำทางอาญาสำหรับความผิดฐานฆ่าผู้อื่น โดยใช้อาวุธอีก¹⁴⁶

หลักการดำเนินคดีหรือลงโทษผู้กระทำความผิดสำหรับการกระทำความผิดเดียวกันจะต้องดำเนินในกระบวนการพิจารณาเดียวยังมีการโต้แย้งอยู่ว่ากรณีเช่นนี้จะนำทางเลือกอื่นมาใช้ในการดำเนินคดีได้หรือไม่ เรื่องนี้เป็นอำนาจของผู้ใช้บังคับกฎหมายที่จะกำหนดและวางแนวทางสำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาดำเนินคดีที่ซับซ้อน ตัวอย่างคดีที่มีข้อถกเถียงกัน เช่น คำพิพากษาคดีอาญาที่ 21, 78 (RGSt 21,78) ซึ่งศาลได้พิพากษายกฟ้องจำเลยฐานฆ่าผู้อื่น ต่อมาจำเลยถูกดำเนินคดีใหม่อีกในข้อหาเป็นผู้สนับสนุนในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ซึ่งเป็นการกระทำความผิดในเรื่องเดียวกัน ในกรณีนี้ศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์ได้ให้เหตุผลว่า การกระทำความผิดเดียวกัน จำเลย

¹⁴⁵ Roxin/ Schünemann, *Op. cit.*, footnote 138, p.140.

¹⁴⁶ Scharf abl. Grünwald, StV 86, 243; Tateinheit verneinend und daher i. E. zust. Puppe, JR 86, 205; vgl. ferner Neuhaus1 NStZ 87, 138, und Mitsch, NStZ 87, 457; MDR 88, 1005.) อ้างถึงใน Roxin/ Schünemann, *Op. cit.*, footnote 138, p.140.

จะต้องถูกดำเนินคดีหรือได้รับการลงโทษเพียงครั้งเดียวเท่านั้น เมื่อศาลยกฟ้องความผิดฐานฆ่าผู้อื่นแล้ว จึงไม่สามารถฟ้องจำเลยฐานเป็นผู้สนับสนุนในความผิดอันเดียวกันนั้นอีก¹⁴⁷

นอกจากนี้ยังมีแนวคำพิพากษาที่เดินตามกันมาตลอดเพื่อสนับสนุนว่าการกระทำผิดในครั้งเดียวกันเป็นความผิดหลายบท จะต้องได้รับการชำระคดีโดยการดำเนินคดีและลงโทษเพียงครั้งเดียวเท่านั้น เช่น คำพิพากษาของศาลสูงสุดสหพันธ์ที่ (BGHSt 35, 14), (BGHSt 23, 141, 270), (BGHSt 49, 359), (BGHSt 36, 105), (BGHSt 45, 211), (BGHSt 13, 21), (BGH NSt 83, 87), (BGHSt 35, 60), (BGHSt 40, 138), (BGHSt 94, 495), (BGHSt 95, 46)¹⁴⁸

การกระทำอันเดียวกันต้องถูกดำเนินคดีและลงโทษเพียงครั้งเดียว เรียกว่า กระบวนการพิจารณาคดีที่แบ่งแยกไม่ได้หมายถึง การพิจารณาทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีนั้น จนกระทั่งศาลมีคำพิพากษา ตามมาตรา 264 (1) ทั้งในด้านข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นตัวการ ผู้สนับสนุน รวมถึงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดนั้นอันเป็นพฤติการณ์หลังการกระทำ ส่วนในด้านกฎหมายนั้น กระบวนการพิจารณาครอบคลุมการกระทำในทุกแง่มุมที่กฎหมายได้กำหนดไว้¹⁴⁹ และขอบเขตที่เล็กที่สุดในการวินิจฉัยเรื่องการกระทำใดจะถือว่าเป็นหนึ่งการกระทำ และขอบเขตนั้นก็คือ การกระทำกรรมเดียว ดังนั้นการกระทำกรรมเดียวจึงเป็นวัตถุแห่งคดีในคดีอาญา¹⁵⁰

นอกจากนี้ยังมีข้อยกเว้นของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเดียวกันที่แบ่งแยกไม่ได้ในบางประการ ได้แก่ ในกรณีที่มีการฟ้องคดีโดยเหตุผลทางวิธีพิจารณาที่ไม่มีผลทางกฎหมาย กล่าวคือ การฟ้องคดีของอัยการหรือผู้เสียหายโดยไม่มีกรร้องขอให้ลงโทษจำเลยสำหรับการทำความผิดเดียวกัน ซึ่งการกระทำดังกล่าวชอบที่จะถูกดำเนินคดีได้แต่เฉพาะภายใต้กฎหมายการฟ้องคดีโดยอัยการเท่านั้น เช่น จำเลยถูกฟ้องว่ากระทำการบุกรุกสถานที่ของผู้อื่น การฟ้องคดีนี้ไม่ได้มีคำขอให้ลงโทษจำเลยมาด้วย ก็จะสามารถดำเนินคดีกับจำเลยได้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 240 เท่านั้น ซึ่งไม่ใช่ฐานบุกรุก หรือในการยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลในบางส่วนซึ่งสามารถแยกออกจากกันได้ เช่น อุทธรณ์เฉพาะคำร้องเรื่องโทษหรือคำตัดสินเกี่ยวกับการยุติการ

¹⁴⁷ Roxin/ Schünemann, *Op. cit.*, footnote 138, p.141.

¹⁴⁸ *Ibit*, p. 141-142.

¹⁴⁹ *Ibit*, p.143.

¹⁵⁰ Detmer, *Erster Teil*, A., I., 2., p. 7; Grunwald, in: *Teheran-Beiheft der zstw* 1974 (Hrsg. Jescheck), S. 94, i07; Keller, 2. Teil, § 21, II., S. 126, Fn. 360; Puppe, *JR* 1986, 205; Ranft, *JuS* 2003, 417, 424; Wolter, *GA* 1986, 143, 160. อ้างถึงใน กรรภิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, ปีที่ 7, เล่มที่ 2,), น. 15, (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2557).

ภาคทัณฑ์ หรือการลงโทษหรือไม่ลงโทษตามกฎหมาย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 318)¹⁵¹

หลักการสำคัญของข้อห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมัน คือความเป็นที่สุดของคำพิพากษา กล่าวคือ ความสงบสุขของสังคมเป็นเป้าหมายสำคัญของการดำเนินคดีอาญา ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาจึงไม่ควรกำหนดแค่เพียงให้ดำเนินไปเพื่อความยุติธรรมเท่านั้น แต่ควรที่จะหาข้อยุติในประเด็นปัญหานั้นได้อย่างสิ้นเชิงด้วย กระบวนการพิจารณาจึงจำเป็นต้องมีความมั่นคงแน่นอนของกฎหมาย โดยมีคำพิพากษาหรือคำตัดสินคดีของศาลเป็นที่สุด เพื่อไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาในเรื่องนั้นได้อีกต่อไป โดยมีผลทางกฎหมายทั้งในทางรูปแบบและทางสารบัญญัติ (เนื้อหา)¹⁵²

ผลของกฎหมายในทางรูปแบบ ก็คือเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาหรือตัดสินคดีถึงที่สุดแล้ว คดีนั้นจะไม่สามารถอุทธรณ์ต่อไปได้ จึงนำมาสู่ผลของกฎหมายในทางรูปแบบ เมื่อกฎหมายไม่อนุญาตให้มีการอุทธรณ์ต่อไปได้ หรือกฎหมายกำหนดให้มีการอุทธรณ์ได้แต่มิได้อุทธรณ์ภายในกำหนดอายุความ หรือกฎหมายกำหนดให้มีการอุทธรณ์ได้แต่ได้กระทำไปโดยไม่มีผลทางกฎหมาย หรือมีการยื่นอุทธรณ์คำตัดสินตามกฎหมายแต่ได้มีการถอนอุทธรณ์นั้น หรือเมื่อมีคำพิพากษาหรือคำตัดสินคดีนั้นใหม่¹⁵³ และเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาหรือตัดสินคดีถึงที่สุดแล้วทำให้สามารถบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ (มาตรา 449) คำพิพากษาที่ตัดสินคดีแล้วไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ คดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วจะเกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย ทำให้ไม่สามารถนำคดีเรื่องนั้นกลับมาดำเนินคดีซ้ำอีกได้ ตามหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำสำหรับการกระทำความผิดอันเดียวกันที่ห้ามดำเนินคดีซ้ำกับผู้กระทำความผิดคนเดียวกัน ไม่รวมถึงการกระทำในครั้งอื่นๆ หรือผู้กระทำความผิดต่างรายกัน¹⁵⁴

4.3.2 ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำในประเทศญี่ปุ่น

¹⁵¹ Roxin/ Schünemann, *Op. cit.*, footnote 138, p.143.

¹⁵² Kindhäuser, *Strafprozessrecht* 2 th ed., (München: Nomos, 2010), p.303.

¹⁵³ *Ibit.*

¹⁵⁴ *Ibit.*, p.304.

ข้อห้ามการห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากหลัก “double jeopardy” หรือ “former jeopardy” จากประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสหราชอาณาจักร¹⁵⁵ และได้นำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่น มาตรา 39 กำหนดว่า การพิพากษาให้บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาสำหรับการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายในขณะที่การกระทำนั้น ได้กระทำลง หรือการฟ้องคดีอาญาซ้ำในความผิดเดียวกันจะกระทำไม่ได้ (no per shall be held criminally liable for an act which was lawful at the time it was committed, or of which he has been acquitted, nor shall he be placed in double jeopardy) หลักการตามมาตรานี้ได้หมายความรวมถึง การห้ามดำเนินคดีและลงโทษซ้ำด้วย¹⁵⁶

เหตุผลของหลักการตามข้อห้ามดำเนินคดีซ้ำในประเทศญี่ปุ่นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการด้วยกันคือ ประการแรก มุ่งเน้นไปที่ความชัดเจนและแน่นอนของกฎหมาย หลัก double jeopardy ถูกมองว่าเป็นภาพสะท้อนของความผูกพันในผลของคำพิพากษาซึ่งเป็นคำตัดสินขั้นสุดท้าย ประการที่ 2 หลัก double jeopardy เป็นที่มาของการสูญเสียอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีของรัฐ เมื่อได้มีคำตัดสินสุดท้ายแล้ว กล่าวคือห้ามมิให้มีการฟ้องร้องคดีเรื่องเดิมที่เคยมีคำตัดสินแล้วนั่นเอง ประการที่ 3 หลักการนี้มีขึ้นเพื่อปกป้องบุคคลมิให้ต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดี 2 ครั้งหรือมากกว่านั้นจากการทำความผิดอันเดียวกัน เหตุผลทั้ง 3 ประการดังกล่าวมานี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องพิจารณาหลักการตามข้อห้ามดำเนินคดีซ้ำ¹⁵⁷

นอกจากนี้จะต้องพิจารณาถึงความหมายของการทำความผิดของจำเลยในคดีนั้นด้วยว่าเป็นการกระทำอันเดียวกันหรือไม่ โดยพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องอันเป็นพฤติกรรมการทำความผิดทั้งหลายของจำเลย ในปัญหานี้เคยเป็นเรื่องโต้เถียงกันมานานแล้ว ในอดีตที่ผ่านมาตัดสินของศาลฎีกาในบางคดีได้ตัดสินคดีโดยอาศัยข้อเท็จจริงซึ่งปรากฏในคำฟ้องตามที่ได้กล่าวหาเท่านั้น จนกระทั่งต่อมาศาลได้มีคำตัดสินอยู่บนพื้นฐานอันเดียวกัน โดยพิจารณาถึงการทำความผิดของจำเลย¹⁵⁸

¹⁵⁵ Shigemitsu Dando, *Japanese Criminal procedure*, p.136. อ้างถึงใน สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย, “การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 20.

¹⁵⁶ Toshihiro KAWAIDE, “JAPAN CONCURRENT NATIONAL AND INTERNATIONAL CRIMINAL JURISDICTION AND THE PRINCIPLE “NE BIS IN IDEM” IN JAPAN”, *Revue internationale de droit penal* 2002/3 (Vol. 73), p.1031.

¹⁵⁷ *Ibit.*

¹⁵⁸ *Ibit.*

ข้อห้ามในการดำเนินคดีซ้ำ double jeopardy ในประเทศญี่ปุ่นจะใช้บังคับเฉพาะการดำเนินคดีอาญาเท่านั้น ทำให้คำตัดสินในคดีอาญาเรื่องหนึ่งมีเพียงคำตัดสินเดียวเท่านั้นซึ่งมีประสิทธิภาพ¹⁵⁹

โดยทั่วไปศาลอาญามีอำนาจใช้มาตรการในการลงโทษทางอาญาได้ในทุกคดีที่ตนมีเขตอำนาจ ส่วนการลงโทษทางปกครองมีความเท่าเทียมกันกับการลงโทษทางอาญา จึงสามารถนำหลักการห้ามลงโทษซ้ำนี้มาปรับใช้กับข้อเท็จจริงเดียวกันได้ ทั้งนี้ในประเทศญี่ปุ่นไม่มีกระบวนการจัดการคดีพิเศษเกี่ยวกับอาชญากรรม (special administrative criminal proceedings) ในกรณีนี้ศาลปกครองซึ่งเป็นศาลแพ่งในประเทศญี่ปุ่นจึงสามารถนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาปรับใช้ได้¹⁶⁰

ข้อห้ามในการดำเนินคดีอาญาซ้ำ double jeopardy นี้ไม่ได้นำมาใช้ในกรณีที่ศาลมีคำตัดสินเป็นประการอื่นนอกจากการตัดสินลงโทษหรือคำตัดสินให้พ้นผิดเท่านั้น ตัวอย่างเช่น การยกฟ้อง (dismissal) โดยปกติคำตัดสินย่อมมีผลผูกพันให้ไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่ได้ดำเนินมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามผลผูกพันดังกล่าวจะหายไปเมื่อได้เกิดเหตุการณ์ใหม่ๆ ขึ้นมาเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงคำตัดสินเหล่านี้ ได้แก่ การเรียกร้องทางคดีแพ่ง (querela) ของผู้เสียหายเป็นสิ่งที่จำเป็นในการฟ้องร้องดำเนินคดีในความผิดซ้ำขึ้น ถ้าหากการฟ้องร้องในคดีซ้ำขึ้นโดยมิได้มีการเรียกร้องในส่วนแพ่งจะทำให้ไม่สามารถอ้างเพื่อโต้แย้งสิทธิได้ ส่วนพนักงานอัยการไม่สามารถที่จะดำเนินการเรียกร้องเพิ่มเติมตามที่ผู้เสียหายต้องการในส่วนนี้ได้ แต่ถ้าต่อมาในภายหลังพนักงานอัยการได้รับทราบความเป็นจริงตามที่ผู้เสียหายได้ร้องขอ พนักงานอัยการก็จะสามารถยื่นคำฟ้องใหม่ได้และดำเนินคดีอาญาเรื่องเดียวกันโดยอาศัยข้อเท็จจริงเดียวกันต่อศาลอาญาซึ่งได้ดำเนินคดีมาก่อนนั้นแล้วได้¹⁶¹

แม้หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำจะห้ามมิให้ฟ้องร้องจำเลยเป็นคดีใหม่ แต่ก็มิได้ห้ามอัยการ ยื่นอุทธรณ์คำตัดสินในคดีนั้นต่อไป ศาลฎีกาได้ตัดสินว่ากรณีนี้ไม่ใช่เป็นการละเมิดต่อข้อห้ามของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำ ด้วยเหตุผลที่ว่ากระบวนการพิจารณาในชั้นตอนนี้เป็นเพียงกระบวนการพิจารณาเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในคดีเรื่องเดิมและเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินคดีเรื่องเดิมเท่านั้น ดังนั้นจำเลยจะได้รับความคุ้มครองจากหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนี้ก็ต่อเมื่อคำตัดสินในคดีแรกเป็นคำตัดสินที่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อมีคำตัดสินให้ลงโทษหรือให้พ้นผิดจึงทำให้หมดข้อสงสัยที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเพิ่มเติมต่อไป Final judgment คือ

¹⁵⁹ *Ibit.*

¹⁶⁰ *Ibit.*

¹⁶¹ *Ibit.*

คำตัดสินขั้นสุดท้าย หมายความว่ารวมถึง คำตัดสินที่ชอบด้วยกฎหมายที่มาจากการดำเนินคดีโดยรวบรัด (summary proceedings) ซึ่งในระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นนี้ไม่ได้นำหลักเรื่องการต่อรองคำรับสารภาพ (plea bargaining) มาใช้¹⁶²

จากการนำข้อห้ามการดำเนินคดีมาใช้บังคับเพื่อคุ้มครองจำเลยให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำนี้ หากปรากฏว่าเมื่อมีการดำเนินคดีโดยฝ่าฝืนข้อห้ามการดำเนินคดีซ้ำตามหลัก double jeopardy คดีเรื่องนั้นจะถูกยกฟ้องก่อนที่จะมีการเริ่มกระบวนการค้นหาความจริง (Code of Criminal Procedure, §337 Nr.1.) จึงทำให้คดีหลังไม่สามารถที่จะมีการเริ่มตรวจสอบในเบื้องต้นได้¹⁶³

ในประเทศญี่ปุ่นไม่มีการกำหนดข้อยกเว้นสำหรับข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำตามหลัก double jeopardy ไว้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีใหม่ไม่ว่าคดีใดๆ หากการดำเนินคดีใหม่นั้นส่งผลกระทบต่อจำเลยซึ่งเคยดำเนินคดีมาก่อนแล้ว¹⁶⁴

การดำเนินคดีในประเทศญี่ปุ่นมีแนวความคิดว่าการดำเนินคดีในแต่ละคดีนั้นจะต้องมีเอกภาพและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (unity & identity) ที่ว่าคดีนั้นมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หมายถึง มีความเกี่ยวพันในแง่ของเนื้อหาโดยพิจารณาด้านบุคคลและการกระทำที่ถูกกล่าวหา กล่าวคือ ลักษณะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้านบุคคล (Identitat der Person: subjective Identitat) และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของข้อเท็จจริงที่ประกอบขึ้นเป็นความผิด (Identitat der Tat : objective Identitat) บุคคลผู้กระทำความผิดตลอดจนข้อเท็จจริงซึ่งเป็นการกระทำที่ถูกฟ้องร้องจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่ของกฎหมาย เมื่อเกิดการกระทำความคิดนั้นขึ้นก็จะส่งผลให้การดำเนินคดีนั้น ไม่ว่าจะเป็นการสอบสวนฟ้องร้อง การจับกุม การควบคุม การถอนฟ้อง และการดำเนินการอื่นใด หากได้มีการดำเนินการไปแล้วจะส่งผลกระทบต่อไปทั่วทั้งคดีนั้นอย่างเป็นทางการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยจะดำเนินการใดๆ ในคดีนั้นซ้ำอีกไม่ได้ซึ่งเป็นไปตามหลักการ (res judicata)¹⁶⁵

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคดีจะส่งผลในทางกฎหมายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่เรียกว่า ความแบ่งแยกไม่ได้ของการสอบสวนฟ้องร้อง หรือ ความแบ่งแยกไม่ได้ใน

¹⁶² *Ibit.*

¹⁶³ *Ibit.*

¹⁶⁴ *Ibit.*

¹⁶⁵ Shigemitsu Dando, *op. cit.*, footnote 155, p.240. อ้างถึงใน สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย, “การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 20.

การพิจารณา (indivisibility of the prosecution or the indivisibility of trial) กล่าวคือ ในความเป็นจริงการดำเนินการสอบสวนฟ้องร้องได้กระทำเพียงบางส่วนของคดีเท่านั้น แต่ในทางกฎหมายย่อมส่งผลขยายครอบคลุมไปทั้งคดี แม้ว่าจะมีส่วนหนึ่งส่วนใดได้ถูกละเว้นไปจากข้อกล่าวหาที่ตามส่วนที่ถูกละเว้นนั้นก็ยังคงต้องได้รับการพิจารณาอยู่ดี เสมือนอยู่ในเนื้อหาของกระบวนการพิจารณานั้นนั่นเอง ด้วยข้อจำกัดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคดีนี้เอง ทำให้การพิจารณาคดีของศาลอาจมีการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้เพิ่มเติม ตัดทอน หรือแก้ไขกระทงความผิด หรือการอ้างบทมาตรากความผิดในคำฟ้อง โดยอัยการเป็นผู้ร้องขอก็ได้ ทั้งนี้หากศาลเห็นสมควรก็จะใช้ดุลพินิจในการสั่งให้เพิ่มเติม ตัดทอน หรือแก้ไขก็ได้ เมื่อศาลได้ตัดลिनคดีแล้วก็จะมิผลในทางกฎหมายครอบคลุมทั้งคดี แม้คำพิพากษาของศาลจะได้วินิจฉัยในส่วนใดส่วนหนึ่งก็ตาม ก็จะส่งผลให้ไม่อาจมีการพิจารณาพิพากษาในส่วนที่เหลือของคดีนั้นได้อีก หากศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด¹⁶⁶

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบุคคลผู้กระทำความผิด ในส่วนนี้ไม่มีปัญหาในการตีความทางกฎหมาย แต่กรณีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของข้อเท็จจริงที่ประกอบขึ้นเป็นความผิดนั้นยังคงมีปัญหาและมีความยุ่งยาก เนื่องจากอย่างไรจึงจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของข้อเท็จจริงที่ประกอบขึ้นเป็นความผิดบ้างและมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด หากมีการจำกัดขอบเขตของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างเข้มงวดหรือรัดกุมจนเกินไปก็อาจจะเกิดปัญหาได้ ไม่ว่าจะเป็นการขอเพิ่มเติมหรือแก้ไขคำฟ้อง หรือถอนฟ้อง รวมทั้งอาจจะส่งผลกระทบต่อวัตถุประสงค์ของการห้ามดำเนินคดีซ้ำตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 อีกด้วย หรือในทางกลับกันหากมีการตีความเรื่องความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นการขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวางก็อาจจะสั่งให้ไม่อาจดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้อย่างครอบคลุมเพียงพอ¹⁶⁷

ในประเทศญี่ปุ่น หลักการที่ถือว่าการกระทำความผิดใดจะเป็นความผิดอันหนึ่งอันเดียวกันได้นั้นจะต้องปรากฏว่ามีข้อเท็จจริงพื้นฐานที่เหมือนกัน โดยมองจากความเป็นภาวะวิสัยซึ่งมีความเหมือนกันซึ่งอาจจะไม่ต้องเหมือนกันในทุกๆ รายละเอียดก็ได้ แต่บนความเหมือนกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น อย่างน้อยจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของความผิดในเนื้อหาข้อเท็จจริงนั้น เพื่อที่จะกำหนดหลักเกณฑ์โดยเฉพาะขององค์ประกอบความผิดที่กระทำขึ้น และเมื่อปรากฏว่าการกระทำเหล่านั้นเป็นข้อเท็จจริงซึ่งเป็นความผิดอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ผลของคดีก็จะต้องตกอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ห้ามดำเนินคดีซ้ำ (res judicata) โดยครอบคลุมทั้งคดี เนื่องจากหลักการดังกล่าวนี้เป็นหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชนตามบัญญัติไว้

¹⁶⁶ *Ibit.*

¹⁶⁷ *Ibit.*

รัฐธรรมนูญ มาตรา 39¹⁶⁸ ซึ่งเป็นการตีความตามแนวคิดของหลัก “double jeopardy” หรือ “former jeopardy” ในระบบกฎหมายแองโกลอเมริกา (Anglo-American Law) ซึ่งไม่ใช่การบังคับตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยแท้¹⁶⁹

ตามที่รัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น The Constitution of Japan ได้รับรองหลักสิทธิมนุษยชน Rights ของผู้ต้องหา (suspect) หรือ จำเลย (defendant) ในคดีอาญา รวมถึงสิทธิที่จะไม่ต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำในเรื่องเดียวกัน ตามมาตรา 39 เรื่องนี้อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดภายนอกที่แสดงออกมาอาจถูกตีความไปในแนวทางที่แตกต่างไปจากแนวคิดของหลัก double jeopardy ในประเทศสหรัฐอเมริกา สำหรับวัตถุประสงค์ของหลัก double jeopardy การพิจารณาคดีของศาลในครั้งแรก การอุทธรณ์คำตัดสินในคดีแรกไปยังศาลสูง และการอุทธรณ์คำตัดสินนั้นต่อไปยังศาลฎีกาทั้งหมดนี้เป็นการพิจารณาในกระบวนการดำเนินคดีเดียวกันสำหรับวัตถุประสงค์ของ double jeopardy ดังนั้น อัยการจึงสามารถดำเนินคดีต่อไปสำหรับความผิดที่หนักกว่าได้ หากไม่พอใจในคำตัดสินลงโทษของศาล¹⁷⁰

ในคดี The Kabutoyama case กรณีที่เด็กชายและเด็กหญิงคนหนึ่งอายุ 12 ปีถูกพบว่าหายตัวไปจากที่พักอาศัยของพวกเขาที่โรงเรียน Kabutoyama Gakuen ซึ่งเป็นโรงเรียนสำหรับคนพิการทางจิตใจในเมือง Nishinomiya ระหว่างวันที่ 17 และ 19 มีนาคม ค.ศ. 1974 ตำรวจสงสัยทันทีว่าเป็นการฆาตกรรมและเริ่มสอบปากคำพนักงานทุกคนของสถาบันฯ Yamada ถูกสอบปากคำและเขาได้ให้การรับสารภาพว่าฆาตกรรม แต่ไม่มีพยานหลักฐานที่เพียงพอว่าเขากระทำความผิดจริงต้องยุติคดี หากไม่มีพยานหลักฐานที่จะยืนยันการกระทำผิดได้หรือพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือเพื่อยืนยันตามคำสารภาพของจำเลย ก็ต้องยุติคดีตามรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น ข้อ 38 (3) The Constitution of Japan, Article 38 (3) No person shall be convicted or punished in cases where the only proof against him is his own confession. หลังจากนั้น Yamada ยื่นคำร้องขอค่าชดเชยกับตำรวจเขตอำนาจศาลเพื่อขอโทษและความเสียหายตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบอาญา the Criminal Indemnity Law ขณะที่การฟ้องร้องดำเนินคดีของรัฐได้ดำเนินต่อไปจนนำมาซึ่งการต่อสู้คดีความ ต่อมาอัยการได้ยื่นอุทธรณ์คดีนี้ ศาลสูง โอซาก้า The Osaka High Court ปฏิเสธที่จะพิจารณาคดีนี้ แต่ส่งกลับมายังศาลแขวง the district court เพื่อขอให้มีการไต่สวนอีกครั้ง การพิจารณาคดีครั้งที่ 2 เริ่มขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1993 5 ปี 1 เดือนหลังจากนั้น ในวันที่ 26

¹⁶⁸ *Ibit*, p 21.

¹⁶⁹ *Ibit*, p 20.

¹⁷⁰ William B. Cleary, “The Law of double jeopardy in Contemporary Japan,”

มีนาคม ค.ศ. 1998 ศาลแขวงโกเบ (the Kobe District court) ได้อ่านคำตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิด (not guilty)¹⁷¹

การพิจารณาเขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับการดำเนินคดีตามหลักสากล *ne bis in idem* หลักการเกี่ยวกับอาณาเขตเป็นหลักในเรื่องเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล ภายใต้กฎหมายอาญาของประเทศญี่ปุ่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 1 ของประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติว่า กำหนดให้ใช้บังคับกับบุคคลทุกคนที่ได้กระทำความผิดในอาณาเขตของประเทศญี่ปุ่น และบทบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดในเรือหรืออากาศยานญี่ปุ่นขณะที่อยู่นอกอาณาเขตของประเทศญี่ปุ่นด้วย แต่เขตอำนาจศาลตามกฎหมายอาญาไม่ได้จำกัดเฉพาะให้อยู่ภายใต้หลักของอาณาเขตเท่านั้น นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีหลักการป้องกันที่เข้มแข็งและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การกระทำความผิดอาญาในบางกรณีซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก เช่น การจลาจล (Insurrection) การปลอมแปลงเงินตรา (Counterfeiting of currency) เป็นต้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 ของประเทศญี่ปุ่นจึงใช้บังคับกับบุคคลผู้กระทำความผิดนอกอาณาเขตของประเทศญี่ปุ่นด้วย ในความผิดร้ายแรงอย่างมาก เช่น ฆ่าผู้อื่น การโจรกรรม การข่มขืน การลอบวางเพลิง เป็นต้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาใช้บังคับกับผู้บุคคลที่มีสัญชาติญี่ปุ่น ซึ่งได้กระทำความผิดอาชญากรรมเหล่านั้นนอกอาณาเขตของประเทศญี่ปุ่นโดยอาศัยหลักเรื่องบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 3 และมาตรา 4 ของประเทศญี่ปุ่นให้ใช้บังคับกับบุคคลใดๆ ที่ได้กระทำความผิดอาชญากรรมนอกอาณาเขตของประเทศญี่ปุ่นและความผิดที่กระทำนั้นเป็นอาชญากรรมที่อยู่ภายใต้สนธิสัญญาตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 4 บทบัญญัตินี้ถูกนำกลับมาใช้อีกในปี ค.ศ. 1987 และได้ลงมติความเห็นในสนธิสัญญาพหุภาคี (multilateral treaties) ผูกพันประเภทผู้ลงนามสำหรับการลงโทษผู้กระทำความผิดที่กระทำนอกอาณาเขต บทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญานี้สามารถนำมาบังคับใช้กับคนต่างชาติผู้กระทำความผิดอาญานอกอาณาเขตของประเทศญี่ปุ่นได้ ถึงแม้ว่ามาตรา 2 จะไม่ได้นำมาใช้บังคับด้วยตามหลักสากล อย่างไรก็ตาม ในปีนี้อเองได้มีการเสนอให้รัฐสภามีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงประมวลกฎหมายอาญา โดยเสนอเป็นหลักการ (negative personality) ของกฎหมายอาญาตามที่ประมวลกฎหมายอาญาให้ใช้บังคับกับคนต่างชาติด้วยในกรณีที่เขาได้กระทำความผิดอาชญากรรมร้ายแรงในบางเรื่อง เช่น การฆ่าผู้อื่น การลักพาตัว การข่มขืน เป็นต้น ที่ได้กระทำนอกอาณาเขตของประเทศญี่ปุ่น แต่ผู้เสียหายเป็นชาวญี่ปุ่น¹⁷²

หลักการของ *ne bis in idem* ในระดับข้ามชาติ (transnational level) ศาลฎีกาพิจารณาแล้วเห็นว่า ตามรัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่น มาตรา 39 หลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ *double*

¹⁷¹ *Ibit.*

¹⁷² Toshihiro KAWAIDE, *Op. cit.*, footnote 156, p.1033.

jeopardy นี้ไม่นำมาใช้กับคำตัดสินของต่างประเทศ นอกจากนี้ ตามลำดับของกฎหมายการฟ้องร้องคดีจึงไม่เป็นการต้องห้ามที่จะดำเนินคดีกับจำเลยอีก ถึงแม้ว่าจะมีคำตัดสินในเขตอำนาจของศาลต่างประเทศแล้วก็ตาม ดังนั้นจึงสามารถกำหนดบทลงโทษที่จะลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดในประเทศญี่ปุ่นสำหรับการกระทำความผิดอันเดียวกันได้ แม้จะนำไปสู่การลงโทษซ้ำสองก็ตาม ศาลฎีกาเห็นว่ารัฐธรรมนูญไม่ได้ห้ามไว้อย่างชัดเจน ผลในเรื่องนี้ทำให้เกิดความไม่เป็นที่พึงพอใจในแนวทางของกฎหมายอาญา ดังนั้นประมวลกฎหมายอาญาของประเทศญี่ปุ่น มาตรา 5 กำหนดว่าโทษที่จะลงในประเทศญี่ปุ่น โทษที่ได้รับการลดหย่อน หรือยกโทษ สำหรับความผิดที่ได้กระทำในต่างประเทศ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ในกรณีที่ความผิดที่ผู้กระทำจะได้รับการยกโทษ โจทก์มักจะไม่ได้ดำเนินคดี จึงทำให้ไม่มีการกำหนดเป็นข้อตกลงในข้อห้ามดำเนินคดีซ้ำ double jeopardy ในระหว่างประเทศไว้เกี่ยวกับปัญหานี้¹⁷³

ข้อกำหนดเบื้องต้นและขอบเขตของการใช้บังคับหลัก ne bis in idem ในระหว่างประเทศบนพื้นฐานเดียวกัน หลักการของข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ ไม่มีผลบังคับใช้ในบริบทระหว่างประเทศ ดังนั้น คำอธิบายต่อไปนี้จึงจำกัดการตีความไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 5 เท่านั้น ได้แก่ (1) ข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเป็นสิ่งสำคัญ ในการพิจารณาตัดสินคดีและคำฟ้องได้กล่าวอ้างถึงการกระทำความผิดของผู้กระทำของเขาตามโครงสร้างความรับผิดชอบอาญาว่าจะเป็นการกระทำความผิดอาญาอันเดียวกัน actus reus หรือไม่ หากการกระทำความผิดตามฟ้องทั้งคดีก่อนและคดีหลัง มีพื้นฐานที่เป็นข้อเท็จจริงโดยทั่วๆ สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่าเป็นอย่างเดียวกันจึงต้องพิจารณาการกระทำที่เป็นความผิดทั้งหมดให้สมบูรณ์ในคดีเดียวกัน ถึงแม้จะไม่ได้ตั้งข้อกล่าวหาว่าเป็นความผิดเข้ามาก็ตาม ดังนั้นความแตกต่างของฐานความผิดต่างๆ จึงไม่มีบทบาทสำคัญ (2) นิติบุคคลหรือบุคคลธรรมดาต้องได้รับการปฏิบัติตามหลักของมาตรา 5 อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าจะเป็นกรกระทำในนามของตัวแทนก็ตาม (3) การนำหลักข้อห้ามดำเนินคดีซ้ำมาใช้ไม่เกี่ยวข้องกับลักษณะของความผิดอาญา ไม่ได้ให้ความสำคัญของฐานความผิดมากกว่าข้อเท็จจริงซึ่งเป็นการกระทำของจำเลย (4) บทบัญญัตินี้ใช้บังคับเฉพาะเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับความผิดและถูกลงโทษตามกฎหมายว่าด้วยความผิดทั้งหมดหรือบางส่วนในต่างประเทศแล้ว ทั้งนี้ผลทางกฎหมายของการใช้บังคับหลัก ne bis in idem ในระหว่างประเทศ คือการนำประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 5 มาใช้บังคับทำให้เป็นการลดหรือผ่อนผันการลงโทษในประเทศญี่ปุ่น หากมีการบังคับใช้เฉพาะกาลทั้งฉบับหรือบางส่วนในเขตอำนาจศาลต่างประเทศแล้ว¹⁷⁴

¹⁷³ *Ibit*, p.1034.

¹⁷⁴ *Ibit*.

ผลกระทบของการนำหลัก *ne bis in idem* มาใช้กับกฎหมายระหว่างประเทศ มี 3 ประการ คือการกระทำการใกล้เคียง การกระทำที่มีต่อกันและกันในการสอบสวน และการกระทำร่วมกันระหว่างประเทศในการดำเนินคดีของศาล พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน (The Extraction Act) กล่าวว่า การส่งผู้ร้ายข้ามแดนจะกระทำไม่ได้ หากมีคำตัดสินในประเทศผู้ป้อนสำหรับการกระทำที่สามารถส่งผู้ร้ายข้ามแดนได้แล้ว คำตัดสินนั้นจึงไม่สามารถเพิกถอนได้ การห้ามส่งผู้ร้ายข้ามแดนไม่จำเป็นต้องใช้ตามรัฐธรรมนูญ แต่ขึ้นอยู่กับนโยบายด้านกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษ 2 ครั้ง¹⁷⁵ ประเทศผู้ป้อนไม่ได้ดำเนินการตามข้อกำหนดของเขตอำนาจศาลที่มีอยู่ตามที่ระบุในข้อกำหนด ICTY¹⁷⁶ และ ICTR อีกทั้งยังไม่ได้ให้สัตยาบันสนธิสัญญา the ICC Treaty ดังนั้นจึงไม่มีบทบัญญัติหรือบทบัญญัติเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักการของ *ne bis in idem* ในระหว่างประเทศ แต่ประเทศผู้ป้อนได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาสภายุโรปเกี่ยวกับการโอนนักโทษและการกระทำเกี่ยวกับการส่งตัวนักโทษในระหว่างประเทศ (the convention of the Council of Europe on the Transfer of Prisoners, and the act on the International Transfer of Prisoners) มาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติฯ โดยให้ส่งตัวนักโทษ หากนักโทษถูกดำเนินคดีและถูกตัดสินจำคุกในประเทศผู้ป้อน ซึ่งบทบัญญัตินี้เป็นการขยายบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา¹⁷⁷

¹⁷⁵ *Ibit*, p.1035.

¹⁷⁶ ICTY คือ คณะตุลาการระหว่างประเทศเพื่อดำเนินคดีต่อผู้ต้องรับผิดชอบในการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรงซึ่งกระทำลงบนดินแดนประเทศยูโกสลาเวียเดิมตั้งแต่ พ.ศ. 2534 (อังกฤษ: International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991) หรือที่มักเรียกกันว่า คณะตุลาการอาญาระหว่างประเทศสำหรับอดีตยูโกสลาเวีย (อังกฤษ: International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, ย่อว่า ICTY) เป็นองค์กรของสหประชาชาติซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อดำเนินคดีอาญาอาชญากรรมซึ่งกระทำลงระหว่างสงครามยูโกสลาเวีย และเพื่อไต่สวนตัวการในความผิดเหล่านั้น คณะตุลาการนี้เป็นศาลเฉพาะกิจ ตั้งอยู่ในกรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์

¹⁷⁷ Toshihiro KAWAIDE, *Op. cit.*, footnote 156, p. 1035.

บทที่ 5

แนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยหลักกฎหมาย เรื่อง วัตถุแห่งคดี

ในบทที่ 5 นี้ จะได้กล่าวถึง ความเกี่ยวข้องของหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีกับปัญหาของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) หลักเกณฑ์และหน้าที่ของวัตถุแห่งคดี ความสัมพันธ์ของวัตถุแห่งคดีกับหลักกรรมเดียวตามประมวลกฎหมายอาญา และการปรับใช้หลักกฎหมายกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ในปัญหาของถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” และ “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” ปรากฏรายละเอียดดังนี้

5.1 ความเกี่ยวข้องของหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีกับปัญหาของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

จากการศึกษาหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี พบว่าหน้าที่ของวัตถุแห่งคดีประการหนึ่งก็คือ การกำหนดขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา ซึ่งเมื่อเทียบกับกฎหมายของไทยจะมีความคล้ายคลึงกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ซึ่งตามกฎหมายของไทยกับหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีก็น่าจะมีหลักเกณฑ์เหมือนกัน คือ จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบด้านบุคคลและวัตถุ¹ เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มิได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าสภาพที่ไม่อาจดำเนินคดีอาญาซ้ำที่เกิดจากสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา มีขอบเขตกว้างเพียงใด

แต่อย่างไรก็ตาม ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) นี้ น่าจะเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงวัตถุแห่งคดีอาญาในด้านวัตถุ² ดังนั้น จึงควรนำหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี ซึ่งเป็นหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาศึกษาและปรับใช้กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นในประเด็นของปัญหาคำว่า “ความผิดซึ่งได้

¹ รายละเอียดจะกล่าวต่อไปในหัวข้อที่ 5.2.1

² กรรณิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 3, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2557).

ฟ้อง” ว่าควรมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด และ คำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” จะหมายถึงคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วหรือไม่ อย่างไร ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

5.2 หลักเกณฑ์และสาระสำคัญของวัตถุแห่งคดี

วัตถุแห่งคดีเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินคดีอาญาในศาล เพื่อที่จะกำหนดว่าศาลควรมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอย่างไร ส่วนขอบเขตของวัตถุแห่งคดีจะเป็นตัวกำหนดว่าสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาคดีจะมีความกว้างแคบมากน้อยเพียงใด³

5.2.1 ความหมายและองค์ประกอบของวัตถุแห่งคดี

วัตถุแห่งคดี หมายถึง ขอบเขตของอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลและขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา⁴ ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบด้านบุคคล (Subject) และ องค์ประกอบด้านวัตถุ (Object)⁵ การพิจารณาคดีของศาลจึงต้องประกอบสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลและข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกัน จึงจะอยู่ในวัตถุแห่งคดีอาญาอันเดียวกัน⁶ ตามหลักที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 155 (1)⁷

องค์ประกอบด้านบุคคล (Subject) หมายถึง บุคคลผู้ถูกฟ้อง โดยศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดและควรลงโทษหรือไม่ เพียงใด โดยพิจารณาแต่เฉพาะบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่รวมถึงบุคคลอื่นๆ ด้วย⁸

³ เพิ่งอ้าง, น. 2.

⁴ เพิ่งอ้าง, น. 1.

⁵ Eb. Schmidt, LehrK I, marginal no. 246 et seq.; Beling, § 28, p. 112; Kindhäuser, § 25, marginal no. 2; Peters, § 50, II., 4., b); Roxin/Schünemann, 20, marginal no. 3 et seq. อ้างถึงใน กรรณิรมย์ โกมลารชุน, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 3, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2557). และ ดู Kindhäuser, Strafprozessrecht 2 th ed., (München: Nomos, 2010), p. 297.

⁶ Roxin/ Schünemann, Strafverfahrens recht 27th ed., (München : C.H.Beck, 2012), p.139.

⁷ Section 155 (Scope of the Investigation)

(1) The investigation and decision shall extend only to the offence specified, and to the persons accused, in the charges.

⁸ กรรณิรมย์ โกมลารชุน, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 3. และ ดู Kindhäuser, Strafprozessrecht 2 th ed., (München: Nomos, 2010), p. 297.

ส่วนองค์ประกอบด้านวัตถุ (Object) หรือองค์ประกอบด้านการกระทำ หมายถึง การกระทำที่ถูกฟ้องหรือถูกกล่าวหา ซึ่งศาลจะต้องวินิจฉัยเฉพาะการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดเท่านั้น ศาลจะไปวินิจฉัยถึงการกระทำอื่นๆ ที่ไม่ได้ถูกกล่าวหาด้วยไม่ได้⁹

5.2.2 หน้าที่ของวัตถุแห่งคดี

วัตถุแห่งคดีมีหน้าที่สำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญา 2 ประการ คือ ประการแรกหน้าที่ในการกำหนดขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาของศาล และประการที่ 2 หน้าที่ในการกำหนดขอบเขตของสภาพเสียดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา¹⁰

ประการแรก วัตถุแห่งคดีมีหน้าที่ในการกำหนดขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาของศาล

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลจะต้องมีการกำหนดขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ว่าควรจะมีขอบเขตกว้างเพียงใด และศาลจะต้องพิจารณาพิพากษาคดีภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีนั้น กล่าวคือ สิ่งใดๆ ก็ตามที่อยู่ในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีแม้ว่าจะมิได้ปรากฏอยู่ในคำฟ้องของโจทก์¹¹ ศาลย่อมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาถึงสิ่งนั้นๆ ได้ เช่น ในกรณีที่จำเลยถูกฟ้องว่ากระทำความผิดฐานยิงปืนโดยไร้เหตุในเมือง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 376 แต่ข้อเท็จจริงปรากฏว่าในวันเกิดเหตุ กระสุนปืนนัดที่จำเลยยิงได้ถูกผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เขาถึงแก่ความตายด้วยแม้ว่าคำฟ้องของโจทก์จะมีได้บรรยายขอให้ลงโทษจำเลยฐานฆ่าคนตาย ศาลสามารถลงโทษจำเลยฐานฆ่าผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ได้ เนื่องจากอยู่ในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีเดียวกัน แต่โทษที่จะลงอาญาไม่ควรเกินโทษของความผิดตาม มาตรา 376 แต่ในทางกลับกัน สิ่งใดๆ ก็ตามที่ไม่ได้อยู่ในกรอบของวัตถุแห่งคดี หรืออยู่นอกหรือเกินเลยออกไปจากวัตถุแห่งคดีแม้ว่าจะได้ปรากฏอยู่ในคำฟ้องของโจทก์ก็ตาม ศาลไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาไปถึงสิ่งนั้นๆ¹²

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (Strafprozessordnung-StPO) มาตรา 264¹³ มีใจความสำคัญว่า ขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาของศาล คือ บุคคลที่ถูกฟ้อง

⁹ เฟ็งฮ้าง.

¹⁰ กรรภิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*.

¹¹ การฟ้องคดีของอัยการเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยคำฟ้อง, Kindhäuser, § 25, marginal no. 5 et seqq.; Volk/Englander, § 13, marginal no. 4 et seqq.; และโปรดดู Roxin/Schunemann, § 20, marginal no. 2, อ้างถึงใน กรรภิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 5.

¹² กรรภิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 1.

¹³ Section 264 (Subject Matter of the Judgment)

(1) The subject of adjudication shall be the offence specified in the charges and apparent in the light of the outcome of the hearing.

และการกระทำ (Tat/act)¹⁴ ซึ่งเป็นตัวสนับสนุนหลักการกล่าวหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 151¹⁵ ศาลจะพิจารณาถึงการกระทำอันเป็นพฤติกรรมในทางข้อเท็จจริงว่าเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเรื่องใด¹⁶ เพื่อกำหนดขอบเขตในการพิจารณาคดีโดยอาศัยข้อเท็จจริงของการกระทำของจำเลยเท่านั้น¹⁷ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 155 (1)¹⁸ และมาตรา 264 (1)¹⁹ ดังนั้น หากคดีเรื่องนั้นมีองค์ประกอบด้านตัวบุคคลและองค์ประกอบด้านการกระทำเกินขอบเขตตามที่กล่าวไว้ ก็จะทำให้คดีนั้นขาดองค์ประกอบที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีตามข้อกล่าวหา²⁰ เพราะศาลไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาถึงการกระทำใดๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอันเป็นข้อเท็จจริงที่ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำขึ้น²¹

ประการที่ 2 วัตถุประสงค์มีหน้าที่ในการกำหนดขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา

จากการพิจารณาความหมายและองค์ประกอบของวัตถุประสงค์แล้วทำให้เข้าใจได้ว่าขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา คือ สิ่งใดๆ ที่อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุประสงค์แม้ว่าจะมิได้ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาลก็ตาม หากศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในเรื่องนั้นไปแล้วทำให้ไม่สามารถนำเรื่องเดียวกันนั้นกลับมาฟ้องร้องดำเนินคดีอีกได้ เช่น หากศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยฐานทำร้ายผู้อื่นจนได้รับอันตรายสาหัส ตามประมวลกฎหมายอาญา

(2) The court shall not be bound by the evaluation of the offence which formed the basis of the order opening the main proceedings.

¹⁴ กรรภิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว* เซึ่งอรรถที่ 2, น. 3.

¹⁵ Section 151 (Principle of Indictment) The opening of a court investigation shall be conditional upon preferment of charges.

¹⁶ Kindhäuser, *Op. cit.*, footnote 3, p. 297.

¹⁷ BGHSt 29, 288 (292); KK-Schoreits 155 Rn 3. อ้างถึงใน Kindhäuser, *Op. cit.*, footnote 3, p. 297.

¹⁸ Section 155 (Scope of the Investigation)

(1) The investigation and decision shall extend only to the offence specified, and to the persons accused, in the charges.

¹⁹ Section 264 (Subject Matter of the Judgment)

(1) The subject of adjudication shall be the offence specified in the charges and apparent in the light of the outcome of the hearing.

²⁰ BVerfGE 56, 22 (29 f); BVerfC NJW 2004, 279; KK-EngelhardtS 264 Rn 3; PfeifferS 264 Rn 2; vgl. zum Begriff im gesamteuropäischen Kontext RadtkeSeebode-FS 297ff. อ้างถึงใน Kindhäuser, *Op. cit.*, footnote 3, p. 297.

²¹ Kindhäuser, *Op. cit.*, footnote 3, p. 297.

มาตรา 297 เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว ต่อมาผู้ถูกทำร้ายถึงแก่ความตาย เช่นนี้ อัยการจะฟ้องจำเลยฐานฆ่าผู้อื่นตาม มาตรา 288 อีกไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องของวัตถุแห่งคดีเดียวกัน เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในเรื่องนั้นแล้วจึงทำให้เกิดสภาพที่ไม่อาจดำเนินคดีซ้ำได้ (Sperrwirkung/Barrier effect) แต่ในทางกลับกัน สิ่งใดก็ตามที่อยู่นอกขอบเขตของวัตถุแห่งคดี แม้ว่าจะปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาลก็ตาม หากศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในเรื่องนั้นแล้ว ก็ไม่ห้ามที่จะนำเรื่องเดียวกันนั้นกลับมาฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้อีก²²

หน้าที่ในการกำหนดขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษานี้มาจากหลัก ne bis in idem ซึ่งเป็นหลักสากลที่ห้ามมิให้ได้ดำเนินคดีอาญาซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกัน เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในเรื่องนั้นแล้ว²³ ดังนั้น คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดจะก่อให้เกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาเฉพาะต่อสิ่งที่อยู่ในวัตถุแห่งคดีเท่านั้น และไม่ว่าศาลจะได้อภิปรายพิพากษาไปถึงสิ่งนั้นหรือไม่ก็ตาม กฎหมายได้ห้ามมิให้มีการดำเนินคดีอาญาซ้ำแก่ผู้กระทำความผิดคนเดิมโดยอาศัยวัตถุแห่งคดีเดิมซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว แต่ในทางกลับกันถ้าสิ่งใดที่ไม่ได้อยู่ในวัตถุแห่งคดีเดิม หากศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว ย่อมไม่มีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายเกิดขึ้นจึงสามารถที่จะดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดในเรื่องนั้นอีกได้ ไม่เป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย²⁴

จากปัญหาในบทที่ 2 ปัญหาเกี่ยวกับหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) จัดว่าเป็นปัญหาเรื่องขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาตามหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี²⁵ ที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (Strafprozessordnung-StPO) ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ไม่ได้บอกว่าสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษานั้นกว้างหรือแคบเพียงใด กินความไปถึงไหน ดังนั้นจึงควรศึกษาหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ปรากฏในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และแม้ในประเทศอื่นๆ จะไม่ได้พูดถึงหลักกฎหมายเรื่องนี้ไว้ก็ตาม แต่จากการศึกษาก็พบว่ากฎหมายของประเทศอื่นๆ ก็มีความคล้ายคลึงกันของขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา ดังนี้

²² วรรณกร ภิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 1.

²³ Liebholz/Rinck, GG, Art. 103, marginal no. 1631; LR/Kuhne, Einl. K., marginal. 74 et seq.; Kindhauser, § 25, marginal no. 34; Roxin/Schnunemann, § 52, marginal no. 6; Volk/Englander, § 32, marginal no. 6. อ้างถึงใน วรรณกร ภิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 5.

²⁴ วรรณกร ภิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 5.

²⁵ *เพ็งอ้าง*, น. 3.

ในประเทศสหรัฐอเมริกา สามารถพิจารณาได้ว่าขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา เริ่มต้นมาจากหลักห้ามดำเนินคดีซ้ำหรือที่เรียกว่า Double Jeopardy ซึ่งได้บัญญัติรับรองไว้ใน Fifth Amendment โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองบุคคลให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำสองสำหรับความผิดอันเดียวกัน²⁶

ในประเทศอังกฤษ สามารถพิจารณาได้ว่าขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา มาจากหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำตามกฎหมายคอมมอนลอว์ โดยมีหลักว่าบุคคลใดๆ จะต้องไม่ได้รับความลำบากในชีวิตและร่างกายจากการต้องถูกดำเนินคดีในความผิดอันเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้ง เมื่อคดีนั้นศาลได้ตัดสินว่าจำเลยมีความผิด (convict) หรือยกฟ้อง (acquit) ในความผิดเรื่องนั้นแล้ว²⁷ และจากแนวคำพิพากษาฎีกาซึ่ง House of Lord (สภาขุนนาง)²⁸ ได้พัฒนามาเป็นบรรทัดฐานของหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกัน โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ จำเลยในคดีก่อนและคดีหลังเป็นบุคคลเดียวกัน ข้อกล่าวหาในคดีก่อนและคดีหลังมีสาระสำคัญเป็นอย่างเดียวกัน (ความผิดอันเดียวกัน) และคดีก่อนจะต้องมีคำชี้ขาดตัดสินที่ถึงที่สุดแล้วนั้น²⁹

ในประเทศญี่ปุ่น สามารถพิจารณาได้ว่าขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา มาจากแนวความคิดที่ว่า การดำเนินคดีในแต่ละคดีนั้นจะต้องมีเอกภาพและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (unity & identity) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในที่นี้ หมายความว่า มีความเกี่ยวพันในแง่ของเนื้อหาโดยพิจารณาด้านบุคคลและการกระทำที่ถูกกล่าวหา โดยลักษณะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในด้านบุคคล (Identitat der Person: subjective Identitat) และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของข้อเท็จจริงที่ประกอบขึ้นเป็นความผิด (Identitat der Tat: objective Identitat) บุคคลผู้กระทำความผิดตลอดจนข้อเท็จจริงซึ่งเป็นการกระทำที่ถูกฟ้องร้องจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่ของกฎหมาย เมื่อเกิดการกระทำ ความผิดนั้นขึ้นก็จะส่งผลให้การดำเนินคดีนั้น ไม่ว่าจะเป็นการสอบสวนฟ้องร้อง การจับกุม การควบคุม การถอนฟ้อง และการดำเนินการอื่นใด หากได้มีการดำเนินการไปแล้วจะส่งผลครอบคลุม

²⁶ Joshua Dressler, Alan c. Michaels, Understanding criminal procedure 4th ed, 2006, p. 301-302.

²⁷ ประพนธ์ ศาตะมาน, “ฟ้องซ้ำตามกฎหมายอังกฤษ,” ดุลพินิจ, ปีที่ 4, เล่ม 10, น. 700, (2500). และ กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.17, 20.

²⁸ House of Lord นอกจากจะทำหน้าที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ตรวจสอบกฎหมายจากสภาผู้แทนฯแล้วยังมีฐานะเป็นศาลสูงสุดของประเทศด้วย ดู น้ำแท้ มีบุญสร้าง, “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย,” จตุรนิติ, น. 44, (พฤศจิกายน-ธันวาคม, 2552).

²⁹ กิติพงษ์ ศิริโรจน์, “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.19.

ไปทั่วทั้งคดีนั้นอย่างเป็นทางการอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นจึงไม่สามารถนำคดีที่มีพิพาทเข้ามาแล้ว กลับมาฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลยอีกได้³⁰

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่ากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหราชอาณาจักร และประเทศญี่ปุ่น มุ่งที่จะคุ้มครองบุคคลให้ไม่ต้องถูกดำเนินคดีซ้ำสองสำหรับความผิดเดียวกันที่เคยถูกตัดสินมาแล้ว โดยมุ่งคุ้มครองตัวบุคคลเดียวกันและการกระทำเดียวกันเท่านั้น จะไม่คุ้มครองเกินเลยไปถึงบุคคลอื่นๆ และการกระทำนอกเหนือจากที่จำเลยในคดีนั้น ได้กระทำให้ขึ้นเมื่อเทียบกับหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องของขอบเขตด้านตัวบุคคลและการกระทำเหมือนกันจึงเป็นวัตถุแห่งคดีเดียวกันที่จะต้องดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว หากคดีนั้นมีคำพิพากษาแล้วจะนำคดีเรื่องเดียวกันนั้นมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้

5.2.3 หลักเกณฑ์ในวินิจฉัยวัตถุแห่งคดี

จากปัญหาที่ถกเถียงกันว่าวัตถุแห่งคดีในคดีอาญาควรจะเป็นฐานความผิด (crimen) หรือเป็นการกระทำ (factum) แม้ว่าจะไม่ได้คำตอบอย่างชัดเจนจากการพิจารณาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั้ง 3 มาตรา³¹ แต่สิ่งที่สามารถตัดออกไปได้ทันทีว่าไม่ใช่วัตถุแห่งคดีอย่างแน่นอนก็คือ ฐานความผิด เพราะหากกำหนดให้วัตถุแห่งคดี คือ ฐานความผิดแล้ว จำเลยซึ่งถูกฟ้องว่ากระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย และศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้วว่าจำเลยไม่มีความผิด ต่อมาภายหลังได้ปรากฏพยานหลักฐานใหม่ว่าจำเลยมีเจตนาที่จะฆ่าผู้ตาย จำเลยก็อาจถูกฟ้องฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาได้อีกเพราะความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายกับความผิดฐานเจตนาฆ่าผู้อื่นเป็นคนละฐานความผิด จึงเป็นวัตถุแห่งคดีที่แตกต่างกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ หลัก ne bis in idem ก็จะไม่ให้ความหมายทันที จำเลยที่ถูกศาลพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองจากการถูกดำเนินคดีซ้ำอย่างไม่มีที่สิ้นสุด³²

ดังนั้นวัตถุแห่งคดีจึงไม่ได้หมายถึง ฐานความผิด (crimen) แต่หมายถึงข้อเท็จจริงอันเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการกระทำทั้งหลายซึ่งผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำให้ขึ้นในครั้งนั้นๆ ซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าวในบางเรื่องราวเหตุการณ์แม้จะเกี่ยวข้องกับการกระทำของผู้ถูกกล่าวหา

³⁰ Shigemitsu Dando, *Japanese Criminal procedure*, p.240. อ้างถึงใน สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย, “การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 20.

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) มาตรา 158 (5) และมาตรา 192

³² กรรณิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริงรรถที่ 2*, น. 4.

แต่อาจไม่ใช่วัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกันก็ได้ จึงไม่จำเป็นต้องถูกชำระในคราวเดียวกัน แต่อาจถูกชำระเป็นคดีอาญาได้หลายๆ คดี โดยการแบ่งวัตถุแห่งคดีอาญาออกเป็นหลายๆ ประการ ดังนั้น การวินิจฉัยเรื่องวัตถุแห่งคดีอาญาจึงต้องพิจารณาว่าข้อเท็จจริงต่างๆ นั้นอยู่ในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกันหรือไม่³³

ปัญหาในเรื่องวัตถุแห่งคดีสามารถแบ่งแยกออกเป็น 2 ปัญหาที่แตกต่างกัน³⁴ คือ ปัญหาแรก คือ ปัญหาเรื่องขนาดของการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี และปัญหาที่สอง คือ ปัญหาเรื่องการแทนที่การกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี³⁵ การแบ่งแยกปัญหาทั้งสองนี้ออกจากกัน³⁶ จะทำให้เราสามารถที่จะวินิจฉัยว่า³⁷ ข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในภายหลังจากศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว จะเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกันกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดหรือไม่³⁸

ปัญหาเรื่องขนาดของการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี เป็นปัญหาที่ว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในชั้นพิจารณาอยู่ในขอบเขตเดียวกับวัตถุแห่งคดีที่ปรากฏในคำฟ้องหรือไม่ ลักษณะของปัญหาอยู่ที่ความแคบหรือความกว้างของวัตถุแห่งคดี³⁹

ปัญหาการพิจารณาเกี่ยวกับความแคบกว้างของวัตถุแห่งคดี⁴⁰ ได้แก่

ตัวอย่างที่ 1 จำเลยถูกฟ้องว่ากระทำความผิดฐานยิงปืนโดยใช่เหตุในเมือง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 367 ศาลพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่มีความผิด ต่อมาปรากฏพยานหลักฐาน

³³ เพิ่งอ้าง, น. 10-11.

³⁴ เพิ่งอ้าง, น. 11.

³⁵ เพิ่งอ้าง, น.16.

³⁶ การแบ่งแยกปัญหาจะอาศัยหลักเกณฑ์โดยการตั้งสมมติฐานว่า ในมุมมองของความเป็นจริงและมุมมองในทางกฎหมาย ฐานความผิดของการกระทำทั้งสองที่เราจะต้องวินิจฉัยนั้นสามารถเข้ากันได้ (compatible) ได้หรือไม่ หรือไม่สามารเข้ากันได้ (incompatible), ดู Moor, Act and Crime, Chapter 12, pp. 318. อ้างถึงใน กรรณิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เชนอรรถที่ 2*, น. 12.

³⁷ การแบ่งแยกปัญหาของวัตถุแห่งคดีจะทำให้เราสามารถที่จะวินิจฉัยว่า

(1) ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในชั้นพิจารณานั้นจะเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกันกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในคำฟ้องหรือไม่ และ

(2) ข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในภายหลังจากศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว จะเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกันกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดหรือไม่

³⁸ Detmer, Erster Teil, A., II., pp. 19; Roxin, JR 1984, 346, 348 und Wolter, GA 1986, 143, 164 et seqq. อ้างถึงใน กรรณิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เชนอรรถที่ 2*, น. 11.

³⁹ กรรณิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เชนอรรถที่ 2*, น. 11.

⁴⁰ เพิ่งอ้าง.

ว่าการยิงปืนของจำเลยในครั้งนั้นทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายด้วยกระสุนปืนนัดนั้นด้วย ดังนั้นอัยการจะนำเรื่องนี้กลับมาฟ้องจำเลยเป็นคดีใหม่ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ไม่ได้ เพราะข้อเท็จจริงในคำฟ้องคดีหลังอยู่ในวัตถุแห่งคดีเดียวกันซึ่งคดีแรกศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว

ตัวอย่างที่ 2 คำฟ้องกล่าวหาว่าจำเลยลักโทรศัพท์ของผู้เสียหายไปอันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 334 ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ต่อมาได้ปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยใช้กำลังประทุษร้ายในการลักทรัพย์นั้นด้วย ดังนั้นอัยการจะนำเรื่องนี้กลับมาฟ้องจำเลยเป็นคดีใหม่ในความผิดฐานชิงทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 339 วรคแรกอีกไม่ได้ เพราะข้อเท็จจริงในคำฟ้องคดีหลังอยู่ในวัตถุแห่งคดีเดียวกันซึ่งคดีแรกศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว

ตัวอย่างที่ 3 กรณีที่จำเลยถูกพิพากษาลงโทษในความผิดฐานฆ่าลูกตนเองตาย โดยใช้มีดแทงที่ลำตัวของทารก ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 และศาลมีพิพากษาเสร็จเด็ดขาดลงโทษจำเลย ต่อมาภายหลังพบว่าก่อนที่จำเลยจะฆ่าลูกของตนเอง จำเลยได้พยายามทำให้นางสาวปอ แท้งลูกโดยต่อยเข้าที่ท้องของนางสาวปออย่างแรง จนเด็กทารกได้คลอดออกมามีชีวิต คดีนี้เป็นเรื่องหลายวัตถุแห่งคดี เมื่อฟ้องฐานฆ่าผู้อื่นตาม มาตรา 288 แล้ว อัยการยังสามารถฟ้องจำเลยฐานพยายามทำแท้งนางสาวปอตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 303 ประกอบ 80 อีกได้⁴¹

ตัวอย่างที่ 4 คดีที่จำเลยถูกศาลพิพากษาลงโทษในความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุด ต่อมาผู้ถูกทำร้ายได้สูญเสียการได้ยินเป็นการได้รับอันตรายสาหัสตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 (1) เช่นนี้จะนำคดีเรื่องเดียวกันมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้ เพราะข้อเท็จจริงในคำฟ้องคดีหลังอยู่ในวัตถุแห่งคดีเดียวกันซึ่งคดีแรกศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว⁴²

ดังนั้น คดีเรื่องใดที่มีในวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกัน เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดในวัตถุแห่งคดีแล้ว ต่อมาข้อเท็จจริงใหม่เกิดขึ้น แม้ศาลจะมีได้พิจารณาพิพากษาถึงข้อเท็จจริงที่ได้ปรากฏขึ้นใหม่นั้นก็ตาม โจทก์จะนำข้อเท็จจริงที่ได้ปรากฏขึ้นใหม่นั้นมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้ เพราะ

⁴¹ การพยายามทำแท้งกับการฆ่าผู้อื่นไม่ใช่กรรมเดียวตาม มาตรา 90 จึงเป็นหลายวัตถุแห่งคดี ดังนั้นสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นจึงไม่เกิดขึ้นกับความผิดฐานพยายามทำแท้งด้วย ซึ่งเป็นคนละวัตถุแห่งคดีกัน, อ้างถึงใน กรรณิรมย์ โกมลารชุน, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 2*, น. 16.

⁴² ตามตัวอย่างที่ 4 นี้ มาจากหลักเรื่องกรรมเดียว หลายบทเทียบ, อ้างถึงใน กรรณิรมย์ โกมลารชุน, “ความสัมพันธ์เชิงตรรกะของการกระทำความผิดหลายฐานอันเกิดจากกรรมเดียว,” *วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ปีที่ 34, ฉบับที่ 2, น. 19, (กันยายน 2559).

เกิดสภาพที่ไม่อาจดำเนินคดีอาญาซ้ำได้ (Sperrwirkung/ barrier effect) เนื่องจากมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในวัตถุแห่งคดีเรื่องนั้นแล้ว⁴³ แต่ในทางกลับกันถ้าคดีเรื่องนั้นมีวัตถุแห่งคดีที่แตกต่างกันจำนวนก็อาจถูกฟ้องคดีอีกได้ ตามตัวอย่างที่ 3

ปัญหาที่จัดอยู่ในเรื่องขนาดของการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี⁴⁴ ได้แก่

(1) ความผิดที่เกิดจากการกระทำความผิดเดียว เช่น ตัวอย่างที่ 1 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

(2) ความผิดที่มีองค์ประกอบหลายประการ เช่น ตัวอย่างที่ 2 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

(3) ความผิดที่เกิดจากหลายกรรม เช่น ตัวอย่างที่ 3 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

(4) ความผิดต่อเนื่อง ความผิดเกี่ยวกับองค์กระทำความผิด ความผิดที่เกิดจากการกระทำหลายบทเพิ่มเติม⁴⁵ เช่น ตัวอย่างที่ 4 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

เมื่อปัญหาเรื่องขอบเขตการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี และการแทนที่การกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี มีความแตกต่างกัน จึงต้องมีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันมาใช้วินิจฉัย หากเอาหลักเกณฑ์ของปัญหาแรกไปวินิจฉัยในปัญหาที่ 2 ก็จะเกิดผลประหลาด เอาหลักเกณฑ์ของปัญหาที่ 2 ไปวินิจฉัยในปัญหาแรก ก็จะไม่มีคุณธรรมกับจำเลย เช่น หากศาลพิพากษายกฟ้องจำเลยในความผิดฐานลักทรัพย์คดีถึงที่สุดแล้ว อัยการก็สามารถนำคดีมาฟ้องจำเลยในความผิดฐานรับของโจรอีกได้ ผลการวินิจฉัยเช่นนี้จึงไม่น่าจะถูกต้องเพราะศาลใช้หลักเกณฑ์ผิด⁴⁶

5.3 ความสัมพันธ์ของวัตถุแห่งคดีกับหลักกรรมเดียวตามประมวลกฎหมายอาญา

เมื่อหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีเป็นหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงควรศึกษาหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ne bis in idem หลักการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยคำฟ้อง หลักการดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวนและเป้าหมายในการดำเนินคดีอาญาเพื่อจะได้คำตอบที่ชัดเจนว่าวัตถุแห่งคดีควรกว้างแคบเพียงใด แต่ผลของการศึกษากลับได้คำตอบว่าวัตถุแห่งคดีควรกว้างแคบเพียงใดจากหลักกฎหมายอาญาสารบัญญัติ คือ หลักกรรมเดียว จึงเป็น

⁴³ กรรณิรมย์ โกลการชุน, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 2*, น. 1, 2, 11.

⁴⁴ *เพ็งอ่าง*, น. 11.

⁴⁵ การกระทำหลายบทเพิ่มเติม เป็นกรณีที่มีผู้กระทำได้กระทำความผิดหลายฐาน แต่หากมองเจตนาธรรมณ์ของกฎหมายจะเห็นได้ว่า กฎหมายต้องการให้เพียงความผิดหลักเท่านั้นปรากฏในคำพิพากษา ส่วนความผิดรองก็จะหมดความหมายไป ทั้งนี้ เพราะเนื้อหาของความผิดหลักได้รวมเอาเนื้อหาของความผิดรองเอาไว้แล้ว, อ้างถึงใน กรรณิรมย์ โกลการชุน, “ความสัมพันธ์เชิงตรรกะของการกระทำความผิดหลายฐานอันเกิดจากกรรมเดียว,” *วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, ปีที่ 34, ฉบับที่ 2, น. 15-19, (กันยายน 2559).

⁴⁶ กรรณิรมย์ โกลการชุน, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 2*, น. 13.

การเน้นย้ำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกฎหมายสารบัญญัติกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
ดังนั้น กรรมเดียว จึงเท่ากับ 1 วัตถุแห่งคดี⁴⁷

5.3.1 ความหมาย และลักษณะของกรรมเดียว

หลักกรรมเดียวเป็นกฎเกณฑ์ในทางกฎหมายบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา
มาตรา 90 ในทางคำรามีการให้ความหมายของกรรมเดียวไว้หลากหลาย เช่น การกระทำใดในทาง
ธรรมชาติกรรมเดียว⁴⁸ หรือการกระทำในทางธรรมชาติหลายการกระทำแต่กฎหมายถือว่าเป็นกรรม
เดียว⁴⁹ หรือการกระทำหนึ่งๆ ที่สามารถแยกออกเป็นความผิดต่างๆ ก็เป็นกรรมเดียวในทางกฎหมาย
อาญาได้⁵⁰ หรือการกระทำหนึ่ง ได้รวมอยู่ในการกระทำที่สามารถแยกออกได้ ซึ่งเป็นการกระทำที่มี
ความร้ายแรงในระดับต่างๆ เช่น ชิงทรัพย์, ฆ่าผู้อื่น⁵¹ หรือความผิดต่อเนื่อง⁵² ก็เป็นกรรมเดียว⁵³ หรือ
ความผิดที่กระทำโดยเจตนาและประมาท⁵⁴ หรือความผิดที่ยืดออกไป⁵⁵

⁴⁷ กรรภิรมย์ โกมลารชุน, *อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 19-20.

⁴⁸ ตัวอย่าง เช่น ยิงปืนนัดเดียวลูกคนหนึ่งตาย อีกคนบาดเจ็บ

⁴⁹ จิตติ ดิงศักดิ์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 11), (กรุงเทพมหานคร:
สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555), น. 594. และดู หยุต แสงอุทัย, *กฎหมายอาญา ภาค 1*,
(พิมพ์ครั้งที่ 21), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), น. 133.

⁵⁰ เช่น การทำแท้ง การชิงทรัพย์ ที่รวมการกระทำอื่นๆ ไว้ การกระทำในลักษณะนี้ในทางกฎหมายอาญา
ถือว่าเป็นกรรมเดียว

⁵¹ คณิต ณ นคร, *กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 6), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน,
2560), น. 430-433.

⁵² ความผิดต่อเนื่อง คือ ความผิดที่บัญญัติองค์ประกอบความผิดหลายประการ เช่น ประมวลกฎหมาย
อาญา มาตรา 143 ที่กำหนดความผิดของผู้กระทำว่า ผู้ใด เรียก รับ หรือ ยอมจะรับ ย่อมมีหมายความว่า การเรียก
รับ ยอมจะรับ เป็นการกระทำกรรมเดียว, อ้างถึงใน เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์ ในเกียรติขจร วังนะสวัสดิ์,
คำอธิบายหลักกฎหมายอาญา ภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 10), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินต์ติ้ง
(ประเทศไทย), 2551), น. 764.

⁵³ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, *คำอธิบายหลักกฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10), (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินต์ติ้ง (ประเทศไทย), 2551), น. 764.

⁵⁴ ถ้าการกระทำความผิดฐานหนึ่งเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอีกฐานหนึ่ง เช่น การป้องกันเกิน
สมควรแก่เหตุเป็นการกระทำโดยเจตนา ถ้าการกระทำผิดเกิดจากความสำคัญผิดตามประมวลกฎหมายอาญา
มาตรา 62 วรรคแรก และความสำคัญผิดนั้นได้เกิดขึ้นเพราะความประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 62
วรรค 2 แล้ว ผู้กระทำจะต้องรับโทษในความผิดฐานกระทำโดยประมาทด้วย

⁵⁵ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, *อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 53*, น. 761.

ในการวินิจฉัยถึงหลักกรรมเดี่ยวนั้น ควรทำความเข้าใจในเรื่องการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทงเสียก่อน ความผิดหลายบทหลายกระทง คือ การกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดอาญาหลายฐานหรือฐานเดียวกันซ้ำหลายครั้ง โดยความผิดเหล่านั้นจะต้องถูกดำเนินคดีในครั้งเดียวก็ การนำข้อเท็จจริงทั้งหมดมาดำเนินคดีและกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดเพียงครั้งเดียวจึงเป็นที่มาของการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทง หรือหลักกรรมเดี่ยวนั้นเอง⁵⁶

หลักกรรมเดียวหรือการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นำข้อเท็จจริงทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในครั้งนั้นทั้งหมดมาดำเนินคดีในครั้งเดียวกัน ตามหลักการใช้ข้อเท็จจริงให้หมดสิ้นหมดไป (Ausschöpfungsgebot)⁵⁷ และเพื่อที่จะกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดเพียงครั้งเดียวตามหลักการห้ามใช้ข้อเท็จจริงซ้ำในการกำหนดโทษ (Doppelverwertungsverbot)⁵⁸

บทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 ที่ว่า “การกระทำใดอันเป็นกรรมเดียวเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท.....” คำว่า การกระทำใด จึงควรจะหมายถึงการกระทำในทางธรรมชาติ ส่วนคำว่า กรรมเดียว ควรจะให้หมายความว่า การกระทำหนึ่งการกระทำซึ่งมีความหมายในทางเทคนิคกฎหมายซึ่งนักกฎหมายได้คิดค้นขึ้น⁵⁹

ดังนั้น ผลในทางกฎหมายของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 จึงหมายถึง การกระทำในทางธรรมชาติที่กฎหมายถือว่าเป็นกรรมเดียว และเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายหลายฐานคือเป็นความผิดหลายบท⁶⁰ จึงจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 ที่บัญญัติถึงการกระทำกรรมเดียวแต่เป็นความผิดหลายบท จะต้องลงโทษในบทที่หนักที่สุด⁶¹

5.3.2 หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยหลักกรรมเดียว

⁵⁶ กรรภิรมย์ โคมลารชุน, “ว่าด้วยการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทง ตามความเห็นของศาลฎีกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัก เจตนาเดียว,” วารสารนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ปีที่ 1, ฉบับที่ 4, น. 94, 96, (มีนาคม-พฤษภาคม 2556).

⁵⁷ เพิ่งอ้าง, น. 96.

⁵⁸ หลักการห้ามใช้ข้อเท็จจริงซ้ำในการกำหนดโทษ (Doppelverwertungsverbot) หมายถึง ห้ามมิให้นำข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดมาใช้กำหนดโทษเกินหนึ่งครั้ง

⁵⁹ กรรภิรมย์ โคมลารชุน, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 56*, น. 97.

⁶⁰ เพิ่งอ้าง, น. 97.

⁶¹ หยุต แสงอุทัย, *ประมวลกฎหมายอาญา ศึกษาทางคำพิพากษาศาลฎีกา* (พิมพ์ครั้งที่ 2), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพื่ออักษร, 2511), น. 526.

การนับจำนวนการกระทำทางธรรมชาติของมนุษย์เป็นเรื่องที่ยาก เพราะการกระทำของมนุษย์ไม่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด จึงต้องมีหลักเกณฑ์เรื่องการกระทำกรรมเดียวเพื่อพิจารณาว่าเรื่องใดในทางกฎหมายถือว่าเป็นหนึ่งการกระทำ คำว่า กรรมเดียว จึงเป็นศัพท์เทคนิคทางกฎหมายที่นักกฎหมายได้คิดค้นและพัฒนาขึ้นจากหลักกฎหมายและฐานความผิดตามกฎหมายอาญา⁶² โดยมีหลักเกณฑ์ในพิจารณาดังนี้

(1) กรรมเดียวจากการกระทำทางธรรมชาติ หรือการกระทำในทางธรรมชาติอันเดียวกัน⁶³ หมายถึง การกระทำหนึ่งการกระทำในทางธรรมชาติเป็นหนึ่งการกระทำ เป็นกรรมเดียวเสมอ และถ้ากรรมเดียวนั้นเป็นความผิดฐานเดียวจึงไม่ใช่เรื่องการกระทำผิดหลายบท ไม่เข้าตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 แต่ถ้าเป็นความผิดกฎหมายหลายบทจึงจะเข้ากรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90⁶⁴

(2) กรรมเดียวอันเกิดจากการตีความฐานความผิด หมายถึง การที่กฎหมายได้ผูกเอาการกระทำทางธรรมชาติหลายๆ การกระทำ (กรรมเดียวอันเกิดจากการกระทำหลายอัน) เป็นกรรมเดียวโดยอาศัยฐานความผิดตามกฎหมายอาญา⁶⁵ หรือกฎหมายให้ถือว่าเป็นการกระทำกรรมเดียว⁶⁶ โดยการกระทำหลายอันที่รวมกันเป็นความผิดขึ้นนั้น หมายถึง ความถึง การกระทำตั้งแต่เริ่มเป็นความผิดตลอดไปจนสำเร็จ⁶⁷ แบ่งออกเป็น

กรณีที่ 1 กรรมเดียวอันเกิดจากการรวมความผิดหลายฐานไว้ด้วยกัน⁶⁸ เช่น ความผิดฐานชิงทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 339 ซึ่งประกอบด้วยการกระทำ 2 ส่วน คือ การเอาไปและการใช้กำลังประทุษร้ายหรือขู่เข็ญ

กรณีที่ 2 กรรมเดียวอันเกิดจากการกระทำซ้ำ หมายถึง กรณีที่มีการกระทำตามธรรมชาติหลายๆ การกระทำที่เหมือนหรือใกล้เคียงกัน โดยการกระทำเหล่านั้นเกิดขึ้นอย่างใกล้ชิดกันและปรับบทเป็นความผิดอาญาฐานเดียวกัน⁶⁹

⁶² กรรภิรมย์ โกลลารชุน, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 56*, น. 99.

⁶³ หยุด แสงอุทัย, *กฎหมายอาญาภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 21), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด, 2554), น. 133.

⁶⁴ กรรภิรมย์ โกลลารชุน, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 56*, น. 100.

⁶⁵ *เพ็งอ่าง*.

⁶⁶ หยุด แสงอุทัย, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 63*.

⁶⁷ จิตติ ดิงศกัทธิย์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 11), (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555), น. 607, 613.

⁶⁸ กรรภิรมย์ โกลลารชุน, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 56*.

⁶⁹ กรรภิรมย์ โกลลารชุน, *อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 56*, น. 101.

กรณีที่ 3 กรรมเดียวอันเกิดจากการกระทำอันเป็นทอดๆ หมายความว่า การกระทำตามธรรมชาติหลายๆ การกระทำที่มีลักษณะเป็นทอดๆ ซึ่งเป็นความผิดฐานใดฐานหนึ่งหลายๆ ครั้งติดต่อกัน เพื่อให้บรรลุผลตามที่ผู้กระทำตั้งใจตั้งแต่แรก แต่ไม่รวมถึงกรณีที่คุณธรรมทางกฎหมายส่วนตัวที่มีค่าสูง ในความผิดที่ได้กระทำต่อ ชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และชื่อเสียง ฐานความผิดเหล่านี้ผู้เป็นเจ้าของคุณธรรมเป็นคนละคนกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีการทำความผิดอาญาเป็นจำนวนมากขึ้น ไม่ใช่การกระทำกรรมเดียวอันเป็นทอดๆ ในเรื่องนี้นักกฎหมายเยอรมันเห็นว่าไม่เป็นความผิดฐานเดียวอีกต่อไป เพราะการฆ่าคน 2 คนหรือทำให้บุคคล 2 คน เสียชื่อเสียงนั้น ไม่ใช่เรื่องของการตีความผิดอาญารุนแรงขึ้น แต่เป็นเรื่องที่มีจำนวนการทำความผิดอาญามากขึ้น⁷⁰ ซึ่งในเรื่องนี้ก็ยังคงเป็นปัญหาอยู่ แต่มีข้อสังเกตว่า หากศาลฎีกาเห็นว่าการทำความผิดของจำเลยเป็นความผิดหลายฐานที่เกิดจากกรรมเดียว ศาลฎีกาก็ควรที่จะใช้ถ้อยคำให้ชัดเจนว่า จำเลยทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตายสามฐาน อันเกิดจากกรรมเดียว จึงเป็นความผิดหลายบทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90⁷¹

กรณีที่ 4 กรรมเดียวอันเกิดจากการกระทำอันต่อเนื่อง หมายความว่า การทำความผิดที่ผู้กระทำได้ตั้งใจให้สภาพของการเป็นความผิดนั้นดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง เช่น ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 310 ความผิดฐานบุกรุกตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 364 และ 365 ความผิดฐานขบขันยานพาหนะโดยไม่มีใบอนุญาตหรือความผิดเกี่ยวกับการครอบครองทรัพย์สินผิดกฎหมาย เป็นต้น⁷² แต่อย่างไรก็ตามได้มีความเห็นของศาลฎีกาว่า ความผิดฐานบุกรุกไม่ใช่ความผิดต่อเนื่อง ซึ่งศาลได้วินิจฉัยว่า การที่จำเลยได้ครอบครองที่ดินต่อมาเป็นเพียงผลของการบุกรุกเท่านั้น จึงไม่ใช่ความผิดต่อเนื่อง (คำพิพากษาฎีกาที่ 3302/2553, 1661/2542) แนวความเห็นของศาลฎีกานี้ได้สอดคล้องกับความเห็นในทางตำราของนักนิติศาสตร์บางท่านที่เห็นว่า ความผิดฐานบุกรุกไม่ใช่ความผิดต่อเนื่อง และได้อธิบายเพิ่มเติมต่อไปอีกว่าความผิดฐานบุกรุก ไม่ใช่ความผิดที่ยืดออกไป แต่เป็นความผิดธรรมดาที่เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงทันทีที่มีการเข้าไปบุกรุก (ตามแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาฎีกาที่ 815/2541 เห็นว่าความผิดฐานบุกรุก เป็นการกระทำกรรมเดียว และในทางวิชาการไม่ถือว่าเป็นความผิดต่อเนื่อง และไม่เป็นความผิดที่ยืดออกไป แต่เป็นความผิดธรรมดาที่เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงทันทีที่มีการเข้ากระทำการยึดถือครอบครองตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 362)⁷³

⁷⁰ เพิ่งอ้าง.

⁷¹ เพิ่งอ้าง, น. 102.

⁷² เพิ่งอ้าง, น. 102-103.

⁷³ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 73, น. 763.

กรณีนี้ 5 กรรมเดียวอันเกิดจากการกระทำทางธรรมชาติที่มีความผิดต่างฐานกัน ซึ่งเป็นการกระทำที่อาศัยความประสงค์เดียวกัน เช่น จำเลยได้กระทำความผิดหลบหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยในระหว่างการหลบหนีได้มีการกระทำความผิดหลายฐาน ได้แก่ ทำให้เสียทรัพย์ทำร้ายร่างกาย ขัดขวางการจับกุมของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น กรณีนี้การกระทำของจำเลยจึงเป็นการกระทำที่อาศัยความประสงค์เดียวกัน คือ ประสงค์ที่จะหลบหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ จึงเป็นการกระทำความผิดหลายฐานที่เกิดจากการกระทำกรรมเดียว ลงโทษบทที่หนักสุดเพียงบทเดียว⁷⁴

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงพิจารณาได้ว่าการตีความตามกฎหมายในเรื่องกรรมเดียว อาจเกิดได้ 4 ประการ คือ (1) กรรมเดียวกันเกิดจากการกระทำทางธรรมชาติ (2) กรรมเดียวอันเกิดจากการตีความฐานความผิด (3) กรรมเดียวอันเกิดจากการกระทำต่อเนื่อง และ (4) กรรมเดียวอันเกิดจากการกระทำตามธรรมชาติที่เป็นความผิดต่างฐานกัน⁷⁵ หากเรื่องใดไม่สามารถตีความว่าเข้าลักษณะในข้อใด ใน 4 ประการนี้ แสดงว่าเรื่องนั้นอาจไม่ใช่การกระทำอันเป็นกรรมเดียวกันนั่นเอง

5.3.3 ความสัมพันธ์ของหลักกรรมเดียวกับหลักห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ

จากการนำหลักกรรมเดียวมาศึกษาเพื่อให้ได้คำตอบว่า วัตถุแห่งคดีควรมีขอบเขตมากน้อยแค่ไหน เพียงใด และคำตอบที่ได้ก็คือ กรรมเดียวเท่ากับ 1 วัตถุแห่งคดี ทั้งนี้หลักกรรมเดียวจะบอกว่า การกระทำความผิดอาญาหลายฐานด้วยกรรมเดียวนั้น กฎหมายให้ลงโทษบทที่หนักที่สุดเพียงบทเดียวตาม มาตรา 90 แสดงว่ากฎหมายประสงค์ให้ลงโทษได้เพียงโทษเดียว เมื่อกฎหมายให้ลงโทษได้เพียงโทษเดียว แปลว่าการกระทำความผิดอาญาหลายๆ ฐานเหล่านั้นก็ต้องถูกดำเนินคดีเป็นคดีเดียวจะแยกเป็นหลายๆ คดีไม่ได้⁷⁶ มิฉะนั้นจะทำให้จำเลยได้รับโทษหลายๆ โทษ ซึ่งจะเป็นการขัดกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 ที่มุ่งหมายให้ศาลจะต้องลงโทษตามบทใดบทหนึ่งแต่เพียงบทเดียว⁷⁷

ดังนั้น ในคดีอาญาเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นการกระทำกรรมเดียว แม้ว่าการกระทำนั้นจะเป็นความผิดอาญาหลายฐานก็ต้องถูกดำเนินคดีเป็นคดีเดียวและถูกลงโทษบทหนักเพียงบทเดียว และเมื่อศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4) จะทำให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับ โจทก์จะนำคดีเรื่องเดิมนี้มา

⁷⁴ วรรณกร โคมลารชุน, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 56*, น. 104.

⁷⁵ *เพ็ญอ้อ*, น. 100-104.

⁷⁶ *เพ็ญอ้อ*, น.100-104 และ 110.

⁷⁷ จิตติ ดิงศภัทย์, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 67*, น. 609.

ฟ้องจำเลยอีกไม่ได้⁷⁸ เพราะข้อเท็จจริงที่จะนำมาฟ้องในคดีหลังนั้นอยู่ในวัตถุแห่งคดีเดียวกันซึ่งศาลในคดีแรกได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว⁷⁹ ความผิดซึ่งได้ฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4) จึงเป็นวัตถุแห่งคำพิพากษา มิใช่ฐานความผิด แต่เป็นการกระทำของจำเลย ซึ่งหากคำพิพากษาของศาลได้ครอบคลุมถึงการกระทำใดๆ แล้ว การกระทำอันเป็นกรรมเดียวกันนั้นย่อมไม่อาจเป็นวัตถุของการพิจารณาพิพากษาในคดีใหม่ได้อีกต่อไป⁸⁰

การกระทำกรรมเดียวจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผลของคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด การให้ความหมายของการกระทำกรรมเดียวในทางที่แคบเกินไป อาจจะทำให้สามารถดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาได้อีกครั้ง หนึ่งๆ ที่คดีนั้นควรจะยุติลงได้แล้ว ทำให้จำเลยเกิดความหวาดระแวงว่าเขาอาจถูกดำเนินคดีได้อีกอย่างไม่จบไม่สิ้น และในขณะเดียวกันหากให้ความหมายของการกระทำกรรมเดียวในทางที่กว้างจนเกินไปก็จะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม เพราะอาจทำให้ผู้กระทำผิดหลุดพ้นจากการถูกดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างไม่สมควร⁸¹

ดังนั้น การให้ความหมายคำว่า การกระทำกรรมเดียว จึงจำเป็นจะต้องเดินทางสายกลาง โดยจะต้องพยายามให้เกิดความแน่นอนในทางกฎหมาย (Rechtssicherheit/legal certainty) และสงบในทางกฎหมาย (Rechtsruhe) แก่ฝ่ายหนึ่ง อีกทั้งยังต้องให้เกิดความเป็นธรรม (Gerechtigkeit/fairness) และอยู่ในอำนาจเด็ดขาดทางกฎหมาย (Rechtsautoritat/legal authority) แก่อีกฝ่ายหนึ่งด้วย เพื่อให้เกิดความสมดุลกันทั้งสองฝ่าย⁸² รวมถึงจะต้องไม่ขัดต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชนด้วย ตัวอย่าง เช่น ในคดีที่จำเลยได้กระทำความผิดโดยการลักทรัพย์หลายสิ่งหลายอย่าง ซึ่งเป็นของเจ้าของทรัพย์หลายรายด้วยกัน ในขณะที่ทรัพย์ทั้งหลายเหล่านั้นอยู่ภายในเรือลำเดียวกัน จึงเป็นการกระทำความผิดกรรมเดียวตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 หากผู้เสียหายรายหนึ่งได้ฟ้องจำเลยว่าลักทรัพย์ของเขาไปจนศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้วนั้น สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องย่อมเป็นอันระงับไปตามหลักของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ดังนั้นผู้เสียหายคนอื่นๆ จึงไม่อาจนำเรื่องเดียวกันนั้นมาฟ้องจำเลยอีกได้เพราะเป็นการกระทำกรรมเดียวกัน⁸³ แต่ถ้าการกระทำของจำเลยไม่ใช่การกระทำกรรมเดียว แต่เป็นการกระทำ

⁷⁸ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 53*, น. 760.

⁷⁹ กรรภิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น. 10.

⁸⁰ คณิต ฌ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2561), น. 645.

⁸¹ *เพ็ญอ้าง*.

⁸² Karl Peters, *Strafprozess*, 2. Auflage, Karlsruhe 1996, s. 437; อ้างถึงใน คณิต ฌ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 80*, น. 646.

⁸³ คำพิพากษาฎีกาที่ 262/2550, คำพิพากษาฎีกาที่ 347/2508

ความผิดหลายกรรมต่างกัน เช่นนี้ก็ไม่ห้ามที่ผู้เสียหายรายอื่นจะนำคดีมาฟ้องร้องดำเนินคดีอีก ทั้งนี้ มีแนวคำพิพากษาฎีกาที่สนับสนุนเรื่องหลักกรรมเดียว ว่า การกระทำอันหนึ่งอาจจะเป็นความผิดต่อกฎหมายบทเดียวกันก็ได้ ถึงแม้ว่าจะได้อ้างบทกฎหมายที่ขอให้ลงโทษมาต่างกันหรืออ้างจำนวนทรัพย์สินผิดไป หรือยังฟ้องไม่หมดก็ตาม ก็ยังถือว่าการกระทำเป็นความผิดครั้งเดียวกัน เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้ว จะนำคดีเดิมนั้นมาฟ้องจำเลยอีกไม่ได้⁸⁴

5.4 การปรับใช้หลักกฎหมายกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

เมื่อหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี สามารถบอกถึงขอบเขตของสภาพเด็ดขาดของกฎหมายของคำพิพากษาได้ เราจึงนำเรื่องวัตถุแห่งคดี มาปรับใช้กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) เพื่อศึกษาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 เกี่ยวกับถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” และ “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด”⁸⁵ ดังนี้

5.4.1 ปัญหาของถ้อยคำว่า ความผิดซึ่งได้ฟ้อง

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วใน บทที่ 2 ในหัวข้อที่ 2.4.1 เกี่ยวกับปัญหาของถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ซึ่งแนวคำพิพากษาฎีกาในอดีตที่ผ่านมาได้วินิจฉัยไปในแนวทางที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความผิดซึ่งได้ฟ้อง คือ ฐานความผิด หากศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วจำเลยอาจถูกฟ้องคดีใหม่อีกได้⁸⁶ ซึ่งผลของแนวคำพิพากษาเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตอยู่ของจำเลยว่าเขาจะต้องหวาดระแวงว่าอาจถูกดำเนินคดีอย่างไม่สิ้นสุด กับ ความผิดซึ่งได้ฟ้อง ไม่ใช่ฐานความผิด แต่หมายถึงการกระทำอันหนึ่งหรือการกระทำครั้งเดียว⁸⁷ ซึ่งศาลก็ไม่ได้อธิบายว่าการกระทำอันหนึ่งหรือการกระทำครั้งเดียว หมายความว่าอย่างไร

⁸⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 188/2482, คำพิพากษาฎีกาที่ 671/2483, คำพิพากษาฎีกาที่ 596/2484, คำพิพากษาฎีกาที่ 835/2484, คำพิพากษาฎีกาที่ 938/2484, คำพิพากษาฎีกาที่ 801/2486, คำพิพากษาฎีกาที่ 92/2500, คำพิพากษาฎีกาที่ 930/2504, คำพิพากษาฎีกาที่ 165/2506, คำพิพากษาฎีกาที่ 147/2512, คำพิพากษาฎีกาที่ 1996/2518, คำพิพากษาฎีกาที่ 765/2532, คำพิพากษาฎีกาที่ 809/2532, คำพิพากษาฎีกาที่ 2083/2539, คำพิพากษาฎีกาที่ 2258/2540, คำพิพากษาฎีกาที่ 2927/2540

⁸⁵ ธรรมนูญฯ โทมลาฯ, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 2.

⁸⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1088/2481, คำพิพากษาฎีกาที่ 149/2483 และคำพิพากษาฎีกาที่ 715/2489 เป็นต้น

⁸⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 188/2482, คำพิพากษาฎีกาที่ 559/2484, คำพิพากษาฎีกาที่ 2019/2492, คำพิพากษาฎีกาที่ 1182/2494, คำพิพากษาฎีกาที่ 1037/2501, คำพิพากษาฎีกาที่ 2019/2492, คำพิพากษาฎีกาที่ 1037/2501, คำพิพากษาฎีกาที่ 1104/2504, คำพิพากษาฎีกาที่ 1656/2512, คำพิพากษาฎีกาที่ 791/2505, คำพิพากษาฎีกาที่ 2880/2523 เป็นต้น

จากการศึกษาหลักเรื่องวัตถุแห่งคดีในคดีอาญาเพื่อนำมาแก้ไขปัญหานั้น จะขอกล่าวเป็น 3 ประการด้วยกัน

ประการแรก จะต้องพิจารณาถึงวัตถุแห่งคดีในคดีอาญาเรื่องนั้นว่าจะต้องประกอบด้วยสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล (จำเลยคนนั้น) และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของจำเลยในคดีนั้น⁸⁸ แต่ในประการแรกนี้เรายังไม่อาจรู้ว่ามีขอบเขต กว้างแคบเพียงใด

ประการต่อมา เมื่อเรารู้ว่าวัตถุแห่งคดี ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านบุคคล และองค์ประกอบด้านวัตถุแล้ว เราจะต้องพิจารณาถึงขนาดของการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดีนั้น ซึ่งเป็นปัญหาข้อหนึ่งในหลักเกณฑ์การวินิจฉัยวัตถุแห่งคดีที่กล่าวมาแล้วใน หัวข้อ 5.2.3 โดยพิจารณาถึงขนาดของวัตถุแห่งคดีว่าควรจะกว้างแคบเพียงใด โดยอาศัยมุมมองในทางความเป็นจริงหรือในทางกฎหมายว่าเข้ากันได้ (compatible) กล่าวคือ ฐานความผิดทั้ง 2 ฐานความผิดที่จะนำมาฟ้องในคดีก่อนและคดีหลังสามารถเข้ากันได้หรือไม่ ถ้าสามารถเข้ากันได้แสดงว่าคดีเรื่องนั้นจะต้องถูกดำเนินคดีเป็นคดีเดียวกัน จะนำคดีนั้นมาฟ้องอีกไม่ได้⁸⁹ เช่น ในตัวอย่างที่ 1 ที่จำเลยถูกฟ้องว่ากระทำความผิดฐานยิงปืนโดยใช้เหตุในเมือง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 367 ศาลพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยไม่มีความผิดไปแล้ว ต่อมาหากปรากฏพยานหลักฐานว่าการยิงปืนของจำเลยในครั้งนั้นทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายด้วยกระสุนปืนนัดนั้นด้วย ดังนี้อัยการจะนำเรื่องนี้กลับมาฟ้องจำเลยเป็นคดีใหม่ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 ไม่ได้ เพราะข้อเท็จจริงในคำฟ้องคดีหลังอยู่ในวัตถุแห่งคดีเดียวกันซึ่งคดีแรกศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว

ประการสุดท้าย จากการศึกษาหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี และหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้เราได้คำตอบว่าวัตถุแห่งคดีควรกว้างแคบเพียงใด จึงต้องอาศัยจากกฎหมายอาญาสารบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 เรื่องหลักกรรมเดียวในการให้คำตอบ หลักกรรมเดียวมีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อเท็จจริงทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในครั้งนั้นทั้งหมด มาดำเนินคดีในครั้งเดียวกันตามหลักการใช้ข้อเท็จจริงให้หมดสิ้นหมดไป (Ausschöpfungsgebot) และเพื่อที่จะกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดเพียงครั้งเดียวตามหลักการห้ามใช้ข้อเท็จจริงซ้ำในการกำหนดโทษ(Doppelverwertungsverbot)⁹⁰ โดยหลักกรรมเดียวจะบอกว่า การกระทำความผิดอาญาหลายฐานด้วยกรรมเดียวนี้ กฎหมายให้ลงโทษบทที่หนักที่สุดเพียงบทเดียวตาม มาตรา 90 แสดงว่ากฎหมายประสงค์ให้ลงโทษได้เพียงโทษเดียว เมื่อกฎหมายให้ลงโทษได้เพียงโทษเดียว แปลว่าการกระทำความผิดอาญาหลายๆ ฐาน

⁸⁸ Roxin/ Schünemann, *Op. cit.*, footnote 6, p.139.

⁸⁹ กรรภิรมย์ โคมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น. 16.

⁹⁰ กรรภิรมย์ โคมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 56*, น. 95-96.

เหล่านั้นก็จะต้องถูกดำเนินคดีเป็นคดีเดียวจะแยกเป็นหลายๆ คดีไม่ได้ เราจึงได้คำตอบว่า กรรมเดียว จึงเท่ากับ 1 วัตถุแห่งคดี⁹¹

ดังนั้น ถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ตามมาตรา 39 (4) นี้ก็คือ สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจำเลย (องค์ประกอบด้านตัวบุคคล) ในการกระทำความผิดครั้งหนึ่งๆ ขึ้น โดยพิจารณาถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของจำเลย (องค์ประกอบด้านวัตถุหรือเป็นข้อเท็จจริง) (factum)⁹² ซึ่งการกระทำทั้งหลายทั้งหมดนี้ก็คือ กรรมเดียว ซึ่งจะต้องถูกดำเนินคดีในคดีเดียว และเมื่อคดีเรื่องนั้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว จะนำคดีมาฟ้องจำเลยเป็นคดีใหม่อีกไม่ได้ เพราะว่าข้อเท็จจริงในคำฟ้องคดีหลังอยู่ในวัตถุแห่งคดีเดียวกันซึ่งคดีแรกศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว⁹³ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ คำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” จึงไม่ใช่ฐานความผิดอย่างแน่นอน และในประเด็นปัญหาข้อนี้แนวคำพิพากษาศาลฎีกาในระยะหลังๆ ก่อนข้างที่จะนึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนแล้วว่าความผิดซึ่งได้ฟ้องตามมาตรา 39 (4) ไม่ได้หมายความว่าถึงฐานความผิด แต่หมายความว่าถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์อันเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของจำเลยนั้น ซึ่งสอดคล้องตรงกัน เมื่อได้นำหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีมาวิเคราะห์ปัญหาว่าสิ่งใดบ้างที่อยู่ในวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกัน ดังปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาล่าสุด คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 289/2560 ที่วินิจฉัยว่า คดีที่โจทก์ฟ้องคดีนี้ว่าจำเลยทำความผิดร่วมกันบุกรุกเกษตรสถานโดยใช้กำลังประทุษร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 362, 364, 356 ซึ่งเป็นการกระทำในเหตุการณ์เดียวกันกับคดีที่โจทก์ฟ้องจำเลยในคดีก่อนแล้วในความผิดร่วมกันทำร้ายร่างกายผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 295 สิทธิในการดำเนินคดีอาญามาฟ้องจึงเป็นอันระงับไปตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

5.4.2 ปัญหาของถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด”

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วใน บทที่ 2 ในหัวข้อที่ 2.4.2 เกี่ยวกับปัญหาของถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” ว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ควรจะหมายถึง คำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว หรือเป็นเพียงคำพิพากษาของศาลที่ได้วินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดีนั้นแล้วก็พอ

การที่กฎหมายเลือกใช้ถ้อยคำที่แตกต่างกัน ระหว่างคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด และคำพิพากษาถึงที่สุด ย่อมแสดงให้เห็นว่ากฎหมายประสงฆ์ที่จะเน้นถึงสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในแง่มุมที่แตกต่างกัน

⁹¹ กรรณิรมย์ โกมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2*, น.19-20.

⁹² *เพ็งอ้าง*, น. 18.

⁹³ *เพ็งอ้าง*, น. 16

ในปัญหานี้จึงต้องพิจารณาว่า เมื่อคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องจะทำให้เกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย (Rechtskraft/finally-binding effect) ขึ้น สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายนี้มาจากหลักสากลที่ว่า บุคคลไม่ควรถูกพิจารณาเพื่อลงโทษสองครั้งในการกระทำครั้งเดียว (Prinzip “ne bis in idem”/principle of double jeopardy)⁹⁴ ซึ่งก่อให้เกิดผล 3 ประการ คือ (1) คู่ความไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาต่อไปยังศาลสูงกว่าได้ (2) สามารถบังคับคดีได้ และ (3) จะดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดิมอีกไม่ได้⁹⁵

ทั้งนี้ ผลของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย ทั้ง 3 ประการดังกล่าว ได้นำมาสู่การเป็นสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา 2 ด้านด้วยกัน⁹⁶ คือ

ผลของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย ประการที่ (1) และ (2) ทำให้เกิดเป็นสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางรูปแบบ ส่วนผลของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมาย ประการที่ (3) ทำให้เกิดเป็นสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางเนื้อหา

สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางรูปแบบ ก็คือ คำพิพากษาที่ถึงที่สุด โดยการมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบ (formelle Rechtskraft/formal finally-binding effect) ซึ่งเป็นเรื่องของแบบพิธี (formell/formal)

ส่วนสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในทางเนื้อหา ก็คือ คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด โดยมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางเนื้อหา (materielle Rechtskraft/substantive finally-binding effect) ซึ่งเป็นเรื่องของเนื้อหา (materielle/substantive / material) และคำพิพากษาจะเสร็จเด็ดขาด ก็ต่อเมื่อคำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้ว

จากหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี หน้าที่ของวัตถุแห่งคดีในคดีอาญาประการหนึ่ง ก็คือ หน้าที่ในการกำหนดขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา⁹⁷ ซึ่งขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา ก็คือ สิ่งใดๆ ที่อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีแม้ว่าจะมิได้ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาลก็ตาม หากศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในเรื่องนั้นไปแล้วทำให้ไม่สามารถนำเรื่องเดียวกันนั้นกลับมาฟ้องร้องดำเนินคดีอีกได้ และเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในเรื่องนั้นแล้วก็จะทำให้เกิดสภาพที่ไม่อาจดำเนินคดีซ้ำได้ (Sperrwirkung/

⁹⁴ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 80*, น. 187.

⁹⁵ กรรกริมย์ โคมลารชุน, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น.18.

⁹⁶ เพิ่งอ้าง.

⁹⁷ หน้าที่ในการกำหนดขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษามาจาก หลัก ne bis in idem ซึ่งเป็นหลักสากลที่ห้ามมิให้ได้ดำเนินคดีอาญาซ้ำสำหรับความผิดอันเดียวกัน เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในเรื่องนั้นแล้ว

Barrier effect)⁹⁸ ดังนั้น คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดจะก่อให้เกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาเฉพาะต่อสิ่งที่อยู่ในวัตถุแห่งคดีเท่านั้น และไม่ว่าศาลจะได้พิจารณาพิพากษาไปถึงสิ่งนั้นหรือไม่ก็ตาม กฎหมายได้ห้ามมิให้มีการดำเนินคดีอาญาซ้ำแก่ผู้กระทำความผิดคนเดิมโดยอาศัยวัตถุแห่งคดีเดิมซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว⁹⁹ ไม่ว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนั้นจะเป็นคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลยหรือยกฟ้องโจทก์ก็ตาม¹⁰⁰

แต่ในทางกลับกัน สิ่งใดก็ตามที่อยู่นอกขอบเขตของวัตถุแห่งคดีแม้ว่าจะปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาลก็ตาม หากศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในเรื่องนั้นแล้ว ก็ไม่มีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายเกิดขึ้น จึงสามารถที่จะดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดในเรื่องนั้นอีกได้ ไม่เป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย เพราะสิ่งที่นำมาฟ้องจำเลยใหม่ไม่ได้อยู่ในวัตถุแห่งคดีเดิมที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนั่นเอง¹⁰¹

ดังนั้นจากการศึกษาหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีและหลักกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำดังกล่าวมานี้ จึงสามารถให้คำตอบได้ว่าคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) นี้ควรจะหมายถึงคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น เพราะคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดเป็นเรื่องในทางเนื้อหา ส่วนคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นเรื่องในทางรูปแบบ และคำพิพากษาจะเสร็จเด็ดขาดได้ก็ต่อเมื่อคำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ดังนั้นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดจึงเป็นเงื่อนไขของคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด¹⁰²

จากแนวคำพิพากษาฎีกาในระยะหลังๆ จนถึงคำพิพากษาฎีกาล่าสุด คือ คำพิพากษาฎีกาที่ 289/2560 ที่ตัดสินว่าเมื่อคดีนั้นศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาหรือยกฟ้องแล้ว ถือว่ามีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีนั้นแล้ว จึงเป็นคำตอบที่ไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย ดังที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากคำพิพากษาของศาลชั้นต้นยังไม่ใช่คำพิพากษาถึงที่สุดที่จะเป็นเงื่อนไขของคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดได้ คำพิพากษาจะเสร็จเด็ดขาดก็ต่อเมื่อคำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้วเท่านั้น คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดตาม มาตรา 39 (4) จึงจะต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุด ไม่ใช่เพียงคำพิพากษาชั้นต้นที่ได้วินิจฉัยในเนื้อหาเท่านั้นที่จะทำให้เป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด

5.4.3 ปัญหาเรื่องอำนาจฟ้องของผู้เสียหายในเรื่องเดียวกับที่อัยการฟ้อง

⁹⁸ คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 80*, น. 228.

⁹⁹ วรรณกรรม โคมลารชุน, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น. 1, 5.

¹⁰⁰ คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 80*, น. 228, 642.

¹⁰¹ วรรณกรรม โคมลารชุน, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น. 1, 5.

¹⁰² คณิต ฅ นคร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 80*, น. 643.

จากหลักกฎหมายของไทยเรื่องการฟ้องคดีอาญาที่อนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องคดีได้เอง โดยอิสระ ไม่เป็นการตัดอำนาจฟ้องซึ่งกันและกัน ในเรื่องนี้มีนักกฎหมายเห็นว่าไม่น่าจะต้อง เพราะเท่ากับเป็นการยกเว้นหลัก ne bis in idem ที่คุ้มครองไม่ให้บุคคลต้องได้รับความเดือดร้อน จากการถูกดำเนินคดีหลายครั้ง¹⁰³ ซึ่งเมื่อพิจารณาว่า การอนุญาตให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้อง ดำเนินคดีได้เองอย่างอิสระเท่ากับเป็นการยกเว้นหลัก ne bis in idem นั้น เมื่อมาพิจารณาความ สอดคล้องกับหลักกฎหมายของไทยที่มีอยู่ก็ยังไม่ใช่คำตอบที่ถูกต้องและเหมาะสม

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อได้พิจารณาจากบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 32 แล้ว พบว่าแม้พนักงานอัยการกับผู้เสียหายจะสามารถเป็นโจทก์ในคดีอาญา ร่วมกันได้ก็ตาม แต่กฎหมายกำหนดว่าหากผู้เสียหายได้กระทำให้คดีของพนักงานอัยการเสียหาย พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้ เช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัตินี้แม้จะอนุญาตให้ผู้เสียหายดำเนินคดีได้เอง แต่ก็ยังให้รัฐเป็น ใหญ่กว่าผู้เสียหาย อีกทั้งหากตีความตามถ้อยคำเป็นตัวอักษรแล้ว ก็จะเป็นการขัดต่อหลักสากล ne bis in idem ดังนั้น การตีความของบทบัญญัตินี้จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับระบบ และหลัก หลัก ne bis in idem โดยจะต้องตีความว่าเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องเข้ามาแล้วจะต้องมีการรวม พิจารณาคดีเรื่องนั้นเป็นคดีเดียวกันเสมอ¹⁰⁴ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 33 ที่มีหลักว่า คดีอาญาเรื่องเดียวกันพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างยื่นฟ้องในศาลชั้นต้นเดียวกัน หรือต่างศาลกัน ศาลมีอำนาจสั่งให้รวมพิจารณาเป็นคดีเดียวกันได้ก่อนมีคำพิพากษา เช่นนี้ก็จะทำ ให้คดีเรื่องเดียวกันถูกดำเนินคดีเพียงคดีเดียวเท่านั้นสอดคล้องกับหลัก ne bis in idem แล้ว

ในคดีเรื่องเดียวกันซึ่งทั้งอัยการและผู้เสียหายต่างเป็น โจทก์ฟ้อง จะต้องถือคดีของรัฐ เป็นใหญ่กว่า ผู้เสียหายจะกระทำคดีของรัฐเสียหายไม่ได้ ดังเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 682/2537 ที่ศาล สั่งจำหน่ายคดีของพนักงานอัยการ น่าจะไม่ถูกต้อง การที่ศาลจำหน่ายคดีของอัยการนี้ จึงเท่ากับว่า ศาลซึ่งเป็นฝ่ายรัฐได้ผิดหลักเกณฑ์¹⁰⁵ เมื่อประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดย รัฐ รัฐจึงเป็นใหญ่กว่า และตามมาตรา 31 บัญญัติว่า “คดีอาญาที่มีข้อความผิดส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายยื่น ฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็น โจทก์ในระยะใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้” ดังนั้นการที่พนักงานอัยการจะมีโอกาสพิจารณาว่าสมควรเข้าร่วมเป็น โจทก์หรือไม่ พนักงานอัยการ

¹⁰³ รชฎ เจริญจำ, “ระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ,” *ดุลพินิจ*, เล่ม 4, ปีที่ 43, น. 18, (ตุลาคม-ธันวาคม, 2539).

¹⁰⁴ คณิต ฅ นคร, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 3), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), น. 53.

¹⁰⁵ คณิต ฅ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, น. 54, (มกราคม-มิถุนายน, 2544).

จะต้องทราบก่อนว่าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาแผ่นดินไว้ ถึงแม้กฎหมายจะไม่ได้บัญญัติไว้ โดยตรงว่า เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาแผ่นดินไว้ให้ศาลแจ้งให้พนักงานอัยการทราบ แต่จาก เหตุผลของ (nature of thing) ศาลที่รับฟ้องคดีอาญาแผ่นดินโดยผู้เสียหายมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ พนักงานอัยการทราบ¹⁰⁶

¹⁰⁶ เพิ่งอ้าง, น. 55.

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะขอกล่าวถึงบทสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) โดยศึกษาจากหลักวัตถุแห่งคดีใน คดีอาญา ดังจะกล่าวต่อไปนี้

6.1 บทสรุป

เมื่อการดำเนินคดีอาญาเป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตาม หลักกฎหมายว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน การฟ้องร้องดำเนินคดีกับบุคคลหลายๆ ครั้งสำหรับ ความผิดเดียวกันจึงไม่ยุติธรรม นอกจากนี้ยังทำให้รัฐสูญเสียทรัพยากร เสียเวลา ทำให้บุคคลนั้น ได้รับความเดือดร้อน อีกทั้งเป็นการรบกวนสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการค้นหาความจริงใน คดีอาญาที่ไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยเหตุนี้การดำเนินคดีอาญาจึงต้องมีวันที่สิ้นสุดและคำพิพากษาจะต้อง มีสภาพเด็ดขาด¹

การที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอนุญาตให้มีการอุทธรณ์หรือฎีกาคดีอาญาได้โดย มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดหลายประการก็เพราะว่าต้องการให้คดีอาญาที่มีความสำคัญน้อยเสร็จ เจ็ดขาดไปโดยเร็วโดยมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด อีกทั้งการอนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้น พิเคราะห์คดีใหม่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณา ใหม่ พ.ศ. 2526 จะต้องอยู่ ภายใต้อำนาจข้อจำกัดหลายประการเป็นการยืนยันว่าเมื่อศาลได้ มีคำพิพากษาถึงที่สุดและมีสภาพเด็ดขาด แล้ว แม้ว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนั้นจะมีเนื้อความที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงก็ไม่สามารถ จะรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิเคราะห์คดีใหม่ตามอำเภอใจนั่นเอง ทั้งนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ชี้แจงน้ำหนักคุณค่าระหว่างความยุติธรรมตามเนื้อหากับความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย โดยให้ คุณค่าของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษามีน้ำหนักมากกว่าความยุติธรรมตามเนื้อหา ด้วยเหตุนี้เองขอบเขตของวัตถุแห่งคดีก็ควรที่จะกว้างเพราะยังขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทาง

¹ วรรณกร วัฒนาราช, “วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร,” วารสารกระบวนการยุติธรรม, ปีที่ 7, เล่มที่ 2, น. 7, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2557).

กฎหมายยิ่งกว้างมากเท่าไร โอกาสที่จะนำคดีอาญาที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในเรื่องนั้นมาดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดซ้ำอีกย่อมเป็นไปได้ยาก ทำให้ผู้กระทำความผิดที่เคยถูกดำเนินคดีแล้วสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุขได้โดยไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะถูกดำเนินคดีเรื่อยไป² เกิดเป็นความมั่นคงตามกฎหมายตามมา และมีหลักกฎหมายที่จะคุ้มครองผู้กระทำความผิดที่ถูกดำเนินคดีมาแล้วโดยตรง เรียกว่า ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ

ข้อห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำมาจากแนวความคิดที่จะคุ้มครองประชาชนให้ได้รับความเป็นธรรมและเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างถูกต้องตามหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ และสอดคล้องกับหลักนิติธรรม (Rule of law) เพราะการดำเนินคดีอาญาและการลงโทษทางอาญาเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิ เสรีภาพ ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของบุคคลทั้งสิ้น ในการดำเนินคดีอาญาตลอดจนการบังคับโทษทางอาญา รัฐจึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังด้วยมุ่งหมายให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง การดำเนินคดีที่เป็นธรรม (Right to Fair Trial) จึงเป็นหลักการพื้นฐานของความยุติธรรมและสันติภาพ อันเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม ทั้งยังเป็นหลักประกันว่าประชาชนจะได้รับการปฏิบัติด้วยกระบวนการทางกฎหมายที่แน่นอน คาดหมายได้และเป็นธรรม³

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำนั้นมีต้นกำเนิดมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน ปรากฏใน Talmud Law และ Common Law โดย Justice Black ได้อธิบายหลักการนี้ไว้ในคำแปลของนักบุญเจอโรม St. Jerome ว่า “There shall not rise a second a friction” ซึ่งมีความหมายว่า พระเจ้าทรงห้ามมิให้ลงโทษการกระทำเดียวกันถึงสองครั้ง⁴ ความสำคัญของข้อห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของจำเลยหรือผู้กระทำความผิด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมการเคารพสิทธิและเสรีภาพ ตลอดถึงการยอมรับ และการถือปฏิบัติต่อสิทธิเหล่านั้นอย่างสากล เรียกว่า ne bis in idem เป็นหลักการสากลที่นานาประเทศยอมรับและให้ความสำคัญ จนนำไปกำหนดไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของประเทศต่างๆ โดยมีหลักการว่า บุคคลจะต้องไม่ถูกลงโทษ 2 ครั้งสำหรับความผิดอันเดียวกัน การกระทำอันหนึ่งพึงฟ้องร้องได้เพียงครั้งเดียว เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องไม่ว่าจะลงโทษหรือยกฟ้องก็ตาม สิทธิในการดำเนินคดี

² เพิ่งอ้าง, น. 8.

³ น้าแท้มิบุญสร้าง, “หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” *วารสารธรรมศาสตร์*, ฉบับที่ 3, ปีที่ 33, 57 (2557).

⁴ Joshua Dressler (ed.) *Encyclopedia of Crime and Justice*, 2nd ed., (New York : Mocomillan Reference USA, 2002), p. 549-550.

⁵ นพนิธิ สุริยะ, *สิทธิมนุษยชน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด, 2537), น. 117.

อาญาเป็นอันระงับจะนำคดีมาฟ้องใหม่ไม่ได้⁶ เพราะคำพิพากษามีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายใน วัตถุประสงค์นั้นแล้ว จะดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดิมอีกไม่ได้ คำพิพากษามีสภาพเด็ดขาดจึงเป็น เงื่อนไขการระงับคดีประการหนึ่งตามหลักการในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁷

ตามกฎหมายของประเทศไทยข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำ มี 2 ส่วน คือ ชั้นสอบสวน และชั้นพิจารณาของศาล

ในชั้นสอบสวน ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147 ที่ห้ามมิ ให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับการกระทำความผิดเรื่องนั้นขึ้นใหม่ เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว คำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีดังกล่าวนี้ก็คือ คำสั่งไม่ฟ้องของอัยการสูงสุด รวมถึงคำสั่งชี้ขาดไม่ฟ้องของ อัยการสูงสุดในกรณีการชี้ขาดความเห็นแย้ง และคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการอื่นที่ผู้บัญชาการ ดำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ สำหรับ กรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัดอื่น แล้วแต่กรณี เห็นชอบด้วยแล้ว ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145⁸ กับคำสั่งชี้ขาดไม่ฟ้องของอัยการสูงสุดในกรณีการชี้ขาด ความเห็นแย้ง และคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการอื่นที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้ บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ สำหรับกรุงเทพมหานคร หรือผู้ บัญชาการหรือรองผู้บัญชาการ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ในจังหวัด อื่น แล้วแต่กรณี เห็นชอบด้วยแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145/1 ดังนี้ สั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ตาม มาตรา 147 จึงเป็นกึ่งคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด (quasi judicial order)⁹ และ มีความหมายเช่นเดียวกับคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด¹⁰

ส่วนในชั้นพิจารณาของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ซึ่งได้นำมาศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้ มีหลักว่า สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับ เมื่อศาลมีคำ พิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง ซึ่งประกอบด้วยหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสำคัญ 3 ประการคือ บุคคลผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลเดียวกัน การกระทำความผิดในคดีก่อนและหลังเป็น อย่างเดียวกัน และศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หลักเกณฑ์ทั้ง 3 ประการนี้ได้ปรากฏทั้งใน

⁶ ประภาศน์ อวยชัย, “ฟ้องซ้ำต้องห้ามในคดีอาญา,” *บทบัญญัติ*, เล่มที่ 43, ตอน 3, น. 2, (2530).

⁷ Kindhäuser, *Strafprozessrecht*, 2 th ed., (München : Nomos, 2010), p. 298-299

⁸ คณิต ฅ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9), (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2561), น. 229.

⁹ *เพิ่งอ้าง*, น. 543.

¹⁰ คณิต ฅ นคร, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 3), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), น. 133.

แนวคำพิพากษาฎีกาต่างๆ และในทางตำราของนักนิติศาสตร์หลายๆ ท่าน แต่มีปัญหาที่ควรศึกษาใน 2 ปัญหาเกี่ยวกับการให้ความหมายของถ้อยคำว่า ความผิดซึ่งได้ฟ้อง และปัญหาของถ้อยคำว่า คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด แต่ที่ผ่านการให้ความหมายในถ้อยคำเหล่านี้ยังไม่สามารถให้คำอธิบายได้อย่างชัดเจน ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้สามารถแก้ไขได้ด้วยการทำความเข้าใจในหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดี เนื่องจากวัตถุแห่งคดี คือ หัวใจสำคัญ สำหรับการดำเนินคดีอาญา ในการกำหนดว่าสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาจะกว้างแคบเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับขอบเขตของวัตถุแห่งคดี หากเรากำหนดขอบเขตของวัตถุแห่งคดีผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อน ไม่ว่าจะมากเกินไปหรือน้อยเกินไปก็จะส่งผลทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีได้รับความกระทบกระเทือนและเสียหายได้

หลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) มีข้อนำพิจารณาในประเด็นของปัญหาอยู่ 2 ปัญหา คือ (1) ปัญหาถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” และ (2) ปัญหาถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” ว่ามีความหมายว่าอย่างไร

(1) ปัญหาถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” จากการศึกษาหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีในคดีอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้อง และหลักกฎหมายอาญาสารบัญญัติในเรื่องของกรรมเดียว จะทำให้สามารถบอกเราได้วัตถุแห่งคดีจึงไม่ได้หมายถึง ฐานความผิด (crimen) แต่หมายถึงข้อเท็จจริงอันเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการกระทำทั้งหลายซึ่งผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำให้ขึ้นในครั้งนั้นๆ ขอบเขตที่เล็กที่สุดในการวินิจฉัยเรื่องการกระทำใดจะถือว่าเป็นหนึ่งการกระทำ และขอบเขตนั้นก็คือ การกระทำกรรมเดียว ดังนั้นการกระทำกรรมเดียวจึงเป็นวัตถุแห่งคดีในคดีอาญา กรรมเดียวจึงเท่ากับ 1 วัตถุแห่งคดี¹¹

ดังนั้น ถ้อยคำว่า “ความผิดซึ่งได้ฟ้อง” ตามมาตรา 39 (4) นี้ก็คือ สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจำเลย (องค์ประกอบด้านตัวบุคคล) ในการกระทำความผิดครั้งหนึ่งๆ ขึ้นโดยพิจารณาถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของจำเลย (องค์ประกอบด้านวัตถุ) (factum)¹² ซึ่งการกระทำทั้งหลายทั้งหมดนี้ก็คือ กรรมเดียว ซึ่งจะต้องถูกดำเนินคดีในคดีเดียว และเมื่อคดีเรื่องนั้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว จะนำคดีมาฟ้องจำเลยเป็นคดีใหม่อีกไม่ได้ เพราะว่าข้อเท็จจริงในคำฟ้องคดีหลังอยู่ในวัตถุแห่งคดีเดียวกันซึ่งคดีแรกศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดไปแล้ว¹³

(2) ปัญหาถ้อยคำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด”

¹¹ Detmer, Erster Teil, A., I., 2., p. 7; Grunwald, in: Teheran-Beiheft der zstw 1974 (Hrsg. Jescheck), S. 94, i07; Keller, 2. Teil, § 21, II., S. 126, Fn. 360; Puppe, JR 1986, 205; Ranft, JuS 2003, 417, 424; Wolter, GA 1986, 143, 160. อ้างถึงใน กรรณิรมย์ โคมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น. 15.

¹² กรรณิรมย์ โคมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น. 18.

¹³ *เพิ่งอ้าง*, น. 16.

การที่กฎหมายเลือกใช้ถ้อยคำที่แตกต่างกัน ระหว่างคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด และ คำพิพากษาถึงที่สุด ย่อมแสดงให้เห็นว่ากฎหมายประสงค์ที่จะเน้นถึงสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในแง่มุมที่แตกต่างกัน¹⁴

คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดจะมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางเนื้อหา (materielle Rechtskraft/substantive finally-binding effect) ซึ่งจะต้องเป็นผลมาจากการที่คำพิพากษานั้นได้ถึงที่สุดแล้วเท่านั้น¹⁵

ส่วนคำพิพากษาถึงที่สุดจะมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบ (formelle Rechtskraft/formal finally-binding effect) ซึ่งคำพิพากษาถึงที่สุดอาจจะเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดโดยคำพิพากษาของศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา หรือเป็นคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งไม่ใช่คำพิพากษาของศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา (คำพิพากษาถึงที่สุดเมื่อได้ล่วงพ้นระยะเวลาที่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ และไม่มี การอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษานั้น หรืออุทธรณ์หรือฎีกาที่ยื่นเป็นอุทธรณ์หรือฎีกาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นกรณีที่มีการสละสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกา) ก็ได้¹⁶

คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดจะก่อให้เกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาเฉพาะต่อสิ่งที่อยู่ในวัตถุแห่งคดีเท่านั้น และไม่ว่าศาลจะได้พิจารณาพิพากษาไปถึงสิ่งนั้นหรือไม่ก็ตาม กฎหมายได้ห้ามมิให้มีการดำเนินคดีอาญาซ้ำแก่ผู้กระทำความผิดคนเดิม โดยอาศัยวัตถุแห่งคดีเดิมซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว ทำให้ไม่สามารถนำคดีอาญาเรื่องเดียวกันนั้นกลับมาฟ้องร้องดำเนินคดีใหม่ได้อีก ไม่ว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดนั้นจะเป็นคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลย หรือยกฟ้องโจทก์ก็ตาม แต่ในทางกลับกันถ้าสิ่งใดที่ไม่ได้อยู่ในวัตถุแห่งคดีเดิม หากศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว ย่อมไม่มีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายเกิดขึ้นจึงสามารถที่จะดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดในเรื่องนั้นอีกได้ ไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย¹⁷

คำพิพากษาถึงที่สุดจึงเป็นเงื่อนไขของคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดจึงหมายถึงคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้ว¹⁸

¹⁴ Roxin, § 52, marginal no. 2 et seqq. และ Kindhäuser, § 25, marginal no. 30 et seqq.

¹⁵ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8*, น. 228.

¹⁶ *เพ็งอ้าง*, น. 643-644.

¹⁷ กรรภิรมย์ โคมลารชุน, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1*, น. 5.

¹⁸ คณิต ณ นคร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8*, น. 187.

6.2 ข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย จึงต้องคำนึงว่าความคิดในทางกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายกับประเทศที่ไม่ใช่ประมวลกฎหมายย่อมแตกต่างกัน เพราะประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายความสำคัญจะอยู่ที่บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายนั้น ส่วนตำรากฎหมายและคำพิพากษากฎีกาเป็นเพียงการอธิบายตัวบทของประมวลกฎหมายเท่านั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาว่าทั้งตำราและคำพิพากษากฎีกานั้นมีความสอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่ หากสอดคล้องกันก็จะถือได้ว่าตำราและคำพิพากษานั้นถูกต้องแล้ว ซึ่งจะช่วยให้เรานำกฎหมายไปใช้ได้ถูกต้องและเกิดความเป็นธรรม สามารถปรับกับปัญหาอันเป็นข้อเท็จจริงต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล¹⁹

แนวคำพิพากษาในปัจจุบันในเรื่องความผิดซึ่งได้ฟ้องน่าจะยุติแล้วว่าเป็นการกระทำของจำเลย แม้ศาลจะไม่ได้อธิบายไว้ แต่เมื่อนำหลักกฎหมายเรื่องวัตถุแห่งคดีและหลักกรรมเดียวตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 90 มาพิจารณาทำให้เกิดความเข้าใจได้อย่างชัดเจนว่าและเหมาะสม อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคำพิพากษากฎีกา ความผิดซึ่งได้ฟ้องจึงหมายถึง ข้อเท็จจริงอันเกี่ยวข้องกับการกระทำทั้งหลายของจำเลย ไม่ใช่ฐานความผิด

การกระทำความคิดเดียวกันจึงฟ้องร้องดำเนินคดีได้ครั้งเดียว อีกทั้งการใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะต้องได้ความว่าคดีที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลเรื่องนั้น จะต้องเป็นคดีใหม่ ไม่ใช่คดีที่เคยถูกกล่าวหาหรือฟ้องร้องดำเนินคดีมาแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ในชั้นศาลใดก็ตาม หากคดีเรื่องนั้นเคยถูกดำเนินคดีมาก่อนแล้ว ก็จะหมดสภาพจากคดีใหม่กลายเป็นคดีเก่า สภาพการเป็นคดีใหม่เป็นเงื่อนไขให้อำนาจในการดำเนินคดี (Prozessvoraussetzung/Prerequisite for Prosecution) หรือเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง²⁰ ด้วยเหตุนี้ปัญหาที่ทำให้จำเลยอาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีซ้ำในระหว่างที่คำพิพากษายังไม่ถึงที่สุดก็จะไม่เกิดขึ้น

จากการศึกษาหลักกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงพิจารณาได้ว่าบทบัญญัติมาตรา 39 (4) ที่บัญญัติว่า “สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับ เมื่อศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง” นั้นควรจะต้องแก้ไขเป็น “สิทธิในการดำเนินคดีอาญาเป็นอันระงับ เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดในการกระทำความผิดของจำเลยซึ่งได้ฟ้อง” จึงจะทำให้เกิดความเข้าใจได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และสอดคล้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

¹⁹ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 21), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), น. 2-3.

²⁰ คณิต ณ นคร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น. 229.

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฤษฎา บุญสมิต. “กระบวนการฟ้องคดีในกฎหมายตราสามดวง:พระอัยการลักษณะรับฟ้อง.”
บทบัญญัติ. เล่มที่ 63 ตอน 4 (ธันวาคม 2550).

กรรภิรมย์ โกมลารชุน. “วัตถุประสงค์ในคดีอาญาคืออะไร.” วารสารกระบวนการยุติธรรม. ปีที่ 7.
เล่มที่ 2. (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2557).

กรรภิรมย์ โกมลารชุน. “ว่าด้วยการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทง ตามความเห็น
ของศาลฎีกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัก เจตนาเดียว.”

วารสารนิติศาสตร์ปริทัศน์ นมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. ปีที่ 1. ฉบับที่ 4.
(มีนาคม-พฤษภาคม, 2556).

กรรภิรมย์ โกมลารชุน. “ความสัมพันธ์เชิงตรรกะของการกระทำความผิดหลายฐาน
อันเกิดจากกรรมเดียว.” วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
ปีที่ 34. ฉบับที่ 2. (กันยายน, 2559).

กิตติพงษ์ ศิริโรจน์. “ฟ้องซ้ำในคดีอาญา.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529).

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดี
ในขั้นตอนก่อนการพิจารณา (พิมพ์ครั้งที่ 7). (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม
พริ้นติ้ง (ประเทศไทย), 2553).

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายอาญา ภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 10).

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม พริ้นติ้ง (ประเทศไทย), 2551).

คณิต ฌ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 8). (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2555).

คณิต ฌ นคร. กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 6). (กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560).

คณิต ฌ นคร. “บทบาทของศาลในคดีอาญา.” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต. ปีที่ 1. ฉบับที่ 1.

(มกราคม-มิถุนายน, 2544).

คณิต ฌ นคร. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 3). (กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560).

- คณิน วงศ์ใหญ่. “ปัญหาในการตีความ “พยานหลักฐานใหม่” ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กับการสอบสวนซ้ำ.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549).
- คณิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 10). (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555).
- จิตติ ติงศกัทธิย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 11). (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555).
- ฉันทนา เรืองวิเศษทรัพย์. “การขอเข้าร่วมเป็นโจทก์และการรวมพิจารณาคดีอาญา.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539).
- ชรินพร ศรีวิไล และคณะ. รายงานการเข้ารับฟังการบรรยายและศึกษาดูงานหลักสูตร Mini LL.M. รุ่นที่ 7 สำนักงานศาลยุติธรรม มิถุนายน 2559.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. สารานุกรมฉบับสรุปความ องค์การอัยการใน 195 ประเทศ (พิมพ์ครั้งที่ 1). (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556).
- ชาญชัย แสงศักดิ์. “ฝรั่งเศส-กฎหมายไทย.” วารสารกฎหมายปกครอง. เล่ม 3. ตอน 3. (ธันวาคม, 2527).
- โชค จารุจินดา. “มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง.” บทบัญญัติ. เล่มที่ 27. ตอนที่ 2. (2513).
- ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 11). (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555).
- รัชพงษ์ วงษ์หริยญทอง. “การดำเนินคดีซ้ำ ศึกษาผลคำพิพากษาศาลต่างประเทศต่อการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558).
- ธานินทร์ กรีชัยเชียร. การปฏิรูปกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช. คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรวบรวมจัดพิมพ์ 1 ตุลาคม 2511 กระทรวงยุติธรรม.
- ธานีศ เกศวพิทักษ์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 9). (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2555).
- นพนธิ สุริยะ. สิทธิมนุษยชน. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด, 2537).

น้ำแท้ มีบุญสร้าง. “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย.” จุดนิติ.

(พฤศจิกายน-ธันวาคม, 2552).

น้ำแท้ มีบุญสร้าง. “หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา,” วารสารธรรมศาสตร์,

ฉบับที่ 3. ปีที่ 33. (2557).

ประพนธ์ ศาตะมาน. “ฟ้องชำตามกฎหมายอังกฤษ.” ตุลาหา. ปีที่ 4. เล่ม 10. (2500).

ประกาศน์ อวยชัย. “ฟ้องชำต้องห้ามในคดีอาญา.” บทบัญญัติ. เล่มที่ 4. ตอน 3. (กันยายน, 2530).

ประสิทธิ์ เอกบุตร, ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, ณรงค์ ใจหาญ, ปกป้อง ศรีสนิท.

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โลกาภิวัตน์กับกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ.

(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551).

ปริญญา จิตรการณทิกิจ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1.

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549).

พัลลภ แพทย์ไชยวงศ์. “การยื่นคดีอาญา: ศึกษากรณีการยื่นฟ้องคดีอาญาในทางที่เป็นโทษ.”

(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549).

พิภพ อุดมอิทธิพงษ์. คู่มือสังเกตการณ์กระบวนการยุติธรรมทางอาญา แนวทางเพื่อการปฏิบัติ

ลำดับที่ 5. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก, 2554).

พิพัฒน์ จักรางกูล. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2546).

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559, จาก

<http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-1-search.asp>

ภักพล พวงทองคำ. “ศาลสิทธิมนุษยชน.” สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2561, จาก

<https://www.gotoknow.org/posts/568792>

รชฎ เจริญล้ำ. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 1 (LW 408). (กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549).

รชฎ เจริญล้ำ. “ระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ.” ตุลาหา. เล่ม 4. ปีที่ 43 (ตุลาคม-ธันวาคม, 2539).

รชฎ เจริญล้ำ. เป็นฟ้องชำหรือ บันทึกทองท้ายคำชี้ขาดความเห็นแย้ง เนื่องในวโรกาส

ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี หมายเหตุท้ายคำชี้ขาดความเห็นแย้งที่ 20/2537,

สหรัฐ กิติ สุภาร. หลักและคำพิพากษา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 5).

(กรุงเทพมหานคร: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2559).

สัญญา ธรรมศักดิ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 ถึง ภาค 3 มาตรา 1-171

(พิมพ์ครั้งที่ 6).

- เสนีย์ ปราโมช. “กฎหมายกรุงศรีอยุธยา.” ศิลปสาส์น. เล่ม 7. ปีที่ 14. (กรกฎาคม, 2510).
 สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง (พิมพ์ครั้งที่ 14).
 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2556).
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. “การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา
 ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” ศิลปสาส์น. เล่มที่ 2. ปีที่ 58.
 (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2554).
- สุธิดา กาญจนะวงศ์. “การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน.” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2550).
- สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย. “การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน.”
 (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537).
- เสถียร วิชัยลักษณ์ และคณะ รวบรวม. ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 1 (กฎหมายตราสามดวง)
 (พิมพ์ครั้งที่ 1). (พระนคร โรงพิมพ์เดลิเมต์, 2478).
- หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 21). (กรุงเทพมหานคร:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554).
- หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 19), (กรุงเทพมหานคร:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547).
- หยุด แสงอุทัย. ประมวลกฎหมายอาญา ศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา (พิมพ์ครั้งที่ 2).
 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, 2511).

ภาษาต่างประเทศ

Bas van Bockel, The Ne Bis in Idem Principle in EU Law,

(New York: Kluwer Law International, 2010).

Celia Hampton. Criminal Procedure, 2nd ed. (London: Sweet & Maxwell, 1977).

Joshua Dressler (ed.). Encyclopedia of Crime and Justice 2nd ed.

(New York: Mocomillan Reference USA, 2002).

Joshua Dressler, Alan c. Michaels, Understanding Criminal Procedure. 4th ed. (2006).

Kindhäuser, Strafprozessrecht. 2 th ed. (Minchen : Nomos, 2010).

Luke McNamara, Human Rights Controversies. (New York : Routledge-Cavendish, 2007).

Roxin/ Schünemann, Strafverfahrensrecht 27th ed. (Minchen : C.H.Beck, 2012).

Rhona K. M. Smith, Blackstone 's International Human Right Document 4 th ed,

(New York : P. R. Ghandhi, 2007).

Toshihiro KAWAIDE, “JAPAN CONCURRENT NATIONAL AND INTERNATIONAL
CRIMINAL JURISDICTION AND THE PRINCIPLE “NE BIS IN IDEM”
IN JAPAN”, *Revue internationale de droit penal* 2002/3 (Vol. 73)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

ฉุานิศา เนียมประคิษฐ์

พ.ศ. 2546 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2550 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 59

ทนายความ

